

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Yücel BATUR

ANTALYA İLİ CAMİLERİNDE AHŞAP SÜSLEME

Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2019

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Yücel BATUR

ANTALYA İLİ CAMİLERİNDE AHŞAP SÜSLEME

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Lokman TAY

Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Bu tez, KU AKMED 2017/T.1018 proje numarasıyla Koç Üniversitesi Suna & İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Merkezi (AKMED) tarafından desteklenmiştir.

Antalya, 2019

T.C.
Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Yücel BATUR'un bu çalışması, jürimiz tarafından Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan (Danışmanı) : Dr. Öğr. Üyesi Lokman TAY (İmza)

Üye : Prof. Dr. Abdullah KARAÇAĞ (İmza)

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Ayşe BUDAK (İmza)

Tez Başlığı: Antalya İli Camilerinde Ahşap Süsleme

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Tez Savunma Tarihi : 28/06/2019

Mezuniyet Tarihi : 28/08/2019

(İmza)
Prof. Dr. İhsan BULUT
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Antalya İli Camilerinde Ahşap Süsleme” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımda yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

(İmza)

Yücel BATUR

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Yücel BATUR
Öğrenci Numarası	20155247009
Enstitü Ana Bilim Dalı	Sanat Tarihi
Programı	Yüksek Lisans
Programın Türü	(X) Tezli Yüksek Lisans () Doktora
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Dr. Öğr. Üyesi Lokman TAY
Tez Başlığı	Antalya İli Camilerinde Ahşap Süsleme
Turnitin Ödev Numarası	1154336510

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 339 sayfalık kısmına ilişkin olarak, 23/07/2019 tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nda belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;

alıntılar hariç % 4

alıntılar dahil % 4 'tür.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

(X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdeler sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim. / /

(imzası)

Dr. Öğr. Üyesi Lokman TAY

İÇİNDEKİLER

ÇİZİMLER LİSTESİ	iv
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ	v
KISALTMALAR LİSTESİ	xvi
ÖZET	xvii
SUMMARY	xviii
ÖNSÖZ	xix
GİRİŞ	2

BİRİNCİ BÖLÜM

ANTALYA TARİHİ VE COĞRAFYASI

1.1. Antalya Tarihi	7
1.2. Antalya Coğrafyası	10

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK SANATINDA AHŞAP SÜSLEME

2.1. İslamiyetten Önce Ahşap Süsleme.....	11
2.2. Türk-İslam Dönemi Ahşap Süsleme.....	12

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ANTALYA İLİ CAMİLERİNDE AHŞAP SÜSLEME

3.1. Alâeddin Eski Cami (Korkuteli)	16
3.2. Bağyaka Camisi (Finike)	20
3.3. Balibey Camisi (Muratpaşa).....	35
3.4. Bayralar Köyü Camisi (Elmalı)	40
3.5. Belenalan Köyü Camisi (Akseki)	51
3.6. Büyükalın Köyü Camisi (Akseki).....	61

3.7. Çimi Köyü Camisi (Akseki).....	71
3.8. Değirmenlik Köyü Camisi (Akseki).....	77
3.9. Demirci Kara Ali Camisi (Muratpaşa).....	86
3.10. Demirci Süleyman Camisi (Korkuteli).....	92
3.11. Eskihisar Köyü Camisi (Elmalı).....	97
3.12. Gümüsyaka Köyü Camisi (Elmalı).....	103
3.13. Hüsametlin Köyü Camisi (Akseki).....	109
3.14. Kadı Mustafa (Halit Hoca Efendi) Camisi (Elmalı).....	117
3.15. Karabük Köyü Camisi (Manavgat).....	120
3.16. Kütük (Cami-i Cedit) Camisi (Elmalı).....	127
3.17. Mahmut Seydi Camisi (Alanya).....	131
3.18. Merkez Andızlı Camisi (Alanya).....	145
3.19. Minareli Köyü Camisi (Akseki).....	160
3.20. Müsellim Camisi (Muratpaşa).....	169
3.21. Ömer Paşa (Ketenci) Camisi (Elmalı).....	181
3.22. Sarıhacılar Köyü Camisi (Akseki).....	188
3.23. Sururi Vezir Paşa Camisi (İbradı).....	206
3.24. Süleymaniye (Alâeddin) Camisi (Alanya).....	214
3.25. Süleymaniye Eski Camisi (Akseki).....	227
3.26. Şakirler Camisi (Alanya).....	235
3.27. Şeyh Sinan Camisi (Muratpaşa).....	239
3.28. Toklular (Kerken) Camisi (Elmalı).....	253
3.29. Yeni (Tahta Mescit) Cami (Elmalı).....	256

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DEĞERLENDİRME

4.1. Ahşap Süslemenin Yapıda Görüldüğü Yerler.....	261
4.1.1. Mihrap.....	261
4.1.2. Minber.....	262
4.1.3. Mahfil.....	266
4.1.4. Vaaz Kürsüsü.....	268

4.1.5. Tavan.....	269
4.1.6. Kapı.....	271
4.1.7. Pencere.....	274
4.1.8. Direk.....	275
4.2. Malzeme ve Teknik	275
4.2.1. Kullanılan Ağaçlar	275
4.2.2. Kullanılan Teknikler	276
4.2.2.1. Kündekari Tekniği.....	277
4.2.2.2. Çakma Tekniği.....	277
4.2.2.3. Oyma Tekniği	278
4.2.2.4. Kazıma Tekniği	278
4.2.2.5. Kafes Tekniği.....	279
4.2.2.6. Ajur Tekniği.....	279
4.2.2.7. Kalemîşi Tekniği	280
4.3. Motif ve Kompozisyon.....	281
4.3.1. Bitkisel	281
4.3.2. Geometrik	293
4.3.3. Nesneli	304
4.3.4. Yazı	305
SONUÇ	308
KAYNAKÇA.....	311
ÖZGEÇMİŞ	316

ÇİZİMLER LİSTESİ

Çizim 4. 1 Süleymaniye (Alâeddin) Camisi, minber aynalık.....	285
Çizim 4. 2 Müsellim Camisi, mahfil kemer	293
Çizim 4. 3 Merkez Andızlı Camisi, minber aynalık	296
Çizim 4. 4 Hüsamettin Köyü Camisi, minber aynalık	296
Çizim 4. 5 Sarıhacılar Köyü Camisi, kesik kubbe göbeği	299
Çizim 4. 6 Demirci Süleyman Camisi, harim tavan	299
Çizim 4. 7 Bayralar Köyü Camisi, harim tavan	300
Çizim 4. 8 Demirci Süleyman Camisi, harim tavan	302
Çizim 4. 9 Sarıhacılar Köyü Camisi, kesik kubbe	304
Çizim 4. 10 Müsellim Camisi, mahfil kemer	304
Çizim 4. 11 Süleymaniye (Alâeddin) Camisi, minber aynalık.....	305

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf 3. 1 Alâeddin Eski Cami'nin kuzeyden genel görünüşü	16
Fotoğraf 3. 2 Alâeddin Eski Cami'nin minaresinde yer alan kitabe	17
Fotoğraf 3. 3 Alâeddin Eski Cami'nin harim içi görünümü	18
Fotoğraf 3. 4 Alâeddin Eski Cami minberinin doğu kanadı	19
Fotoğraf 3. 5 Alâeddin Eski Cami minberinin batı kanadı	19
Fotoğraf 3. 6 Bağyaka Camisi'nin kuzeybatıdan genel görünüşü	20
Fotoğraf 3. 7 Bağyaka Camisi'nin doğu ve batı duvarlarında bulunan inşa kitabeleri	21
Fotoğraf 3. 8 Bağyaka Camisi'nin harim içi görünümü	22
Fotoğraf 3. 9 Bağyaka Camisi'nin minber girişi	24
Fotoğraf 3. 10 Bağyaka Camisi minberinin genel görünüşü	25
Fotoğraf 3. 11 Bağyaka Camisi'nin kadınlar mahfili	26
Fotoğraf 3. 12 Bağyaka Camisi'nin orta bölümünde bulunan kadınlar mahfili tavanı	27
Fotoğraf 3. 13 Bağyaka Camisi'nin orta bölümünde bulunan kadınlar mahfili tavanından detay	28
Fotoğraf 3. 14 Bağyaka Camisi'nin müezzin mahfili	29
Fotoğraf 3. 15 Bağyaka Camisi'nin harim tavanı	30
Fotoğraf 3. 16 Bağyaka Camisi'nin kesik kubbe göbeğinden detay	30
Fotoğraf 3. 17 Bağyaka Camisi'nin revaklı giriş tavanından detay	31
Fotoğraf 3. 18 Bağyaka Camisi'nin harime giriş kapısı	33
Fotoğraf 3. 19 Bağyaka Camisi'nin harime giriş kapısının alınlığı	34
Fotoğraf 3. 20, 3. 21 Bağyaka Camisi'nin harime giriş kapısından detay	34
Fotoğraf 3. 22 Balibey Camisi'nin kuzeybatıdan genel görünüşü	35
Fotoğraf 3. 23 Balibey Camisi'nin harim içi görünümü	36
Fotoğraf 3. 24 Balibey Camisi'nin minber girişi	38
Fotoğraf 3. 25 Balibey Camisi'nin minberi	39
Fotoğraf 3. 26 Bayralar Köyü Camisi'nin batıdan genel görünüşü	40
Fotoğraf 3. 27 Bayralar Köyü Camisi'nin kitabesi	41
Fotoğraf 3. 28 Bayralar Köyü Camisi'nin harim içi görünümü	42
Fotoğraf 3. 29 Bayralar Köyü Camisi'nin minber girişi	44
Fotoğraf 3. 30 Bayralar Köyü Camisi'nin minberi	45

Fotoğraf 3. 31 Bayralar Köyü Camisi minberinin doğu yan aynalığı.....	46
Fotoğraf 3. 32 Bayralar Köyü Camisi'nin harim tavanı	47
Fotoğraf 3. 33 Bayralar Köyü Camisi'nin harim tavanından detay	47
Fotoğraf 3. 34 Bayralar Köyü Camisi'nin harime giriş kapısı	49
Fotoğraf 3. 35 Bayralar Köyü Camisi harime giriş kapısının alınlığı.....	50
Fotoğraf 3. 36, 3. 37 Bayralar Köyü Camisi'nin harime giriş kapısından detay	50
Fotoğraf 3. 38 Belenalan Köyü Camisi'nin batı cephesinden genel görünüş	51
Fotoğraf 3. 39 Belenalan Köyü Camisi'nin harim içi görünümü.....	52
Fotoğraf 3. 40 Belenalan Köyü Camisi'nin minber girişi	54
Fotoğraf 3. 41 Belenalan Köyü Camisi minberinin doğu kanadı.....	55
Fotoğraf 3. 42 Belenalan Köyü Camisi minberinin batı aynalığı	56
Fotoğraf 3. 43 Belenalan Köyü Camisi'nin kadınlar mahfili	57
Fotoğraf 3. 44 Belenalan Köyü Camisi'nin harim tavanından detay.....	58
Fotoğraf 3. 45 Belenalan Köyü Camisi'nin harime giriş kapısı.....	60
Fotoğraf 3. 46 Belenalan Köyü Camisi'nin harime giriş kapısından detay.....	61
Fotoğraf 3. 47 Büyükalan Köyü Camisi'nin güneybatıdan genel görünüşü	62
Fotoğraf 3. 48 Büyükalan Köyü Camisi'nin kitabesi	63
Fotoğraf 3. 49 Büyükalan Köyü Camisi'nin harim içi görünümü	64
Fotoğraf 3. 50 Büyükalan Köyü Camisi'nin minber girişi.....	65
Fotoğraf 3. 51 Büyükalan Köyü Camisi'nin minberi	66
Fotoğraf 3. 52 Büyükalan Köyü Camisi'nin kadınlar mahfili.....	67
Fotoğraf 3. 53 Büyükalan Köyü Camisi'nin vaaz kürsüsü.....	68
Fotoğraf 3. 54 Büyükalan Köyü Camisi'nin harim tavanı	70
Fotoğraf 3. 55 Büyükalan Köyü Camisi'nin tavanından detay	70
Fotoğraf 3. 56 Büyükalan Köyü Camisi'nin tavan göbeği.....	71
Fotoğraf 3. 57 Çimi Köyü Camisi'nin batıdan genel görünüşü	72
Fotoğraf 3. 58 Çimi Köyü Camisi'nin harim içi görünümü	73
Fotoğraf 3. 59 Çimi Köyü Camisi'nin mihrabı	75
Fotoğraf 3. 60 Çimi Köyü Camisi'nin mihrap tepeliği.....	76
Fotoğraf 3. 61 Çimi Köyü Camisi'nin tavan göbeği.....	77
Fotoğraf 3. 62 Değirmenlik Köyü Camisi'nin doğudan genel görünüşü	78
Fotoğraf 3. 63 Değirmenlik Köyü Camisi'nin harim içi görünümü	79

Fotoğraf 3. 64 Değirmenlik Köyü Camisi'nin mihrabı	80
Fotoğraf 3. 65 Değirmenlik Köyü Camisi'nin minber girişi	82
Fotoğraf 3. 66 Değirmenlik Köyü Camisi'nin minberi	83
Fotoğraf 3. 67 Değirmenlik Köyü Camisi'nin harime giriş kapısı	85
Fotoğraf 3. 68 Değirmenlik Köyü Camisi'nin harim kapısından detay	86
Fotoğraf 3. 69 Demirci Kara Ali Camisi'nin kuzeydoğudan genel görünüşü	87
Fotoğraf 3. 70 Demirci Kara Ali Camisi'nin minaresinde bulunan kitebe.....	87
Fotoğraf 3. 71 Demirci Kara Ali Camisi'nin harim içi görünümü	89
Fotoğraf 3. 72 Demirci Kara Ali Camisi'nin kadınlar mahfili	90
Fotoğraf 3. 73 Demirci Kara Ali Camisi'nin mahfil tavanından detay	90
Fotoğraf 3. 74 Demirci Kara Ali Camisi'nin harim tavanı.....	91
Fotoğraf 3. 75 Demirci Kara Ali Camisi'nin harim tavanından detay	92
Fotoğraf 3. 76 Demirci Süleyman Camisi'nin kuzeybatıdan genel görünüşü.....	93
Fotoğraf 3. 77 Demirci Süleyman Camisi'nin alt katında direk üzerinde bulunan tarih.....	93
Fotoğraf 3. 78 Demirci Süleyman Camisi'nin harim içi görünümü	94
Fotoğraf 3. 79 Demirci Süleyman Camisi'nin dikdörtgen formlu tavan göbeği	95
Fotoğraf 3. 80 Demirci Süleyman Camisi'nin dikdörtgen formlu tavan göbeğinden detay	96
Fotoğraf 3. 81 Demirci Süleyman Camisi'nin mihrap önü tavan göbeği	96
Fotoğraf 3. 82 Eskihisar Köyü Camisi'nin kuzeybatıdan genel görünüşü	97
Fotoğraf 3. 83 Eskihisar Köyü Camisi'nin harim içi görünümü	98
Fotoğraf 3. 84 Eskihisar Köyü Camisi'nin harim tavanı	99
Fotoğraf 3. 85 Eskihisar Köyü Camisi'nin harim tavanından detay	99
Fotoğraf 3. 86 Eskihisar Köyü Camisi'nin harime giriş kapısı	101
Fotoğraf 3. 87 Eskihisar Köyü Camisi pencere şebekesi.....	102
Fotoğraf 3. 88 Eskihisar Köyü Camisi lokmal pencere	102
Fotoğraf 3. 89 Eskihisar Köyü Camisi pencere şebekesi.....	103
Fotoğraf 3. 90 Gümüşyaka Köyü Camisi'nin kuzeyden genel görünüşü	104
Fotoğraf 3. 91 Gümüşyaka Köyü Camisi'nin kuzey duvarında bulunan tarih.....	105
Fotoğraf 3. 92 Gümüşyaka Köyü Camisi'nin harim içi görünümü	106
Fotoğraf 3. 93 Gümüşyaka Köyü Camisi'nin minber girişi	107
Fotoğraf 3. 94 Gümüşyaka Köyü Camisi'nin minberi.....	107
Fotoğraf 3. 95 Gümüşyaka Köyü Camisi'nin kadınlar mahfili	108

Fotoğraf 3. 96 Gümüşyaka Köyü Camisi'nin kadınlar mahfilinden detay.....	108
Fotoğraf 3. 97 Hüsamettin Köyü Camisi'nin güneydoğusundan genel görünüş	109
Fotoğraf 3. 98 Hüsamettin Köyü Camisi'nin harim içi görünümü (Lokman TAY).....	110
Fotoğraf 3. 99 Hüsamettin Köyü Camisi'nin mihrabı (Lokman TAY).....	111
Fotoğraf 3. 100 Hüsamettin Köyü Camisi minberinin girişi ve batı kanadı (Lokman TAY)	113
Fotoğraf 3. 101 Hüsamettin Köyü Camisi minberinin doğu kanadı (Lokman TAY).....	114
Fotoğraf 3. 102 Hüsamettin Köyü Camisi'nin kadınlar mahfili (Lokman TAY)	115
Fotoğraf 3. 103 Hüsamettin Köyü Camisi'nin vaaz kürsüsü (Lokman TAY)	116
Fotoğraf 3. 104 Hüsamettin Köyü Camisi'nin harim tavanı (Lokman TAY).....	117
Fotoğraf 3. 105 Hüsamettin Köyü Camisi'nin harim tavanından detay (Lokman TAY).....	117
Fotoğraf 3. 106 Kadı Mustafa (Halit Hoca Efendi) Camisi'nin doğusundan genel görünüş	118
Fotoğraf 3. 107 Kadı Mustafa (Halit Hoca Efendi) Camisi'nin harim içi görünümü.....	119
Fotoğraf 3. 108 Kadı Mustafa (Halit Hoca Efendi) Camisi'nin harim tavanı	120
Fotoğraf 3. 109 Karabük Köyü Camisi'nin batıdan genel görünüşü	120
Fotoğraf 3. 110 Karabük Köyü Camisi'nin harim içi görünümü	121
Fotoğraf 3. 111 Karabük Köyü Camisi'nin minber girişi.....	123
Fotoğraf 3. 112 Karabük Köyü Camisi'nin minberi	124
Fotoğraf 3. 113 Karabük Köyü Camisi'nin harime giriş kapısı	126
Fotoğraf 3. 114 Kütük (Cami-i Cedit) Camisi'nin kuzeyden genel görünüşü	127
Fotoğraf 3. 115 Kütük (Cami-i Cedit) Camisi'nin harim içi görünümü.....	128
Fotoğraf 3. 116 Kütük (Cami-i Cedit) Camisi'nin minberi.....	129
Fotoğraf 3. 117 Kütük (Cami-i Cedit) Camisi'nin minber köşk tavanından detay.....	130
Fotoğraf 3. 118 Kütük (Cami-i Cedit) Camisi'nin tavanı.....	131
Fotoğraf 3. 119 Mahmut Seydi Camisi'nin güneydoğudan genel görünüşü	132
Fotoğraf 3. 120 Mahmut Seydi Camisi'nin onarım kitabesi	133
Fotoğraf 3. 121 Mahmut Seydi Camisi'nin harim içi görünümü	135
Fotoğraf 3. 122 Mahmut Seydi Camisi'nin minber tepeliği.....	136
Fotoğraf 3. 123 Mahmut Seydi Camisi minberinin doğu kanadı	137
Fotoğraf 3. 124 Mahmut Seydi Camisi'nin kadınlar mahfiline çıkış	138
Fotoğraf 3. 125 Mahmut Seydi Camisi'nin doğu mahfiline bakış	139
Fotoğraf 3. 126 Mahmut Seydi Camisi'nin kuzey mahfiline bakış	139
Fotoğraf 3. 127 Mahmut Seydi Camisi'nin vaaz kürsüsü	140

Fotoğraf 3. 128 Mahmut Seydi Camisi'nin harim tavanından detay	141
Fotoğraf 3. 129 Mahmut Seydi Camisi'nin harim tavanından detay	141
Fotoğraf 3. 130 Mahmut Seydi Camisi'nin batı mekânına açılan kapı	143
Fotoğraf 3. 131 Mahmut Seydi Camisi'nin harim kapısı	144
Fotoğraf 3. 132 Mahmut Seydi Camisi'nin harim kapısından detay	145
Fotoğraf 3. 133 Merkez Andızlı Camisi'nin güneyden genel görünüşü.....	146
Fotoğraf 3. 134 Merkez Andızlı Camisi'nin inşa kitabesi.....	147
Fotoğraf 3. 135 Merkez Andızlı Camisi'nde bulunan Akşebe Türbesi kitabesi	148
Fotoğraf 3. 136 Merkez Andızlı Camisi'nin harim içi görünümü	149
Fotoğraf 3. 137 Merkez Andızlı Camisi'nin minber girişi	152
Fotoğraf 3. 138 Merkez Andızlı Camisi'nin minber girişinden detay	153
Fotoğraf 3. 139 Merkez Andızlı Camisi'nin minber giriş kapısı ve batı kanadı.....	154
Fotoğraf 3. 140 Merkez Andızlı Camisi'nin minberi	155
Fotoğraf 3. 141 Merkez Andızlı Camisi'nin doğu minber aynalığında detay	155
Fotoğraf 3. 142 Merkez Andızlı Camisi'nin doğu minber aynalığında detay	156
Fotoğraf 3. 143 Merkez Andızlı Camisi'nin harim tavanında yer alan kesik kubbe	157
Fotoğraf 3. 144 Merkez Andızlı Camisi'nin harime giriş kapısı	159
Fotoğraf 3. 145 Merkez Andızlı Camisi'nin harime giriş kapısından detay	160
Fotoğraf 3. 146 Minareli Köyü Camisi'nin doğudan görünüşü	161
Fotoğraf 3. 147 Minareli Köyü Camisi'nin harim içi görünümü	162
Fotoğraf 3. 148 Minareli Köyü Camisi'nin mihrabı	163
Fotoğraf 3. 149 Minareli Köyü Camisi'nin mihrabından detay	164
Fotoğraf 3. 150 Minareli Köyü Camisi'nin minber giriş aynalığı ve tepeliğı	165
Fotoğraf 3. 151 Minareli Köyü Camisi'nin minberi	166
Fotoğraf 3. 152 Minareli Köyü Camisi'nin kadınlar mahfili	167
Fotoğraf 3. 153 Minareli Köyü Camisi'nin vaaz kürsüsü	168
Fotoğraf 3. 154 Minareli Köyü Camisi'nin harim tavanı	168
Fotoğraf 3. 155 Minareli Köyü Camisi'nin harim tavanından detay	169
Fotoğraf 3. 156 Müsellim Camisi'nin kuzeyden genel görünüşü	170
Fotoğraf 3. 157 Müsellim Camisi'nin inşa kitabesi	170
Fotoğraf 3. 158 Müsellim Camisi'nin harim içi görünümü.....	172
Fotoğraf 3. 159 Müsellim Camisi'nin minber girişi	173

Fotoğraf 3. 160 Müsellim Camisi'nin minberi.....	174
Fotoğraf 3. 161 Müsellim Camisi'nin kadınlar mahfili	176
Fotoğraf 3. 162 Müsellim Camisi'nin kadınlar mahfilinden detay	176
Fotoğraf 3. 163 Müsellim Camisi'nin kadınlar mahfilinden detay	177
Fotoğraf 3. 164 Müsellim Camisi'nin harime giriş kapısı, doğu kanat	178
Fotoğraf 3. 165 Müsellim Camisi'nin pencerelerinden biri	180
Fotoğraf 3. 166 Müsellim Camisi'nin pencerelerinden detay	181
Fotoğraf 3. 167 Ömer Paşa (Ketenci) Camisi'nin kuzeybatıdan genel görünüşü	182
Fotoğraf 3. 168 Ömer Paşa (Ketenci) Camisi'nin inşa kitabesi (Serkan KILIÇ)	183
Fotoğraf 3. 169 Ömer Paşa (Ketenci) Camisi'nin harim içi görünümü.....	184
Fotoğraf 3. 170 Ömer Paşa (Ketenci) Camisi'nin harime giriş kapısı.....	185
Fotoğraf 3. 171 Ömer Paşa (Ketenci) Camisi'nin harime giriş kapısından detay.....	186
Fotoğraf 3. 172 Ömer Paşa (Ketenci) Camisi'nin pencerelerinden biri	187
Fotoğraf 3. 173 Ömer Paşa (Ketenci) Camisi'nin pencere tavanlarından detay	188
Fotoğraf 3. 174 Ömer Paşa (Ketenci) Camisi'nin pencere tavanlarından detay	188
Fotoğraf 3. 175 Sarıhacılar Köyü Camisi'nin güneydoğudan genel görünüşü	189
Fotoğraf 3. 176 Sarıhacılar Köyü Camisi'nin minaresi üzerinde bulunan onarım kitabesi	190
Fotoğraf 3. 177 Sarıhacılar Köyü Camisi'nin harim içi görünümü	191
Fotoğraf 3. 178 Sarıhacılar Köyü Camisi'nin mihrabı	193
Fotoğraf 3. 179 Sarıhacılar Köyü Camisi'nin mihrabından detay	194
Fotoğraf 3. 180 Sarıhacılar Köyü Camisi'nin mihrap tepeliği	194
Fotoğraf 3. 181 Sarıhacılar Köyü Camisi'nin minberi	196
Fotoğraf 3. 182 Sarıhacılar Köyü Camisi'nin kadınlar mahfili.....	197
Fotoğraf 3. 183 Sarıhacılar Köyü Camisi'nin vaaz kürsüsü.....	198
Fotoğraf 3. 184 Sarıhacılar Köyü Camisi'nin vaaz kürsüsünden detay	199
Fotoğraf 3. 185 Sarıhacılar Köyü Camisi'nin harim tavanı	200
Fotoğraf 3. 186 Sarıhacılar Köyü Camisi'nin kesik kubbe göbeği	201
Fotoğraf 3. 187 Sarıhacılar Köyü Camisi'nin harim tavanından detay	201
Fotoğraf 3. 188 Sarıhacılar Köyü Camisi'nin harim tavanından detay	202
Fotoğraf 3. 189 Sarıhacılar Köyü Camisi'nin harime giriş kapısı	203
Fotoğraf 3. 190 Sarıhacılar Köyü Camisi'nin harime giriş kapısından detay	204
Fotoğraf 3. 191 Sarıhacılar Köyü Camisi doğu duvarının güney yönünde yer alan pencere.....	205

Fotoğraf 3. 192 Sururi Vezir Paşa Camisi'nin kuzeyden genel görünüşü.....	206
Fotoğraf 3. 193 Sururi Vezir Paşa Camisi'nin kitabesi	207
Fotoğraf 3. 194 Sururi Vezir Paşa Camisi'nin harim içi görünümü	208
Fotoğraf 3. 195 Sururi Vezir Paşa Camisi'nin minberi	210
Fotoğraf 3. 196 Sururi Vezir Paşa Camisi minberinin batı kanadından detay	211
Fotoğraf 3. 197 Sururi Vezir Paşa Camisi'nin kadınlar mahfili.....	212
Fotoğraf 3. 198 Sururi Vezir Paşa Camisi'nin harim tavanı	213
Fotoğraf 3. 199 Sururi Vezir Paşa Camisi'nin mihrap önü tavan göbeği.....	213
Fotoğraf 3. 200 Sururi Vezir Paşa Camisi'nin mihrap önü tavan göbeğinden detay.....	214
Fotoğraf 3. 201 Süleymaniye (Alâeddin) Camisi'nin kuzeyden genel görünüşü	215
Fotoğraf 3. 202 Süleymaniye (Alâeddin) Camisi'nin vaaz kürsüsü kitabesi	216
Fotoğraf 3. 203 Süleymaniye (Alâeddin) Camisi'nin harim içi görünümü	217
Fotoğraf 3. 204 Süleymaniye (Alâeddin) Camisi'nin minber girişi	218
Fotoğraf 3. 205 Süleymaniye (Alâeddin) Camisi'nin minber giriş aynalıği ve tepeliği.....	219
Fotoğraf 3. 206 Süleymaniye (Alâeddin) Camisi minberinin batı köşk korkuluğu	219
Fotoğraf 3. 207 Süleymaniye (Alâeddin) Camisi'nin minber köşkü	220
Fotoğraf 3. 208 Süleymaniye (Alâeddin) Camisi'nin vaaz kürsüsü	221
Fotoğraf 3. 209 Süleymaniye (Alâeddin) Camisi'nin vaaz kürsüsünden detay	222
Fotoğraf 3. 210 Süleymaniye (Alâeddin) Camisi'nin harim kapısı	223
Fotoğraf 3. 211 Süleymaniye (Alâeddin) Camisi'nin harim kapısından detay	224
Fotoğraf 3. 212 Süleymaniye (Alâeddin) Camisi'nin güney duvarında yer alan pencere.....	225
Fotoğraf 3. 213 Süleymaniye (Alâeddin) Camisi'nin pencere kanatlarından detay	226
Fotoğraf 3. 214 Süleymaniye (Alâeddin) Camisi'nin pencere kanatlarından detay	227
Fotoğraf 3. 215 Süleymaniye Eski Camisi'nin güneybatıdan genel görünüşü	228
Fotoğraf 3. 216 Süleymaniye Eski Camisi'nin harim içi görünümü	229
Fotoğraf 3. 217 Süleymaniye Eski Camisi'nin mihrabı	230
Fotoğraf 3. 218 Süleymaniye Eski Camisi'nin mihrabından detay	231
Fotoğraf 3. 219 Süleymaniye Eski Camisi'nin minberi	232
Fotoğraf 3. 220 Süleymaniye Eski Camisi'nin minber girişinden detay	233
Fotoğraf 3. 221 Süleymaniye Eski Camisi'nin kadınlar mahfili.....	233
Fotoğraf 3. 222 Süleymaniye Eski Camisi'nin vaaz kürsüsü	234
Fotoğraf 3. 223 Süleymaniye Eski Camisi'nin direk yastığı.....	235

Fotoğraf 3. 224 Şakirler Camisi'nin kuzeyden genel görünüşü	236
Fotoğraf 3. 225 Şakirler Camisi'nin onarım kitabesi	237
Fotoğraf 3. 226 Şakirler Camisi'nin harim içi görünümü	238
Fotoğraf 3. 227 Şakirler Camisi'nin harim tavan göbeği	239
Fotoğraf 3. 228 Şeyh Sinan Camisi'nin kuzeybatısından genel görünüş	240
Fotoğraf 3. 229 Şeyh Sinan Camisi'nin kuzeyinde bulunan Şeyh Sinan Türbesi kitabeleri	241
Fotoğraf 3. 230 Şeyh Sinan Türbesi'ne ait H.999 tarihli kitabe	241
Fotoğraf 3. 231 Şeyh Sinan Türbesi'ne ait H.(1)253 tarihli kitabe	242
Fotoğraf 3. 232 Şeyh Sinan Türbesi'ne ait H.1337 tarihli kitabe	243
Fotoğraf 3. 233 Şeyh Sinan Camisi'nin harim içi görünümü	244
Fotoğraf 3. 234 Şeyh Sinan Camisi'nin minberi	246
Fotoğraf 3. 235 Şeyh Sinan Camisi minberinin köşk tavanı	247
Fotoğraf 3. 236 Şeyh Sinan Camisi'nin kadınlar mahfili	248
Fotoğraf 3. 237 Şeyh Sinan Camisi'nin kadınlar mahfilinden detay	248
Fotoğraf 3. 238 Şeyh Sinan Camisi'nin harim tavanı	250
Fotoğraf 3. 239 Şeyh Sinan Camisi'nin harim tavanından detay	251
Fotoğraf 3. 240 Şeyh Sinan Camisi'nin harim kapısı	252
Fotoğraf 3. 241 Şeyh Sinan Camisi'nin harim kapısından detay	253
Fotoğraf 3. 242 Toklular (Kerken) Camisi'nin doğudan genel görünüşü	254
Fotoğraf 3. 243 Toklular (Kerken) Camisi'nin harim içi görünümü	255
Fotoğraf 3. 244 Toklular (Kerken) Camisi'nin harim tavanı	256
Fotoğraf 3. 245 Yeni (Tahta Mescit) Cami'nin batıdan genel görünüşü	257
Fotoğraf 3. 246 Yeni (Tahta Mescit) Cami'nin inşa kitabesi	257
Fotoğraf 3. 247 Yeni (Tahta Mescit) Cami'nin minber tepeliği	258
Fotoğraf 3. 248 Yeni (Tahta Mescit) Cami'nin şadırvanlı bölümünde bulunan tavan göbeği	259
Fotoğraf 4. 1 Minareli Köyü Camisi, minber tepelik	282
Fotoğraf 4. 2 Mahmut Seydi Camisi, kapı aynalığı	282
Fotoğraf 4. 3 Süleymaniye (Alâeddin) Camisi, minber tepelik	282
Fotoğraf 4. 4 Merkez Andızlı Camisi, minber kemer	283
Fotoğraf 4. 5 Bayralar Köyü Camisi, minber tepelik	283
Fotoğraf 4. 6 Yeni (Tahta Mescit) Cami, minber tepelik	284
Fotoğraf 4. 7 Balibey Camisi, minber aynalık	284

Fotoğraf 4. 8 Müsellim Camisi, pencere aynalık	284
Fotoğraf 4. 9 Müsellim Camisi, mahfil kemer	285
Fotoğraf 4. 10 Balibey Camisi, minber aynalık	286
Fotoğraf 4. 11 Müsellim Camisi, mahfil bordür	286
Fotoğraf 4. 12 Sarıhacılar Köyü Camisi, mihrab bordür	287
Fotoğraf 4. 13 Değirmenlik Köyü Camisi, minber söveleri	287
Fotoğraf 4. 14 Sülymaniye (Alâeddin) Camisi, pencere panoları	287
Fotoğraf 4. 15 Sülymaniye (Alâeddin) Camisi, vaaz kürsüsü direkleri.....	287
Fotoğraf 4. 16 Bayralar Köyü Camisi, minber tepelik.....	287
Fotoğraf 4. 17 Bağyaka Camisi, minber tepelik.....	287
Fotoğraf 4. 18 Yeni (Tahta Mescit) Cami, minber tepelik	288
Fotoğraf 4. 19 Belenalan Köyü Camisi, minber tepelik	288
Fotoğraf 4. 20 Mahmut Seydi Camisi, minber tepelik.....	288
Fotoğraf 4. 21 Sarıhacılar Köyü Camisi, kapı panoları	289
Fotoğraf 4. 22 Bağyaka Camisi, kapı panoları	289
Fotoğraf 4. 23 Eskihisar Köyü Camisi, kapı panoları	289
Fotoğraf 4. 24 Mahmut Seydi Camisi, mahfil	290
Fotoğraf 4. 25 Ömer Paşa (Ketenci) Camisi, kapı binisi	290
Fotoğraf 4. 26 Bayralar Köyü Camisi, minber panoları	290
Fotoğraf 4. 27 Bayralar Köyü Camisi, kapı panoları	290
Fotoğraf 4. 28 Bağyaka Camisi, kapı panoları	290
Fotoğraf 4. 29 Bayralar Köyü Camisi, minber köşkü	291
Fotoğraf 4. 30 Bayralar Köyü Camisi, harim tavanı	291
Fotoğraf 4. 31 Mahmut Seydi Camisi, harim tavanı	291
Fotoğraf 4. 32 Mahmut Seydi Camisi, harim tavanı	291
Fotoğraf 4. 33 Bağyaka Camisi, mahfil tavanı	292
Fotoğraf 4. 34 Değirmenlik Köyü Camisi, kapı panoları	292
Fotoğraf 4. 35 Mahmut Seydi Camisi, minber tepelik.....	292
Fotoğraf 4. 36 Büyükalın Köyü Camisi, harim tavanı	293
Fotoğraf 4. 37 Büyükalın Köyü Camisi, harim tavanı	293
Fotoğraf 4. 38 Müsellim Camisi, mahfil tavanı	293
Fotoğraf 4. 39 Demirci Kara Ali Camisi, mahfil tavan	294

Fotoğraf 4. 40 Mahmut Seydi Camisi, kapı panoları.....	294
Fotoğraf 4. 41 Balibey Camisi, minber tepelik	294
Fotoğraf 4. 42 Karabük Camisi, minber köşk	294
Fotoğraf 4. 43 Çimi Köyü Camisi, mihrap tepelik.....	295
Fotoğraf 4. 44 Sarıhacılar Köyü Camisi, harim tavan	295
Fotoğraf 4. 45 Mahmut Seydi Camisi, harim tavan	295
Fotoğraf 4. 46 Sarıhacılar Köyü Camisi, harim tavan	295
Fotoğraf 4. 47 Şakirler Camisi, harim tavan	295
Fotoğraf 4. 48 Demirci Süleyman Camisi, harim tavan	296
Fotoğraf 4. 49 Eskihisar Köyü Camisi, harim tavan.....	296
Fotoğraf 4. 50 Merkez Andızlı Camisi, minber aynalık.....	297
Fotoğraf 4. 51 Merkez Andızlı Camisi, minber aynalık	297
Fotoğraf 4. 52 Hüsamettin Köyü Camisi, minber aynalık.....	297
Fotoğraf 4. 53 Mahmut Seydi Camisi, mahfil tavan.....	297
Fotoğraf 4. 54 Mahmut Seydi Camisi, kapı aynalık	297
Fotoğraf 4. 55 Bağyaka Camisi, kapı panoları	297
Fotoğraf 4. 56 Bayralar Köyü Camisi, kapı bordür	298
Fotoğraf 4. 57 Bağyaka Camisi, kapı bordür	298
Fotoğraf 4. 58 Minareli Köyü Camisi, vaaz kürsüsü korkuluk.....	298
Fotoğraf 4. 59 Sarıhacılar Köyü Camisi, minber köşk korkuluk	298
Fotoğraf 4. 60 Süleymaniye Eski Cami, vaaz kürsüsü korkuluk	299
Fotoğraf 4. 61 Bayralar Köyü Camisi, minber köşk korkuluk	299
Fotoğraf 4. 62 Merkez Andızlı Camisi, minber aynalık.....	300
Fotoğraf 4. 63 Hüsamettin Köyü Camisi, mihrap bordür	301
Fotoğraf 4. 64 Sarıhacılar Köyü Camisi, mihrap bordür	301
Fotoğraf 4. 65 Değirmenlik Köyü Camisi, mihrap bordür	302
Fotoğraf 4. 66 Merkez Andızlı Camisi, minber söve.....	302
Fotoğraf 4. 67 Sarıhacılar Köyü Camisi, mahfil şerit.....	303
Fotoğraf 4. 68 Merkez Andızlı Camisi, minber bordür	303
Fotoğraf 4. 69 Sarıhacılar Köyü Camisi, mihrap bordür	304
Fotoğraf 4. 70 Merkez Andızlı Camisi, minber kemer	304
Fotoğraf 4. 71 Bağyaka Camisi, kapı panoları	305

Fotoğraf 4. 72 Süleymaniye (Alâeddin) Camisi, vaaz kürsüsü	306
Fotoğraf 4. 73 Süleymaniye (Alâeddin) Camisi, kapı panoları	306
Fotoğraf 4. 74 Süleymaniye (Alâeddin) Camisi, pencere panoları	306
Fotoğraf 4. 75 Yeni (Tahta Mescit) Cami, minber tepelik	306
Fotoğraf 4. 76 Bayralar Köyü Camisi, kapı aynalık	306
Fotoğraf 4. 77 Ömer Paşa (Ketenci) Camisi, kapı panoları.....	307

KISALTMALAR LİSTESİ

bk.	: Bakınız
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Dr.	: Doktor
Drl.	: Derleyen
Ed.	: Editör
Env. No.	: Envanter Numarası
H.	: Hicri
İ.Ö.	: İsa'dan Önce
İ.S.	: İsa'dan Sonra
km.	: Kilometre
m.	: Metre
M.	: Miladi
No.	: Numara
TTK.	: Türk Tarih Kurumu
vd.	: Ve Diğerleri
vb.	: Ve Benzeri
V.G.M.	: Vakıflar Genel Müdürlüğü

ÖZET

Bu çalışmada Antalya İli sınırları içinde bulunan camilerdeki ahşap süslemeler incelenmiştir. İncelenen camiler, Antalya merkez ve ilçeleri ile bu ilçelere bağlı köylerde dağılım göstermektedir. Günümüzde 19 ilçesi bulunan Antalya'nın yalnızca 8 ilçesinde ahşap süslemeli camiye rastlanmıştır. Akseki ve Elmalı'da sekizer, Alanya ve Muratpaşa'da dörder, Korkuteli'nde iki, İbradı, Manavgat ve Finike'de birer adet olmak üzere toplam 29 camide ahşap süsleme tespit edilmiştir.

Camilerin tespiti aşamasında ilk olarak kaynaklar taranmış bu sayede bir kısmı belirlenmiştir. Kaynaklarda adı geçmeyen camiler ise arazi çalışmaları sonucu tespit edilmiştir.

Tespiti yapılan camiler, gerek mimari gerekse ahşap süslemeleri açısından ayrıntılı olarak tanımlanmaya çalışılmıştır. Çalışmaya dâhil edilen camilerin inşasında, kesme taş, moloz taş, kaba yonu taş, tuğla, ahşap hatıl ve kerpiç gibi malzemeler kullanılmıştır. Tek kubbeli camilerde kesme taş, kaba yonu taş ve tuğla, kırma çatılı camilerde ise ağırlıklı olarak moloz taş, ahşap hatıl ve kerpiç tercih edilmiştir.

Tespit edilen ahşap süslemelerin tamamı yapıların içinde yer almaktadır. Süslemeler, mihrap, minber, mahfil, vaaz kürsüsü, tavan, kapı, pencere ve direklerde görülmektedir. Motif ve kompozisyonlar, bitkisel, geometrik, nesneli ve yazı tarzındadır. Ahşap süslemelerde, künde-kari, çakma, oyma, kazıma, kafes, ajur ve kalemişi teknikleri kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Antalya, Cami, Ahşap, Süsleme.

SUMMARY

WOOD ORNAMENT IN THE MOSQUES OF ANTALYA

The wood ornaments in the mosques of Antalya have been investigated in this research. The investigated mosques are situated in the centre of Antalya and in its districts, in the villages connecting with these districts. The mosques with wood ornaments have been found only in 8 districts of out 19 in Antalya. Being 8-8 in Akseki and Elmaly, 4-4 in Alanya and Muratpasha, 2 in Korkuteli, 1-1-1 in Ibrady, Manavgat and Finike, totally in 29 mosques wood ornaments have been determined.

Firstly, the sources have been investigated in the period of the determining of the mosques, thus some parts have been defined. The mosques whose name are not in the sources have been defined as a result of field investigations.

The determined mosques have been tried to describe widely either from the architectural or wood ornamental point of view. Dimension stone (face stone), rubble stone, pitch faced stone, brick, bonding timber and adobe brick have been used in the building of the mosques that are included to investigate.

All the wood ornaments have been situated in the structures. Ornaments are found in the alters, pulpits, rostrums, ceilings, doors, windows, columns. Motifs and compositions are in the plant origin, geometric, objective and writing styles. The striking, carving, digging, hemstitch or openwork, pen-work techniques have been used in wood ornaments.

Keywords: Antalya, Mosque, Wood, Ornament.

ÖNSÖZ

Bu tez, Antalya'nın farklı bölgelerinde, bünyesinde ahşap süsleme unsurlarını barındıran camileri tespit etmek ve bu camileri literatüre kazandırmak amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmanın alt sınırı, her ne kadar Antalya'nın Anadolu Selçuklu hâkimiyetine girmesiyle başlasa da, bu dönemden günümüze ulaşan ahşap süslemeli cami bulunmamaktadır. Katalogda yer alan camilerden en erken tarihlisi Balibey Camisi (XV. yüzyıl sonu), en geç tarihlisi ise Demirci Süleyman Camisi (1931)'dir. Çalışmanın uzunca bir dönemi kapsamı, süsleme programlarındaki değişimi ya da gelişimi izleyebilmemize olanak sağlamıştır.

Bügüne kadar Antalya camilerinin ahşap süslemeleriyle ilgili toplu bir çalışma henüz yapılmamıştır. Bu yöndeki önemli bir eksikliği gidermek amacıyla mevcut konuda çalışmaya karar verdik. Bu çalışmayla, Türk ahşap süsleme tarihindeki önemli bir boşluğun giderileceğini ümit ediyoruz.

Çalışmamda yardımlarını benden esirgemeyen değerli danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Lokman TAY başta olmak üzere, öneri ve görüşlerine başvurduğum hocalarım Sayın Prof. Dr. Abdullah KARAÇAĞ'a, Sayın Prof. Dr. Yıldıray ÖZBEK'e, Sayın Prof. Dr. Osman ERAVŞAR'a, Sayın Prof. Dr. Mustafa DENKTAŞ'a ve Sayın Dr. Öğr. Üyesi Serkan KILIÇ'a sonsuz teşekkür ederim. Hazırlamış olduğum tez için burs almamda referans olan Sayın Prof. Dr. Yıldıray ÖZBEK ve Sayın Dr. Öğr. Üyesi Lokman TAY'a bir kez daha teşekkürlerimi sunarım. Tez süresince yeterince başını ağrıttığım dostum Mahmut DEMİR'e yardımlarından dolayı minnettarım.

Arazi çalışmalarında, güler yüz ve samimiyetini gördüğüm Bayralar, Değirmenlik ve Çimi Köyü muhtarlarına, Süleymaniye Eski, Merkez Andızlı, Şakirler, Bağyaka ve Demirci Kara Ali camilerinin imamlarına, Akseki ve Elmalı ilçe müftülüğü çalışanlarına ve tüm Antalya halkına teşekkür ederim. Koç Üniversitesi Suna & İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Merkezi (AKMED) ailesine, şahsıma vermiş oldukları burs için müteşekkirim.

Maddi ve manevi yardımlarını her daim gördüğüm, abilerim Tanju ve Taner BATUR'a ve bütün aileme ne kadar teşekkür etsem azdır biliyorum. Son olarak beni hiç yalnız bırakmayan Sumru'ma sonsuz teşekkür ediyorum.

Yücel BATUR
Antalya, 2019

GİRİŞ

“Antalya İli Camilerinde Ahşap Süsleme” başlıklı yüksek lisans tezi, Antalya’nın Türk hâkimiyetine girdiği¹ Anadolu Selçuklu Devleti zamanından Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk yıllarına kadar² olan zaman dilimini kapsamaktadır. Fakat çalışmada yer alan en erken tarihli ahşap süslemenin bulunduğu cami, Osmanlı Devleti zamanına tarihlenmektedir.

Başlıkta dönem ya da zaman açısından Selçuklu Dönemi, Osmanlı Dönemi ya da Cumhuriyet Dönemi diye bir sınırlamaya gidilmemiştir. Bundaki amaç ise ahşap süsleme açısından Antalya’da yer alan camilerin, tarihsel ve bütüncül olarak, bütün bir Türk hâkimiyeti kapsamında ele alındığının bilinmesidir. Anadolu Selçuklu Devleti’nin hâkim olduğu, Konya, Sivas, Kayseri... vb. diğer şehirlerde, cami içlerinde ahşap süslemelere yer verilmiştir³. Durum böyleyken uzun bir süre Antalya’ya hâkim olan Selçukluların, burada yaptırdığı camilerde, ahşabın bir süsleme unsuru olarak kullanılmadığını söylemek doğru olmaz. Her ne kadar Antalya müzesinde yer alan ve XIII. yüzyıl Selçuklu Dönemi’ne ait olduğu iddia edilen iki ahşap eserin varlığı bilirse de, bu durum çalışmamızın içeriğini maalesef yeterince destekler nitelikte değildir. Sonuç olarak, Antalya’da Selçuklu dini mimarisini süsleyen ahşap bir veriye henüz rastlanmamıştır.

Çalışmamız yaklaşık yedi yüz yıl gibi uzun bir zaman dilimini içine almaktadır. İnsanlar yaşadıkları coğrafyaları zorunlu ya da bilinçli olarak sürekli değiştirmişlerdir. Bu değişimler beraberinde insanların yaşama biçimlerini etkileyerek farklı sanatsal oluşumları meydana getirmiştir. Bunlardan biri de kuşkusuz ahşap malzemenin sanatsal bir bakış açısıyla süslenmesi olmuştur.

Tez konumuzda, Antalya’nın tamamının alınmış olması, camilerde kullanılan ahşap süsleme hakkında genel bir değerlendirme yapmamızı sağlamıştır. Bunun yanında benzer ve farklı yönlerinin, değişim ve gelişim serüvenlerinin izlenebilmesi açısından önemli olmuştur. Ayrıca, ahşap ustasının, bitkisel, geometrik, nesnel ve yazı gibi süsleme unsurlarını kullanması, onun sanatsal bakış açısını görmemize olanak sağlamıştır. Tespit ettiğimiz camilerin ahşap süslemelerini, bu camilerin bulunduğu yörelerdeki sivil mimari örneklerle birlikte

¹ Baykara, 2010: 106.

² Katalogda yer verdiğimiz 1928 ve 1931 tarihli camilerden dolayı bu yönde bir sınırlama yapılmıştır.

³ Anadolu Selçuklu Devlet’ine ait diğer şehirlerde bulunan ahşap süsleme örnekleri için bk. Yavaş, 2015: 53; Oral, 1962: 42-48; Özbek, 2002: 1344.

değerlendirmemiz son derece faydalı olmuştur. Özellikle geç dönem sivil mimaride görülen ahşap süsleme programları büyük oranda dini mimaride karşımıza çıkmaktadır.

Antalya camilerinde yer alan ahşap süslemeyi yalnızca Antalya ölçeğinde ele alıp değerlendirmek eksik olacaktır. Bu nedenle Anadolu'nun dört bir yanında adeta bir dantel gibi işlenmiş Türk ahşap süsleme sanatının, genelde tüm örneklerine, özelde ise ele aldığımız yapılarla çağdaş olan örneklerine bakmak faydalı olmuştur.

Çalışma kapsamında, Antalya il, ilçe ve köylerinde toplam 29 adet camide orijinal olarak günümüze ulaşmış ahşap süsleme unsuruna rastlanmıştır. Antalya merkez ilçeler dâhil 19 ilçenin sekizinde söz konusu camiler bulunmaktadır. Geriye kalan 11 ilçede, ahşap süsleme açısından çalışmaya dâhil edebileceğimiz herhangi bir camiye rastlanmamıştır. Ahşap süslemenin bulunduğu camiler, Alanya, Akseki, İbradı, Manavgat, Muratpaşa, Korkuteli, Elmalı ve Finike ilçelerinde dağılım göstermektedir. Kataloğa dâhil edilen camiler, Elmalı ve Akseki'de sekizer, Alanya ve Muratpaşa'da dörder, Korkuteli'nde iki, İbradı, Manavgat ve Finike'de birer adet tespit edilmiştir.

Antalya ilçe merkezlerine bağlı bulunan köyler, Büyükşehir kapsamında günümüzde mahalle olarak adlandırılmaktadır. Bu durum köy isimleriyle anılan camilerin mahalle olarak değişmesine yol açmıştır. Çalışmada yer alan köy camileri eski isimlerine bağlı kalınarak verilmiştir.

Antalya camilerinin ahşap süslemeleriyle ilgili toplu bir çalışmanın henüz yapılmadığı görülmüştür. Bu çalışmayla birlikte bu yöndeki eksikliğin hem giderilmesi hem de beşeri ve doğa olayları karşısında çok çabuk yok olan ahşap unsurların belgelenerek gelecek nesillere aktarılması amaçlanmıştır. Amaçlarımızdan biri de Antalya camilerinde yer alan ahşap süsleme sanatı hakkında geniş bir yelpazeyi bilim dünyasına sunma düşüncemizdir.

Araştırmaya, Antalya merkez ilçeleri ile diğer ilçe ve bu ilçelere bağlı köylerde bulunan camiler hakkında genel bir kaynak taraması yapılarak başlanmıştır. Bu kaynaklarda çalışmaya dâhil edebileceğimiz, orijinal ahşap süslemesi bulunan yapılar tespit edilmiştir. Tespit edilen yapılar sayı olarak çalışmanın yalnızca bir kısmını oluşturmuştur. Geriye kalan kısım ise gerek ilçe müftülüklerinden alınan bilgilerle, gerekse ilçe ve köylerde karşılaştığımız kişilerin yönlendirmesi sonucu, titiz bir arazi çalışmasıyla tespit edilmeye çalışılmıştır.

Katalog kısmında yer alan toplam 29 adet cami 20.04.2017-15.10.2018 tarihleri arasında bizzat yerinde görülmüş ve ahşap süslemeleri incelenmiştir. Bu camilerden Hüsamettin Köyü Camisi'nin kapısı kilitli olduğu için maalesef içine girilememiştir. Cami ile ilgili fotoğraflar

danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Lokman Tay'dan temin edilmiştir. Süslemelerin yer aldığı, mihrap, minber, mahfil, vaaz kürsüsü, tavan, kapı, pencere ve direk gibi ahşap elamanların ayrıntılı fotoğrafları çekilmiş ve belgelenmiştir. Katalog kısmında camilerle ilgili ayrıntılı bir tanımlama yapılmıştır. Yapının bulunduğu yer, tarihi, planı, mimarisi, eğer var ise banı ve sanatçısına değinilmiştir. Tez başlığından da anlaşılacağı gibi üzerinde durduğumuz asıl konu Antalya camilerinde yer alan ahşap süslemelerdir. Süslemelerin yapıların neresinde bulunduğu, süslemelerin tekniği, kompozisyonların içeriği, tespit edilebildiği kadar kullanılan ağaçların türü (isimleri)... vb. konuyla doğrudan bağlantılı kısımların üzerinde daha çok durulmuş ve tanımlanmaya çalışılmıştır.

Cami kitabelerinde karşılaşılan Hicri tarihler Türk Tarih Kurumu sitesinde www.ttk.gov.tr adresinden faydalanılarak Miladi tarihe çevirileri yapılmıştır.

Kaynakların taranmasında birçok kütüphaneden yararlanılmıştır. Bunlar, Akdeniz Üniversitesi Kütüphanesi, Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Halil İnalçık Kütüphanesi, Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Merkezi (AKMED) Kütüphanesi ve Ulusal Tez Merkezi'dir. Ayrıca, Antalya şehrine de yer verilen, İbn-i Bibi Selçuknamesi, İbn Battuta ve Evliya Çelebi Seyahatnameleri gibi çağdaş kaynaklara da bakılmıştır. Kaynak ve araştırmalardan elde edilen bilgiler ışığında Antalya camilerinde yer alan ahşap süslemenin tanıtılıp değerlendirilmesi yapılmıştır. Türk ahşap süsleme sanatındaki yeri ve önemi belirlenmeye çalışılmıştır.

Tez, "Giriş" ve "Sonuç" başlıklarıyla birlikte toplam altı bölümden oluşmaktadır. "Giriş" bölümünde, konunun tanımı, amacı, sınırları, yöntem ve kaynak değerlendirmesine değinilmiş, bu sayede çalışmanın içeriği ve izlenilen yol hakkında bilgiler verilmiştir.

Birinci bölümde, Antalyanın tarihi ve coğrafyası genel hatlarıyla kısaca anlatılmıştır. Bu bölüme yer verilmesi, ön bilgi olarak çalışma alanımızın tanınmasında faydalı olacağı düşüncesinden kaynaklanmıştır.

İkinci bölümde, Türk sanatında ahşap süsleme tarihinin İslamiyet öncesi ve Türk-İslam dönemleri anlatılmış, tarihi süreç içerisinde günümüze ulaşan ahşap süsleme örneklerine yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde, "Antalya İli Camilerinde Ahşap Süsleme" ana başlığı adı altında tespiti yapılan camiler ayrı ayrı tanıtılmıştır. Süslemenin yer aldığı, mihrap, minber, mahfil, vaaz kürsüsü, tavan, kapı, pencere ve direk gibi ahşap unsurlarda daha ayrıntılı tanımlamaya gidilmiştir. Tanımlanan yapı elemanlarının her biri ilgili görsellerle metin içinde desteklenmiştir. Farklı ilçe, tarih ve dönemlerde yapılmış olan camiler alfabetik sıraya göre anlatılmıştır.

Dördüncü bölümde, katalogda tanıtılan camilerin ayrıntılı olarak değerlendirmesi yapılmıştır. “Ahşap Süslemenin Yapıda Görüldüğü Yerler” alt başlığı altında, mihrap, minber, mahfil, vaaz kürsüsü, tavan, kapı, pencere ve direkler, hem kendi içinde hem de Antalya dışı örneklerle karşılaştırılmıştır. İkinci alt başlık olan “Malzeme ve Teknik” kısmında, kullanılan ağaç ve tekniklere yer verilmiştir. Kullanılan teknikler, künde-kari, çakma, oyma, kazıma, kafes, ajur ve kalemişi başlıkları adı altında ayrıca tanıtılmıştır. Son alt başlık olan “Motif ve Kompozisyon” kısmında, bitkisel, geometrik, nesneli ve yazıdan oluşan diğer başlıklar yer almıştır. Süslemeyi oluşturan motif ve kompozisyonlara, ilgili başlıklar altında değinilmiş, gerekli görülen yerlerde fotoğraf ve çizimlerle desteklenmiştir. Ayrıca fotoğraf ve çizim altı tanımlamalarda süslemenin ismi değil yapıda bulunduğu yer yazılmıştır.

Elde edilen tüm veriler “Sonuç” bölümünde yorumlanmış, ayrıca öneri ve görüşlerde bulunulmuştur. Tezde yararlandığımız yayınların tamamı, sayfa altlarında numaralandırılan dipnotlarda belirtilmiştir. Söz konusu yayınlar “Kaynakça” bölümünde, alfabetik sırayla yazar soyadına göre topluca verilmiştir.

Antalya camilerinde kullanılan ahşap süsleme ile ilgili doğrudan hazırlanmış bir çalışma henüz bulunmamaktadır. Buna karşılık bazı çalışmalarda Antalya’da yer alan camiler tanıtılırken ahşap süsleme unsurlarına da değinilmiştir. Bu çalışmaların bazıları aşağıda tanıtılmıştır.

İbrahim Hakkı Konyalı’nın, “Alanya Tarihi-Turistik Kılavuz” adlı kitabı, Alanya’nın tarihi dokusu hakkında bize geniş bilgiler vermektedir. Kitapta yer alan Süleymaniye (Alâeddin), Andızlı (Emir Bedrüddin), Şakirler (Orta Camii) ve Mahmut Seydi camileri tanıtılmış, daha çok hangi tarihlerde yapıldıkları hakkında bilgiler verilmeye çalışılmıştır. Yalnızca Süleymaniye (Alâeddin) Camisi’nin ahşap unsurlarına kısaca değinilmiştir. Günümüzden 73 yıl öncesine ışık tutan bu eser Alanya tarihi açısından önem arz etmektedir⁴.

Serkan Kılıç’ın, “Antalya’da Yer Alan Tek Kubbeli Cami ve Mescitler (Osmanlı Dönemi)” adlı kitabı, “Giriş” ve “Sonuç” bölümleri hariç iki bölümden oluşmaktadır. “Giriş” bölümünde “Konunun Tanımı, Sınırları ve Önemi”, “Araştırma Yöntemleri”, “Konuyla İlgili Kaynaklar” ve “Antalya Tarihi ve Coğrafyası”na değinilmiştir. Birinci bölümde cami ve mescitler teker teker ele alınmış, genel bir tanımlama yapıp kendi içinde değerlendirilmiştir. İkinci bölümde ise değerlendirmeye yer verilmiştir. Bu bölümde “Tipoloji”, “Malzeme ve Teknik”, “Süsleme”, “Yapı Elamanları”, “Cephe Elemanları” ve “Kitabeler” ayrı alt başlıklar altında kendi içinde değerlendirmeye alınmıştır. “Sonuç” bölümü yapılarak kitap

⁴ Konyalı, 2011.

sonlandırılmıştır. Değerlendirmenin yapıldığı ikinci bölümde, katalogda yer alan Balibey, Müsellim ve Süleymaniye (Alâeddin) camilerinin ahşap süslemelerine ayrıntılı olarak değinilmiş olması hazırlanan çalışmamız için önemli olmuştur⁵.

Leyla Yılmaz'ın, "Antalya, Bir Ortaçağ Türk Şehrinin Mimarlık Mirası ve Şehir Dokusunun Gelişimi (16. Yüzyılın Sonuna Kadar)" adlı kitabı, "Giriş" ve "Sonuç" kısımları ile birlikte yedi bölümden oluşmaktadır. Katalogda yer alan Balibey Camisi'sinin ahşap minberine bir cümle ile değinilmiş daha fazla bilgi verilmemiştir. Kitap, yapıları genel olarak tarihi ve mimari yönden ele almıştır. Süsleme unsurlarına çok fazla yer verilmemiştir. Antalya merkezinde bulunan yapıları tanıtmış olması açısından önemli bir eserdir⁶.

Ali Boran'ın, "Anadolu'daki İç Kale Cami ve Mescitleri" adlı kitabı, "Giriş" ve "Sonuç" bölümleriyle birlikte toplam yedi bölümden oluşmaktadır. "Katalog" kısmında Alanya iç kalede yer alan Süleymaniye (Alâeddin) Camisi'ne değinilmiş ve ahşap süsleme unsurları tanıtılmıştır. Ayrıca "Değerlendirme" kısmında da farklı alt başlıklar altında ahşap süslemelere değinilmiştir⁷.

Serkan Kılıç'ın, "Elmalı'daki Ahşap Tavanlı Cami ve Mescitler (Osmanlı Dönemi)" adlı makalesi, "Giriş", "Katalog" ve "Değerlendirme-Sonuç" kısımlarından oluşmaktadır. Katalog kısmında tanıtılan "Tahta Mescit (Kadı Mustafa Cami)", "Kütük (Cami-i Cedit)", "Toklular (Kerken Cami)", "Eskihisar Köyü" ve "Bayralar Köyü" camilerinden istifade edilmiştir. Söz konusu camiler çalışmamızda yer almıştır⁸.

Lokman Tay'ın, "Akseki'nin Düğmeli Camileri" adlı makalesi, "Giriş", "Akseki'nin Düğmeli Camileri", "Değerlendirme", "Mimari Özellikleri", "Malzeme ve Teknik", "Süsleme" ve "Sonuç" kısımlarından oluşmaktadır. "Akseki'nin Düğmeli Camileri" başlığı altında, altı adet cami, ahşap süslemelerine de değinilerek tanıtılmıştır. Bu camilerden "Belenalan Köyü", "Çimi Köyü", "Değirmenlik Köyü" ve "Hüsamettin Köyü" camileri çalışmamızın katalog kısmında yer almaktadır⁹.

Lokman Tay'ın, "Akseki-Sarıhacılar Köyü Camii" adlı makalesine, "Giriş" kısmı yapılarak başlanmıştır. "Sarıhacılar Köyü Camii" başlığı altında cami ayrıntılı olarak tanıtılmıştır. "Değerlendirme" ve "Sonuç" kısımları yapılarak makale sonlandırılmıştır. Camide kullanılan ahşap süsleme unsurlarına ayrıntılı olarak değinilmiştir¹⁰.

⁵ Kılıç, 2015.

⁶ Yılmaz, 2002.

⁷ Boran, 2001.

⁸ Kılıç, 2019: 407-425.

⁹ Tay, 2017a: 309-323.

¹⁰ Tay, 2017b: 127-145.

BİRİNCİ BÖLÜM

ANTALYA TARİHİ VE COĞRAFYASI

1.1. Antalya Tarihi

Antalya'nın prehistorik devrini aydınlatıcı önemli buluntuların elde edildiği Karain mağarası, aynı zamanda Anadolu'nun en eski iskân görmüş yerlerinden biridir¹¹. Karain'de arkeolojik kazılar sonucu elde edilen malzemenin, buradaki yaşamın alt paleolitik çağa kadar indiğini ve günümüzden yaklaşık 500.000 yıl kadar önce insanların yaşadığını ispatlar niteliktedir¹².

Pamfilya bölgesinde yer alan Antalya şehri, ismini kurucusu Bergama Kralı II. Attalos Philadelphos (İ.Ö. 158-138)'tan alır¹³. Şehrin adı antik kaynaklarda Attaleia¹⁴ olarak geçerken, Arap ve Türk kaynaklarında Antaliyye ve Adalya şeklinde geçmektedir¹⁵.

Pamfilya bölgesinin tamamı bugün Antalya sınırları içinde yer alırken, doğusunda Kilikya¹⁶, kuzey ve kuzeybatısında Pisidia¹⁷, batısında ise Lykia¹⁸ bölgeleri ile çevrilidir.

Antalya'nın, Anadolu Selçukluları tarafından fethinden önce, sırasıyla Bergama, Roma ve Bizans hâkimiyetleri altına girdiği görülür¹⁹.

İ.S. VII. yüzyıla gelindiğinde Lykia bölgesinin, Doğu Roma İmparatorluğu için önemli bir askeri üs olduğu görülür. Bu yüzyılın ortalarında Akdeniz limanları ve şehirleri Arap akınlarına uğrar ve İ.S. 655 yılında Araplar'ın Finike Savaşı'nı kazanmasının ardından, Lykia ve Pamfilya kentlerine seferler düzenlenir²⁰.

1080 tarihinde Kilikya'dan Marmara'ya kadar tüm Anadolu topraklarını himayesi altına alan, Anadolu Selçuklu Devleti'nin kurucusu Kutalmışoğlu Süleyman Şah'ı görmekteyiz²¹.

Antalya'nın kaderi bundan sonra da değişmemiştir. XI. yüzyıldan itibaren kesin olarak Türk hâkimiyetine girdiği M.1216 (H.30 Ramazan 612)²² tarihine kadar yine aynı şekilde

¹¹ Kökten, 1959: 10.

¹² Tekoğlu, 2010: 78; Çevik, 2015: 27.

¹³ Strabon, 2009: 249; Emecen, 1991: 232.

¹⁴ Strabon, 2009: 249; Yılmaz, 2002: 5.

¹⁵ Emecen, 1991: 232, 233.

¹⁶ Konyalı, 2011: 20.

¹⁷ Konyalı, 2011: 19.

¹⁸ Çevik, 2015: 19.

¹⁹ Armağan, 2004: 9.

²⁰ Çevik, 2015: 46.

²¹ Demir, 2017: 5; Ostrogorsky, 2017: 323.

²² Turan, 2004: 332.

akınlara maruz kalmış ve Türklerle Bizanslılar arasında el değiştirmiştir. Bu kez Araplar'ın yerini, XI. yüzyılın ilk yarısından itibaren Orta Asya'dan kopup Anadolu'ya gelen Türkler almıştır.

İzzeddin Keykavus tarafından M.1216 tarihinde fethedilen şehre ikinci kez vali olarak Mübarizüddin Ertokuş getirilmiştir. Ertokuş'un Antalya'ya ilk kez vali ve subaşı olarak getirilmesi ise I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in M.1207 tarihinde, şehri fethinden sonra olmuştur²³. İbn Bibi, I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in Antalya'yı fethini şu sözlerle anlatır:

Sonunda Sultan'ın sancağını (sancak-i Sultan) kalenin en yüksek yerine diktiler. Kalenin burçlarında saltanat bayrakları (rayat-i saltanat) ikbâl ve saadet rüzgârlarıyla dalgalanmaya başladı. Kale duvarlarına çıkmış olan ordu komutanları kalenin içine inerek büyük bir cesaretle, "Kıyametin koptuğu gün yeryüzü ve dağlar sarsılır" durumunu silahlarıyla düşmana gösterdiler. Kilitleri kırıp kale kapılarını açınca dışarıdaki askerler öfkeli aslanlar ve kızgın kaplanlar gibi şehre girdiler²⁴.

Antalya'nın, Anadolu Selçukluları tarafından son kez fethi İzzeddin Keykavus tarafından olmuştur. Bu fetih İbn Bibi tarafından aynı eserinde ayrıntılı olarak anlatılır. Sultan'ın şehre girişini şu sözleriyle ifade eder:

Ertesi gün Sultan, parlak güneş gibi yol alan atına binerek Hatem gibi olan elini açtı. Keykavus'a ait kemerini kuşanarak, padişahlık külahını başına koyup, yiğitlik yayını koluna taktı. Düşmanlarını ve muhaliflerini kıskandıracak ve sıkıntıya düşürecek bir ihtişamla içeri girip ülke tahtına oturdu. Böylece elinden çıkmış olan avını tekrar avcının içine almış oldu²⁵.

Bu son fetihden sonra şehrin önemi gerek ekonomik gerekse siyasi bakımdan daha da artmış, İzzeddin Keykavus'tan sonra tahta geçen I. Alâeddin Keykubad (1220-1237) zamanında ciddi imar faaliyetlerinde bulunulmuştur. Antalya, Anadolu Selçuklu Devleti yıkılincaya kadar Selçukluların himayesi altında kalmıştır²⁶.

Selçuklu Devleti'nin yıkılışıyla birlikte Antalya ve çevresi, Hamidoğulları Beyliği'nin bir kolu olan Teke-Oğulları'nın yönetimine verilmiştir²⁷. Anadolu'ya 1332 tarihinde ayak basan İbn Battuta, o tarihlerdeki Antalya'nın sultanını bize şöyle bildirir: "Antalya sultanı Yusuf Bek (Yunus Bek) oğlu Hıdır Bek'tir²⁸." Bu beyliğin yıkılışına kadar önemini koruyan Antalya, 1373 yılında Hamitoğulları Beyliği'nin hükümranlığından çıkıp Osmanlı Devleti'nin himayesi altına girmiştir²⁹. Bu arada Kıbrıs kralı Pierre, 24 Ağustos 1361'de Antalya'yı zaptetmiştir. Bunun

²³ Emecen, 1991: 233.

²⁴ İbn Bibi, 2014: 128.

²⁵ İbn Bibi, 2014: 173.

²⁶ Demir, 2017: 25.

²⁷ Demir, 2017: 39.

²⁸ Ebu Abdullah Muhammed İbn Battuta, 2016: 277.

²⁹ Özdemir, 1992: 134.

üzerine Mübârizeddin Mehmed Bey (Teke Beyi), ittifak kurduğu Memlûk Sultanlığı, Alâiye ve Manavgat Emirleri ile birlikte 1370’de şehri kuşatmada başarılı olamamıştır. Ancak 14 Mayıs 1373’te, 12 yıl sonra Antalya’yı yeniden fethedebilmiştir³⁰.

1390 yılında Yıldırım Bayezid tarafından alınan şehir, 1427 yılında tamamen Osmanlı hâkimiyetine girinceye kadar, kesin olmamakla birlikte Osmanlı-Tekeoğulları Beyliği arasında sık sık el değiştirmiştir³¹. Anadolu Eyaleti’ne bağlanan şehir, Teke Sancağı’nın sancak merkezi olunca, XV. yüzyılın ortalarına kadar şehzadelere sancak merkezliği yapmıştır. Antalya’nın, Teke-İli sancak merkezi olarak, şehzade İsa ve Mustafa Çelebilere, Yıldırım Bayezid tarafından verilmesi bu durumu doğrulamaktadır. Sultan Korkud’un XVI. yüzyılın başlarında, 1502 tarihinde Antalya’ya tayin edildiği bilinmektedir³².

Antalya bir dönem, aralarında Konya, Larende, Aksaray ve Alaiye’nin de bulunduğu vilayetlerle birlikte, Timur tarafından Yıldırım Bayezid’den alınıp, Karamanoğlu Mehmed Bey’in idaresine bırakılmıştır³³. Bu durum Timur’un Ankara Savaşı’nı kazanmasının ardından gerçekleşmiştir³⁴. Fakat şehrin yönetimi Osmanlı Devleti tarafından sürdürülmüştür³⁵.

Ünlü seyyah Evliya Çelebi, 1671-1672 yıllarında uğramış olduğu Antalya ile ilgili önemli bilgiler vermektedir. Bu bilgilerden şehirde yer alan dini ve sivil mimari hakkında şunları öğrenmekteyiz. Şehirde, kale içinde ve dışında 12 cami³⁶, 2 medrese³⁷, 17 sıbyan mektebi, 1 darulhadis, 1 darulkurra, 7 tekke³⁸, 8 hamam³⁹, 9 han⁴⁰ ve suyunu Düden Nehri’nden alan 200’den fazla çeşme yer almaktadır⁴¹.

XVI. yüzyılda Teke Sancağı altı kazadan oluşmaktaydı. Bu kazalar; Kaş, Kalkanlı, Karahisar-ı Teke, Elmalı, Finike ve Antalya’dır. XVII. yüzyılda sekize çıkan kaza sayısı, XVIII.

³⁰ Moğol, 2010: 114.

³¹ Yılmaz, 2002: 9.

³² Armağan, 2004: 9.

³³ Ca’ferî b. Muhammed El-Hüseynî, 2011: 33.

³⁴ Aka, 2017: 40.

³⁵ Baykara, 2010: 107.

³⁶ Kale içinde, Tekeli Paşa Cami, Eski (Alaaddin) Cami, Hünkar Cami (daha önce kilise imiş), Yeni (Korkud) Cami ve Karadayı Camileri; kale dışında ise, Murad Paşa Cami, Bokçuzade Cami, Balı Paşa (Balibey) Cami, Yassı Minare Cami, Sofular Cami, Şeyh Cami, ve Kazergah Camileri yer almaktadır. bk. Evliya Çelebi, 2011: 313.

³⁷ Evliya Çelebi, Seyahatnamesinde 7 tane medresenin olduğunu söylese de, 2 tanesinin adını zikretmiştir. Darphane Medresesi ile Nakş-ı Cihan Medresesi. bk. Evliya Çelebi, 2011: 313.

³⁸ Seyahatnamede 4 tane tekkenin adı geçmektedir. Mevlevihane Tekkesi, Gülşeni Tekkesi, Ahi Sultan Kızı Tekkesi, Koyun Baba Tekkesi. bk. Evliya Çelebi, 2011: 313.

³⁹ Çukur Hamam, Büyük Hamam, Nazır Hamamı, Paşa Hamamı, Mevlevihane Hamamı, Çavuş Hamamı, Balı Bey Hamamı, Şeyh Hamamı. bk. Evliya Çelebi, 2011: 313.

⁴⁰ Bezir Hanı, Kapan Hanı, Durveli Hanı, Pirinç Hanı, Murad Paşa Hanı, Çavuş Hanı, Urum Ali Hanı, Serçe-i Nebi Hanı, Dizdar Cafer Ağa Hanı. bk. Evliya Çelebi, 2011: 314.

⁴¹ Evliya Çelebi’nin Antalya ile ilgili verdiği bilgiler için bk. Evliya Çelebi, 2011: 313.

yüzyılda da bu durumunu korumuştur. XIX. yüzyıla gelindiğinde ise o zamanlar beş kazası bulunan Teke Sancağı (Alaiye, Antalya/Teke, Kaş, Elmalı, Akseki), Konya vilayetine bağlanmıştır⁴².

1.2. Antalya Coğrafyası

Antalya, Akdeniz Bölgesi'nin batısında yer alır. Güneyinde Akdeniz, kuzeyinde Isparta ve Burdur, doğusunda Mersin, Konya ve Karaman, batısında ise Muğla'nın yer aldığı bir ildir. İlin yüzölçümü 20.815 km² kadardır⁴³.

Alp-Himalaya sisteminde yer alan Toroslar'ın batı bölümü, Antalya'nın büyük bir kısmını kaplamasının yanında, Beydağları, Geyik Dağları, Susuz Dağları ve Akdağ gibi önemli yükseltileri içinde barındırmaktadır⁴⁴. Kıyı kesimlerde Akdeniz iklimi etkinken, iç kesimlerde yarı karasal iklim görülmektedir.

İlde, kıyıda ve dağlarda oluşmuş birçok ova mevcuttur. Yeraltı su kaynakları bakımından zengin olan il, akarsuları bakımından da oldukça zengindir. Antalya, bitki örtüsü bakımından çok çeşitlilik göstermektedir. 600 m. yüksekliğe kadar maki bitki örtüsü görülürken, 600-1200 m. arasında Kızılcım ve Meşe ağaçları, 1200-2100 m. arasında Sarıçam, Sedir, Köknar, Kayın ve Ardıç türlerinden oluşan ağaçlar, 2300 m. sonrasında ise alp çayırları denilen, yazları kurumayan otluklar görülür⁴⁵.

Antalya, ikliminin yanı sıra topraklarının tarıma elverişli olması, çeşitli sebze ve meyvelerin ekilip dikilmesinde büyük bir rol oynamaktadır. Bunun yanında, doğal ve kültürel zenginlikleri bakımından önemli bir turizm şehridir.

⁴² Emecen, 1991: 236.

⁴³ Sarı, 2010: 45.

⁴⁴ Sarı, 2010: 45.

⁴⁵ Sarı, 2010: 48.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK SANATINDA AHŞAP SÜSLEME

2.1. İslamiyetten Önce Ahşap Süsleme

Orta Asya Türk toplumlarında ağaç kutsal olarak görülmekteydi. Fakat bu durumun Türkler'de ağaç işçiliğinin oluşmasında ve gelişmesinde önemli bir rol oynayıp oynamadığını söylemek pek mümkün değildir. İnsanın güzeli arama anlayışı, ağaç, taş, mermer ... vb. malzemelerde kendini göstermiştir. Bu bağlamda, ağacın doğada çokça bulunması ve bunun yanında işlenmesi en kolay malzemelerden biri olması, onun kutsallığından önce, kolay işleniyor olmasını akla getirmektedir. İnsan doğada var olan ile aklında kurguladığı herhangi bir obje ya da sembolü, bazen birlikte bazen de ayrı ayrı kurgulayarak, kullandığı eşyadan mimariye varıncaya kadar yansıtmıştır. İşte bu yansımaların en güzel örnekleri ahşap malzemede kendine özel bir yer edinmiştir.

Ahşaptan yapılmış eşya örneklerini, Issık Kurganı gibi birçok kurganda görmek mümkündür. Ahşap tepsiler, kepeçler, bazıları hayvan ayaklı masalar ve sehpa, hayvan figürlü ahşap gerdanlıklar bunlardan bazılarıdır⁴⁶. Aynı şekilde ahşap kullanımını, mimari yapıların kapı ve pencere kanatları ile ahşap direklerinde de görebiliriz.

Orta Asya'da, Proto-Türklere ve Hunlara ait kurganlardan çıkarılan küçük el sanatlarında, eğri kesim tekniği ile süslenmiş, daha çok İslamiyet öncesi Türk sanatında gördüğümüz bir tezeyinat karşımıza çıkmaktadır. Eğri kesim tekniği ile oluşturulan bu tezeyinatın en dikkat çeken örnekleri ise koşum takımlarında görülen ahşap hayvan figürleri ve hayvan heykelcikleri olmuştur⁴⁷.

Hunlara ait kurganlardan çıkarılan ahşaptan tözler (idoller)⁴⁸, sanat değeri yüksek bir anlayışla ustaca işlenmiştir⁴⁹. Ayrıca insan biçiminde yine ahşaptan yontularak yapılan idollerin, Kam (Şaman) tarafından ölünün ruhunu canlandırmak için yapıldığı görülür. Bu idoller çadırlara yerleştirilirdi ve bunlara kesinlikle dokunulmazdı⁵⁰.

⁴⁶ Çoruhlu, 2007: 144.

⁴⁷ Çoruhlu, 2007: 142.

⁴⁸ Töz (İdol) hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Sözen ve Tanyeli, 2011: 143; Çoruhlu, 2013: 62.

⁴⁹ Diyarbakirli, 1993: 11.

⁵⁰ Diyarbakirli, 1993: 10.

X. yüzyıl seyyahı İbn Fadlan, Türkler'in öldürdükleri kişileri temsil etmeleri için dikmiş oldukları balbalların, ağaçtan suretler şeklinde yapıldığını bildirir⁵¹.

Attila'nın sarayını ziyaret eden Romalı seyyah Priskos (M.410/20-472), sarayın dış görünüşünü şöyle tarif eder; "Saray çok gösterişli, işlemeli güzel direklerle inşa edilmiş ahşap binalar idi. Etrafı çit ile çevrilmişti ki, bu müdafaa için değil süs olmak üzere yapılmıştı⁵²". Priskos sarayın iç kısmı hakkında da bilgiler vermektedir; "Sarayın içerisi çeşitli köşklele, ahşap ve ince oyma işleriyle süslenmiş, zarif kusursuz kirişler ustaca birleştirilmiş, yerden dairevi şekilde yükselmişti"⁵³. Priskos'un verdiği bu bilgilerden, Türkler'in ahşabı etkili bir süsleme aracı olarak kullandığını rahatlıkla söyleyebiliriz.

2.2. Türk-İslam Dönemi Ahşap Süsleme

Türk sanatında ahşap camilerin en erken tarihli örneklerini Karahanlı ve Gazneliler'e ait kalıntılarda görmek mümkündür⁵⁴. Gazneliler'e ait Sultan Mahmut tarafından yaptırılan Arus-ul-Felek Cami, çatısı ahşap direklerle taşınan ve içinde zengin süslemelerin olduğu bir yapı olarak bilinmektedir. Bu tür ahşap direkli yapılara, X. ve XII. yüzyıllarda, Buhara'nın batısında Hive'de ve Semerkand'ın doğusu Oburdan ile Kurut'ta rastlanmaktadır⁵⁵.

Büyük Selçuklu ve İlhanlı mimarisinde ahşap kullanımı sınırlı olarak, minber, mihrap, sandukalar ve kapı kanatlarında görülmekle birlikte çok az örnek günümüze gelebilmiştir. İran'ın İsfahan şehrinde, Abiyane Mescid-i Cuması'nın M.1076 tarihli ahşap minberi ile M.1084 tarihli ahşap mihrabı ender örneklerdendir⁵⁶. XI-XII. yüzyıllara tarihlenen bir başka ahşap mihrap örneği ise Batı Türkistan'da İskodar Camisi'nde karşımıza çıkmaktadır⁵⁷.

Anadolu'da ilk örneklerini Selçuklularla birlikte görmeye başladığımız ahşap süsleme sanatı, XII. ve XIII. yüzyıllarda orijinal bir üslup göstererek en yüksek düzeyine ulaşmıştır⁵⁸. Başka bir deyişle, Türkler'in ahşap sanatında kendilerine has bir gelişme gösterdikleri görülür⁵⁹. Selçuklulardan günümüze kadar gelebilmiş ahşap malzemeye baktığımız zaman, ilk sırada camilere ait olan, sanat değeri yüksek eserleri görmekteyiz. Minberler, kürsüler, rahleler,

⁵¹ Şeşen, 2013: 15.

⁵² Ahmetbeyoğlu, 2014: 40.

⁵³ Ahmetbeyoğlu, 2014: 45.

⁵⁴ Ersoy, 1993: 4.

⁵⁵ Arık, 1973: 8.

⁵⁶ Özkurt, 2005: 205.

⁵⁷ Bakırer, 2000: 5.

⁵⁸ Mülâyim, 1982: 57.

⁵⁹ Bozer, 2015: 533.

korkuluklar, kirişler, dolap kapakları, sütun ve sütun başlıkları, kapı ve pencere kanatları bu bakımdan önemli bir yere sahiptir⁶⁰. İkinci olarak, çok az örneği günümüze gelebilmiş ahşap sandukalar, Kur'an mahfazaları, çekmeceler, süs ve kullanım eşyaları söylenebilir⁶¹. Selçuklu ahşap ustaları çeşitli türde çok fazla ağaç kullanmışlardır. Bunlar, sedir, gül, abanoz, ceviz, armut, meşe, ıhlamur, elma ve şimşir gibi ağaçlardır⁶². Ahşap eserlerde kullanılan, künde-kari, kakma, oyma, kafes ve tarsî gibi tekniklerin; kalem işi, kazıma ve ajur yapıştırma tekniklerine göre daha ön plana çıktığı görülür⁶³. Kitabelerinden isimlerini öğrendiğimiz Hoca Nuştekin el-Cemalî⁶⁴, Üstâd el-Hac Mengümbertî el-Ahlatî⁶⁵, İbrahim ibn Ebûbekir el-Rumî⁶⁶, Hasan bin Muhammed⁶⁷ gibi sanatçıların, ahşap eserlerde uyguladıkları tekniklere baktığımız zaman, bu teknikleri ileri düzeyde bir süsleme programıyla harmanlayıp, itinayla işlediklerini görmekteyiz. Anadolu Selçuklu Dönemi'ne ait Aksaray Ulu Camisi (12.yy)⁶⁸, Konya Alâeddin Camisi (1155-56)⁶⁹, Ankara Alâeddin Camisi (1197)⁷⁰ ve Divriği Ulu Camisi (1241)⁷¹ minberleri ahşap süsleme bakımından dönemin en güzel örneklerinden bazılarıdır.

XIV. yüzyıl ahşap sanatı, Selçuklu ve Osmanlı sanatı arasında bir geçiş dönemi oluşturması bakımından önemlidir⁷². Selçuklu Devleti'nin yıkılmasının ardından, Anadolu'da birbirinden bağımsız birçok beyliğin kurulması, beraberinde bazı bölgesel gruplara ayrılabilen güçlü sanat ekollerini oluşturmuştur⁷³. Beylikler devrine ait ahşap eserlerin en güzel örneklerini yine minberlerde görmek mümkündür. Çorum Ulu Camisi (1306)⁷⁴, Birgi Aydınoğlu Mehmet Bey Camisi (1320)⁷⁵, Ürgüp Damsa Köyü Taşkın Paşa Camisi (14. yüzyılın ilk yarısı)⁷⁶, Niğde Sungur Bey Camisi (14. yüzyılın ilk yarısı)⁷⁷ ve Manisa Ulu Camisi (1376)⁷⁸ minberleri birer

⁶⁰ Öney, 1992: 137.

⁶¹ Yücel, 1989: 182; Ersoy, 1993: 5.

⁶² Öney, 1992: 137; Mülayim, 1982: 57.

⁶³ Bozer, 2015: 533.

⁶⁴ Sönmez, 1995: 37.

⁶⁵ Sönmez, 1995: 37.

⁶⁶ Sönmez, 1995: 37.

⁶⁷ Sönmez, 1995: 38.

⁶⁸ Öney, 1992: 138.

⁶⁹ Öney, 1992: 138.

⁷⁰ Bozer, 2015: 535.

⁷¹ Mülayim, 1982: 58.

⁷² Aslanapa, 1977: 61.

⁷³ Mülayim, 1982: 57.

⁷⁴ Aslanapa, 1977: 63.

⁷⁵ Aslanapa, 1977: 63.

⁷⁶ Aslanapa, 1977: 64.

⁷⁷ Aslanapa, 1977: 66.

⁷⁸ Aslanapa, 1977: 68.

şaheser niteliğindedir. Bunlara ek olarak Kastamonu İbn Neccar (Eli Güzel) Camisi (1356)⁷⁹ ve Kastamonu Kasaba Köyü Mahmut Bey Camisi (1367)⁸⁰ ahşap kapıları aynı ustanın elinden çıkmış iki güzel eserdir. Özel bir yere sahip olan Ürgüp Damsa Köyü Taşkın Paşa Camisi'nin (14. yüzyılın ilk yarısı)⁸¹ ahşap mihrabı ise Beylikler Dönemi'nden günümüze ulaşan değerli bir eser olarak karşımıza çıkmaktadır.

XIII. ve XIV. yüzyıllarda bir kısmını ahşap sütunların taşıdığı ahşap tavanlı camiler dikkat çekicidir. Afyon Ulu (1273)⁸², Sivrihisar Ulu (1274)⁸³, Beyşehir Eşrefoğlu (1299)⁸⁴, Ankara Arslanhane (1289-90)⁸⁵, Kastamonu Kasaba Köyü (1366)⁸⁶ ve Ayaş Ulu (15. yüzyıl)⁸⁷ camileri bu bakımdan önemli bir yere sahiptir.

Osmanlı Dönemi ahşap işçiliğinden günümüze ulaşan çok sayıda örnek mevcuttur. Bu örnekler Selçuklu ve Beylikler Dönemi ahşap işçiliğinin devamı niteliğindedir. XII. ve XIII. yüzyıl motif ve teknikleri, Osmanlı ağaç işlerinin ana hatlarını oluşturmuştur⁸⁸. Özellikle Erken Osmanlı Dönemi ahşap eserlerinde bunu görmek mümkündür. Bursa Ulu Camisi minberi (1399)⁸⁹, Küre Ulu Camisi minberi (1465-66)⁹⁰, İstanbul Fatih Camisi kapısı (1470)⁹¹, Edirne II. Bayezid Camisi kapı ve pencere kanatları (1484)⁹², Amasya Bayezid Paşa Camisi kapısı (1414-1419)⁹³ gibi ahşap eserler, Selçuklu ve Beylikler Devri ahşap geleneğini sürdürmüşlerdir. Anadolu'da ilk kez Edirne Üç Şerefeli Camisi'nin pencere kanatlarından birinde karşılaşılan tarsî tekniği, Selçuklu ve Beylikler Devri'nde görülmeyen bir uygulamadır⁹⁴. Erken Osmanlı Dönemi'nde, fildişi, sedef, bağa, kıymetli taşlar, altın ve gümüş gibi ahşaba uygulanan teknikler XIX. yüzyıl sonlarına kadar gelişerek devam etmiştir⁹⁵. Mihrimah Sultan Camisi'nin giriş kapısı (1543/44-1548)⁹⁶, Rüstem Paşa Camisi'nin giriş kapısı (1555-51)⁹⁷, Edirne Selimiye Camisi'nin

⁷⁹ Aslanapa, 1977: 67.

⁸⁰ Aslanapa, 1977: 68.

⁸¹ Bakırer, 1971: 378.

⁸² Öney, 1992: 141.

⁸³ Öney, 1992: 141.

⁸⁴ Bozer, 2015: 536.

⁸⁵ Acun ve İnci, 2016: 31.

⁸⁶ Aslanapa, 1977: 67.

⁸⁷ Karaçağ, 2010: 114.

⁸⁸ Kerametli, 1962: 6.

⁸⁹ Ersoy, 1993: 9.

⁹⁰ Bayrakal, 2007: 130.

⁹¹ Barışta, 2009: 94.

⁹² Ersoy, 1993: 39.

⁹³ Bozer, 1999: 287.

⁹⁴ Bozer, 1989: 329.

⁹⁵ Kerametli, 1961: 9.

⁹⁶ Necipoğlu, 2017: 401.

kapı ve pencere kanatları (1568-74)⁹⁸, Kılıç Ali Paşa Camisi'nin vaaz kürsüsü (1580)⁹⁹, Beylerbeyi Camisi'nin minber ve vaaz kürsüsü (1778)¹⁰⁰, Laleli Camisi'nin giriş kapısı ve vaaz kürsüsü (1760-1764)¹⁰¹ gibi birçok Osmanlı ahşap eseri, geometrik ve bitkisel süslemelerinin yanı sıra fildişi ve sedef kakmalarla da bezenmiştir.

Ahşap işçiliğini, dini mimarinin yanı sıra sivil mimaride de yoğun olarak görmek mümkündür. Ankara, Mudurnu, Tire, Safranbolu, Kula ve Kütahya evleri¹⁰², gerek pencere, kapı ve dolap gerekse tavan süslemeleri açısından Anadolu'daki geç dönem Osmanlı evlerine örnek verilebilir.

⁹⁷ Tokay, 2008: 291, 292.

⁹⁸ Bozer, 1998: 31-33; Necipoğlu, 2017: 321.

⁹⁹ Eyice, 2002: 412-414.

¹⁰⁰ Mülayim, 1992: 75-77.

¹⁰¹ Çobanoğlu, 2003: 86-89.

¹⁰² Yücel, 1989: 183.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ANTALYA İLİ CAMİLERİNDE AHŞAP SÜSLEME

3.1. Alâeddin Eski Cami (Korkuteli)

Yapı, Korkuteli ilçe merkezinin Alâeddin Mahallesi'nde yer almaktadır. Düz bir alana kurulan cami dikdörtgen bir plan şemasına sahiptir. Yapının duvarları kesme ve moloz taş kullanılarak inşa edilmiş, ilk yapıldığı haliyle sağlam bir şekilde günümüze kadar ulaşmamıştır. Bugünkü caminin ilk yapılan camiden daha sonra ve daha küçük boyutlarda mihrap duvarını da içine alarak yeniden yapıldığı anlaşılmaktadır. Cami içten düz ahşap tavanlı, dıştan dört yöne eğimli kırma çatıyla örtülüdür (Fotoğraf 3.1). İlk inşa edilen yapının, kuzey giriş kapısının kuzeybatı köşesinde, kesme taş ve tuğla kullanılarak inşa edilen tek şerefeli minaresi yer almaktadır.

Fotoğraf 3. 1 Alâeddin Eski Cami'nin kuzeyden genel görünüşü

Eski yapının duvarları ve kuzey giriş portalı üzerinde caminin inşasına ait herhangi bir kitabe yoktur. Buna karşılık kuzeyde bulunan minarenin kaidesinde H.979/M.1571 tarihli bir kitabe yer alır ki; bu, minarenin Murat Paşa tarafından yaptırıldığını bildirmektedir¹⁰³ (Fotoğraf 3.2).

¹⁰³ Vakıflar Genel Müdürlüğü, 1972: 599.

Fotoğraf 3. 2 Alâeddin Eski Cami'nin minaresinde yer alan kitabe

Kitabenin okunuşu;

“Benâ hazihi'l-Minaretü'ş-Şerif Murad Paşa
Evail-i Rebiu'l-ahir sene 979”.

Günümüz Türkçe'sine çevirisi;

“Bu yüksek (ulu) minareyi Murad Paşa 979 (1571) senesi
Rebiu'l-ahir ayının ilk gününde bina etti”.¹⁰⁴

Bugünkü caminin duvarları, moloz taş ve ahşap hatılın bir arada kullanıldığı bir teknikle inşa edilmiştir. Harime giriş kuzey yönden mihrap eksenine paralel olarak açılan bir kapıdan sağlanmıştır. Caminin iç kısmında duvarlarla birlikte tavanı taşıyan altı adet ahşap direkten dördü aynı zamanda kadınlar mahfilini de taşımaktadır. Geriye kalan iki direğin mihrap duvarına paralel olarak orta ekseninde yer aldığı görülür. Harimin kuzey duvarında iki, güney, doğu ve batı duvarlarında ise üçer adet dikdörtgen formlu pencere açıklığı yer almaktadır. Güney cephenin ortasında yarım daire planlı mihrap nişi, onun da batısında ahşap minber bulunur. Kuzey duvarı boyunca yerleştirilen ahşap kadınlar mahfiline,¹⁰⁴ kuzeydoğu yönünden bir merdivenle çıkılır (Fotoğraf 3.3).

¹⁰⁴ Çaycı, 2004: 117.

Fotoğraf 3. 3 Alâeddin Eski Cami'nin harim içi görünümü

Mihrabın hemen batısında bulunan minber tamamen ahşaptan yapılmıştır. Minbere girişi sağlayan yan direklerin uç kısımları birer süslemeyle son bulmuştur. Minberin köşk kısmını taşıyan direklerin uç kısımlarında da benzer süslemeler tekrarlanmıştır.

Minberin yan aynalıkları birbirinden farklı olarak basit geometrik şekiller verecek şekilde düzenlenmiştir. Doğu aynalıkta bulunan geometrik şekillerin düşey ve yatay panolardan meydana geldiği görülür (Fotoğraf 3.4). En alt kısımda ise yatay olarak yerleştirilen dikdörtgen panonun ajur tekniği ile yapılmış olması dikkat çekicidir. Panonun orta boşluğunu bir dizi halinde şekillendiren baklava motifleri, güney tarafta yarım daire yaparak son bulur. Baklava motiflerinin meydana gelişi, sırt sırta gelen yarım daireler ve bunların arasına yerleştirilen uç tarafları yumuşatılmış sivri çıkıntılarla olmuştur. Batı aynalık minberin formunu alacak şekilde dıştan yerleştirilen tahtalarla bir üçgen oluşturmuştur (Fotoğraf 3.5). Üçgenin arasında kalan düşey yöndeki panolardan güneydeki dikdörtgen formundayken, diğerleri üst tarafta üçgenin formuna uyacak şekilde sınırlandırılmıştır. Minber basamaklarını yanlardan çevreleyen korkuluklar, her iki yanda da köşeleri silmeli kalın çitalarla düzenlenmiştir. Minberin doğu ve batı süpürgeliklerinde ajur tekniğinin uygulandığı ikişer adet dikdörtgen formlu pano yer alır. İçleri boşaltılmış panolardan her biri birbirinden farklı şekilde süslenmiştir. Batı taraftaki panolardan, kuzey yöndeki süslemenin bir kısmının kırıldığı görülür. Süpürgeliğin diğer kısımları kapalıdır.

Köşk kısmındaki korkuluklarda, minber korkuluklarında olduğu gibi üçer adet köşeleri silmeli çıtalar bulunur. Kûlah kısmı olmayan minberin geçit kısımları yuvarlak kemerli geçişlerle sağlanmıştır.

Fotoğraf 3. 4 Alâeddin Eski Cami minberinin doğu kanadı

Fotoğraf 3. 5 Alâeddin Eski Cami minberinin batı kanadı

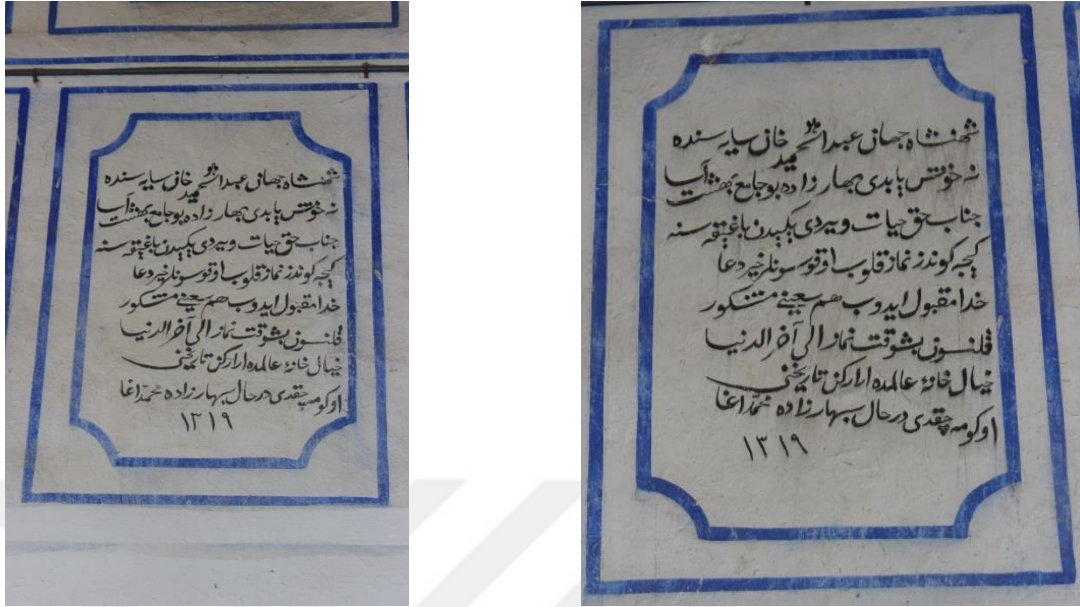
3.2. Bağyaka Camisi (Finike)

Yapı, Finike ilçe merkezinin Turunçova Mahallesi'nde düz bir arazi üzerinde yer almaktadır. Kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen plan Şemasına sahip olan yapının kuzey cephesi revaklıdır. Cami, dıştan dört yöne eğimli kırma çatıyla, içten düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavanın merkezinde kesik bir kubbe bulunur. Caminin kuzeydoğusunda kesme taştan yapılmış silindirik gövdeli tek Şerefeli minare yer almaktadır (Fotoğraf 3.6).

Fotoğraf 3. 6 Bağyaka Camisi'nin kuzeybatıdan genel görünüşü

Yapının harim bölümünün doğu ve batı duvarında, dikdörtgen bir pano içinde, Osmanlı Türkçesi ile sıva üzerine yazılı inşa kitabesi bulunmaktadır. Aynı içeriğe sahip sekiz satırlık kitabeye göre caminin Bahar Zade Mehmed Ağa tarafından H.1319/M.1901-1902 yılında inşa edildiği anlaşılmaktadır (Fotoğraf 3.7).

Fotoğraf 3. 7 Bağyaka Camisi'nin doğu ve batı duvarlarında bulunan inşa kitabeleri

Kitabenin okunuşu;

Şehinşâh-ı Cihân Abdülhamid Hân sâyesinde
 Ne hoş yaptı Bahar Zâde bu camii behişt âsâ
 Cenab-ı Hak hayat verdi yeniden Bağyakası'na
 Gece gündüz namaz kılıp okusunlar hayır duâ
 Hüdâ makbul edip hem sayını meşkûr
 Kılınsın beş vakit namaz ilâ âhiriddünya
 Hayal hâne-i âlemde ararken târihini
 Önüme çıktı derhal Bahar Zâde Mehmed Ağa
 1319

Günümüz Türkçe'sine çevirisi;

Şahların Şahı (cihan sultanı) Abdülhamid Han sayesinde
 Bahar Zade ne hoş yaptı bu cennet gibi camiyi
 Allah Bağyakası'na yeniden hayat verdi
 Gece gündüz namaz kılıp hayır dua okusunlar
 Ettiğiniz şükürleri Allah kabul etsin
 Dünyanın sonuna kadar beş vakit namaz kılınsın
 İç dünyamda ararken tarihini
 Bahar Zade Mehmed Ağa derhal önüme çıktı.
 H.1319 (M.1901-1902)

Caminin duvarları, moloz taş, kerpiç ve ahşap hatılların bir arada kullanıldığı teknikle inşa edilmiştir. Harime giriş, kuzey cephede mihrap ekseninde açılan ahşap bir kapıdan sağlanmaktadır. Kuzey ve güney duvarlarda ikişer alt üçer üst; doğu ve batı duvarlarda dörder alt dörder üst olmak üzere, toplam yirmi sekiz adet dikdörtgen formlu pencere açıklığı bulunmaktadır. Harimin kible duvarında yarım daire planlı mihrap nişi, onun da batısında ahşap bir minber yer almaktadır. Vaaz kürsüsü güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Kuzeydoğu yönden merdivenle çıkılan mahfil, harimin kuzey duvarı boyunca, güneyde dört ahşap direk, diğer yönlerde ise beden duvarlarıyla taşınmaktadır (Fotoğraf 3.8).

Fotoğraf 3. 8 Bağyaka Camisi'nin harim içi görünümü

Harimin güney duvarında mihrabın batısında bulunan minber, tamamen ahşaptan olup yağlı boyayla boyanmıştır. Minberin kapı açıklığı yuvarlak bir kemerden oluşmaktadır. Tepelik kısmını oluşturan kompozisyon yanlarda volütlerle son bulur. Volütlerin üzerine yerleştirilen palmet motiflerinden doğudaki bugün mevcut değildir. Kompozisyonun etrafı ajur tekniğinde kıvrık dallardan çıkan yaprak motifleriyle hareketlendirilmiştir. Ortada bulunan "Allah" lafzı oyma tekniğindedir. Kapı sövelerinin alt kısımlarına yerleştirilen "S" kıvrımlı süslemeler, köşeleri yumuşatılmış burmalı birer üçgenle son bulur (Fotoğraf 3.9).

Minberin yan aynalıkları benzer kompozisyon örgüsüne sahiptir. Yan aynalıkların güney yönlerinde, yuvarlak kemerlerle sağlanan dikdörtgen formlu geçitler, üstten "S" kıvrımlı, alttan

ise üçer adet çokgen gövdeli sütun parçalarıyla süslenerek sınırlandırılmıştır. Üçgen şeklindeki aynalıklar, üçer sıra halinde kafes tekniğinde oluşturulmuştur. Minberin formuna göre yukarıdan aşağıya doğru kademeli olarak kısaldıkları görülür. Üstten birinci sırada ikişer, ikinci sırada beşer, üçüncü sırada ise sekizer adet sütun parçası ile süslenmişlerdir (Fotoğraf 3.10).

Minber basamaklarını her iki yönden çevreleyen korkuluklar kafes tekniğindedir. Üst üste bitişik olarak ikişer sıra halinde dizili “S” kıvrımları, başlangıç ve bitiş noktalarında volütler yaparak son bulur. Bu süslemeler köşk korkuluklarında da aynı şekilde görülmektedir.

Köşk kısmı doğu, batı ve kuzey yönlerden, uçları dışa dönük “C” kıvrımlarıyla hareketlendirilmiş kaş kemerlerle dışa açılmaktadır. Köşk saçakları yarım dairelerle hareketli dendanlar oluşturmaktadır. Alt tarafı kapalı bulunan konik külah, araları silme çıtalarla bölünerek çokgen cepheli bir görünüm sunarken, gövdeden itibaren ani bir kavisle yukarıya doğru daralmaktadır. Külahın üst noktasında bulunan âlem, uçları yukarıya dönük bir hilalle sonlandırılmıştır.

Köşk altında bulunan yuvarlak kemerli geçitler, yan aynalıklarda olduğu gibi üstten ve alttan sınırlandırılmıştır. Geçitlerin üst kısımlarında beşer adet küçük sütunlar, alt kısımlarda ise üzeri “S” kıvrımlarıyla hareketli ikişer pano halinde düzenlenmiş kafes tekniğinde süslemeler yer almaktadır. Minber süpürgelikleri her iki kanatta üçer adet dikdörtgen panodan oluşmaktadır. Panolar yuvarlak kemerlerle süslü birer açıklığa sahiptir.

Fotoğraf 3. 9 Bağyaka Camisi'nin minber girişi

Fotoğraf 3. 10 Bağyaka Camisi minberinin genel görünüşü

Yapının dış tarafından, kuzeydoğu yönünde çıkılan bir merdivenle kadınlar mahfiline ulaşılmaktadır. Mahfil büyük oranda harime kapalı tutulmuştur (Fotoğraf 3.11).

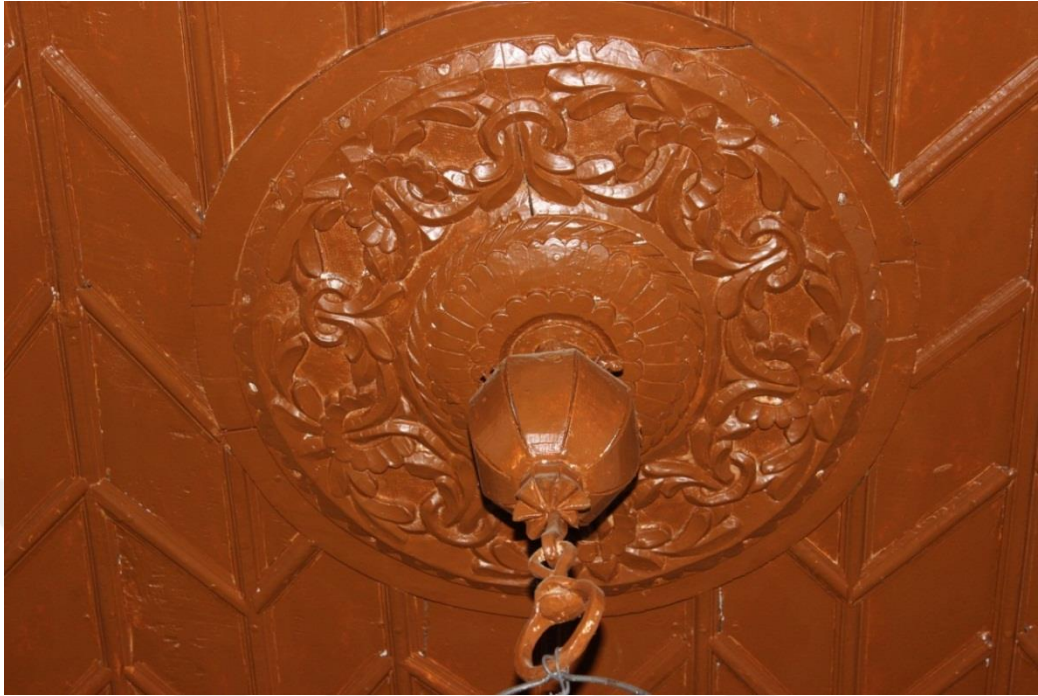
Beş ahşap direk arasına yerleştirilen mahfil korkulukları ahşap çıtaların birbirlerine çaprazlama çakılmasıyla oluşturulmuştur. Bu uygulamayla süslenen korkuluklar kafes tekniğindedir. Harimin kuzeyinde üç ayrı bölüm olarak düzenlenmiş mahfil tavanlarında ahşap süslemeler görülmektedir. Kuzey-güney doğrultusunda uzanan dikdörtgen tavanların etrafını dolaşan birer sıra friz bulunur ki, bunlar harim tavanını dolaşan frizlerle aynıdır. Yanlarda bulunan bölümlerden ayrı olarak, orta bölümün yüzeyini süsleyen zikzaklar harim tavanıyla benzer kompozisyona sahiptir (Fotoğraf 3.12). Orta bölümde bulunan tavanın merkezinden kazıma tekniğiyle dilimlere ayrılmış iri bir nar sarmaktadır. Narın etrafında olması gereken nar yaprakları bugün mevcut değildir. Narın etrafına dairesel olarak yerleştirilen bitkisel ve geometrik bordürler birer kompozisyon oluşturmaktadır. Dıştan birinci bordür ile dördüncü ve beşinci bordürlerde, aralarında küçük farklılıkların olduğu “C” kıvrımlı süslemeler hâkimdir. Diğerlerinden geniş tutulan ikinci bordürde, daireler çizen yaprakların, yüzeyleri silmeli ve çiçekli halkalarla birbirlerine bağlanması şeklindedir. Üçüncü bordür ise küçük çiziklerle helezonlar çizen geometrik bezemelerle süslenmiştir. Tavan merkezinden sarkan nar ile etrafında bulunan kompozisyonlar, kazıma ve oyma teknikleriyle elde edilmişlerdir (Fotoğraf 3.13).

Fotoğraf 3. 11 Bağıyaka Camisi'nin kadınlar mahfili

Fotoğraf 3. 12 Bağyaka Camisi'nin orta b6l6m6nde bulunan kad6nlar mahfilini tavanı

Fotoğraf 3. 13 Bağıyaka Camisi'nin orta bölümünde bulunan kadınlar mahfili tavanından detay

Harimin kuzeydoğusunda korkuluklarla çevrili bir alan yer almaktadır. Bu korkulukların güneybatısına bitişik olarak yerleştirilen müezzin mahfili, küçük boyutlarda fakat yüksek bir platform üzerinde tutulmuştur (Fotoğraf 3.14). Mahfilin harime bakan doğu ve güney cephelerinde kafes tekniğiyle yapılmış süslemeler mevcuttur. Bu süslemeler “S” kıvrımlı olarak, korkuluk ve gövde kısımlarında benzer formu gösterebilir de, şekil olarak birbirinden ayrılmaktadırlar. “S” kıvrımlı korkuluk süslemelerinin başlangıç ve bitiş noktaları, yüzeyi çentikli volütlerle son bulmaktadır. Gövde süslemeleri yatay ikişer panodan meydana gelmiştir. Gövdenin güney cephesinde yer yer kırıklar mevcutken, doğu cephesinde bulunan kapı dikkat çekicidir. Mahfili taşıyan direklerin üst kısımları yuvarlak silmelerle son bulmuştur.

Fotoğraf 3. 14 Bağyaka Camisi'nin müezzin mahfili

Yapının iki ayrı bölümünde ahşap tavan süslemelerini görmekteyiz. Bunlardan birincisi harim tavanında görülen süslemelerdir (Fotoğraf 3.15). Kesik kubbeli düz tavanın etrafını en dıştan kesintiye mahal vermeyecek şekilde dolaşan iki sıra halindeki friz, bir dizi geometrik şekilli sarkıtılmış dendanlardan meydana gelmektedir. Aynı düzendeki süslemenin benzerini kesik kubbenin etrafında tek sıra halinde görmek mümkündür. Ahşap düz tavanın yüzeyini kaplayan geometrik kompozisyon, mihrap aksına çapraz şekilde gelen uzun çıtaların aralarına kısalarının yerleştirilmesi sonucu oluşmuştur. Bir düzen halinde yerleştirilen çıtalarla, gayet düzgün zikzak motifleri elde edilmiştir. Kesik kubbeyi dıştan çevreleyen ahşap bordürler bir daire ve kare şeklindedirler. Daire ile kare köşeleri arasında kalan yüzeylerde, üzeri yivli çeyrek dairelerden yayılan çıtalar ışınsal bir görünüm sergilemektedir. Bağdadi tekniğinde yapılmış kesik kubbenin merkezinden sarıya boyanmış ahşap bir nar sarkmaktadır (Fotoğraf 3.16).

İkinci olarak, doğu-batı doğrultusunda uzanan revaklı girişin ahşap tavanında geometrik ve bitkisel süslemelerden oluşan bir kompozisyon yer almaktadır. Harim tavanı ile kadınlar mahfili tavanının etrafını süsleyen frizler, burada da aynı düzen ve kompozisyonda tekrarlanmıştır. Tavanın merkezinde bulunan sekiz kollu yıldızın içine yine sekiz kollu bir yıldız daha yerleştirilmiştir. Yıldızların çerçeveleri yivli silmeler oluşturacak şekilde düzenlenmiştir. Yıldızların merkez noktasından dilimlere ayrılmış bir nar kompozisyonu sarkmaktadır. Bu kompozisyonun dip noktasından dört yöne yapraklı birer dal şeklinde uzanan süslemeler bitkisel

karakterlidir. Nar motifini çevreleyen sekizgenin etrafından, uçları sivriltilmiş sekiz adet çıta yayılmıştır. Sekizgenin üzerinde bulunan dairenin etrafında kazıma tekniğiyle oluşturulmuş zikzak motifleri yer almaktadır (Fotoğraf 3.17).

Fotoğraf 3. 15 Bağıyaka Camisi'nin harim tavanı

Fotoğraf 3. 16 Bağıyaka Camisi'nin kesik kubbe göbeğinden detay

Fotoğraf 3. 17 Bağıyaka Camisi'nin revaklı giriş tavanından detay

Harimin kuzey cephesinden mihrap ekseninde açılan ahşap kapı, bordo renkte yağlı boyayla boyanmıştır. Çift kanatlı kapının çerçevesi ve bir alınlık kısmı bulunmaktadır (Fotoğraf 3.18).

Çerçeveyi oluşturan sövenin yüzeyleri ile alınlık kısmını çevreleyen yüzeyler silmeler oluşturacak şekilde yivlenmiştir. Çerçeve girişin basık kemeri, üzengi ve kilit noktalarında “S” kıvrımlı motiflerle süslüdür. Kemer köşelerine ise bitkisel motifli birer rozet yerleştirilmiştir. Yatay olarak düzenlenen dikdörtgen alınlığın merkezinde bir kabara yer almaktadır. Kabaranın etrafından yayılan kıvrık dallı palmetlerin kök kısımlarında bitkisel motifli birer halka bulunur. Palmetleri uçlardan sınırlayan “C” kıvrımlarından, doğudakinin yüzeyi, batıdakinin ise iç kısmı küçük oyuklarla hareketlendirilmiştir. “C” kıvrımlarından itibaren görülen süslemeler, yanlarda kıvrık dallar, ortada yelpaze şeklindedir (Fotoğraf 3.19).

Dikdörtgen kapı kanatlarını çevreleyen bordürler, içten ve dıştan testere dişli frizlerle sınırlandırılmıştır. Bordür yüzeylerinin, “C” kıvrımlı motiflerle bezeli olarak yüz yüze ve sırt sırta gelecek şekilde bir düzenleme sergiledikleri görülür. Bordür köşelerine ise çiçek motifleri yerleştirilmiştir. Kapı kanatları dörder panoya ayrılmıştır. Kanatların, üstte ve altta bulunan panoları kare, ortada bulunanları ise dikdörtgen formudur. Çerçeveleri içbükey silmelerle oluşturulan kare ve dikdörtgen panoların iç kısımlarında birbirinden farklı bitkisel ve geometrik

kompozisyonlar mevcuttur. Doğu kanadında bulunan üstten birinci panonun içinde, etrafı üç dilimli yaprak ve “C” kıvrımlarıyla kuşatılmış bir çiçek motifi yer almaktadır. İkinci panonun içinde, bir vazodan çıkan kıvrık dal ve yapraklar bulunur ve üzerine bir çiçek halkası yerleştirilmiştir. Ayrıca vazonun oturduğu kısım yine kıvrık dal ve yapraklardan oluşmaktadır. Üçüncü panonun içinde, ortada gülbezek motifi ve onu iki yönden sınırlayan “C” kıvrımları ile köşelerde üç yapraklı bitkisel motifler yer almaktadır. Dördüncü panonun içinde, iki sıra halinde yaprak düzeni gösteren bir çiçek ve onu köşelerden sınırlayan üç dilimli yaprak motifleri bulunur. Batı kanadının üstten birinci panosu, doğu kanadının dördüncü panosuyla büyük oranda benzerlik göstermektedir ki aralarındaki tek fark birinci panoda bulunan yaprak düzeni üç sıralıdır. Dördüncü panoda ise iki sıralı bir yaprak düzeni söz konusudur. Batı ve doğu kanatlarının ikinci panoları yine büyük oranda benzerlik göstermektedir. Batı panoda, doğudakinden farklı olarak silmeli bir halka ile çiçek motifi bulunmaktadır. Üçüncü panoda, ortada bir kabara yer almaktadır. Kabarayı üst köşelerden kıvrık dal ve yapraklar, alttan ise bu defa “C” kıvrımı içinde kalan yine kıvrık dal ve yapraklardan oluşan bitkisel motifler sınırlamaktadır. Dördüncü panoda görülen süslemeler ise ortada bir çiçek motifi, onun etrafını saran üç dilimli iri yapraklar şeklindedir. Kapı kanatları, çerçeve ve alınlık kısımlarında oyma teknikleri görülmektedir (Fotoğraf 3.20, 3.21).

Fotoğraf 3. 18 Bağyaka Camisi'nin harime giriş kapısı

Fotoğraf 3. 19 Bağyaka Camisi'nin harime giriş kapısının ahnlığı

Fotoğraf 3. 20, 3. 21 Bağyaka Camisi'nin harime giriş kapısından detay

3.3. Balibey Camisi (Muratpaşa)

Yapı, Muratpaşa İlçesi'ne bağlı Balbey Mahallesi'nde, Şehit Binbaşı Cengiz Toytunç Caddesi üzerinde yer almaktadır. Tek kubbeyle örtülü olan cami, kareye yakın dikdörtgen bir plan şeması sergilemektedir. Caminin kuzeybatı köşesinde bulunan tek şerefeli minaresi 1963 yılında yapılmıştır¹⁰⁵. Minare kesme taştan örülü silindirik bir gövdeye sahiptir (Fotoğraf 3.22).

Fotoğraf 3. 22 Balibey Camisi'nin kuzeybatıdan genel görünüşü

Caminin kuzey giriş kapısı üzerinde inşa ya da onarım kitabesi konulacak kadar bir boşluk bulunsa da günümüzde herhangi bir kitabe mevcut değildir. Leyla Yılmaz, V.G.M. ve Osmanlı arşivlerine dayanarak, caminin inşasıyla ilgili bir tarih aralığı vermektedir¹⁰⁶. Bu tarih aralığının ise caminin banisi Bali Paşa'nın 1486 yılında vezir oluşundan, 1495/1496 yıllarında vefat edişine kadar geçen sürede olması gerektiğini söylemektedir¹⁰⁷. Yapıyla ilgili H.1266/M.1849-1850 tarihli, bugün maalesef mevcut olmayan bir onarım kitabesinden bahsedilmektedir¹⁰⁸.

Caminin duvarları kesme ve moloz taş kullanılarak inşa edilmiştir. Caminin kuzey cephesinden harime girişi sağlayan ahşap kapı çift kanatlıdır. Duvarlarda bulunan pencere

¹⁰⁵ Vakıflar Genel Müdürlüğü, 1972: 539.

¹⁰⁶ Yılmaz, 2002: 26.

¹⁰⁷ Yılmaz, 2002: 28.

¹⁰⁸ Yılmaz, 2002: 26.

açıklıkları farklı sayıda ve düzende yerleştirilmiştir. Bütün duvarların alt seviyelerinde simetrik olarak yerleştirilmiş ikişer adet açıklık bulunur. Üst seviyelerde ise doğu ve güneyde ikişer, batıda bir adet pencere açıklığı yer almaktadır. Yarım daire planlı mihrap nişi kible duvarına yerleştirilmiştir. Mihrap nişinin doğusunda bulunan vaaz kürsüsü ile batısında bulunan minber ahşaptandır. Kuzey cephede yer alan, tamamı ahşaptan olan kadınlar mahfiline kuzeydoğudan bir merdivenle çıkılmaktadır. Ahşaptan olan vaaz kürsüsü ve kadınlar mahfili camiye yakın zamanlarda eklenmiştir. Kuzey cephede harime girişi sağlayan çift kanatlı ahşap kapı, üzerinde herhangi bir süsleme özelliği barındırmamaktadır (Fotoğraf 3.23).

Fotoğraf 3. 23 Balibey Camisi'nin harim içi görünümü

Mihrap nişinin batısında bulunan minber tamamen ahşaptan yapılmıştır. Minbere giriş, dilimli kemer açıklığından sağlanmaktadır. Kemer köşelerinde, kıvrık dal ve rumi motiflerinin bezediği kalemişi süslemeler yer almaktadır. Yatay yönde yerleştirilen dikdörtgen formlu tepeliğin üstüne üçgen bir alınlık yerleştirilmiştir. Alınlığın iç kısmında bulunan beş kollu yıldız motifi ajur tekniğinde oluşturulmuştur. Tepelik yüzeyinde görülen süslemeler, kıvrık dal ve rumi motifleri şeklindedir. Kapı sövelerinin kuzeye bakan yüzeylerinde, kazıma tekniği kullanılarak alt alta sıralı üç dilimli çizikler elde edilmiştir (Fotoğraf 3.24).

Minberin yan aynalıklarında görülen kare ve dikdörtgen panolar, benzer formları sergileseler de farklı düzende yerleştirilmişlerdir. Köşk altı panolarında da devam eden formlar,

yan aynalıklarla bir bütünlük oluşturmuşlardır. Merdiven korkulukları ile köşk korkulukları dekoratif silmeli sütunlarla birbirinin devamı niteliğindedir. Yanlardan dışa açık olan köşk cepheleri yuvarlak kemerlerle geçilmiştir. Kemerler üzerinde kalan üst sıralarda birbirlerine benzer soyut süslemeler görülmektedir. Bu süslemelerde de ajur tekniği kullanılmıştır. Alt tarafı tahtalarla kapalı olan külah, beş cepheli olarak yukarıya doğru daralmaktadır. Külah, uç noktasına yerleştirilen metal bir hilalle son bulmaktadır. Minberin, süpürgelik ve geçit kısımlarında bulunan açıklıklar, yuvarlak kemerli geçişlerle sağlanmıştır (Fotoğraf 3.25).

Fotoğraf 3. 24 Balibey Camisi'nin minber girişı

Fotoğraf 3. 25 Balibey Camisi'nin minberi

3.4. Bayralar Köyü Camisi (Elmalı)

Yapı, Elmalı İlçesi'nin Bayralar Köyü'nde düz bir arazi üzerinde yer almaktadır. Kareye yakın dikdörtgen bir plan şemasına sahip olan caminin, kuzey cephesi revaklıdır. Dıştan dört yöne eğimli kırma çatıyla, içten düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavanın merkezinde kesik bir kubbe yer almaktadır. Caminin kuzeydoğusunda kesme taştan yapılmış silindirik gövdeli, tek şerefeli minaresi bulunur (Fotoğraf 3.26).

Fotoğraf 3. 26 Bayralar Köyü Camisi'nin batıdan genel görünüşü

Caminin İdriszade Ömer Ağa tarafından inşa ettirildiği, cami hatibinin ise 1874 yılında Mehmet Efendi olduğu bilinse de inşa tarihi ile ilgili bir bilgi verilmemiştir¹⁰⁹. Kuzey cephede harime girişi sağlayan ahşap kapının aynalık merkezinde H.1309/M.1891 tarihi yazılıdır¹¹⁰ (Fotoğraf 3.27).

¹⁰⁹ Kılıç, 2018: 419.

¹¹⁰ Kılıç, 2018: 420.

Fotoğraf 3. 27 Bayralar Köyü Camisi'nin kitabesi

Kitabenin okunuşu;

“Muharrem 1309”

Günümüz Türkçe'sine çevirisi;

“Muharrem (Ağustos/Eylül) 1309 (1891)”¹¹¹

Caminin batı cephesinde sıvaların dökülmesi sonucu, duvarlarında kullanılan malzemenin moloz taş, kerpiç ve ahşap hatıl olduğu anlaşılmıştır. Kuzey cepheden harime girişi sağlayan ahşap kapı, mihrap ekseninde yerleştirilmiştir. Aynı cephede sonradan açıldığı düşünülen kapı, cephenin doğusunda yer almaktadır. Caminin duvarlarında yer alan pencereler, sayıları ve formları itibariyle değişiklik göstermektedirler. Kuzey duvarda, camiye giriş kapılarının ortasında bir, harime giriş kapısının üzerinde ise iki adet pencere açılmıştır. Doğu duvarda iki, güney ve batı duvarlarda üçer adet pencere açıklığı mevcuttur. Ayrıca batı duvarın saçak seviyesinde üç adet küçük pencere bulunur. Harimin kible duvarında yarım daire planlı mihrap nişi, onunda batısında ahşap minber yer almaktadır. Vaaz kürsüsü güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Caminin dış tarafında, kuzeybatı yönden ahşap bir merdivenle çıkılan mahfile, yine ahşap bir kapıdan giriş sağlanmaktadır (Fotoğraf 3.28).

¹¹¹ Kılıç, 2018: 420.

Fotoğraf 3. 28 Bayrallar Köyü Camisi'nin harim içi görünümü

Mihrabın batısında bulunan minber tamamen ahşaptan yapılmıştır. Minberin kapı açıklığı kaş kemerli bir geçişle sağlanmaktadır. Kemerle kapı lentosunun arasında kalan boşluklar, kıvrık dal, yaprak ve halka şeklindeki bitkisel tarzda motiflerle süslenmiştir. Ayrıca kemer yüzeyinde, tek sıra halinde stilize palmet motiflerine de yer verildiği görülür. Kapı direkleri, kuzey yüzeylerin üst kısımlarında, birbirlerine simetrik şekilde yerleştirilen yarım palmet motifleriyle vurgulanmıştır. Kapının tepelik kısmı ajur tekniği ile oluşturulmuş üçgen formunda bir kompozisyonla düzenlenmiştir. Kompozisyonun merkezinde altı kollu yıldız motifi, onun da içinde damla motifi bulunmaktadır. Damla motifinin yüzeyine Arapça harflerle “maşaallah” yazısı yazılmıştır. Doğu ve batı yönlerde, alt kısımlarda volütler çizen kıvrık dal ve yapraklar kompozisyon yüzeyini hareketlendirmiştir. Volütlerin üstlerine birer palmet motifi yerleştirilmiştir (Fotoğraf 3.29).

Minberin doğu ve batı aynalıklarında benzer süslemeler görülür. Minber korkuluklarının hemen altında tek sıra halinde devam eden birer bordür yer alır. Bordürlerin ortasında kartuş içlerine yerleştirilen çiçek ve stilize palmet motifleri bulunur. Bordürlerin diğer kısımları “C” kıvrımları ve yine çiçek motifleriyle süslenmiştir. Minber aynalıklarında, yatay yönde yerleştirilen üçer adet dikdörtgen panonun yanında, üçgen içlerine alınmış gülbezek motiflerine de yer verilmiştir. Ajur tekniğinin görüldüğü panolardan ortada kalanlar, tahtaların yatay ve

düşey yönde yerleştirilmesiyle geometrik kompozisyonlar oluşturmuştur. Üstte ve altta kalan panolar ise dekoratif amaçlı sütunlarla geçilmiştir. Minber basamakları yanlardan “S” kıvrımlı bir süsleme düzeninin görüldüğü korkuluklarla çevrilidir. “S” kıvrımlarının uçları volütler çizerken yüzeylerine çentikler atılmıştır.

Her iki kanatta dörder adet kare panodan oluşan süpürgelik kısımları kuzey yönlerden üçgen birer panoyla sınırlandırılmıştır. Üçgen panolar aynalıklarda olduğu gibi gülbezek motifleriyle süslenmiştir. İç kısımları boş olan kare panolar dairesel formda geçilirken yüzeyleri yarım dairelerle hareketlendirilmiştir.

Doğu ve batı yönlerdeki köşk korkulukları merdiven korkuluklarının devamı niteliğindedir. Yine aynı yönlerdeki yuvarlak formlu köşk kemerleri “C” kıvrımlarıyla hareketlendirilmiştir. Köşkün kuzey yönünde bulunan kemer kaş kemerli olarak düzenlenmiştir. Kemerin etrafı, her iki yanda halka şeklinde birer çiçekle birlikte, kıvrık dal ve yaprak motifleriyle bitkisel olarak süslenmiştir. Köşk üzerinde yükselen piramidal gövdeli külah, alt kısımdan tahtalarla kapatılmıştır. Yüzeyi kasetlere ayrılan tahtaların merkezinden, etrafı palmetlerle çevrili bir nar motifi sarmaktadır. Külahın âlem kısmı dekoratif bir süslemeyle son bulur. Köşk altı kısımları beşer adet dekoratif amaçlı sütun parçalarıyla düzenlenmiştir. Doğu ve batı yöndeki minber geçitleri boş bırakılarak, yarım dairelerle hareketli yuvarlak kemerlerle süslenmiştir (Fotoğraf 3.30, 3.31).

Fotoğraf 3. 29 Bayrallar Köyü Camisi'nin minber girişı

Fotoğraf 3. 30 Bayrallar Köyü Camisi'nin minberi

Fotoğraf 3. 31 Bayralar Köyü Camisi minberinin doğu yan aynalığı

Harim bölümünü içten kaplayan düz ahşap tavan, merkezde etrafı kare ile çevrili kesik bir kubbeyle vurgulanmıştır (Fotoğraf 3.32). Kare ve dikdörtgen panolardan oluşan diğer kısımlar, dairesel formlu süslemelerin yanında kasetleme yöntemleriyle de süslenmişlerdir. Kesik kubbenin eteği, içleri boşaltılmış küçük yarım dairelerle hareketlendirilmiştir. Kare içine alınan kubbenin köşelerinde kasetleme yöntemi uygulanmıştır. Kesik kubbenin köşelerine denk gelen dairesel formlu süslemeler birbirlerine benzer şekilde yapılmışlardır. Kare içine alınan daire formlarının köşelerinden içe doğru yayılan ışımsal süslemeler görülür. Bunun aksine dairelerin merkezinden çıkan ışımsal süslemeler dışa doğru yayılmaktadırlar. Her bir daire formunun merkezinde sekiz kollu yıldız motifi bulunur. Yıldız kolları arasına baklava motifleri yerleştirilmiştir. Yıldızların ortasından birer nar motifi sarkıtılmıştır. Kesik kubbenin doğu ve batı yönlerinde yer alan dikdörtgen panolar kasetleme yöntemiyle süslenmişlerdir. Yine kesik kubbenin kuzey ve güneyinde bulunan dikdörtgen panolar, dairesel formları bakımından birbirlerine benzerdir. Daire merkezlerine birer papatya motifi yerleştirilmiştir. Motiflerin etrafından dışa doğru ışımsal süslemeler görülmektedir. Dairesel formlar, doğu ve batı yönlerden kasetleme yöntemiyle süslenerek sınırlandırılmışlardır. Güney yöndeki dairesel formun köşelerinden, içe doğru yayılan ışımsal bir düzenleme mevcuttur. Tavan süslemelerinde çakma ve oyma teknikleri uygulanmıştır (Fotoğraf 3.33).

Fotoğraf 3. 32 Bayrallar Köyü Camisi'nin harim tavanı

Fotoğraf 3. 33 Bayrallar Köyü Camisi'nin harim tavanından detay

Harimin kuzey cephesinde, mihrap ekseninde açılan ahşap kapı, mavi renkte yağlı boyayla boyanmıştır. İki kanatlı kapının, çerçevesi, alınlığı ve tepelik kısımları bulunmaktadır (Fotoğraf 3.34).

Kapının çerçeve bölümünü üç yönden, yatay dikdörtgen oluşturan alınlık kısmını ise bütün yönlerden dolaşan frizler, testere dişleriyle hareketlendirilmiştir. Çerçevenin basık kemeri, üzeni ve kilit noktalarında “S” kıvrımlı motiflerle süslüdür. Kemer köşelerine yerleştirilen gülbezek motiflerinin etraflarının da süslendiği görülür. Yatay dikdörtgenden oluşan alınlığın merkezinde damla motifi içinde H.1309 tarihi yer almaktadır. Dairesel formdaki bu yazıyı doğu ve batı yönlerinden sınırlayan bitkisel süslemeler, küçük farklılıklar göstermekle birlikte genel olarak kıvrık dal ve yapraklar şeklindedirler. Tepelik kısmı, yanlarda volütlerle sonlandırılmış olup yüzeyinde çentiklerin bulunduğu dalgalı bir şerit ile süslenmiştir. Şeridin alt sınırının “C” kıvrımlarıyla hareketlendirildiği görülmektedir (Fotoğraf 3.35).

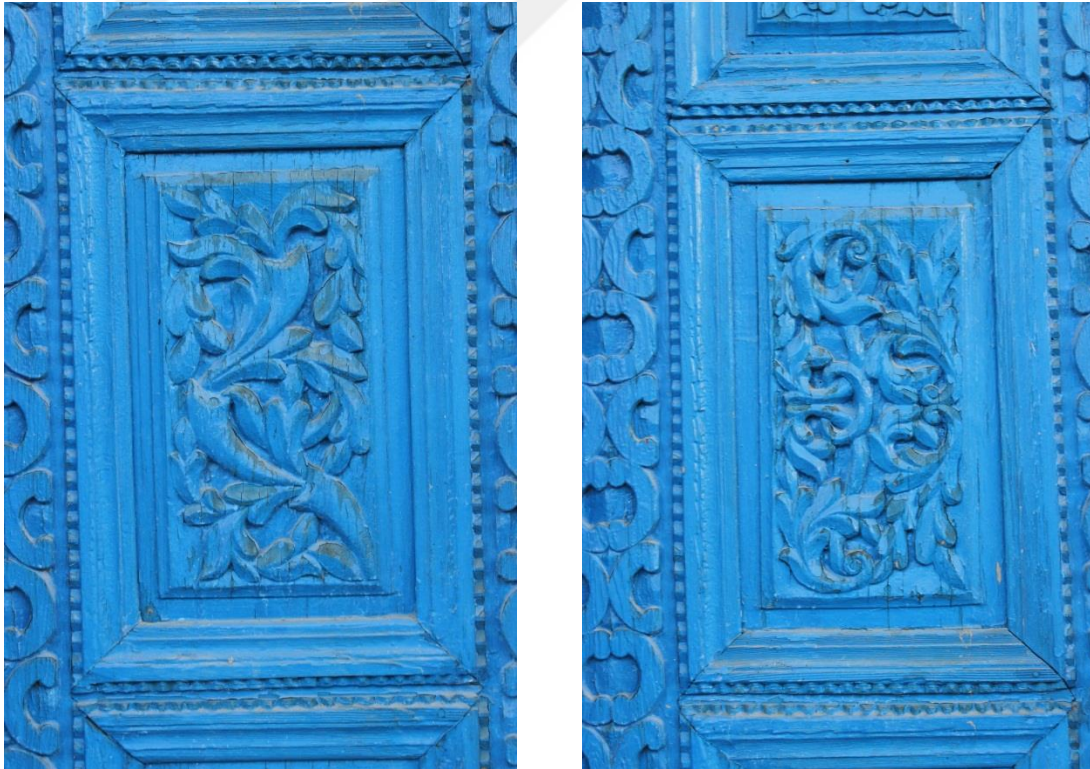
Dikdörtgen kapı kanatlarını çevreleyen bordürler, dıştan testere dişli frizlerle sınırlandırılmıştır. Bordür yüzeylerinin, “C” kıvrımlı motiflerle bezeli olarak yüz yüze ve sırt sırta gelecek şekilde bir düzenleme sergiledikleri görülür. Bordür köşelerine ise çiçek motifleri yerleştirilmiştir. Kapı kanatları dörder panoya ayrılmıştır. Kanatların üstte ve altta bulunan panoları kare, ortada bulunanları ise dikdörtgen formudur. Çerçeveleri testere dişli friz ve silmelerden oluşan kare ve dikdörtgen panoların iç kısımları, birbirinden farklı gülbezek motifleri ile süslenmiştir. Doğu kanadında bulunan üstten birinci panonun içinde, köşelerde üç dilimli yaprak ve etrafında uçları dışa dönük “C” kıvrımlarıyla kuşatılmış bir çiçek motifi yer almaktadır. İkinci panonun içinde, kökleri volütler çizen kıvrık dal ve yapraklar ortada silmeli bir halkayla birbirine bağlanmıştır. Üçüncü panonun içinde, huni şeklindeki nesnelere üst üste bindirildiği, içlerinden çıkan kıvrık dal ve yaprakların etrafa yayıldığı bir süsleme görülür. Dördüncü panonun içinde, köşelerde ikişer sıra halinde yaprak dizilerinin sınırladığı ve yine yaprak dizilerinden oluşan baklava şeklinde bir bezeme söz konusudur. Batı ve doğu kanatlarının üstten birinci panoları benzer motiflerle süslüyken, batı kanatta bulunan panonun “C” kıvrımları içe dönük şekildedir. Batı ve doğu kanatlarının ikinci panoları yine benzer süslemeleri ihtiva etmektedir. Yalnız batı kanadının ikinci panosunda, üstten ve alttan yarım daire formunda işlenmiş çiçek motifleri görülmektedir. Üçüncü panonun içinde, ortada yatay olarak yerleştirilmiş iki adet örgü ve bunlardan çıkan yapraklı dal ve palmet motifleri bulunmaktadır. Dördüncü panonun içinde, iki sıra halinde yaprak düzeni gösteren bir çiçek ve onu köşelerden sınırlayan üç dilimli yaprak motifleri yer almaktadır. Kapı kanatları, çerçeve, alınlık ve tepelik kısımlarında oyma teknikleri görülmektedir (Fotoğraf 3.36, 3.37).

Fotoğraf 3. 34 Bayralar Köyü Camisi'nin harime giriş kapısı

Fotoğraf 3. 35 Bayralar Köyü Camisi harime giriş kapısının ahnlığı

Fotoğraf 3. 36, 3. 37 Bayralar Köyü Camisi'nin harime giriş kapısından detay

3.5. Belenalan Köyü Camisi (Akseki)

Yapı, Akseki İlçesi'nin Belenalan Köyü'nde yer almaktadır. Eğimli bir araziye kurulan cami, kuzey-güney yönde dikdörtgen bir plan şemasına sahiptir. İçten düz ahşap tavanlı, dıştan iki yöne eğimli kiremit kaplı kırma bir çatıyla örtülüdür. Caminin kuzeybatı yönünde ahşap bir baba direğin taşıdığı, tek şerefeli, üzeri metal bir külahla örtülü, yine tamamı ahşaptan köşk minaresi yer almaktadır (Fotoğraf 3.38).

Fotoğraf 3. 38 Belenalan Köyü Camisi'nin batı cephesinden genel görünüş

Yapıda herhangi bir kitabe yer almamaktadır. Bu nedenle inşa tarihi kesin olarak bilinmemektedir¹¹². Aynı şekilde banisi hakkında da bir bilgimiz yoktur. Giriş kısmında asılı olan levhada, Fadime ve Hacı Hasan Arıcı tarafından tamir ettirildiği yazmaktadır. Fakat bir tarih verilmemiştir.

Yapının duvarları, ahşap ve moloz taş kullanılarak oluşturulan, yöreye özgü düğmeli duvar¹¹³ tekniğinde inşa edilmiştir. Yapıyı doğu-batı ekseninde ayıran duvarın, kuzey kısmında giriş eyvanı ile birlikte, yine bu eyvana paralel kare bir mekân yer alırken, güney kısmında harim yer almaktadır. Kuzey kısımdaki kare mekâna, güneybatı yönünden açılan bir kapıyla girilmektedir. Kare mekânın kuzey ve doğu duvarları sağır bırakılmış, güney duvarı ise açılan bir

¹¹² Lokman Tay caminin yapılış tarihi hakkında, 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başlarında olabileceğini düşünmektedir. bk. Tay, 2017a: 312.

¹¹³ Tay, 2017a: 310.

pencere ile harime bağlanmıştır. Harime, kuzeybatı yönünden açılan ahşap bir kapıdan giriş sağlanmıştır. Kuzey-güney yöndeki harimin ortasında, birbirine paralel iki ahşap taşıyıcı direk yer almaktadır. Harimin kuzey cephesinde bir, güney cephesinde iki, doğu ve batı cephelerinde üçer adet dikdörtgen formlu pencere açıklığı yer alır. Ayrıca batı ve güney cephelerinin üst kısımlarında yine dikdörtgen formlu küçük pencere açıklıkları bulunur. Güney cephenin ortasında yarım daire planlı mihrap nişi, onun da batısında ahşap minber yer almaktadır. Vaaz kürsüsü güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Kadınlar mahfili, kuzey cephede, harime giriş kapısının doğusunda, etrafı korkuluklarla çevrili yüksek bir ahşap platform üzerine kurulmuştur. Buna benzer platformun daha küçük boyutta olanı, güney duvarda, vaaz kürsüsü-mihrap ve mihrap-minber arasında görülür (Fotoğraf 3.39).

Fotoğraf 3. 39 Belenalan Köyü Camisi'nin harim içi görünümü

Mihrabın batısında bulunan tamamı ahşap olan minberin kapı açıklığı, yuvarlak kemerli geçişle sağlanmıştır. Kemer köşelerinde birbirine simetrik “S” kıvrımlarıyla oluşturulmuş kıvrık dallar yer almaktadır. Bu kıvrık dalların ajur tekniği kullanılarak oluşturulduğu görülür. Her bir kıvrık dal üzerinde ikişer adet yaprak bulunur. Kapının aynalık kısmı beş eşit bölmeye ayrılmıştır. Bu bölmelerin iç kısımları dışa kavisli küçük yarım dairelerle hareketlendirilmiştir. Burada kafes tekniği kullanılmıştır. Kapının tepelik kısmında ise yarım daire şeklinde bir pano yer almaktadır. Panonun etrafını çevreleyen uçları yukarıya dönük hilal motifleri dikkat çekicidir.

Panonun hemen üzerinde ortası dairevi olarak boşaltılmış bir yarım daire daha bulunur. Bu yarım dairenin de üzerinde, yukarıya doğru yükselen bitkisel kompozisyonların yer aldığı görülür. Kompozisyonlardan ortada bulunan stilize bir palmet motifini andırırken, yanlarda bulunan motifler ise birbirinin aynısıdır. Bu motiflerde görülen süslemeler, uçları yukarıya doğru bakan hilalin, ortasından çıkan stilize palmet şeklindedir (Fotoğraf 3.40).

Minberin yan aynalıklarında görülen süslemeler, küçük farklılıklar görülmekle birlikte birbirine benzemektedir. Her iki aynalıkta, ajur tekniği kullanılarak yapılmış yan yana dizili imame motifleri mevcuttur. Bu motiflerin aralarına çitalar çakılmak suretiyle, düşey yönde dikdörtgen panolar elde edilmiştir. Her iki aynalıkta yer alan imamelerin iç kısımlarında, genel olarak stilize palmet motifleri görülürken; bazı imamelerin içi boş bırakılmış, birinde ise hilal motifi yer almaktadır.

Doğu yan aynalıkta, ajur tekniğinin kullanıldığı toplam on üç adet imame motifi bulunmaktadır. En alt sırada yan yana dizili olan beş imameden; güney yönden birinci imamenin içinde hilal motifi, ikinci imame boş, diğer üç imamenin içinde ise stilize palmetler görülmektedir. Bir üst sırada yan yana dizili olan dört imamenin her birinin içinde, stilize palmet motifleri bulunur. Onun da üstünde bulunan üç imameden, yanlarda olanların içlerinde stilize palmetler yer alırken, ortadaki imamenin içi boş bırakılmıştır. En üstteki tek imamenin içinde ise yine stilize palmet motifi görülmektedir (Fotoğraf 3.41).

Batı yan aynalıkta, ajur tekniğinin kullanıldığı -biri yarım olarak bırakılmış- toplam on beş adet imame motifi bulunur. En alt sırada yan yana dizili olan altı imameden; güney yönden birinci ve üçüncü imamelerin içlerinde yer alan süslemelerin kırıldığı görülür. Geriye kalan dört imamenin içinde stilize palmet motifleri sağlam olarak günümüze gelebilmiştir. Bir üst sırada yer alan her bir imamenin içinde stilize palmet motifleri bulunur. Onun da üstünde bulunan yan yana üç imameden, yanlarda bulunanların içlerinde stilize palmetler mevcutken, ortadaki imamenin içi boş bırakılmıştır. En üstte bulunan imamelerden ise kuzeydekinin yarım bırakıldığı, güneydekinin stilize palmet motifi ile içinin süslendiği görülür (Fotoğraf 3.42).

Fotoğraf 3. 40 Belenalan Köyü Camisi'nin minber girişi

Fotoğraf 3. 41 Belenalan Köyü Camisi minberinin doğu kanadı

Fotoğraf 3. 42 Belenalan Köyü Camisi minberinin batı aynalığı

Minberin dokuz basamaklı merdiveni, yanlardan korkuluklarla çevrilidir. Her iki korkuluk, araları on beşer adet sütun parçasıyla ayrılmış bir dekorasyon sergilemektedir.

Her iki kanatta yer alan süpürgelik kısımları, aynalık kısımlarıyla bir bütünlük gösterir. Fakat süpürgeliklerde yer alan dikdörtgen panoların içlerinde herhangi bir süsleme unsuru yoktur. Sadece pano köşelerinde, içten çakılmış üçgen parçalar görülür.

Köşk korkuluğunun doğu ve batı yönündeki süslemeler birbiriyle aynı düzende yapılmıştır. Kuzey yöndeki süslemeler ise diğerlerinden farklıdır. Doğu ve batı yüzdeki süslemelerde, ortada dekoratif amaçlı üçer adet sütun, sütunların üstlerinde ve altlarında, kafes tekniği kullanılarak yapılmış içleri boş kompozisyonlar görülür. Bu kompozisyonlardan içte kalanlar birer sekizgen oluştururken, yanlarda kalanlar direklerin de sınırlandırmasıyla birer yedigün oluşturmaktadır. En üst kısımlarda ise içleri boş daireler yer almaktadır. Köşkün kuzey yönünde, en alt kısımda dekoratif amaçlı dört adet sütun bulunur. Sütunların hemen üzerinde, dikdörtgen panolar içinde, ajur tekniği kullanılarak oluşturulmuş üç adet imame mevcuttur. Bunun da üzerinde, çevresi bitkisel motiflerle hareketlendirilmiş yarım daire şeklinde pano vardır. Panonun üst kısmından yükselen kompozisyon düzeni, ortada hilalin yer aldığı bitkisel süsleme şeklindedir.

Köşkün üzerinde, alt tarafı tahtalarla kapalı bulunan külah kısmı, yine tahta kaplamalarla oluşturulmuş ve alttan yukarıya doğru daralan yedi cepheli bir görünüm sergilemektedir.

Cephelerin birleştığı en üst noktada, âlemi olmayan dekoratif direk mevcuttur. Köşkün altında yer alan geçit kısmı her iki yönden yuvarlak kemerlidir.

Harimin kuzeydoğu köşesine yerleştirilen kadınlar mahfilinin tamamı ahşaptır. Mahfil ahşap bir platform üzerinde yükseltilmiştir. Güney ve batı yönlerinden korkuluklarla çevrelenmiş ve harimin içinde ayrı bir alan olarak belirtilmiştir. Güney cephedeki korkulukların merkezine, mihrabı vurgulamak amacıyla yapılmış yuvarlak kemerli söve dikkat çekicidir. Kemerin kilit kısmında yere bakan palmetler bulunurken, kemerli söveyi iki yandan yatay yönde destekleyen kolların uç kısımlarında, bu defa yarım palmetler bulunmaktadır. Mahfilin güneydoğu, güneybatı ve kuzeybatı köşelerine yerleştirilen direklerin yanlarında benzer yarım palmetleri görmek mümkündür. Ayrıca güneybatı ve kuzeybatı direklerinde, bir başka süsleme unsuru olarak, etrafı üçgenler oluşturacak şekilde pahlanmış birer topuz yer almaktadır. Korkuluk direkleri ile yuvarlak kemerli mihrabı vurgulayan direklerin uç kısımları yuvarlak silmelerle sonlandırılmıştır. Korkuluklar arasına düşey olarak yerleştirilen dikdörtgen parçaların sivri köşeleri silmeli olarak düzenlenmiştir (Fotoğraf 3.43).

Fotoğraf 3. 43 Belenalan Köyü Camisi'nin kadınlar mahfili

Harimin iç kısmını tamamen kaplayan düz tavanın, mihraba dik olarak çakılan tahtalardan oluştuğu görülür. Tavanı taşıyan direklerden, kuzey yöndeki direğin hizasından itibaren tahtaların yenilendiği anlaşılmaktadır¹¹⁴.

Mihrap önü ve ortada yer alan direklerin arasında, çıtaların birbirlerine çakılması suretiyle, sekiz kollu birer yıldız kompozisyonu oluşturulmuştur. Birbirine benzeyen yıldız kompozisyonlarının merkezinde üçgen haline getirilmiş yivli çıtaların birleştirilmesiyle birer kare yer almaktadır. Mihrap önü ve direk aralarında yer alan kompozisyonlardan, mihrap önündeki yıldızın doğu yönündeki, diğer yıldızın ise güney yönündeki kolları düşmüştür. Yıldız motiflerinin tavana tutturulması, caminin giriş kapısında da gördüğümüz kabaralı çiviler aracılığıyla olmuştur (Fotoğraf 3.44).

Fotoğraf 3. 44 Belenalan Köyü Camisi'nin harim tavanından detay

Harime girişi sağlayan çift kanatlı ahşap kapının ilk göze çarpan kısmını, duvara sabitlenmiş ve sade olarak bırakılmış, basık kemerli diyebileceğimiz dış çerçevesi yani sövesi oluşturur. Sövenin üst kısmına yatay olarak yerleştirilen çıtanın keskin köşeleri, küçük çentiklerle basit bir şekilde süslenmiştir. Kemerin her iki tarafında başlangıç kısmını oluşturan süslemeler, uçları yere doğru bakan yarım palmetler şeklindedir (Fotoğraf 3.45).

¹¹⁴ Bu yenilenme, girişte yer alan levhada isimleri zikredilen Fadime ve Hacı Hasan Arıcı tarafından yapılmış olmalıdır.

Kapının her iki kanadında görülen geometrik kompozisyonlar, üzeri yivli çıtalarla yatay dikdörtgen oluşturacak şekilde altışar panoya ayrılmıştır. Bu panolardan en üstte olanlar, kendi içinde düşey birer yivli çıtayla tekrar bölünmüştür. Söz konusu yivli çıta parçalarından oluşan küçük üçgenlerin, dikdörtgen panoların köşelerine çakılması, dikdörtgenlerin formunu değiştirmiştir. Kapının doğu kanadındaki panolardan, en üstteki ve en alttaki panoların içlerinde herhangi bir süsleme bulunmazken, ortada kalan panoların içlerine, farklı boyutlarda gelişigüzel olarak yerleştirilmiş, üzerleri yivli kare kompozisyonlar dikkat çekicidir. Benzer durum kapının batı kanadı için de geçerlidir. Fakat burada yer alan panolardan üstten üçüncü panonun içi boş görülse de, bu kare kompozisyonun daha sonraki zamanlarda bir şekilde söküldüğü çivi izlerinden anlaşılmaktadır. Kapı binisinin, üstten, ortadan ve alttan olmak üzere üç yerinde, üçgen şeklinde testere dişli süsleme düzeni mevcuttur.

Söve ve kapı kanatları üzerinde yer alan bütün kompozisyonların, yekpare ahşap üzerine, kabaralı metal çiviler aracılığıyla çakıldıkları görülmektedir. Çivilerin, kapı kanatlarının üst, orta ve alt çıtalar üzerinde daha büyük boyutlu oldukları gözden kaçmamaktadır. Ayrıca her iki kapı kanadının üstten ikinci panolarında, dövme tekniği ile yapılmış metal halkalar (şakşak) bulunmaktadır (Fotoğraf 3.46).

Fotoğraf 3. 45 Belenalan Köyü Camisi'nin harime giriş kapısı

Fotoğraf 3. 46 Belenalan Köyü Camisi'nin harime giriş kapısından detay

3.6. Büyükalan Köyü Camisi (Akseki)

Yapı, Akseki İlçesi'nin Büyükalan Köyü'nde yer almaktadır. Eğimli bir araziye kurulan cami, kuzey-güney yönde dikdörtgen bir plan şemasına sahiptir. İçten düz ahşap tavanlı, dıştan dört yöne eğimli kiremit kaplı kırma çatıyla örtülüdür. Caminin kuzeybatı yönüne sonradan betonarme olarak yapılan minare, silindirik gövdeli ve tek şerefelidir (Fotoğraf 3.47).

Fotoğraf 3. 47 Büyükalan Köyü Camisi'nin güneybatıdan genel görünüşü

Yapı üzerinde bulunan kitabenin, son cemaat kısmına açılan sivri kemerli kapı üzerinde yer aldığı görülür. Dikine dikdörtgen bir pano üzerine siyah mürekkeple yazılan kitabe, tahribat geçirdiği için tam olarak okunamamıştır. Bu nedenle inşa mı yoksa onarım kitabesi mi olup olmadığı anlaşılamamıştır. Kitabenin sol alt köşesinde yer alan tarih büyük ihtimalle 1077 (1666-1667) yılı olmalıdır (Fotoğraf 3.48).

Fotoğraf 3. 48 Büyükalan Köyü Camisi'nin kitabesi

Yapının duvarları moloz taş kullanılarak inşa edilmiştir. Yapı, giriş eyvanı, son cemaat kısmı ile harim bölümlerinden oluşmaktadır. Son cemaat kısmında, kuzey duvarının tam ortasında bulunan sivri kemerli kapının her iki yanında yuvarlak kemerli geniş açıklıklar mevcuttur. Son cemaat kısmına açılan kapıyla aynı ekseninde yer alan harime giriş kapısına merdivenlerden inilerek ulaşılmaktadır. Kuzey-güney yönündeki harimin ortasında birbirine paralel iki ahşap taşıyıcı direk yer almaktadır. Harimin bütün cephelerinde ikişer adet dikdörtgen formlu pencere açıklığı bulunurken, üst kısımlarında daha küçük boyutlu olarak, kuzey ve güney cephelerde yine ikişer, doğu ve batı cephelerde ise üçer adet pencere açıklığı yer almıştır. Güney cephenin ortasına yarım daire planlı mihrap nişi, onun da batısına ahşap minber yerleştirilmiştir. Vaaz kürsüsü harimin güneydoğu köşesinde bulunur. Kuzey cephede harime kapalı olarak yapılmış tamamı ahşap kadınlar mahfiline, kuzeybatı köşeden bir merdivenle çıkılmaktadır (Fotoğraf 3.49).

Fotoğraf 3. 49 Büyükalan Köyü Camisi'nin harim içi görünümü

Mihrabın batısında bulunan, tamamı ahşap olan minberin kapı açıklığı kaş kemerli geçişle sağlanmıştır. Giriş kapısının saçak kısmı küçük yarım dairelerle hareketlendirilmiştir. Ajur tekniğinin görüldüğü tepelik kısmı bitkisel motifli kompozisyondan oluşmuştur. Kompozisyonun ortasından yükselen çitanın uç kısmı bir hilal motifiyle son bulmuştur (Fotoğraf 3.50).

Sade bir görünümde olan minber kanatları birbirine benzer bir düzen göstermektedir. Minber korkuluklarını oluşturan çitaların kafes tekniğinde yapıldığı görülmektedir. Her iki kanatta yer alan süpügelik kısımları üçer adet kaş kemerli açıklığa sahiptir. Doğu ve batı yöndeki köşk korkuluklarında bu defa ikişer adet düşünülmüş kaş kemerli açıklıklar mevcuttur. Köşkün üzerinde alt tarafı tahtalarla kapalı bulunan külah kısmı, yine tahta kaplamalarla oluşturulmuş bir piramit şeklindedir. Külah saçakları minber kapı saçaklarında olduğu gibi küçük yarım dairelerle hareketlendirilmiştir. Köşk altında yer alan geçit kısımlarından doğu yöndeki bir kapıya ve hemen üstünde kaş kemerli bir açıklığa sahipken, batı yön kapalı olarak bırakılmıştır (Fotoğraf 3.51).

Fotoğraf 3. 50 Bükalkan Köyü Camisi'nin minber girişi

Fotoğraf 3. 51 Büyükalan Köyü Camisi'nin minberi

Kuzeybatı yönden bir merdivenle çıkılan, tamamı ahşaptan olan kadınlar mahfili, kuzey, doğu ve batı yönlerinden beden duvarları ile taşınmaktadır. Doğu-batı yönünde dikdörtgen konumdaki mahfilin, mihrap aksından hafif batıya kaydırılmak suretiyle dışa doğru kare bir çıkma yaptığı görülür. Bu çıkmaya geçişi sağlayan kapı ile ana mekânı büyük oranda harime kapatan kısımda, çitaların birbirine çaprazlama çakılması sonucu kafes tekniği oluşturulmuştur.

Mahfil ile çıkıntılı bölümün çakma tavanında görülen geometrik süslemeler kasetleme tekniğinde yapılmıştır. Fakat çıkıntılı bölümde yer alan kasetlerin içlerine silmeli çıtalarla birer çarpı atılmıştır (Fotoğraf 3.52).

Fotoğraf 3. 52 Büyükalan Köyü Camisi'nin kadınlar mahfili

Harimin güneydoğu köşesinde yer alan vaaz kürsüsü tamamen ahşaptandır. Kare planlı kürsünün kuzey ve batı cephelerine çakılan tahtalar bu yüzeylerde içleri boş yatay ve düşey panolar oluşturmuşlardır. Köşelerden yükselen kare formulu taşıyıcı direkler, üst noktalarda daha ince ve silindirik olarak devam ederken uç noktaları küre ve elips şeklinde dekoratif olarak son bulmuştur. Kuzey cephenin ortasında bulunan benzer özellikteki direğin uç noktası ise köşeleri pahlanmış bir topuzu andırır. Kürsüye geçiş kuzeydoğu yönde bırakılan dikdörtgen bir boşluktan sağlanmıştır (Fotoğraf 3.53).

Fotoğraf 3. 53 Büyükalan Köyü Camisi'nin vaaz kürsüsü

Harimin iç kısmını tamamen kaplayan düz ahşap tavanı, yan duvarlarla birlikte mihrap eksenine atılan üç ahşap direk taşımaktadır. Direklerin yastık kısımları dekoratif birer görünüm sergilemektedir (Fotoğraf 3.54).

Kasetleme tekniğinin görüldüğü tavanın merkezine kare formlu ahşap tavan göbeği yerleştirilmiştir. Kaset ortalarına çaprazlama olarak atılan çıtalar üçgenler meydana getirmiştir. İçleri kırmızı ve beyaz renklerle boyanan üçgenlerin birer simetri oluşturdukları görülür. Tavanı

en dıştan dolaşan kaset dizisinin içlerine beyaz renkle dört kollu yıldız motifleri yapılmıştır. Batı cephesinin güney yönündeki üst pencerenin hemen üstünde, aynı kaset dizisinde bulunan dört kollu yıldız motiflerinin bu defa çıtalarla vurgulanmış olması dikkat çekicidir. Vurgulanan bu dört kollu yıldız motifleri yalnızca üç kasetle sınırlıdır. Tavanı en dışta dört yönden dolaşan bordürde kalemişi süslemeler yer almaktadır. Beyaz zemin üzerine kırmızı, sarı, yeşil renklerin kullanıldığı bitkisel tarzdaki bu süslemeler, gül, sümbül, yaprak ve dallardan oluşmaktadır. Yukarıda değinilen bordürün hemen altında kadınlar mahfili boyunca üç yönde seyreden bir bordür daha bulunmaktadır. Bu bordürde yer alan süslemeler ise kırmızı ve sarı renklerle boyalı kıvrık dal ve karanfillerdir (Fotoğraf 3.55). Merkezi kare formlu üç bordürle çevrelenen tavan göbeğinde, bitkisel süslemelerin yanı sıra geometrik süslemeler de görülmektedir. Tavan göbeğini dıştan dolaşan birinci bordürün bitkisel süslemeleri, harim tavanını dolaşan bitkisel süslemelerle birebir benzerlik gösterir. İkinci bordür, geometrik bir kompozisyonun görüldüğü dört kollu yıldız motifleriyle süslenmiştir. Üçüncü bordürde, kırmızı, beyaz ve yeşil renklerin hâkim olduğu bir dizi halindeki gül motiflerine yer verilmiştir. Gül motifleri, üzerinde yaprakların bulunduğu dallarla birbirine bağlanmıştır. Bu üç bordürün ortasında kalan bitkisel tarzdaki kompozisyon, beyaz zemin üzerine kırmızı, yeşil ve sarı renkli boyaların kullanılması şeklindedir. Kompozisyonun merkezine yerleştirilen gül motifinin etrafı dairesel bir düzende dışa doğru devam etmektedir. Gül motifinin etrafındaki birinci düzende yine art arda gelen gül motiflerine yer verilmiştir. İkinci düzende de bulunan gül motiflerinin araları, ilk düzenden farklı olarak dal ve yapraklarla birbirine bağlanmıştır. Dallar üzerine birer sümbül motifi yerleştirilmiştir. Üçüncü düzen çin bulutu şeklindeki üç sıralı bir daireden oluşmaktadır. Bu dairenin ortasındaki sıranın yeşile, yanlardakilerin ise kırmızıya boyandıkları görülür. Son dairesel düzenin, yine gül ve sümbül motifleriyle süslenmelerinin yanı sıra, kompozisyonun köşelerine denk gelecek yerlerde kartuş içlerinde güllere yer verilmesi dikkat çekicidir. Ayrıca bu düzenin etrafında kalan boşluklar papatya motifleriyle doldurulmuştur. Kompozisyon köşelerinde yapraklar arasından yanlara doğru ikişer adet sümbül motifi çıkmaktadır. Tavan süslemelerinin tamamında çakma ve kalemişi teknikleri uygulanmıştır (Fotoğraf 3.56).

Fotoğraf 3. 54 Büyükalan Köyü Camisi'nin harim tavanı

Fotoğraf 3. 55 Büyükalan Köyü Camisi'nin tavanından detay

Fotoğraf 3. 56 Büyükalan Köyü Camisi'nin tavan göbeği

3.7. Çimi Köyü Camisi (Akseki)

Yapı, Akseki İlçesi'nin Çimi Köyü'nde yer almaktadır. Kareye yakın bir plan şeması oluşturan yapının eğimli bir araziye inşa edildiği görülür. İçten düz ahşap tavanlı, dıştan dört yöne eğimli kırma çatıyla örtülür. Yapının kuzeybatı köşesinde, bir baba direğinin taşıdığı, tek şerefeli ve üzeri metal külahla örtülü ahşap minaresi bulunmaktadır. Yine ahşaptan olan merdiveni, sonradan yapıldığı anlaşılan duvara bindirilmek suretiyle şerefe kısmına uzanmaktadır¹¹⁵ (Fotoğraf 3.57).

¹¹⁵ Köy muhtarı Ramazan Önal, ahşap minarenin aslına uygun şekilde yeniden yapıldığını söylemektedir.

Fotoğraf 3. 57 Çimi Köyü Camisi'nin batıdan genel görünüşü

Yapı üzerinde herhangi bir kitabenin bulunmaması, yapının inşa tarihi ve banisi hakkındaki bilgilerimizi zorlaştırmaktadır. Ancak bölgedeki yerel mimari ve benzer cami örneklerine bakılarak bir tarih aralığı verilmektedir. İleri sürülen tarih, 19. yüzyıl sonu ila 20. yüzyıl başlarıdır¹¹⁶.

Yapının duvarları, ahşap ve moloz taşın bir arada kullanılmasıyla oluşturulan, yöreye özgü düğmeli duvar tekniğinde inşa edilmiştir. Kuzeybatı yönünden yakın zamanlarda yapılan ahşap bir kapıyla harime giriş sağlanmaktadır. Kuzey ve doğu duvarları sağır bırakılan caminin, güney duvarında iki, batı duvarında ise bir pencere açıklığı vardır. Pencereilerin tümü dikdörtgen formludur. Ayrıca kuzey duvarının iç kısmında, duvara gömülü kare formlu bir dolap mevcuttur. Güney duvarının ortasına yerleştirilen mihrap nişi yarım daire planlıdır. Mihrabın batısında yakın zamanda yapılan ahşap bir minber yer almaktadır. Harimin kuzey duvarına yerleştirilen kadınlar mahfili yine yakın zamanlarda yapılmıştır (Fotoğraf 3.58).

¹¹⁶ Lokman Tay caminin yapılış tarihi hakkında, 19. yüzyılın sonu ila 20. yüzyılın başlarında olabileceğini düşünmektedir. bk. Tay, 2017a: 313.

Fotoğraf 3. 58 Çimi Köyü Camisi'nin harim içi görünümü

Harimin güney duvarına yerleştirilen mihrap nişi, yarım daireli bir plan şeması sergilemektedir. Mihrap çerçevesi ve üzerinde yer alan yarım daire formulu tepelik kısmı ahşaptan yapılmıştır¹¹⁷.

Çerçevenin doğu ve batı kısımlarında en dışta yer alan kompozisyonlar, yarım daire ve aralarına yerleştirilen testere uçlu dişlerle bir dizi süslemeyi teşkil etmektedir. Onun da iç kısmında, yanlarda ve üstte bir sıra oluşturan bordürün içine zikzak motifi yerleştirilmiştir. Zikzak motifinin birleştiği köşelerde palmet motifleri yer almaktadır. Benzer palmet motiflerinin daha küçük boyutluları, en içte, yan kısımlarda görülmektedir. Bu küçük boyutlu palmetlerin bittiği noktada, yarım daireli yuvarlak bir kemeri andıran kompozisyon bulunmaktadır. Kemerin köşelerinde kafes tekniği ile yapılmış birer palmet yer alırken, kilit kısmında yere doğru bakan bir adet palmet motifi daha mevcuttur. Kilit noktasındaki palmet motifinin her iki yanında, kafes tekniğinde yapılmış yarım daireli kompozisyonlar görülmektedir. Mihrap çerçevesinin doğu kısmında, zikzak motiflerinin üzerinde bir adet lambalık bulunur. Lambalıkta yer alan süslemeler, merkezde kafes tekniğinde yapılmış beş kollu yıldız ve üstte yer alan yelpaze şeklindedir (Fotoğraf 3.59).

¹¹⁷ Köy muhtarı Ramazan Önal, mihrabın 1990 yıllarında aslına uygun şekilde yenilediği bilgisini vermektedir. Aynı şekilde mahfil kısmının da yakın bir zamanda yenilediği görülmektedir.

Çerçevenin üstünde yer alan, yarım dairesel tepelik kısmı üzerinde bulunan süslemeler oyma tekniğindedir. Yarım dairenin doğu ve batı kısımlarında dışa doğru çıkıntı yapan dairevi kolların içleri, birer adet beş kollu yıldızla süslenmiştir. Yarım dairenin merkezinde, ortasında papatyanın yer aldığı güneş motifli rozet bulunur. Onun hemen altında bulunan kompozisyon alta ve üstte palmet motifleri oluştururken, yanlarda ise stilize edilmiş süslemeler şeklindedir (Fotoğraf 3.60).

Fotoğraf 3. 59 Çimi Köyü Camisi'nin mihrabı

Fotoğraf 3. 60 Çimi Köyü Camisi'nin mihrap tepeliği

İçten düz bir görünüm sergileyen ahşap tavan, tahtaların kuzey-güney doğrultuda yan yana döşenmesiyle oluşturulmuştur. Düz ahşap tavanın merkezinde yine ahşaptan yapılmış daire formlu tavan göbeği yer almaktadır.

Tavan göbeğinin en dış çerçevesini oluşturan süslemeler küçük yarım daireler şeklindedir. Çerçevenin hemen iç kısmındaki süslemelerin ise stilize edilmiş palmet motifleri olduğu görülür. Tavan göbeğinin merkezinde bir sarkıt ve bu sarkıtın tutturulduğu bir papatya motifi yer alır. Papatyayı da içine alan, keskin köşesi küçük dokunuşlarla pahlanmış bir çember bulunur. Çemberin etrafından yayılan ince çıtaların her biri, dışta yer alan stilize palmet motiflerinin uçlarıyla birleştirilmiştir. Bu birleşmenin sonucunda merkezden dışa doğru yayılan, ışınsal bir görünüm meydana gelmiştir (Fotoğraf 3.61).

Fotoğraf 3. 61 Çimi Köyü Camisi'nin tavan göbeği

3.8. Değirmenlik Köyü Camisi (Akseki)

Yapı, Akseki İlçesi'nin Değirmenlik Köyü'nde yer almaktadır. Düz bir araziye kurulan cami kareye yakın bir plan şemasına sahiptir. İçten düz ahşap tavanlı, dıştan dört yöne eğimli kiremit kaplı kırma çatıyla örtülüdür. Günümüzde minaresi bulunmayan caminin, 1995 yılına kadar ahşap bir minaresinin olduğu fakat bu tarihte yıkıldığı bilinmektedir¹¹⁸ (Fotoğraf 3.62).

¹¹⁸ Caminin minaresinin yıkıldığına dair bilgi, caminin giriş kapısı yanında asılı bulunan levhada yazılıdır.

Fotoğraf 3. 62 Değirmenlik Köyü Camisi'nin doğudan genel görünüşü

Yapı üzerinde herhangi bir kitabe bulunmamasına karşın İbradılı Kadı Abdurrahman Paşa tarafından 1805 yılında yaptırıldığı söylenmektedir¹¹⁹.

Yapının duvarları düğmeli duvar tekniğinde inşa edilmiştir. Camiye giriş kuzeydoğu yönden açılan ahşap bir kapıyla sağlanmıştır. Caminin doğu, batı ve güney cephelerinde dikdörtgen formlu ikişer adet pencere açıklığı yer almaktadır. Buna karşılık, kuzey cephenin kapı açıklığı haricinde sağır bırakıldığı görülür. Harimin ortasına yerleştirilen bir adet ahşap direk yanlarda duvarlarla birlikte tavanı taşımaktadır. Güney cephenin ortasına yarım daire planlı mihrap nişi, onun da batısına ahşap minber yerleştirilmiştir. Ahşap vaaz kürsüsü güneydoğu köşede yer almaktadır. Harimin kuzey duvarı boyunca uzanan tamamı ahşaptan yapılmış kadınlar mahfiline, doğu yönden ahşap bir merdivenle çıkılmaktadır (Fotoğraf 3.63).

¹¹⁹ Tay, 2017a: 313.

Fotoğraf 3. 63 Değirmenlik Köyü Camisi'nin harim içi görünümü

Harimin güney duvarına yerleştirilen mihrap nişinin çerçeve ve tepelik kısımlarında ahşap süslemelere yer verilmiştir. Mihrap çerçevesini yanlardan ve üstten olmak üzere üç yönden dolaşan üç farklı bordürün farklı şekillerde süslandikleri görülür. Dıştan birinci bordür örgü motifleriyle süslenmiştir. İkinci bordürde, karşılıklı fakat asimetrik olarak yerleştirilen stilize palmet motiflerin meydana getirdiği zikzak motifi bulunmaktadır. Üçüncü bordür ise diğerlerinden daha basit olarak, bir dizi teşkil eden küçük dikdörtgen çitalardan oluşmuştur. Küçük yaprak motifleriyle hareketlendirilen sivri kemerli mihrabın köşelerine istiridye motifleri işlenmiştir. Mihrabın yarım daireli tepelik kısmına yine bir istiridye motifi yerleştirilmiştir. Mihrap süslemelerinde çakma ve oyma teknikleri kullanılmıştır (Fotoğraf 3.64).

Fotoğraf 3. 64 Değirmenlik Köyü Camisi'nin mihrabı

Mihrabın batısında bulunan ahşap minber, batı duvara yaslanmış vaziyette konumlandırılmıştır. Minberin kapı açıklığı yuvarlak kemerli geçişle sağlanmaktadır. Köşelerine

İstiridye motifleri yerleştirilen kemerin kilit noktasından stilize bir palmet motifi sarkıtılmıştır. Palmet motifinin etrafından yayılan yaprak motifleri, kemere hareketli bir görünüm kazandırmıştır. Kapının tepelik kısmında ajur tekniğiyle yapılan istiridye motifi yer almaktadır. İstiridye motifinin üst tarafına ise bir palmet motifi yerleştirilmiştir. Benzer palmet motiflerini kapı sövelerinin uç kısımlarında da görmekteyiz (Fotoğraf 3.65).

Minberin yan aynalıkları sade olarak düzenlenmiştir. Sekiz basamaklı minberi yanlardan çevreleyen korkuluklar, çıtaların birbirlerine çaprazlama çakılması sonucu elde edilmiştir. Minberin süpürgelik kısımları yüksekçe tutulmuş ve düşey yönde ikişer adet dikdörtgen panoya ayrılmıştır. Yuvarlak kemerle geçilen içleri boşaltılmış panolar halka motifleriyle hareketlendirilmiştir. Minber korkuluklarında olduğu gibi köşk korkulukları da çıtaların birbirlerine çaprazlama çakılmasıyla oluşturulmuştur. Doğu, batı ve kuzey yöndeki köşk kemerleri ile kemer köşelerinde yer alan süslemeler, minber giriş kapısının kemer süslemeleriyle bire bir benzerlik göstermektedirler. Köşkün üzerinde, alt tarafı tahtalarla kapatılmış bulunan külâh, pramidal bir şekle sahiptir. Külâh dekoratif amaçlı bir âlemle son bulur. Külâhın alt kısmını, doğu, batı ve kuzey yönlerden çevreleyen tahtanın üst yüzeyi yaprak motifleriyle hareketlendirilmiştir. Köşkün destek direkleri de uç kısımlarda dekoratif amaçlı süslemelerle sonlandırılmıştır. Minberin geçit kısımları, yaprak motifleriyle hareketli, kilit noktalarında birer palmet motifinin bulunduğu yuvarlak kemerli geçişlerle sağlanmıştır. Minber süslemelerinde, oyma, ajur ve kafes teknikleri kullanılmıştır (Fotoğraf 3.66).

Fotoğraf 3. 65 Değirmenlik Köyü Camisi'nin minber girişi

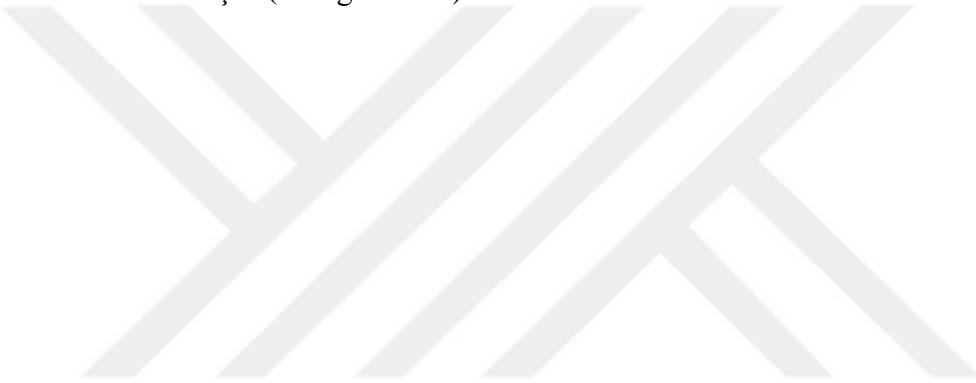

Fotoğraf 3. 66 Değirmenlik Köyü Camisi'nin minberi

Caminin kuzeydoğu yönünden açılan çift kanatlı ahşap kapıdan harime giriş sağlanmaktadır. Kapının ahşap bir çerçevesi bulunmaktadır. Silmelerle geçilen çerçevenin üst ve

yan yüzeylerini kesintisiz olarak devam eden bir friz dolaşmaktadır. Frizi oluşturan küçük oyukların art arda sıralandıkları görülür. Benzer friz dizisi basitçe düzenlenen tepelik kısmında da yapılmıştır (Fotoğraf 3.67).

Birbirine simetrik olarak düzenlenen ahşap kapı kanatları, yatay ve düşey dikdörtgen panolardan meydana gelmiştir. Doğu kanadın üst batı panosuna, batı kanadın ise üst doğu panosuna oyma tekniğinde birer servi ağacı motifi işlenmiştir. Kapı bini yüzeyinde çerçeve kısmında bulunan friz dizisi aynen tekrarlanmıştır. Her iki kanadın orta kısım panolarına madenden birer halka (şakşak) yapılmıştır. Kapı çerçevesi ve kanatlarında oyma ve künde kari teknikleri kullanılmıştır (Fotoğraf 3.68).

Fotoğraf 3. 67 Değirmenlik Köyü Camisi'nin harime giriş kapısı

Fotoğraf 3. 68 Değirmenlik Köyü Camisi'nin harim kapısından detay

3.9. Demirci Kara Ali Camisi (Muratpaşa)

Yapı, Muratpaşa İlçesi'nin Çaybaşı Mahallesi'nde Burhanettin Onat Caddesi'nde yer almaktadır. Düz bir araziye kurulan cami kuzey-güney yönde dikdörtgen bir plan şemasına sahiptir. İçten düz ahşap tavanlı, dıştan dört yöne eğimli kiremit kaplı kırma çatıyla örtülüdür. Camin kuzeybatı köşesinde kesme taşla inşa edilmiş, silindirik gövdeli ve tek şerefeli minaresi bulunmaktadır (Fotoğraf 3.69).

Fotoğraf 3. 69 Demirci Kara Ali Camisi'nin kuzeydoğudan genel görünüşü

Cami üzerinde herhangi bir kitabe bulunmamaktadır. Buna karşılık minarenin kaide kısmında doğu yöne yerleştirilmiş bir kitabe mevcuttur. Minare kitabesinde yer alan tarih H.1150/M.1737-1738 yılını vermektedir (Fotoğraf 3.70).

Fotoğraf 3. 70 Demirci Kara Ali Camisi'nin minaresinde bulunan kitebe

Kitabenin okunuşu;

Tarih Sene 1150

Günümüz Türkçe'sine çevirisi;

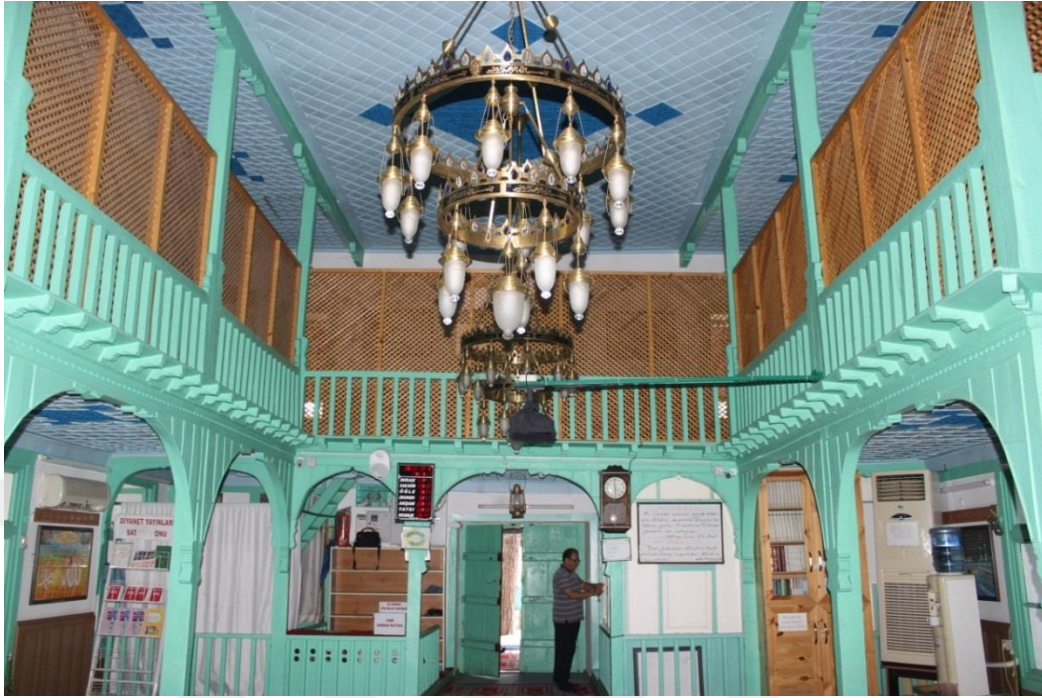
Tarih Sene 1150 (1737-1738)

Cami duvarlarının, kuzeydoğu yönde yer alan levhaya göre, moloz taş ve ahşap hatıl kullanılarak inşa edildiği bildirilmektedir. Kuzey cephenin ortasında açılan çift kanatlı ahşap bir kapıyla harime giriş sağlanmıştır. Üst tarafta yine ortada açılan bir diğer kapıdan ise kadınlar mahfiline girilmektedir. Mahfile girişi sağlayan kapı günümüzde kapalı tutulmaktadır. Düz ahşap tavanı yan duvarlarla birlikte -aynı zamanda “U” şeklindeki kadınlar mahfilini- altı adet dikdörtgen formlu ahşap direk taşımaktadır. Caminin bütün cephelerinde alt ve üst olmak üzere toplamda 26 adet dikdörtgen formlu pencere açıklığı bulunmaktadır. Pencere açıklıkları kuzey cephede; iki alt iki üst, güney cephede; iki alt dört üst, doğu ve batı cephelerde ise dört alt dört üst şeklindedir. Güney cephenin ortasında yarım daire planlı mihrap nişi, onun da batısında sonradan yapıldığı anlaşılan ahşap minber yer almaktadır. Mihrap nişinin doğusuna yine ahşaptan vaaz kürsüsü yerleştirilmiştir. Harimi, doğu, batı ve kuzey yönlerden “U” şeklinde dolaşan ahşap kadınlar mahfiline dış taraftan olduğu gibi iç kısımdan da çıkılmaktadır. Günümüzde mahfile, iç kısımdan kuzeybatı yönünde konulan bir merdivenle çıkış sağlanmaktadır (Fotoğraf 3.71).

Fotoğraf 3. 71 Demirci Kara Ali Camisi'nin harim içi görünümü

Harimi, doğu, batı ve kuzey yönlerden “U” şeklinde dolaşan kadınlar mahfili tamamen ahşaptan yapılmıştır (Fotoğraf 3.72). Harim kısmından mahfile bölümüne kuzeybatı yönünden ahşap bir merdivenle çıkılmaktadır. Mahfil korkulukları dikdörtgen formlu ahşap çitalarla düzenlenmiştir. Mahfili taşıyan direkler arasında bursa kemerleri yerleştirilmiştir. Kemerlerin başlangıç ve kilit noktaları stilize edilmiş yarım palmet motifleriyle süslüdür. Benzer süslemeleri mahfilin dışa taşırılmış konsol uçlarında da görmek mümkündür. Kemerler ile konsollar arasında kesintisiz olarak devam eden friz, yine stilize edilmiş palmet motifleriyle süslenmiştir. Mahfilin çakma tavanında, çitaların çakılmasıyla elde edilen kasetleme yöntemi uygulanmıştır. Bu uygulamayla elde edilen geometrik tarzdaki kompozisyonlar, kuzey tavanda iki, doğu ve batı tavanlarda ise birer adet olarak düzenlenmiştir. Tavanda bulunan kompozisyonlar maviye, diğer kısımlar beyaz renge boyanmıştır. Kare formundaki kompozisyonlar dört kollu yıldız motifleriyle süslenmiştir. Yıldız motifleri arasında sekizgenler meydana gelmiştir. Ayrıca kompozisyon köşelerinde yine birer adet dört kollu yıldız motifine yer verilmiştir. Kare formundaki kompozisyonların her biri dokuz adet kasetin birleşmesinden oluşsa da doğu yöndeki tavanda bu sayının dört olduğu görülmektedir. Mahfil süslemelerinde çakma tekniği uygulanmıştır (Fotoğraf 3.73).

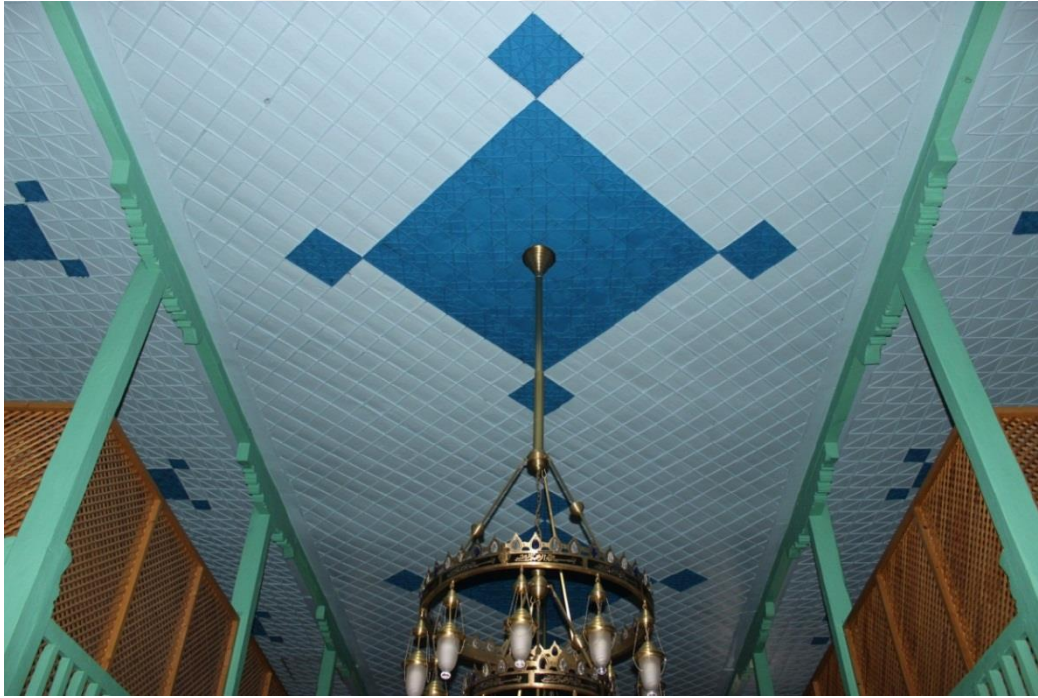
Fotoğraf 3. 72 Demirci Kara Ali Camisi'nin kadınlar mahfili

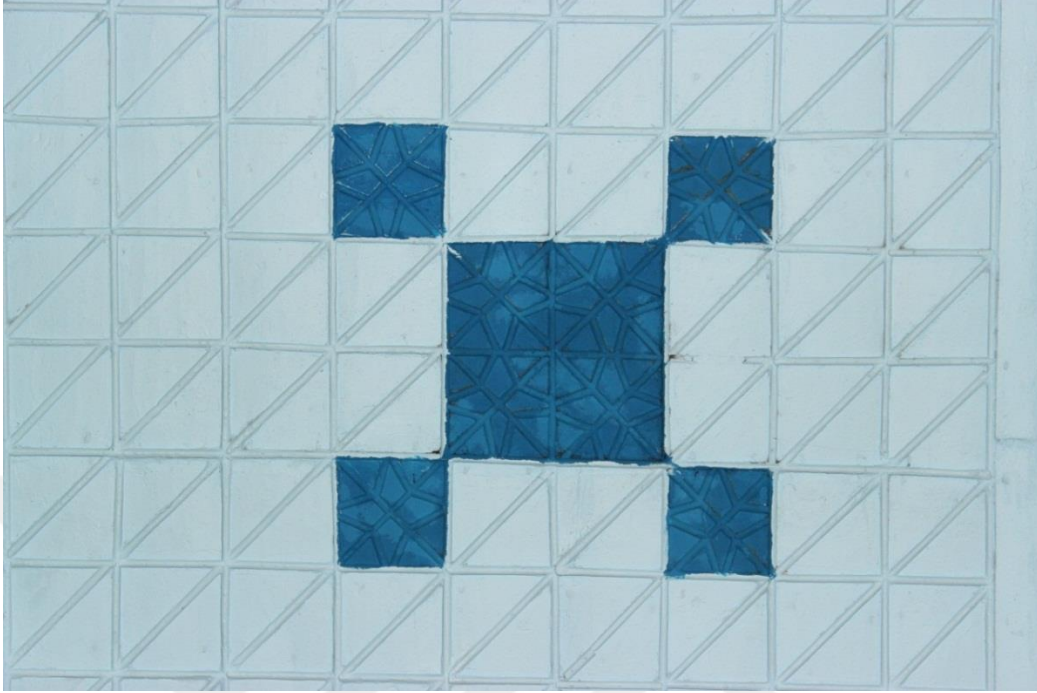
Fotoğraf 3. 73 Demirci Kara Ali Camisi'nin mahfil tavanından detay

Harimin iç kısmını tamamen kaplayan düz ahşap tavanda, mahfil tavanında olduğu gibi kasetleme yöntemi uygulanmıştır (Fotoğraf 3.74). Tavanda geometrik süslemelerin görüldüğü yerler maviye, diğer kısımlar ise beyaz renge boyanmıştır. Kasetleme yöntemini meydana getiren çıtalar, yan mahfil üstlerinde kuzey-güney, doğu-batı, orta kısımda ise kuzeydoğu-güneybatı,

kuzeybatı-güneydoğu yönlerinde seyretmektedir. Çıtaların bu düzeni, ana formu kare olan kompozisyonların mihrap duvarına simetrik ve asimetric gelecek şekilde yerleştirilmelerine neden olmuştur. Simetrik olarak yerleştirilen mahfil üstü tavan kompozisyonları, kuzey-güney doğrultusunda üçer adet yapılmıştır. Kare kompozisyonların her biri dört kollu yıldız motifleri ve bu yıldız kollarından doğan sekizgenlerle süslenmiştir. Yine her bir kompozisyonun köşe noktalarında birer adet dört kollu yıldız motifi bulunmaktadır. Doğu yöndeki kompozisyonlar dörder, batı yöndeki kompozisyonlar ise dokuzar adet kasetin birleşmesinden oluşmuştur. Tavanın orta kısmında bulunan iki adet kare formlu kompozisyonun kuzey-güney ekseninde yerleştirildiği görülmektedir. Kompozisyonların en dışta bulunan kaset sıraları bir bordür oluşturacak şekilde dört kollu yıldız motifleriyle süslenmiştir. İçte kalan kasetler, atlamalı olarak sekizgen ve baklava motiflerinin yer aldığı bir düzen sergilemektedirler. Kompozisyon köşelerinde yine sekizgen ve dört kollu yıldız motiflerine yer verilmiştir. Tavan süslemelerinde çakma tekniği uygulanmıştır (Fotoğraf 3.75).

Fotoğraf 3. 74 Demirci Kara Ali Camisi'nin harim tavanı

Fotoğraf 3. 75 Demirci Kara Ali Camisi'nin harim tavanından detay

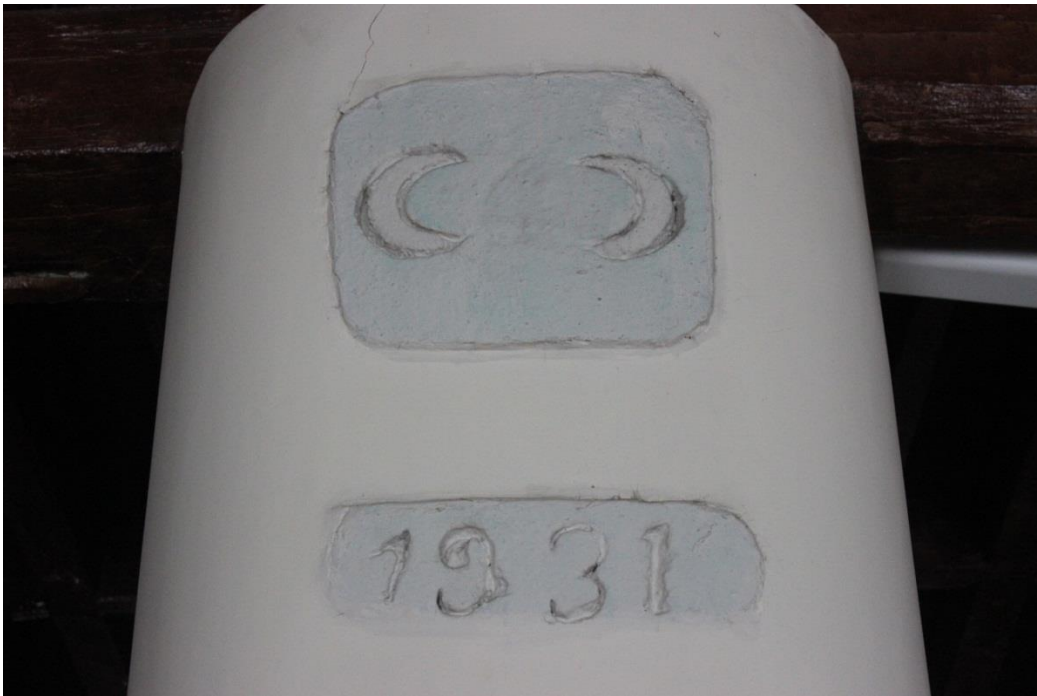
3.10. Demirci Süleyman Camisi (Korkuteli)

Yapı, Korkuteli ilçe merkezinin Kiremitli Mahallesi'nde yer almaktadır. Hafif eğimli bir alana inşa edilen cami iki katlı olarak düzenlenmiştir. Harim bölümü içten düz ahşap tavanlı olan cami, dıştan dört yöne eğimli kiremit kaplı kırma çatıyla örtülmüştür. Caminin kuzeydoğu köşesine, tuğladan inşa edilmiş, tek şerefeli, silindirik gövdeli bir minare yerleştirilmiştir (Fotoğraf 3.76).

Fotoğraf 3. 76 Demirci Süleyman Camisi'nin kuzeybatıdan genel görünüşü

Yapı üzerinde her hangi bir kitabe bulunmamasına karşın, alt katta betonla silindirik olarak kaplanan direklerden birinde günümüz rakamlarıyla 1931 tarihi yazılıdır (Fotoğraf 3.77).

Fotoğraf 3. 77 Demirci Süleyman Camisi'nin alt katında direk üzerinde bulunan tarih

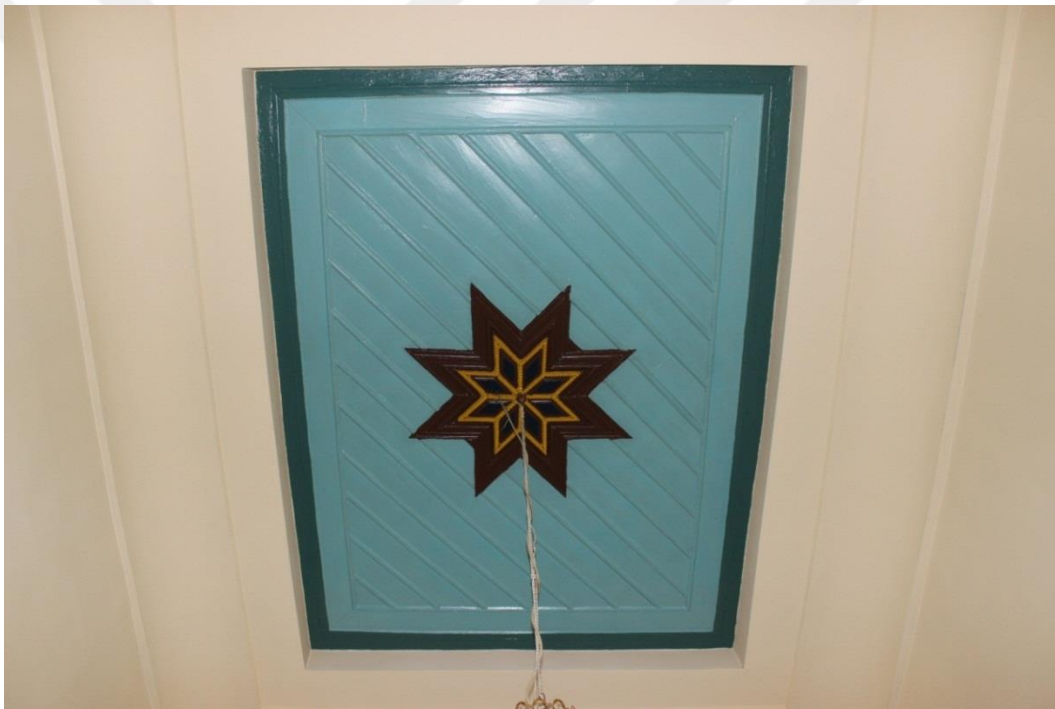
Yapının duvarları sıvalı ve boyalı olduğu için inşa malzemesi tespit edilememiştir. Fakat cami etrafında bulunan esnafın verdiği bilgiye dayanarak moloz taş ve ahşap hatıl kullanıldığını söyleyebiliriz. İki katlı yapının üst kat pencereleri dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerlidir. Bu pencereler kuzey ve güney cephelerde ikişer, doğu ve batı cephelerde dörder adet açılmıştır. Alt kat pencereleri ise kare formludur. Güney duvarda iki, batı duvarda ise dört adet pencere açıklığı mevcuttur. Caminin doğu ve kuzey duvarları sağır bırakılmıştır. Harimin güney duvarının ortasında yarım daire planlı mihrap nişi yer almaktadır. Mihrabın da batısına ahşap bir minber yerleştirilmiştir. Bir merdivenle çıkılan ahşap kadınlar mahfili, harimin kuzey duvarı boyunca uzanmaktadır (Fotoğraf 3.78).

Fotoğraf 3. 78 Demirci Süleyman Camisi'nin harim içi görünümü

Düz ahşap tavanlı harimin tavan göbeği, kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen bir form sergilemektedir. Kare formlu dört ahşap direğin taşıdığı göbek, tavan hizasından daha yüksek tutularak vurgulanmıştır (Fotoğraf 3.79). Merkezi sekiz kollu yıldızla süslenen açık mavi renkli tavan göbeğine çaprazlama olarak çitalar çakılmıştır. Kahve renkli sekiz kollu yıldız motifinin içine bir sekiz kollu yıldız daha yerleştirilmiştir. İç taraftaki yıldızın kolları burmalı şekilde belirtilerek sarıya boyanmıştır. Burmalı kollar arasında kalan boşluklar baklava motiflerini vermektedir. Baklava motifleri mavi renge boyanmıştır (Fotoğraf 3.80).

Bir diğer süslemenin görüldüğü yer, kare formlu mihrap n tavanıdır (Fotoğraf 3.81). Tavan sekizgen bir kompozisyonla vurgulanmıştır. Sekizgenin cephelerini hareketlendiren palmet motiflerinin arasında yarım şemse motifleri oluşmuştur. Sekizgenin merkezine, i içe yerleştirilen diğer sekizgenler bir kabara görünümü vermekteler. Sekizgen kabaranın etrafından dışa doğru ışınsal süslemeler yayılmaktadır. Buna karşılık sekizgenin köşelerine, onu sınırlayan kare formun köşelerinden ışınsal süslemelerin yayılarak geldiği görülür. Harim tavanının diğer kısımları düz ahşap kaplamalardan oluşmaktadır. Tavanda, akma ve oyma teknikleri uygulanmıştır.

Fotoğraf 3. 79 Demirci Süleyman Camisi'nin dikdtgen formlu tavan göbeği

Fotoğraf 3. 80 Demirci Süleyman Camisi'nin dikdörtgen formlu tavan göbeğinden detay

Fotoğraf 3. 81 Demirci Süleyman Camisi'nin mihrap önü tavan göbeği

3.11. Eskihişar Köyü Camisi (Elmalı)

Yapı, Elmalı İlçesi'nin Eskihişar Köyü'nde düz bir arazi üzerinde kurulmuştur. Kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen bir plan şemasına sahip olan yapının kuzey cephesi revaklıdır. Dıştan dört yöne eğimli kırma çatı, içten düz ahşap tavanla örtülüdür. Yapının kuzeybatısında tek şerefeli ahşap bir minare yer almaktadır (Fotoğraf 3.82).

Fotoğraf 3. 82 Eskihişar Köyü Camisi'nin kuzeybatıdan genel görünüşü

Cami üzerinde herhangi bir inşa kitabesi bulunmamaktadır. Camiye ait arşiv belgelerinde en erken tarih 1837 olarak verilmektedir¹²⁰.

Caminin duvarları moloz taş, kerpiç ve ahşap hatıllı olarak inşa edilmiştir. Harime giriş kuzey cephede mihrap ekseninde açılan ahşap bir kapıdan sağlanmaktadır. Kuzey duvarı, kapı haricinde sağır tutulan caminin, güney duvarında biri mihrap üstünde yuvarlak formlu olmak üzere, toplam üç adet pencere açıklığı bulunur. Doğu ve batı cephelerinde ise birbirine simetrik olarak dizilmiş, üçer alt, ikişer üst pencere açıklığı yer almaktadır. Harimin güney cephesinde yarım daire planlı mihrap nişi, onun batısında minber, güneydoğu köşede ise vaaz kürsüsü bulunmaktadır. Ahşap olan vaaz kürsüsü ve minber yakın zamanlarda yenilenmiştir. Harimin kuzey cephesi boyunca uzanan kadınlar mahfiline, kuzeydoğu yönden bir merdivenle

¹²⁰ Kılıç, 2018: 415.

çıkılmaktadır. Mahfilin taşıyıcı direkleri haricinde tamamen yenilediği görülmektedir. Giriş revağının tavan ve direkleri de aynı şekilde yenilenmiştir (Fotoğraf 3.83).

Fotoğraf 3. 83 Eski Hisar Köyü Camisi'nin harim içi görünümü

Caminin harim bölümünü tamamen kaplayan ahşap düz tavanın hemen altında tavandan ayrı olarak ahşap bir şerit dolaşmaktadır. Şerit üzerinde iki sıra halinde düzenlenmiş frizler “C” kıvrımlarıyla hareketlendirilmiştir. Tavan çerçevesini oluşturan geniş bordürün, benzer friz dizileriyle sınırlandırıldığı görülür. Bordürün iç kısmı boyunca uzanan friz dizisi, köşelere gelindiğinde keskin birer içbükey oluşturmuştur. Bu friz dizisinden itibaren geniş tavan yüzeyinde, çıtaların çakılmasıyla oluşan kasetleme yöntemi elde edilmiştir. Tavanın merkezinde üst üste bindirilmiş on altı kollu iki adet yıldız kompozisyonu yer almaktadır. Üstte kalan yıldız kollarını en dıştan çevreleyen friz dizisi, diğer friz dizileriyle benzer şekildedir. Yıldız göbeğinde bulunan dairenin içi bir çiçek motifiyle süslenmiştir. Bu daireden dışa doğru yayılan ince çıtalar, yıldız kollarını on altı eşit parçaya bölmüştür. Bölünen yüzeylerde görülen süslemeler, dışta, üzeri yivli küçük daireler, içte ise stilize palmetler şeklindedir (Fotoğraf 3.84, 3.85).

Fotoğraf 3. 84 Eskihsar Köyü Camisi'nin harim tavanı

Fotoğraf 3. 85 Eskihsar Köyü Camisi'nin harim tavanından detay

Caminin kuzey cephesinde bulunan çerçeveli ve çift kanatlı ahşap kapı, mihrap ekseninden harime açılmaktadır.

Kapı çerçevesinde bulunan basık kemer sade olarak düzenlenmiştir. Kapı kanatları üzerinde üçer adet kare ve dikdörtgenlerden oluşan panolar yer almaktadır. Alt kısımlarda

bulunan yatay dikdörtgen panolarda süsleme unsuru görülmemektedir. Diğer panoların ise yalnızca köşelerine, üç dilimli yaprak motifleri işlenmiştir. Kapı kanatları üzerinde birer tane halka (şakşak) bulunmaktadır (Fotoğraf 3.86).

Fotoğraf 3. 86 Eskihsar Köyü Camisi'nin harime giriş kapısı

Caminin doğu, batı ve güney cephelerinde, alt taraflarda bulunan pencere şebekeleri ile doğu ve batı cephelerinin üst taraflarında bulunan pencere şebekeleri tamamen ahşaptan

yapılmıştır. Üst taraftaki pencere şebekeleri kafes tekniği yöntemiyle oluşturulmuştur (Fotoğraf 3.87). Alt taraflarda bulunan şebekelerde lokmalık parmaklık uygulaması görülür (Fotoğraf 3.88). Doğu ve batı cephelerinin üst taraflarına yerleştirilen şebekelerde iki farklı düzenleme söz konusudur. Bunlardan dışta kalanlar, üstte belirtildiği gibi kafes tekniğindedir. İçte kalanlar ise üst kısmı yarım daire şeklinde olan pencere açıklıklarının formlarını almışlardır. Bu şebekelerin kompozisyon düzenleri, beşer sıra halindeki karelerden ve devamında ışınsal bir görünüm veren yarım dairelerden oluşmaktadır (Fotoğraf 3.89).

Fotoğraf 3. 87 Eskihisar Köyü Camisi pencere

Fotoğraf 3. 88 Eskihisar Köyü Camisi lokmalık pencere

Fotoğraf 3. 89 Eskihsar Köyü Camisi pencere şebekesi

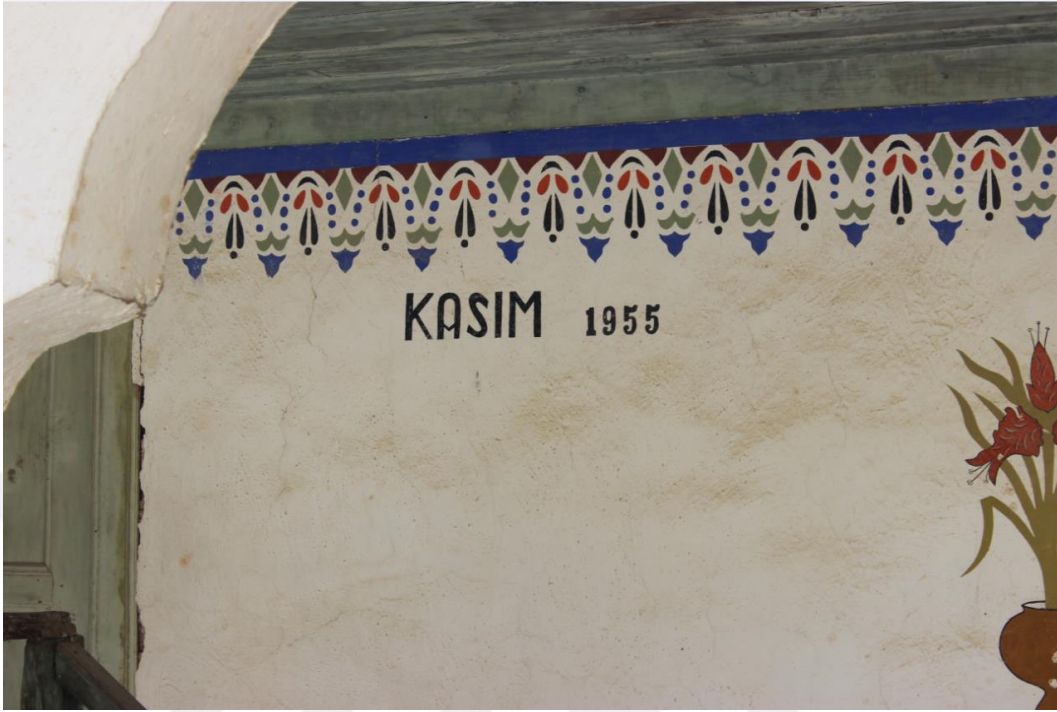
3.12. Gümüşyaka Köyü Camisi (Elmalı)

Yapı, Elmalı İlçesi'nin Gümüşyaka Köyü'nde eğimli bir arazi üzerine kurulmuştur. Kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen bir plan şemasına sahip olan caminin kuzey cephesi revaklıdır. Cami içten düz ahşap tavanla, dıştan dört yöne eğimli kiremit kaplı kırma çatıyla örtülüdür. Harim tavanının merkezinde kesik bir kubbe yer almaktadır. Yapının minaresi yoktur (Fotoğraf 3.90).

Fotoğraf 3. 90 Gümüşyaka Köyü Camisi'nin kuzeyden genel görünüşü

Cami üzerinde herhangi bir kitabeye rastlanmamıştır. Köy yaşlılarından alınan bilgilere dayanarak 1900'lerden önce yapıldığını düşünmekteyiz. Ayrıca söz konusu camiye yakın bölgelerde inşa edilen Bayralar Köyü, Eskihisar Köyü ve Bağyaka camileri gerek inşa malzemeleri, gerek planları, gerekse giriş revakları açısından birbirine büyük oranda benzemektedir. Bu benzerliklere dayanarak caminin 19. yüzyıl içinde yapılmış olabileceğini düşünmek mümkündür. Caminin kuzey duvarında "KASIM 1955" tarihi yazılıdır. Bu tarih kalemişi süslemelerin yapılış tarihi olmalıdır (Fotoğraf 3.91).

Fotoğraf 3. 91 Gümüşyaka Köyü Camisi'nin kuzey duvarında bulunan tarih

Caminin duvarları toprak seviyesinde molaz taş, diğer kısımlarda kerpiç ve ahşap hatıl kullanılarak inşa edilmiştir. Harime giriş kuzey cephenin ortasından açılan çift kanatlı ahşap bir kapıdan sağlanmaktadır. Caminin kuzey duvarı, harim ve mahfil kapıları haricinde sağır bırakılmıştır. Doğu, batı ve güney duvarların alt seviyelerinde açılan pencereler dikdörtgen formludur. Güney duvarın mihrap nişi üzerinde yuvarlak formlu, doğu ve batı duvarlarında ise kare formlu üst seviye pencere açıklıklarına yer verilmiştir. Harimin doğu duvarında üç, batı ve güney duvarlarında ikişer adet alt seviye pencere açıklıkları bulunur. Üst seviye pencereler güney duvarda bir, doğu ve batı duvarlarda ikişer adettir. Güney cephenin ortasında mihrap nişi, güneybatı köşede minber, güneydoğu köşede ise vaaz kürsüsü yer almaktadır. Kuzey duvarı boyunca uzanan kadınlar mahfiline, caminin dışından ahşap bir merdivenle çıkılmaktadır (Fotoğraf 3.92).

Fotoğraf 3. 92 Gümüşyaka Köyü Camisi'nin harim içi görünümü

Harimin güneybatı köşesinde bulunan minber tamamen ahşaptan yapılmıştır. Minber kapı açıklığı yuvarlak kemerle geçilmiştir. Giriş tepeliğinde daire içine yerleştirilmiş altı kollu yıldız onun da üzerinde hilal motifi yer almıştır. Giriş sövelerinin orta ve üst kısımlarında dekoratif süslemeler görülür (Fotoğraf 3.93).

Minber batı yönden duvara yaslandığından olacak ki bu yönde kanat yapılması uygun görülmemiştir. Üçgen formundaki doğu aynalık yatay yönlerde dikdörtgen panolara ayrılmıştır. Pano içlerine yerleştirilen motifler birer papatyayı andırmaktadır. Batı yöndeki minber korkuluğu çift sıra halinde “S” kıvrımlarından oluşan bir düzenlemeye sahiptir. Minber köşkü doğu ve kuzey yönlerden yuvarlak kemerlerle geçilmiştir. Yine aynı yönlerdeki köşk saçakları, orta kısımları delikli yarım dairelerle hareketlendirilmiştir. Köşk üstüne yerleştirilen konik külahın alt kısmı tahtalarla kapatılmıştır. Külahın âlem kısmı bir hilalle son bulmuştur. Köşk altında bulunan geçit, yuvarlak kemerli bir açıklığa sahiptir. Geçit korkuluğu, minber korkuluğunda olduğu gibi “S” kıvrımlarıyla düzenlenmiştir. Doğu yöndeki minber süpürgelikleri yuvarlak kemerlerle geçilen boşluklardan oluşmuştur (Fotoğraf 3.94).

Fotoğraf 3. 93 Gümüşyaka Köyü Camisi'nin minber girişi

Fotoğraf 3. 94 Gümüşyaka Köyü Camisi'nin minberi

Caminin dış tarafından kuzeybatı yönünden çıkılan kadınlar mahfiline ahşap bir kapıdan giriş sağlanmaktadır. Harimin kuzey cephesi boyunca uzanan mahfili yan duvarlarla birlikte dört adet ahşap direk taşımaktadır. Büyük oranda harime kapalı tutulan mahfil, korkuluk aralarına yerleştirilen direklerle dört bölüme ayrılmıştır. Bu bölümlerden üçünde kafesleme tekniği

uygulanmıştır. Batı yöndeki bölümün küçük bir kısmında yine kafesleme tekniği görülmekle birlikte korkuluk kısımlarında dikdörtgen panolu açıklıklara yer verilmiştir. Bu açıklıklar yuvarlak, kaş ve yürek şeklindeki kemerlerle geçilmiştir (Fotoğraf 3.95, 3.96).

Fotoğraf 3. 95 Gümüşyaka Köyü Camisi'nin kadınlar mahfili

Fotoğraf 3. 96 Gümüşyaka Köyü Camisi'nin kadınlar mahfilinden detay

3.13. Hüsamettin Köyü Camisi (Akseki)

Yapı, Akseki İlçesi'nin Hüsamettin Köyü'nde yer almaktadır. Eğimli bir araziye kurulan cami kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen bir plan şemasına sahiptir. İçten düz ahşap tavanlı, dıştan dört yöne eğimli kiremit kaplı kırma çatıyla örtülüdür. Caminin kuzeydoğu yönünde ahşap bir baba direğin taşıdığı, tek şerefeli, üzeri metal bir külahla örtülü, yine tamamı ahşaptan köşk minaresi yer almaktadır. Kuzeybatı yönündeki bir diğer minare ise betonarme olarak sonradan inşa edilmiştir (Fotoğraf 3.97).

Fotoğraf 3. 97 Hüsamettin Köyü Camisi'nin güneydoğusundan genel görünüş (Lokman TAY)

Caminin kuzey giriş kapısı üzerinde Akseki Müftülüğü tarafından asılan levhada 1928 tarihi yazılıdır. Buna karşılık camide herhangi bir kitabe bulunmamaktadır.

Yapının duvarları ahşap ve moloz taş kullanılarak düğmeli duvar tekniğinde inşa edilmiştir. Caminin harim bölümüne, kuzey cepheden mihrap ekseninde açılan demir bir kapıdan giriş sağlanmıştır. Caminin kuzey duvarında bir, güney duvarında iki, doğu ve batı duvarlarında ise üçer adet pencere açıklığı mevcuttur. Pencerelerin tamamı dikdörtgen formludur. Güney cephenin ortasında yarım daire planlı mihrap nişi onun da batısında ahşap bir minber yer alır. Vaaz kürsüsü kuzeydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Kuzey duvarı boyunca ahşap direklerle taşınan kadınlar mahfiline doğu yönden bir merdivenle çıkılır (Fotoğraf 3.98).

Fotoğraf 3. 98 Hüsamettin Köyü Camisi'nin harim içi görünümü (Lokman TAY)

Güney duvarın ortasında bulunan yarım daire planlı mihrap nişi ahşap bir çerçeve içine alınmıştır. İki bordürden oluşan çerçevenin dış bordüründe bitkisel tarzda süslemeler görülür. Üç yönden kesintisiz bir şekilde devam eden süslemeler, belirli aralıklarla birbiriyle kesişen iki kıvrık dal, yaprak, çiçek ve stilize palmet motiflerinden oluşmaktadır. Yine üç yönde devam eden iç kısımdaki bordür, geometrik tarzda tek sıralı zikzak motifleriyle süslüdür. Zikzaklar arasındaki boşluklar düşey yönde yan yana dizilen çitalarla doldurulmuştur. Bordürler iri bir silmeyle birinden ayrılırken, dış taraftan daha ince silmelerle çevrelenmiştir. Mihrap çerçevesinde ajur ve çakma teknikleri kullanılmıştır (Fotoğraf 3.99).

Fotoğraf 3. 99 Hüsamettin Köyü Camisi'nin mihrabı (Lokman TAY)

Güney cephede mihrap nişinin batısında bulunan minber tamamen ahşaptan yapılmıştır. Minbere giriş kaş kemerli bir kapıdan sağlanmıştır. Kemer köşelerinde üç sıra dizili yapraklardan

oluşan birer çiçek motifinin 4/1'i kadarına yer verilmiştir. Minberin giriş aynalıği sade olarak bırakılmıştır. Minber tepeliği yarım daire formundadır fakat bu form üst kısımdaki çıkıntılarla bozulmuştur. Tepeliğin düzenli bir şekilde açılan damla motifli boşluklarla hareketlendirildiği görülür. Kapı direklerinin uç kısımları dekoratif olarak son bulmuştur (Fotoğraf 3.100).

Minberin yan aynalıklarından doğudaki süslüken batıdaki sade olarak bırakılmıştır. Doğu aynalıği dıştan çevreleyen bordürler iki farklı genişlikte tahtalardan meydana gelmiştir. Geniş tutulan bordür, kuzeyde düşey yönde ve minber korkuluğu boyunca devam etmiştir. Bu bordür bir düzen halinde, şemse, kartuş ve çiçek motifleriyle süslenmiştir. Daha ince tutulan bordür sade bırakılmıştır. Aynalığin ortasına yerleştirilen dairesel kompozisyon geometrik süslemelerden oluşmuştur. Dairenin merkezinde bir çark motifi onun da merkezinde küçük bir küre yer almaktadır. Çarkın etrafı yirmi bir koldan oluşan bir yıldız motifiyle çevrilmiştir. Yıldız kollarından etrafa yayılan ışınsal düzlemler dışta bulunan yirmi kollu yıldız motifiyle sınırlandırılmıştır. Dairesel kompozisyonun dışında kalan yüzeylere, çita parçalarının gelişigüzel çakıldıkları görülür. Minberin süpürgelik kısımları yoktur. Minber merdiveni yanlardan korkuluklarla çevrilidir. Korkuluklar dekoratif olarak küçük sütun parçalarıyla süslenmiştir.

Köşk korkulukları yine dekoratif olarak süslenmiştir. Köşkün doğu, batı ve kuzey açıklıkları kaş kemerlerle geçilmiştir. Kemerlerle külah arasında kalan kısımlar küçük yarım dairelerle hareketlendirilmiştir. Minberin dört cepheli pramidal külahı bir âlemle son bulmuştur. Minber geçit kısımları yuvarlak kemerlerle geçilmiştir. Minberde oyma, çakma ve ajur teknikleri uygulanmıştır (Fotoğraf 3.101).

Fotoğraf 3. 100 Hüsamettin Köyü Camisi minberinin girişi ve batı kanadı (Lokman TAY)

Fotoğraf 3. 101 Hüsamettin Köyü Camisi minberinin doğu kanadı (Lokman TAY)

Harimin kuzey duvarı boyunca uzanan kadınlar mahfiline, doğu yönden ahşap bir merdivenle çıkılır. Tamamı ahşap olan mahfili, yan duvarlarla birlikte altı ahşap direk

taşımaktadır. Direkler arası bursa kemerleriyle geçilmiştir. Üst tarafta mahfil korkulukları arasına yerleştirilen direkler daha dekorize edilmiş bursa kemerleriyle birbirine bağlanmıştır. Mahfilin mihrap ekseninde dışa doğru yarım daireli bir çıkma bulunmaktadır. Çıkma korkulukları dekoratif olarak süslenmiştir. Mahfil direkleri arasında kalan korkuluklar kafes tekniğinde düzenlenmiştir. Bu tekniği oluşturan çıtalar belirli bir düzen halinde, düşey, yatay ve çaprazlama olarak yerleştirilmiştir. Böylelikle her bir direk arasında görülen baklava motifleri elde edilmiştir. Çıkmaya açılan kapı kanatlarında ikişerli olarak düzenlenen baklava motifleri daha küçük tutulmuştur. Mahfilde kafes tekniği uygulanmıştır (Fotoğraf 3.102).

Fotoğraf 3. 102 Hüsamettin Köyü Camisi'nin kadınlar mahfili (Lokman TAY)

Harimin güneydoğu köşesinde bulunan vaaz kürsüsü yerden yükseltilerek doğu ve güney duvarlarına bitişik halde yapılmıştır. Gövdesi bağdadi teknikte olan kürsünün kuzey ve batı yöndeki korkulukları ahşaptır. Kuzeyde yedi, batı da ise sekiz adet "S" kıvrımlı parçayla süslenmiştir. Birbirine benzeyen "S" kıvrımları bir ters bir düz şekilde sıralanmıştır. Korkuluklar arasında bulunan direklerin uç kısımları dekoratif olarak süslenmiştir. Vaaz kürsüsünde ajur tekniği uygulanmıştır (Fotoğraf 3.103).

Fotoğraf 3. 103 Hüsamettin Köyü Camisi'nin vaaz kürsüsü (Lokman TAY)

Harim bölümünü içten örten düz ahşap tavan, kuzey-güney doğrultusunda yerleştirilen tahtalarla döşenmiştir (Fotoğraf 3.104). Tavanın merkezine sekizgen gövdeli kesik bir kubbe yerleştirilmiştir. İçe doğru daralan gövde sekizgen bir göbekte son bulur. Sekizgen kubbe ile yine sekizgen tavan göbeğini çevreleyen ikişer sıralı frizler küçük yarım dairelerle hareketlendirilmiştir. Tavan göbeğinin merkezinde bulunan daire sekiz kollu bir yıldızla çevrelenmiştir. Daire üç bordürden oluşur. Dışta kalan bordür yarım dairelerle, ortada kalan bordür üç dilimli yapraklarla, içte kalan bordür ise stilize palmet motifleriyle süslenmiştir. Sekiz kollu yıldızın etrafına çakılan çitalar dışa doğru yayılan ışınsal bir süsleme oluşturmaktadır. Tavanın güneydoğu ve güneybatı kısımlarında birer adet sekiz kollu yıldız motifi yer almaktadır. Yıldızların ortasına birer daire yerleştirilmiştir. Tavanda oyma ve çakma teknikleri uygulanmıştır (Fotoğraf 3.105)

Fotoğraf 3. 104 Hüsamettin Köyü Camisi'nin harim tavanı (Lokman TAY)

Fotoğraf 3. 105 Hüsamettin Köyü Camisi'nin harim tavanından detay (Lokman TAY)

3.14. Kadı Mustafa (Halit Hoca Efendi) Camisi (Elmalı)

Yapı, Elmalı ilçe merkezinin Tahta Mescit Mahallesi'nde Abdullah Ekiz Sokak'ta yer almaktadır. Eğimli bir arazide inşa edilen cami, içten düz ahşap tavanlı dıştan iki yöne eğimli kırma çatıyla örtülüdür (Fotoğraf 3.106).

Fotoğraf 3. 106 Kadın Mustafa (Halit Hoca Efendi) Camisi'nin doğusundan genel görünüş

Cami üzerinde herhangi bir kitabe rastlanmamıştır. Arşivlerde Kadın Mustafa Cami ve Tahta Mescit Cami olarak geçen yapının ismine ilk olarak 1567 tarihli bir tahrir defterinde rastlanmıştır¹²¹. Yine camiye ait, 1840, 1855-1856, 1857-1862 tarihli arşiv belgelerinden bahsedilmektedir¹²².

Cami duvarları sıvalı ve boyalı olduğu için, inşa malzemesini söylemek zordur. Kuzey, güney ve batı duvarları sağır bırakılan yapının doğu duvarına üç adet pencere açılmıştır. Yapının harim bölümüne kuzeydoğu yönden açılan ahşap bir kapıdan giriş sağlanmaktadır. Güney duvarın ortasında yarım daire planlı mihrap nişi yer almaktadır. Harimin güneydoğu köşesine vaaz kürsüsü, güneybatı köşesine de minber yerleştirilmiştir. Harim zemininden iki basamak kadar yüksek tutulan kadınlar bölümü, kısmen harime kapalıdır (Fotoğraf 3.107).

¹²¹ Kılıç, 2018: 408.

¹²² Kılıç, 2018: 408.

Fotoğraf 3. 107 Kadın Mustafa (Halit Hoca Efendi) Camisi'nin harim içi görünümü

Yapının harim bölümünü içten kaplayan düz ahşap tavanın ortasında kesik bir kubbe yer almaktadır. Kesik kubbe kare bir form içine alınmıştır. Kare formun köşelerinden kubbeye doğru ışınsal süslemelerin yayıldığı görülür. Tavanın diğer kısımları çaprazlama atılan çıtalarla hareketlendirilmiştir. Kadınlar bölümünde yer alan tavan yenilenmiştir. Tavan süslemeleri çakma tekniğiyle yapılmıştır (Fotoğraf 3.108).

Fotoğraf 3. 108 Kadın Mustafa (Halit Hoca Efendi) Camisi'nin harim tavanı

3.15. Karabük Köyü Camisi (Manavgat)

Yapı, Manavgat İlçesi'nin Karabük Köyü'nde yer almaktadır. Eğimli bir araziye kurulan cami tek kubbeli olarak inşa edilmiştir. Kubbe alaturka kiremitlerle örtülüdür. Caminin minaresi yoktur (Fotoğraf 3.109).

Fotoğraf 3. 109 Karabük Köyü Camisi'nin batıdan genel görünüşü

Yapı üzerinde herhangi bir kitabe bulunmamaktadır. Fakat Manavgat Müftülüğü tarafından asılan levhada 1960 tarihi yazılıdır. Bu tarih muhtemelen yapının kuzey tarafına eklenen betonarme bölümün inşa tarihi değildir.

Caminin duvarları sıvalı ve boyalı olduğu için inşa malzemesi tespit edilememiştir. Caminin kuzey tarafına sonradan eklenen kapalı mekâna giriş kuzey cepheden sağlanmıştır. Kapalı mekândan harime girişi sağlayan kapı ise yine kuzey cephenin ortasından açılmıştır. Harimin güney duvarında, ortadan hafif doğuya kaydırılmış yarım daire planlı mihrap nişi, onun da batısında ahşap minber yer almaktadır. Güneydoğu köşeye vaaz kürsüsü yerleştirilmiştir. Harimin kuzey duvarı boyunca uzanan ahşap kadınlar mahfiline kuzeybatı yönden ahşap bir merdivenle çıkılmaktadır. Mahfili taşıyan toplam sekiz direkten altısı duvara bitişik şekilde yükselmektedir. Orta kısmın güneyinden yükselen iki direk ise serbest bırakılmıştır. Batıda bulunan direğin kaidesine devşirme sütun başlığı (korint düzende) yerleştirilmiştir (Fotoğraf 3.110).

Fotoğraf 3. 110 Karabük Köyü Camisi'nin harim içi görünümü

Mihrabın batısına yerleştirilen minber tamamen ahşaptan yapılmıştır. Minbere giriş yuvarlak kemerli bir kapıdan sağlanmaktadır. Kemer yüzeyi, iç içe geçen yarım dairelerle süslenmiştir. Yaklaşık üçgen bir form sergileyen tepelik kısmı yine dairelerle süslenmiştir. Tek sıra halinde bir bordür oluşturan dairelerin, kemer yüzeyinde olduğu gibi iç içe geçtikleri görülür.

Bu dairesel düzenin hemen üstünde, içleri yarım daireler oluşturan boşluklara yer verilmiştir. Kapı direklerinin üst kısımları dekoratif amaçlı süslenerek son bulmuştur (Fotoğraf 3.111).

Minber aynalıklarından doğu yönünün süslendiği, batı yönünün ise tahta kaplamalarla geçildiği görülmektedir. Batı aynalıkta minberin üçgen formuna uygun şekilde yerleştirilen bordürler, kesintisiz olarak devam etmişlerdir. Dışta kalan bordür, iç içe geçmiş dairelerden oluşmaktadır. İçte kalan bordür ise yan yana dizili uçları sivri kısa çıtaların, aralarında boşluk bırakılarak art arda sıralanmasından meydana gelmiştir. Bu bordürün içinde kalan boşluğa, konturları iri silmelerle vurgulanmış bir üçgen yerleştirilmiştir. Üçgenin hemen altında, üçgen alt kolunun uzunluğu kadar olan bordür, aynalığın dış bordüründe olduğu gibi iç içe dairelerle süslenmiştir.

Minber basamaklarını iki yönden çevreleyen korkuluklar, zincir motifi diyebileceğimiz şekilde süslenmişlerdir.

Doğu ve batı yönlerdeki köşk korkuluklarının, minber korkuluklarına nazaran daha basitleştirilerek yapıldığı görülür. Kuzey, doğu ve batı yönlerde, köşkün üzerine yerleştirilen üçgen formların ortasına birer yıldız motifi işlenmiştir. Beş kollu yıldız motifleri daire içine alınmıştır. Alt tarafı tahtalarla kapalı piramidal külahın âlem kısmı ay ve yıldız motifleriyle son bulmuştur. Altı kollu yıldızın iki kolu bugün mevcut değildir. Minberi taşıyan direklerin uçları dekoratif amaçlı süslenmiştir. Minberin boş bırakılan geçit kısımları, üzeri yarım daire boşluklarla hareketli yuvarlak kemerlerle geçilmiştir. Minberde çakma, oyma ve ajur teknikleri kullanılmıştır (Fotoğraf 3.112).

Fotoğraf 3. 111 Karabük Köyü Camisi'nin minber girişi

Fotoğraf 3. 112 Karabük Köyü Camisi'nin minberi

Kuzey cephenin ortasından harime girişi sağlayan ahşap kapı, çift kanatlı olarak düzenlenmiştir. Dikdörtgen şekilde ikişer panoya ayrılan kapı kanatlarının çerçeveleri, üçer sıralı

silmelerden meydana gelmiştir. Panoların iç kısımları, düşey yönde yan yana dizilen uçları sivri çıtalarla süslenmiştir. Kapı binisi testere dişi motifiyle hareketlendirilmiştir. Kapıda çakma ve oyma teknikleri kullanılmıştır (Fotoğraf 3.113).

Fotoğraf 3. 113 Karabük Köyü Camisi'nin harime giriş kapısı

3.16. Kütük (Cami-i Cedit) Camisi (Elmalı)

Yapı, Elmalı İlçesi'nin Cami-i Cedit Mahallesi'nde yer almaktadır. Eğimli bir araziye kurulan cami, kareye yakın bir plan şemasına sahiptir. İçten düz ahşap tavanlı, dıştan dört yöne eğimli kiremit kaplı kırma çatıyla örtülüdür. Caminin kuzeydoğu yönünde bulunan minare, kesme taştan inşa edilmiş olup tek şerefeli ve silindirik gövdelidir (Fotoğraf 3.114).

Fotoğraf 3. 114 Kütük (Cami-i Cedit) Camisi'nin kuzeyden genel görünüşü

Yapı üzerinde herhangi bir kitabe bulunmamaktadır. 1530 tarihli bir tahrir defterinde ilk kez caminin isminin geçtiği ve Körpeoğlu Muhammed Fakih tarafından yaptırıldığı söylenmektedir¹²³. Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi'nde Yeni Cami olarak geçen yapının 17. yüzyılda yaptırıldığı düşünülmektedir¹²⁴. Caminin kuzey giriş kapısı yanında bulunan levhada 1890 tarihi yazılıdır.

Yapının duvarları, moloz taş, kerpiç ve ahşap hatılların bir arada kullanıldığı duvar tekniğiyle inşa edilmiştir. Caminin kuzey cephesinde mihrap ekseninde açılan bir kapıyla son cemaat yerine geçiş sağlanmaktadır. Son cemaat yerinin güney yönünde mihrap ekseninde açılan bir diğer kapıyla harime geçilir. Caminin beden duvarlarında, kuzey ve güney cephelerde ikişer alt üçer üst, doğu cephede üç alt beş üst, batı cephede ise iki alt beş üst olmak üzere toplam 25

¹²³ Kılıç, 2018: 410.

¹²⁴ Günay, 2008: 50.

adet pencere açıklığı bulunur. Batı cephenin alt pencereleri bugün kapalıdır. Ayrıca son cemaat yeri ile harimi birbirinden ayıran duvarda iki adet pencere açılmıştır. Güney cephenin ortasında yarım daire planlı mihrap nişi, onun da batısında ahşap minber yer almaktadır. Güneydoğu köşeye vaaz kürsüsü, kuzeybatı köşeye ise müezzin mahfili yerleştirilmiştir. Harimin kuzey duvarında doğu-batı yönünde uzanan kadınlar mahfilini yan duvarlarla birlikte dört ahşap direk taşımaktadır (Fotoğraf 3.115).

Fotoğraf 3. 115 Kütük (Cami-i Cedit) Camisi'nin harim içi görünümü

Mihrabın batısında güneybatı köşede yer alan minber tamamen ahşaptan yapılmıştır (Fotoğraf 3.116). Eski bir fotoğrafa¹²⁵ göre, korkuluk ve aynalık kısımları yenilenen minberin, giriş kapısı ile köşk ve külah kısımları orijinalliğini korumuştur. Minbere giriş kaş kemerli açıklıktan sağlanmıştır. Minber giriş kapısını oluşturan yan direklerin uç kısımları dekoratif olarak süslenmiştir. Köşk kısmının doğu ve güney yönünde bulunan açıklıklar kaş kemerlerle geçilmiştir. Köşkün üzerinde alt tarafı tahtalarla kaplı olan külah, yüzeyi çıtalarla dilimlere ayrılmış şekilde yukarıya doğru daralmaktadır. Külahın uç kısmı dekoratif olarak süslenmiştir. Köşk tavanında bulunan güneş motifi dikkat çekicidir. Motifin merkezi dairesel olarak düzenlenmiştir. Merkezden etrafa yayılan ışımsal görünümlü çıtalar bir dalgalı bir düz şekilde

¹²⁵ Günay, 2008: 51.

sıralanmıştır. Düz çıtaların yüzeyleri küçük çizikler atılarak kazınmıştır (Fotoğraf 3.117). Minberde, oyma, kazıma ve çakma teknikleri uygulanmıştır.

Fotoğraf 3. 116 Kütük (Cami-i Cedit) Camisi'nin minberi

Fotoğraf 3. 117 Kütük (Cami-i Cedit) Camisi'nin minber köşk tavanından detay

Harim kısmını içten kaplayan düz ahşap tavanın kasetleme yöntemiyle süslendiği görülür. Tavan merkezinde bulunan kesik kubbe bir kare içine alınarak vurgulanmıştır. Tavanın etrafını dıştan dolaşan firiz testere dişi motifiyle süslenmiştir. Aynı şekilde kubbe eteğinde de testere dişi motifine yer verilmiştir. Kubbenin etrafını çevreleyen karenin köşe noktalarından ışınal olarak yayılan süslemeler mevcuttur. Tavan süslemelerinde oyma ve çakma teknikleri kullanılmıştır (Fotoğraf 3.118).

Fotoğraf 3. 118 Küçük (Cami-i Cedit) Camisi'nin tavanı

3.17. Mahmut Seydi Camisi (Alanya)

Yapı, Alanya İlçesi'nin Mahmut Seydi Köyü'nde yer almaktadır. Köy ile aynı adı taşıyan cami eğimli bir arazi üzerine kurulmuştur. Kuzey-güney doğrultuda dikdörtgen bir plan şemasına sahip olan yapının, kuzey ve batı yönlerine sonradan yapıldığı anlaşılan mekânlar eklenmiştir. Caminin içten düz ahşap tavanla, dıştan dört yöne eğimli kırma çatıyla örtülüdür. Caminin kuzeydoğusunda sonradan yenilenmiş iki şerefeli minaresi yer almaktadır (Fotoğraf 3.119).

Fotoğraf 3. 119 Mahmut Seydi Camisi'nin güneydoğudan genel görünüşü

Yapı üzerinde inşa tarihini gösteren herhangi bir kitabeye rastlanmamasına karşın, caminin harime giriş kapısı üzerinde mermer üzerine yazılmış onarım kitabesi mevcuttur. Sekiz satırdan oluşan Osmanlı Türkçesi ile yazılı kitabe H.1252/M.1836 tarihini vermektedir¹²⁶. Bu kitabenin hemen altında, Latin harfleriyle yazılı mermer levhada, 1976 yılında caminin köy halkı tarafından tamamlandığı yazılıdır (Fotoğraf 3.120).

¹²⁶ Konyalı, 2011: 341.

Fotoğraf 3. 120 Mahmut Seydi Camisi'nin onarım kitabesi

Kitabenin okunuşu;

İş bu vakfin perveri Sultân Alâeddîn tâbdâr
 Kıldı rahşende cihânın şâhı Mahmûd pâydâr
 Sâhten etrafi enverden müzeyyen kıldılar
 Pek şirin cûy-i mekân oldu ki dilde yâdigâr
 Tekke-i nâm Seyyidi Mahmûd kıldı dehrin âşikâr
 Teşnegân mütevellisi cümle huddâmlar pâydâr
 Bin iki yüz elli iki sinni'l-âfirîn sene fi 15 Cemâziye'l-evvel
 sene 1252 oldu ahbâblarımız Evkâfına kıldı nazar

Günümüz Türkçe'sine Çevirisi;

Bu vakfi kuran parıldayan Sultan Alâeddîn'dir
 Cihanın parlayan yıldızı Mahmûd'u payidar kıldı
 Ve çevreyi nur içinde süsledi
 Gönüllerde yadigâr kalan pek şirin mekân oldu
 Mahmûd Seydî, Tekke'yi onun zamanında yaptı
 Hizmete susamış mütevellisi ve bütün hizmetçileri payidar kaldı
 15 Ağustos 1252 (28 Ağustos 1836) senesinde dostlarımız vakfına sahip çıktılar.¹²⁷

¹²⁷ Çaycı, 2005: 74.

Kılıçarslan'ın Mahmut Seydi adına düzenlediği vakfiyeden, caminin H.866/M.1461 yılından daha önce inşa edildiği anlaşılmaktadır¹²⁸. Fakat bu ilk yapının günümüze kadar asli unsurlarıyla geldiğini söylemek zordur. Bunun sebebi ise yapılışından itibaren geçirmiş olduğu onarımların mahiyetinin bilinmemesidir. Ahmet Çaycı, caminin inşa tarihinin XIV. yüzyılın ilk çeyreği içinde aranması gerektiğini söylemektedir¹²⁹.

Yapının duvarları moloz taş kullanılarak yapılmıştır. Harimin kuzey tarafında yer alan bölüme giriş, kuzey ve doğu yönlerinden açılan kapılardan sağlanmaktadır. Son cemaat yeri diyebileceğimiz bu bölüm, harime giriş kapısının batısından itibaren bir duvarla bölünmüştür. Duvara yerleştirilen iki kanatlı ahşap kapıdan batı bölüme geçiş sağlanmıştır. Harime girişi sağlayan çift kanatlı ahşap kapı, kuzey duvarın tam ortasında mihrap ekseninde yer almaktadır. Harim duvarlarında yer alan pencere açıklıkları alt ve üst sıralarda farklı formlar sergilemektedirler. Güney ve batı duvarların alt kısımlarında dikdörtgen formlu dörder adet; doğu, batı ve güney duvarların üst kısımlarında yuvarlak kemerli ve dikdörtgen formlu olmak üzere toplamda on üç adet pencere açıklığı bulunmaktadır. Bu on üç adet pencereden beşi güney, dördü doğu ve diğer dördü de batı duvarda yer almaktadır. Harim duvarının kuzeyi ise sağır bırakılmıştır. Ahşap konstrüksiyonlu çatıyı yan duvarlarla birlikte, mihrap duvarına dikine atılmış beşer adet dört sıralı toplam yirmi ahşap direk taşımaktadır. Harimin güney duvarında merkezde bulunan yarım daire planlı mihrap nişi mermerdendir. Mihrabın batısında ahşap bir minber, doğusunda yine ahşaptan yapılmış seyyar bir vaaz kürsüsü yer almaktadır. Harime giriş kapısının batısından ahşap bir merdivenle çıkılan mahfil, kuzey, doğu ve batı yönlerinde bir bütünlük teşkil eden “U” şeklinde bir plana sahiptir (Fotoğraf 3.121).

¹²⁸ Konyalı, 2011: 102-343; Çaycı, 2005: 84.

¹²⁹ Çaycı, 2005: 83.

Fotoğraf 3. 121 Mahmut Seydi Camisi'nin harim içi görünümü

Harimin güney duvarında mihrabın batısında bulunan minber, tamamen ahşaptan olup vernikle kaplanmıştır.

Minber kapı açıklığı, hilal motifleri ile hareketlendirilmiş dilimli bir kemerden oluşmaktadır. Kemer köşelerinde ajur tekniği kullanılarak yapılmış imame ve palmet motifleri yer almaktadır. Kapının tepelik kısmı, dış yüzeyi dalgalandırılmış yarım bir daire formu görünümündedir. Dairenin içinde birbirine dönük ay şeklinde servi ağacı motifleri ve hemen üzerinden yükselen bir palmet motifi bulunur ki bunlar ajur tekniğiyle yapılmışlardır. Kapı sövelerinin kuzey yönleri yivlidir. Sövelerin tepe noktaları ise lale motifleri ile sonlandırılmıştır (Fotoğraf 3.122).

Kaide üzerinde yükselen minberin doğu aynalığında, yatay ve düşey olarak dizili dikdörtgen parçalar geometrik kompozisyonlar meydana getirmiştir. Aynalığın güney kısmı ile alt kısmında görülen gül motifleri dikdörtgen parçalar arasında yer almaktadır (Fotoğraf 3.123). Minberin batı aynalığı doğu aynalığından daha farklı bir düzenleme göstermektedir. Burada yer alan panolar minberin diğer yüzüne göre daha geniş tutulmuştur. Panoların köşe kısımları üç dilimden oluşan yapraklarla hareketlendirilmiştir. Panolar dikdörtgen, kare ve üçgenlerden meydana gelmiştir. Aynalıklar ile korkuluklar arasında uzanan bordürlerde, şemse ve kartuşlar arasına gül motifleri yerleştirilmiştir. Minberde oyma tekniği kullanılmıştır.

Minber basamaklarını iki yönden çevreleyen korkuluklar, “S” kıvrımlı motiflerle süslenmişlerdir.

Köşk korkulukları, üst üste iki sıra halinde dizilmiş, araları küçük parçalarla beş bölüme ayrılmıştır. Köşkü, doğu, batı ve kuzey yönlerden çevreleyen cepheler, kapı kemerinde de görülen dilimli kemerlerle süslenmişlerdir. Alt kısmı tahtalarla kapatılmış olan külah, sekiz cepheli olarak gövdeden itibaren yukarıya doğru daralmaktadır. Cephelerin birleştiği noktadan yükselen âlem, dokuz yapraklı bir palmetle sonlanmıştır. Köşkün kuzeydoğu ve kuzeybatı tarafında bulunan taşıyıcı direkler dekoratif hilal motifleri ile süslenmiştir. Minberin boş bırakılan geçit kısımları kaş kemerlerle geçilmiştir.

Fotoğraf 3. 122 Mahmut Seydi Camisi'nin minber tepeliği

Fotoğraf 3. 123 Mahmut Seydi Camisi minberinin doğu kanadı

Harimin güney duvarı hariç, güneyden ikinci direklerden itibaren, doğu, batı ve kuzey yönlerden harimi “U” şeklinde dolaşan kadınlar mahfili, tamamen ahşaptandır. Mahfile çıkış

kuzeybatı yönden ahşap bir merdivenle sağlanmıştır. Basık kemerli merdiven girişinin batı direği, bir sütunce görünümünde ve başlıklı olarak yapılmıştır (Fotoğraf 3.124).

Mahfil korkulukları kafes tekniğinde, yıldız ve “S” kıvrımlı parçalarla iki sıra halinde süslenmiştir. Kuzey yöndeki korkuluklarda mihrap nişi vurgulanmış ve kavisli olarak dışa doğru çıkma yapmıştır. Mahfilin çakma tavanı kasetleme yöntemiyle süslenmiştir. Tavan saçaklarını, küçük yarım dairelerle hareketli iki sıra halinde friz dizisi dolaşmaktadır. Mahfili üç yönden taşıyan direkler arsına basık kemerler yerleştirilmiştir. Kemerlerin kilit noktaları birbirinden farklı çiçek motifleriyle süslenmiştir. Kemerlerle korkular arasında kesintisiz olarak devam eden bordürde, içleri boş kartuş ve bu kartuşlar arasında birbirinden farklı çiçek motifleri yer almaktadır. Ayrıca dışa çıkma yapan tavan yüzeyinde, üzerinde helezonlar çizen yapraklar ile ortasında çiçek motifinin bulunduğu kabara dikkat çekmektedir. Mahfil tavanında bir başka dikkat çeken süsleme ise altı kollu yıldız motifidir. İç içe yerleştirilmiş olan yıldız formlarının merkezinde olması gereken nar motifi maalesef bugün mevcut değildir. Ahşap bir platform üzerinde yükseltile ve harime giriş kapısının doğu ve batı yönlerinde yer alan bölümler korkuluklarla çevrilidir. Bu korkuluklar mahfil korkuluklarıyla aynı süslemeye sahiptirler (Fotoğraf 3.125, 3.126).

Fotoğraf 3. 124 Mahmut Seydi Camisi'nin kadınlar mahfiline çıkış

Fotoğraf 3. 125 Mahmut Seydi Camisi'nin doğu mahfiline bakış

Fotoğraf 3. 126 Mahmut Seydi Camisi'nin kuzey mahfiline bakış

Günümüzde mihrabın hemen doğusunda yer alan vaaz kürsüsü, tamamen ahşaptan ve seyyar bir konumdadır. Kürsü dört ayak üzerinde yükseltilmiş kare bir form sergilemektedir. Korkuluk kısmını oluşturan cephelerin üçünde, üzeri yivli tahtalarla bölünmüş ikişer sıralı dekoratif süslemeler bulunmaktadır. Diğer cephenin korkuluk kısmı her ne kadar mevcut değilse

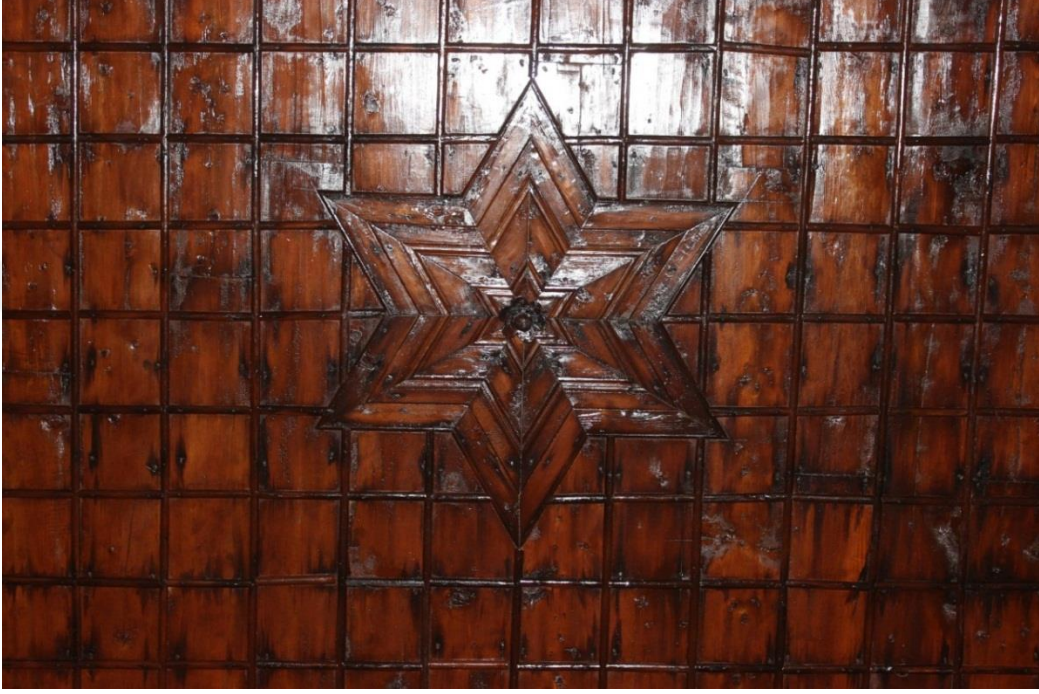
de, direklerde yer alan oyuklardan benzer süslemelerin bulunduğu anlaşılmaktadır. Ajur tekniğinin kullanıldığı bu süslemeler, söz konusu cephelerde, aralarına yerleştirilen parçalarla altışar bölüme ayrılmıştır. Kürsü cephelerinden birinde, üzerine kitapların konulduğu yekpare yarım daire formlu ahşap bir tahta vardır ki, sırt yüzeyi kazıma tekniğinde zikzak motifiyle süslenmiştir. Kürsüyü taşıyan ayakların üst noktaları, yüzeyleri geometrik olarak pahlanmış birer topuz motifini andırmaktadır (Fotoğraf 3.127).

Fotoğraf 3. 127 Mahmut Seydi Camisi'nin vaaz kürsüsü

Harim kısmını içten tamamen kaplayan düz ahşap tavan kasetleme yöntemiyle süslenmiştir. Harim bölümü mihrap duvarına dik gelecek şekilde beş sahına ayrılmıştır. Ortada kalan üç sahinin tavan kısımları altı kollu yıldız kompozisyonlarıyla süslenmiştir. Bütün yıldızlar iç içe yerleştirilmiş yıldız formlarından oluşmuştur. Her bir sahin arasına yerleştirilen yıldızlar birbirine simetrik olacak şekilde düzenlenmiştir. Sahinler arasında bulunan yıldızlar doğu ve batı sahinlerde üçer adetken, orta sahinde dört adettir. Bütün yıldızların merkez noktalarından nar motifi sarkıtılmıştır. Doğuda ve ortada bulunan sahinlerin güneyden birinci yıldızları ile batıda bulunan sahinin kuzeyden birinci ve ikinci yıldızlarında maalesef bugün nar motifleri mevcut değildir. Orta sahinin güneyden üçüncü yıldızı, form bakımından diğerlerine benzemekle birlikte bunlardan daha iri tutulduğu görülür. Ayrıca bu yıldız yine diğerlerinden farklı olarak, yaprak ve küçük yarım dairelerle süslenmiştir. İç içe yerleştirilmiş yıldızlardan, en dışta kalan yıldızın kol

yüzeylerinde yaprak, onun da içinde bulunan yıldız kollarında küçük yarım dairelerden oluşan friz düzeni görülmektedir. Yıldızın merkezinden iri bir nar motifi sarmaktadır. Tavan süslemelerinde oyma ve çakma teknikleri uygulanmıştır (Fotoğraf 3.128, 3.129).

Fotoğraf 3. 128 Mahmut Seydi Camisi'nin harim tavanından detay

Fotoğraf 3. 129 Mahmut Seydi Camisi'nin harim tavanından detay

Son cemaat bölümünde, batı yöndeki mekâna geçişi sağlayan ahşap kapı çift kanatlı olarak tasarlanmıştır. Kapının basık kemerli çerçevesi, tepelik ve taç kısımları bulunmaktadır.

Kapı kanatlarında görülen süslemeler yatay olarak altışar panoya ayrılmıştır. Panolar, bir sıra dekoratif amaçlı sütun, bir sıra yıldız motifleri olacak şekilde atlamalı olarak düzenlenmiştir. Dekoratif amaçlı sütunların yer aldığı panolar beşer adet sütun parçasıyla geçilmiştir. Diğer her bir pano ise altışar adet yıldız motifinden oluşmaktadır. Tepelik kısmının ortasında büyük bir rozet halinde gülbezek motifi bulunurken, yanlar volütlerle sonlandırılmıştır. Taç kısmında yer alan lale motifi ajur tekniğindedir. Kapı sövelerinin üst kısımları silmeli dekoratif sütunlarla son bulmuştur. Kapıda oyma ve ajur teknikleri kullanılmıştır (Fotoğraf 3.130).

Harime geçişi sağlayan ahşap kapı çift kanatlı olarak tasarlanmıştır (Fotoğraf 3.131). Basık kemerli çerçeve üzerinde aynalık kısmı yer almaktadır.

Her bir kapı kanadı, yan yana ikişer sıra kareler oluşturacak şekilde on iki ayrı panoya bölünmüştür. Panolar üzerinde görülen geometrik süslemeler taklit künde kari tekniğinde yapılmıştır. Üsten birinci sırada dikdörtgen, ikinci sırada kare, üçüncü ve dördüncü sıralarda dört kollu yıldız, beşinci sırada tekrar dikdörtgen ve altıncı sırada tekrar kare motiflerinin uygulandığı kompozisyonlar görülmektedir. Her iki kapı kanadı birbirinin kopyasıdır. Kapı binisi iki adet gül motifiyle bezenmiştir. Basık kemerli çerçevenin başlangıç noktalarında birer palmet motifi görülmektedir. Kemer köşelerine ise rozet halinde gül motifleri yerleştirilmiştir. Çerçeveyi üç yönden dolaşan bordür, “S” kıvrımlı yaprak motifleriyle süslenmiştir. Bordürün üst sırasında merkezde bir gül motifi yer almaktadır. Basık kemer ile aynalık arasında bulunan bordür, yanlarda palmet motiflerinin sınırladığı bitkisel bezemeli ve merkezde gül motifi şeklindedir. Aynalık kısmı dikdörtgen iki yatay panoya bölünmüştür. Her iki panoda benzer süslemeler bulunmaktadır. Dikdörtgen panoların merkezinde yer alan kabaların¹³⁰ etrafından yayılan kıvrık dal, yaprak ve çiçekler bitkisel bir kompozisyon oluşturmaktadırlar. İki pano arasında, alttan ve üstten palmet motifleri ile sınırlandırılmış küçük boyutlu bir kabara daha yer almaktadır (Fotoğraf 3.132). Kapının batı kanadında metal bir halka (şakşak) bulunur.

¹³⁰ Bu kabalar birer kaplumbağayı andırmaktadır.

Fotoğraf 3. 130 Mahmut Seydi Camisi'nin batı mekânına açılan kapı

Fotoğraf 3. 131 Mahmut Seydi Camisi'nin harim kapısı

Fotoğraf 3. 132 Mahmut Seydi Camisi'nin harim kapısından detay

3.18. Merkez Andızlı Camisi (Alanya)

Yapı, Alanya ilçe merkezinin Tophane Mahallesi'nde Helvacı Caddesi'nde eğimli bir arazi üzerinde yer almaktadır. İçten düz ahşap tavanlı olan cami, dıştan dört yöne eğimli kiremit kaplı çatıyla örtülüdür. Caminin kuzeybatı köşesinde kesme taştan inşa edilmiş tek şerefeli ve metal külahlı minaresi yer almaktadır (Fotoğraf 3.133).

Fotoğraf 3. 133 Merkez Andızlı Camisi'nin güneyden genel görünüşü

Yapının farklı yerlerine yerleştirilmiş üç adet kitabe mevcuttur. Bunlardan biri inşa kitabesidir. Bu kitabe, Selçuklu hükümdarlarından Kılıç Arslan'ın oğlu III. Gyaseddin Keyhüsrev zamanında H.676-M.1277 tarihinde Bedrüddin Ömer tarafından caminin yaptırıldığı yazmaktadır¹³¹ (Fotoğraf 3.134). Bir diğeri H.1138-M.1725 tarihinde hayırseverler tarafından yaptırıldığı söylenen onarım kitabesidir¹³². Son kitabenin ise cami ile alakalı olmadığı, onarım sırasında buraya getirildiği ve kitabe yer alan Akşebe isminden ötürü Akşebe Türbesi'ne ait olduğu anlaşılmıştır¹³³ (Fotoğraf 3.135).

¹³¹ Konyalı, 2011: 298.

¹³² Konyalı, 2011: 298.

¹³³ Konyalı, 2011: 299.

Fotoğraf 3. 134 Merkez Andızlı Camisi'nin inşa kitabesi

Kitabenin okunuşu;

Tekarrabe ilâ'llahi te'âlâ fi eyyâmi devlet'is-Sultân'il-a'zam Gıyâs'üddünyâ ve'd-dîn Halledallahü sultânehû

bi-'imâreti hâzâ'l-câmi' el-'abd'ür-râcî rahmete rabbih'î Bedrüddîn Emîr'üs-Sevâhil Ebû'l-Me'âlî 'Ömer bin Emîr'il-Hâc ahsenallahü hâtimetehû

Hâmiden lillâhi ve musalliyen 'alâ hayri halkihî Muhammedin ve âlihî't-tayyibîn fi şuhûr sene sitte ve seb'îne ve sitte miye

Günümüz Türkçe'sine çevirisi;

En büyük Sultan -Allah saltanatını dâim eylesin- Gıyâseddîn'in iktidarı döneminde, Rabbinin rahmetini uman kul, sahiller emiri Bedreddîn Ebû'l Me'âlî -Allah sonunu güzel eylesin- Hac Emîri'nin oğlu 'Ömer, Allah'a hamederek ve yarattıklarının en hayırlısı Muhammed'e ve onun temiz soyuna salavât getirerek, H.676 (M.1277) yılının bir kaç ayı içinde bu câmii yaptırmakla, Allah Teâla'ya yaklaşmak istemiştir¹³⁴.

¹³⁴ Yardım, 2002: 121, 122.

Fotoğraf 3. 135 Merkez Andızlı Camisi'nde bulunan Akşebe Türbesi kitabesi

Kitabenin okunuşu;

Fe izâ câe ecelühüm lâ yeste'hırüne sâ'aten ve lâ yestakdimûn
Küllü men 'aleyhâ fânin ve yebka vechü Rabbike zû'l-celâli ve'l-ikrâm
el-'Abd'üz-za'if Akşebe el-muhtâc ilâ rahmet'illâhi te'âlâ"

Günümüz Türkçe'sine Çevirisi;

Onların eceli geldiği zaman, onu bir an ne geciktirebilirler, ne de çabuklaştırabilirler.
Yeryüzündekilerin hepsi fânîdir; ancak celâl ve kerem sâhibi Rabbinin varlığı bâkîdir.
Allah Teâlâ'nın rahmetine muhtaç zayıf kul Akşebe¹³⁵.

Bugün mevcut olan yapının betonarme olarak yeniden yapıldığı ve orijinalliğini kaybettiği görülmektedir. Harime giriş kuzey yönden açılan çift kanatlı ahşap bir kapıdan sağlanmıştır. Harimin tavanının merkezinde bulunan kesik kubbeyi köşelerden dört adet direk taşımaktadır. Güney cephede yer alan ahşap mihrap nişi tamamen yenilenmiştir. Mihrabın batısında bulunan ahşap minber ise bir kısmıyla orijinalliğini korumaktadır. Kuzey cephede doğu-batı yönünde uzanan kadınlar mahfiline kuzeydoğu köşeden bir merdivenle çıkılmaktadır (Fotoğraf 3.136).

¹³⁵ Yardım, 2002: 123.

Fotoğraf 3. 136 Merkez Andızlı Camisi'nin harim içi görünümü

Mihrabın batısında bulunan tamamı ahşap olan minberin kapı açıklığı, yuvarlak kemerli geçişle sağlanmıştır. Kapı sövesinin doğu ve batı yönündeki direklerinde görülen süslemeler benzerlik göstermektedir. Doğuda bulunan kare şeklindeki direğin üç farklı yüzünde düşey yönde uzanan bordürlerden, direk köşelerinde bulunanlar burmalı diğerleri ise zikzak motifleriyle süslenmiştir. Batıdaki direğin iki yüzünde yine düşey yönde bulunan bordürlerde zikzak ve burmalı süslemeler görülmektedir. Kapı kemerini hareketlendiren palmet motiflerinin birçoğu kırılmış vaziyettedir. Kemer yüzeyinde görülen bitkisel kompozisyon ise dikkat çekicidir. Öyle ki, kemerin başlangıç noktalarına yerleştirilen kâselerden çıkan yaprak ve çiçek motifleri, üzüm dallarıyla iç içe grift ve simetrik bir görünüm sergilemektedir. Kemerin kilit noktasında birleşen üzüm dalları bir halkayla birbirine bağlanmakta ve düşey yönde stilize bir palmet motifi oluşturmaktadır. Kapı sövesi ile kemer yüzeyinde görülen süslemelerin tamamı oyma tekniğinde yapılmıştır. Kapının tepelik kısmında lale, palmet ve kıvrık dal motiflerinden oluşan, ajur tekniğinin uygulandığı bir kompozisyon görülür. Ne yazık ki bu kompozisyonun birçoğu kırılmış vaziyettedir. Tepelik kısmını ortadan destekleyen direğin uç kısmını oluşturan motif iki şerefeli bir minarenin adeta küçük bir izdüşümü şeklindedir. Yanlarda bulunan kapı direklerinin uç kısımları ise birer çam kozalağı motifini andırmaktadır (Fotoğraf 3.137, 3.138).

Minbere giriş kapısı çift kanatlı olarak düzenlenmiştir. Her iki kapı kanadında da benzer geometrik süslemeler görülmektedir. Kapı kanatlarının her biri, kare ve yatay dikdörtgenlerden

oluşan yedişer adet panoya ayrılmıştır. Doğu kanadının kare olarak düzenlenen üstten birinci panosuyla yedinci panosu birbiriyle aynı geometrik düzeni göstermektedir. Bu düzen, panonun şekline uygun biçimde yatay ve düşey yönde birbirini takip eden dikdörtgenlerden oluşmaktadır. Dikdörtgenlerin orta kısmında kalan boşluğa ise bir adet kare yerleştirilmiştir. İkinci ve altıncı panolarda da birbirine benzer geometrik düzen görülmektedir. Yatay dikdörtgenlerden oluşan panolar iki eşit parçaya bölünmüştür. Bölünen bu kısımlar baklava motifleriyle geometrik olarak süslenmişlerdir. Kare olarak düzenlenen üçüncü panonun merkezine bir kare yerleştirilmiştir. Karenin merkezinde de yıldız motifli kabara yer almaktadır. Merkezde bulunan kareyi çevreleyen zikzak motifi uzun ve kısa kollardan oluşan birbirine simetrik bir düzen göstermektedir. Dördüncü panonun yüzeyi, merkezinde yıldız motifli bir kabaranın yer aldığı sekiz eşit parçaya bölünmüştür. Kenar uzunlukları eşit olmayan dörtgenlerin uzun kenarları merkeze doğru daralmaktadır. Burada görülen süsleme aynı zamanda geometrik olarak düzenlenmiş bir çiçek motifini de andırmaktadır. Beşinci panonun merkezinde bulunan süslemelerle üçüncü panonun merkezinde bulunan süslemeler benzer şekildedirler. Aradaki fark ise beşinci panonun merkezini çevreleyen zikzak motifinin burada daha belirgin olmasıdır. Her iki kapı kanadında da oyma tekniği kullanılmıştır. Batı kanadının doğu kanadıyla aynı benzerlikte olmasından ötürü tekrara düşmemek için anlatılmamıştır (Fotoğraf 3.139).

Minberin doğu aynalığı orijinalliğini korurken batı aynalığında herhangi bir süsleme bulunmamaktadır. Doğu aynalıkta görülen süslemeler oyma ve taklit künde kari tekniğinde yapılmıştır (Fotoğraf 3.140).

Doğu aynalığın minber korkuluğu boyunca üç farklı bordür uzanmaktadır. Birinci ve ikinci bordürlerde yer alan süslemelerin araları çitalarla bölünmüş ve dikdörtgenler oluşturulmuştur. Dıştan birinci bordür boyunca uzanan süslemeler karşılıklı olarak sırt sırta galen yarım daireler şekindedirler. İkinci bordür boyunca iç kısımları uçlarda palmet oluşturacak şekilde kabartılan kartuşlar art arda dizilmişlerdir. Üçüncü bordür ise diğer iki bordürden daha geniş tutularak bitkisel olarak süslenmiştir. Oyma tekniğinin uygulandığı bu süslemede bir kâseden çıkmakta olan kıvrık dal dikkat çekicidir. Üzerinde üzüm salkımları, yaprak ve çiçek motiflerinin bulunduğu bu kıvrık dalın uç kısmı bir volüt yaparak son bulur (Fotoğraf 3.141). Külâh kısmını taşıyan ve aynı zamanda aynalık kısmını sınırlayan kuzeydoğu yönündeki direğin üzeri zikzak motifleriyle süslenmiştir. Minber aynalığında minberin formuna uygun bir şekilde üç yönden kesintisiz olarak dolaşan üç bordür görülür. Bu bordürlerden dışta ve içte kalanlar zikzak motifleriyle süslenmişlerdir. İç kısımdaki zikzaklı bordürün üst köşesine yıldız kabarası

yerleştirilmiştir. Ortada kalan bordürün kompozisyon dizilişi kartuş aralarına yerleştirilen altışar kollu yıldızlarla meydana getirilmiştir. Aynalığın merkezinde yer alan daire formuyla bu formu dıştan çevreleyen zikzaklı bordürün arasında kalan boşluklarda, iç içe grift geometrik süslemeler görülür. Bu süslemeler, zikzaklar, yıldızlar ve baklava motifleri şeklindedirler. Daire formunun etrafında yer alan altışar kollu dört yıldızın altıgenlerden oluşan merkez noktalarına yıldız kabarıkları yerleştirilmiştir. Dairenin sol üst köşesinde bulunan yıldız motifinin kabarası maalesef bugün mevcut değildir. Daire formunun sol alt köşesinde de altıgen üzerine yıldız kabarası yer alır. Bu kabaranın diğerlerinden farkı ise bir yıldız içinde yer almamasıdır. Daire formunun üst ve sağ alt tarafında birer adet baklava motifi bulunur ki, bunlar daha küçük baklava motiflerinin bir araya gelmesiyle oluşmuşlardır. Küçük baklava motifleri üst tarafta 36, alt tarafta ise 49 parçadan ibarettir. Aynalığın merkezinde yer alan dairesel formun iç kısmı, geometrik süslemelerden oluşan zengin bir kompozisyon örgüsüne sahiptir. İç içe yerleştirilmiş on kollu yıldızdan beş kollu olanı düzgün bir görünüm sağlarken diğer beş kollu yıldızın çizgisel geçişlerinde kırılmalar görülmektedir. On kollu yıldızın kolları arasına yerleştirilen çizgiler, köşe noktaları birleşmeyen bir beşgen oluşturmaktadır. Yıldızların merkez noktasında ise bir beşgen daha yer alır. Bu beşgenin iç köşelerine çizgilerin yerleştirilmesiyle ongen bir görünüm elde edilmiştir. Yıldız kolları üzerinde de beşgenler bulunur. Beşgenlerin her birinin içi, stilize edilmiş beş kollu yıldız motifleri ile süslenmiştir. Bu beşgenlerin atlamalı olarak düzgün ve düzgün olmayan eş kenarlara sahip olduğu görülür. On kollu yıldızın merkezinde bulunan yıldız kabarasının etrafından yayılan ışınal çizgiler, eş kenarlı ongenin sınırlamasıyla kesintiye uğramıştır. Daire formunun iç kısmı, zikzak, düzgün olmayan üçgen, dörtgen ve beşgen motifleriyle ayrıca süslenmiştir (Fotoğraf 3.142).

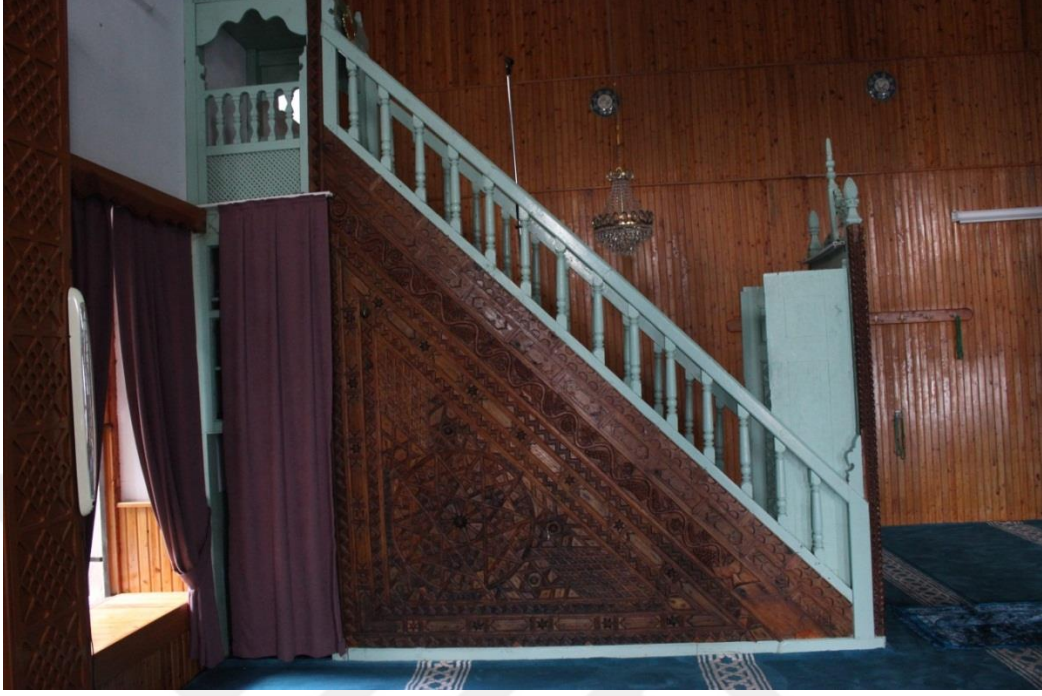
Fotoğraf 3. 137 Merkez Andızlı Camisi'nin minber girişi

Fotoğraf 3. 138 Merkez Andızlı Camisi'nin minber girişinden detay

Fotoğraf 3. 139 Merkez Andızlı Camisi'nin minber giriş kapısı ve batı kanadı

Fotoğraf 3. 140 Merkez Andızlı Camisi'nin minberi

Fotoğraf 3. 141 Merkez Andızlı Camisi'nin doğu minber aynalığından detay

Fotoğraf 3. 142 Merkez Andızlı Camisi'nin doğu minber aynalığında detay

Minber merdiveni yanlardan korkuluklarla çevrilmiştir. Her iki korkuluk dekoratif amaçlı sütun parçalarıyla hareketlendirilmiştir. Minberin süpürgelik kısmı yoktur.

Köşk korkuluğunun doğu ve batı yönündeki süslemeler birbirinden farklı olarak düzenlenmiştir. Yatay olarak ortadan ikiye bölünen doğu korkuluğun üst kısmı dekoratif amaçlı beş sütun ile süslenmiştir. Alt kısımda ise çıtaların birbirine çakılmasıyla oluşturulmuş kafes tekniği yer alır. Batı korkuluğu süsleyen dekoratif amaçlı beş sütunun gövdeleri üçgen görünümündedir. Köşkün doğu cephesi üç dilimli kemerle, batı cephesi ise kaş kemerle geçilmiştir. Doğu cephenin köşk altında yatay yönde yerleştirilmiş kartuş motifi bulunur. Kartuş içindeki kabartmaların uçları palmet biçimindedir. Ayrıca merkez noktasına bir yıldız kabarası yerleştirilmiştir. Köşkün kuzey yönünde bulunan kaş kemerin köşelerine dairesel olarak açılan çiçek motifleri ajur tekniği kullanılarak oluşturulmuştur. Köşkün doğu ve kuzey yönündeki zikzak motifleri, kemerlerin üst kısmında yatay yönde uzanmaktadır. Köşkü doğu, batı ve kuzey yönden çevreleyen kemer üstü tahtalarının üst yüzeyleri küçük çentiklerle hareketlendirilmiştir. Köşkün üzerinde, alt tarafı tahtalarla kaplı bulunan külah kısmı, yine tahta kaplamalarla oluşturulmuş ve alttan yukarıya doğru daralan yedi cepheli bir görünüm sergilemektedir. Külahın üst noktası, uçları yukarıya dönük hilal ve yıldız motifleriyle son bulmuştur. Köşkü, kuzeydoğu ve kuzeybatı köşelerden taşıyan direklerin üst kısımları stilize palmet motifleriyle süslenmiştir. Köşkün geçit kısmının yukarı bölümünde dolaplar mevcuttur.

Harimin iç kısmını kaplayan ahşap düz tavanın, aralarına yerleştirilen kirişlerle dokuz bölüme ayrıldığı görülür. Tavanın merkez noktasında bulunan bölümde kesik bir kubbe yer almaktadır. Kubbenin etek kısmı, içleri delikli küçük yarım dairelerle tek sıra halinde hareketlendirilmiştir (Fotoğraf 3.143).

Fotoğraf 3. 143 Merkez Andızlı Camisi'nin harim tavanında yer alan kesik kubbe

Harime giriş çift kanatlı ahşap bir kapıyla sağlanmıştır (Fotoğraf 3.144). Kapı kanatları üzerinde yer alan kompozisyonların harime bakan yüzeylerde yapıldığı görülür. Her iki kapı kanadı birbirine simetrik olarak yerleştirilen üçer panoya ayrılmıştır. Üstte ve altta bulunanlar kare, ortadakiler ise düşey yönde dikdörtgenlerden oluşmaktadır. Üstten birinci panoların çerçeveleri zikzak motifleriyle vurgulanmıştır. Panoların iç kısımlarına asimetrik yönde yerleştirilen karelerin merkezinde, sekiz kollu yıldız veya yıldız kabarası diyebileceğimiz süslemeler mevcuttur. Süslemelerin etrafını çevreleyen dikdörtgenler art arda sıralanmaktadır. Düşey yönde yer alan ikinci panolar, kendi içinde üç kısıma ayrılarak yine art arda sıralı dikdörtgenlerden oluşmaktadır. En altta bulunan üçüncü panolar, birinci panolarla aynı forma sahip olmakla birlikte, yalnızca iç kısımlarda küçük farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıklar, orta kısımlara çarpı işaretlerinin konulmasıyla oluşan dörder adet baklava motifleri ve merkez noktalara yerleştirilen yıldız motiflerinin altışar kollu olarak düzenlenmiş olmasıdır. Kapı kanatlarını oluşturan düşey yöndeki tahtaları her iki yönden kavrayan ince uzun metallerin, asıl

kompozisyonların bulunduğu harim tarafında süslendikleri görülür. Yatay yönde dörder adet bulunan bu metallerin her biri, üçer şerefeli ve külâh kısımları olan stilize edilmiş birer minareyi andırmaktadır. En üst ve en alttaki minarelerin uç kısımları diğerlerinden farklı olarak lale motifleriyle son bulmuştur (Fotoğraf 3.145).

Fotoğraf 3. 144 Merkez Andızlı Camisi'nin harime giriş kapısı

Fotoğraf 3. 145 Merkez Andızlı Camisi'nin harime giriş kapısından detay

3.19. Minareli Köyü Camisi (Akseki)

Yapı, Akseki İlçesi'nin Minareli Köyü'nde yer almaktadır. Eğimli bir araziye kurulan cami, kuzey-güney yönünde dikdörtgen bir plan şemasına sahiptir. İçten düz ahşap tavanla, dıştan iki yöne eğimli kiremit kaplı kırma çatıyla örtülüdür. Caminin, kesme taştan inşa edilmiş silindirik gövdeli tek şerefeli minaresi kuzeybatı köşede yükselmektedir (Fotoğraf 3.146).

Fotoğraf 3. 146 Minareli Köyü Camisi'nin doğudan görünüşü

Yapı üzerinde herhangi bir kitabe yer almamaktadır. Buna karşılık caminin kuzey giriş kapısı üzerinde bulunan levhada 1320 tarihi yazmaktadır¹³⁶.

Caminin duvarları sıvalı olduğu için inşa malzemesi anlaşılamamıştır. Yapının kuzey tarafı eyvanlı olarak düzenlenmiştir. Doğu cephesi açık bırakılan eyvanın, kuzeybatı köşede minare kaidesiyle sınırlandırıldığı görülür. Harime, kuzeydoğu yönünde açılan bir kapıyla giriş sağlanmıştır. Kuzey-güney yöndeki harim tavanını, yanlarda duvarlarla birlikte mihrap eksenine atılan üç adet ahşap direk taşımaktadır. Harimin, doğu, batı ve güney duvarlarında ikişer adet dikdörtgen formlu alt pencere açıklığı bulunur. Ayrıca güney duvarda, küçük boyutlu iki üst pencere daha açılmıştır. Güney cephenin merkezinden hafif doğuya kaydırılan mihrap nişi yarım daire planlıdır. Mihrap duvarının güneydoğu köşesinde vaaz kürsüsü, güneybatı köşesinde ise ahşap minber yer almaktadır. Kuzey cephede, doğu-batı yönünde uzanan ahşap kadınlar mahfiline, yine kuzey cephenin dışından batı yönde ahşap bir merdivenle çıkılmaktadır (Fotoğraf 3.147).

¹³⁶ Akseki Müftülüğünce verilen tarihin, Hicri ya da Miladi olup olmadığı belirtilmemiştir. 1320 tarihi Hicri olarak kabul edildiğinde, Miladi olarak karşılığı 1902/1903 tarihlerini vermektedir.

Fotoğraf 3. 147 Minareli Köyü Camisi'nin harim içi görünümü

Harimin kuzey duvarında, merkezden hafif doğuya kaydırılan mihrabın çerçevesi ahşaptandır (Fotoğraf 3.148). Mihrap nişi yuvarlak kemerle geçilmiştir. Çerçeve üzerinde, yanlarda ve üstte kesintisiz olarak devam eden bordür, içi boş kartuş ve basit şemse motifleriyle süslenmiştir. Yuvarlak kemerli çerçevenin köşelerine bitkisel tarzda palmet ve papatya motiflerinin yanı sıra rozet motifleri de işlenmiştir. Doğu köşede bulunan rozet çark şeklindedir. Kemerin kilit noktası ile üzengi noktaları arasında kalan kısımlar testere dişi motifleriyle hareketlendirilmiştir. Kemerin kilit noktası palmet motifiyle süslenmiştir. Mihrap süslemeleri oyma tekniğinde yapılmıştır (Fotoğraf 3.149).

Fotoğraf 3. 148 Minareli Köyü Camisi'nin mihrabı

Fotoğraf 3. 149 Minareli Köyü Camisi'nin mihrabından detay

Mihrap duvarının batı köşesinde bulunan minber, tamamen ahşaptan yapılmıştır. Minbere giriş kaş kemerli bir kapıdan sağlanmaktadır. Minberin, yatay yönde dikdörtgenden oluşan aynalık kısmında Arapça harflerle “Lâilâhe illallâh Muhammedü’r-rasûlullâh” yazılıdır. Giriş kapısının tepeliği ajur tekniğinin uygulandığı bitkisel tarzda bir kompozisyonla süslenmiştir. Alt taraftan sınırlanan tepeliğin tam bir daire olmadığı görülür. Dairenin içini süsleyen stilize edilmiş kıvrık dal ve yapraklar yerden yukarıya doğru yayılarak yükselmektedir. Tepeliğin de üstünde bulunan hilal ve yıldız motifleri dikkat çekicidir. Kapı söveleri üst noktalarda dekoratif birer süslemeyle son bulmuştur (Fotoğraf 3.150).

Minberin doğu aynalığı, üçgen, yatay ve düşey dikdörtgen panolardan oluşmuştur. Panolar üzerinde herhangi bir süsleme yoktur. Minber duvara yaslandığı için batı aynalığı görülememektedir. Minberin doğu ve batı kısımlarında bulunan süpürgelikler, düşey yönde dörder adet dikdörtgen panoyla sınırlandırılmıştır. İçleri boş panolar yuvarlak kemerlerle geçilmiştir. Minberi her iki yönden çevreleyen korkuluklar dekoratif amaçlı sütunlarla süslenmiştir.

Minber köşkünün doğu ve batı cephelerinde, ters-düz şekilde yerleştirilen “S” kıvrımlı süslemeler ajur tekniğinde yapılmıştır. Kuzey cephenin ise yuvarlak kemerle geçildiği görülür. Kemerin hemen üstüne yatay yönde dikdörtgen bir pano yerleştirilmiştir. Köşk üstünde bulunan piramidal şekilli külâh dekoratif bir süslemeyle son bulur. Köşkün kuzeydoğu ve kuzeybatısında

yükselen direklerin uç kısımları yine dekoratif olarak süslenmiştir. Minberin geçit kısımları yuvarlak kemerlidir. Minberde bulunan süslemeler oyma ve ajur teknikleriyle yapılmışlardır (Fotoğraf 3.151).

Fotoğraf 3. 150 Minareli Köyü Camisi'nin minber giriş aynalığı ve tepeliği

Fotoğraf 3. 151 Minareli Köyü Camisi'nin minberi

Harimin kuzey duvarında doğu-batı yönünde uzanan kadınlar mahfili tamamen ahşaptan yapılmıştır. Harimin dışından, kuzeybatı yönünde açılan ahşap kanatlı bir kapıdan mahfile

çıkılmaktadır. Mahfil korkulukları minber korkuluklarına benzer şekilde dekoratif olarak süslenmiştir. Mahfil tavanının saçak seviyesinde uzanan frizin, aralarında dişlerin bulunduğu yarım dairelerle bir dizi şeklinde devam ettiği görülür (Fotoğraf 3.152).

Fotoğraf 3. 152 Minareli Köyü Camisi'nin kadınlar mahfili

Harimin güneydoğu köşesine yerleştirilen vaaz kürsüsünün korkulukları ahşaptandır. Ajur tekniğinin görüldüğü korkuluklar bir ters bir düz şekilde yerleştirilen "S" kıvrımlı motiflerle süslenmiştir (Fotoğraf 3.153).

Fotoğraf 3. 153 Minareli Köyü Camisi'nin vaaz kürsüsü

Yanlarda duvarların, mihrap ekseninde ise üç ahşap direğin taşıdığı düz tavan döşeme tahtalarla kaplanmıştır (Fotoğraf 3.154). Güneyden birinci direğin doğu ve batı hizasında birer yıldız motifi yer almaktadır. Sekiz kollu yıldız motiflerinin özen gösterilmeden yapıldıkları görülür (Fotoğraf 3.155).

Fotoğraf 3. 154 Minareli Köyü Camisi'nin harim tavanı

Fotoğraf 3. 155 Minareli Köyü Camisi'nin harim tavanından detay

3.20. Müsellim Camisi (Muratpaşa)

Yapı, Muratpaşa İlçesi'ne bağlı Elmalı Mahallesi'nde yer almaktadır. Tek kubbeli bir mekâna sahip olan cami, kare bir plan şeması sergilemektedir. Caminin kuzeybatı köşesinde tek şerefeli, silindirik gövdeli minaresi bulunmaktadır. Güneybatı köşede kare planlı, moloz taş kullanılarak yapılmış bir kütüphane inşa edilmiştir (Fotoğraf 3.156).

Fotoğraf 3. 156 Müsellim Camisi'nin kuzeyden genel görünüşü

Caminin basık kemerli kuzey giriş kapısı üzerinde in-situ olarak yer alan inşa kitabesi altı diziden oluşmaktadır. H.1211/M.1796-1797 tarihli inşa kitabesine göre, caminin banisi Hacı Osman oğlu Hacı Mehmed Ağa'dır¹³⁷ (Fotoğraf 3.157).

Fotoğraf 3. 157 Müsellim Camisi'nin inşa kitabesi

¹³⁷ Yılmaz ve Tuzcu, 2010: 242; Vakıflar Genel Müdürlüğü, 1972: 535.

Kitabenin okunuşu;

Ser-i bevvâbîn Âlî çün oldu zübde-i akrân
 Be-nâmı el-Hacc Mehmed Âğâ İbn Hâcî Osmân
 Livâ-i Teke'de sâlâr olûb bâ emr-i sultânî
 Sipihri-i bî-bekâ nakş edûb idrâk ile iz'ân
 Nîce dem eyleyûb niyet vucûh-i hayr içün endîş
 Rızâ'en l'illâh içün yabdî bu zîbâ câmi'î derân 1211

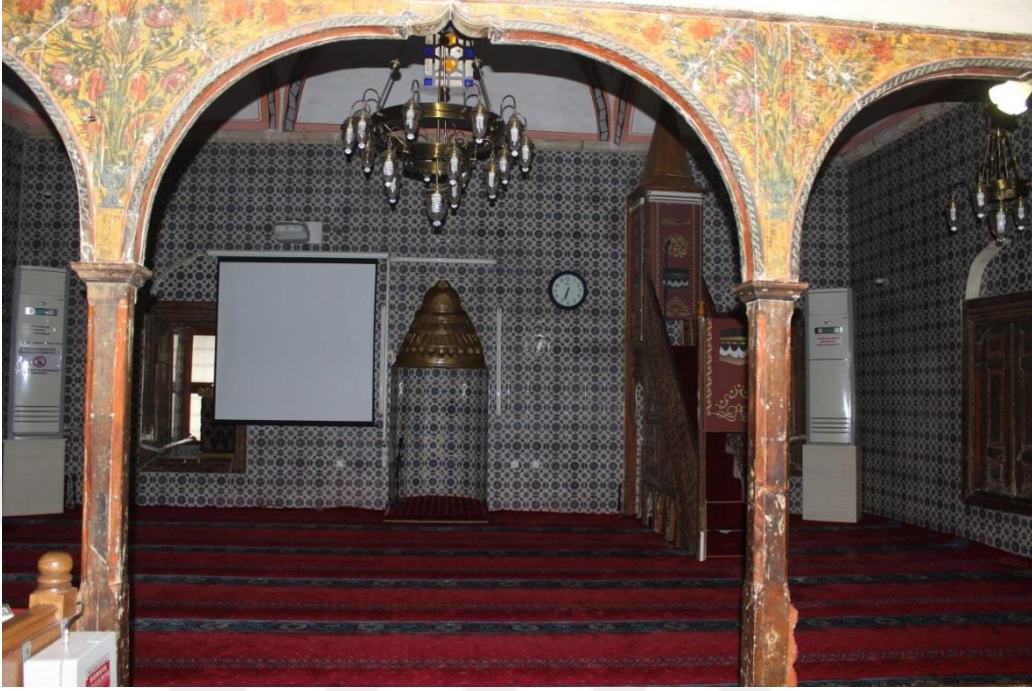
Günümüz Türkçe'sine çevirisi;

Bab-ı 'Âlî (Padişahlık) kapıcı başı, meslektaşları arasında en ileri geleni oldu.
 Hacı Osmân oğlu Hacı Mehmed Ağa adıyla.

Tekke (Antalya) sancağında sultanın emriyle kumandan olup,
 Bu fani Dünya'ya kalıcı bir eser bırakmak gerektiğini anlayıp,
 Uzun zamandır bir hayır yapma niyeti ve düşüncesinde olduğu için
 Allah rızası için bu güzel camiye hemen inşa etti.
 H.1211 (M.1796-1797)¹³⁸

Caminin duvarları kesme taş kullanılarak inşa edilmiştir. Kuzey cepheden harime girişi sağlayan kapı ahşap kanatlıdır. Caminin bütün duvarlarında, alt sevide açılmış ikişer adet pencere açıklığı bulunmaktadır. Yarım daire planlı mihrap nişi güney duvarına yerleştirilmiştir. Mihrap nişinin batısında ahşap bir minber yer almaktadır. Camide vaaz kürsüsü bulunmamaktadır. Kuzey duvarına yerleştirilen, tamamı ahşaptan yapılmış kadınlar mahfiline kuzeybatı yönden bir merdivenle çıkılır. Kuzey giriş kapısının her iki yanında bulunan alanlar, ahşap korkuluklarla çevrilidir (Fotoğraf 3.158).

¹³⁸ Yılmaz ve Tuzcu, 2010: 242

Fotoğraf 3. 158 Müsellim Camisi'nin harim içi görünümü

Mihrabın batısında bulunan minber tamamen ahşaptan yapılmıştır. Minber üzerinde kalem işi süslemeler yoğun olarak görülmektedir.

Minbere kaş kemerli kapı açıklığından giriş sağlanmıştır. Kapının saçak kısmıyla yan sövelerinde, mavi, siyah ve turuncu gibi renkler seçilse de bu kısımların çok fazla deforme olduğu görülmektedir. Kaş kemerin sarı renkli zemini, mavi renkli bir konturla sınırlandırılmıştır. Kemer köşelerinde görülen birbirine benzer tarzdaki bitkisel süslemeler, yeşil, pembe, mavi ve turuncu renklerle vurgulanan, kıvrık dal, yaprak ve açmış güller şeklindedir (Fotoğraf 3.159).

Minberin yan aynalıklarında birbirine benzer süslemeler görülmektedir. Üçgen, dikdörtgen ve kare panolarla bölünen aynalıklar geometrik bir görünüm sergilemektedirler. Aynalıkların orta kısımlarında oluşan dikdörtgen panolar, birer çark şeklinde dönerek kare bir kompozisyon meydana getirmişlerdir. Minber aynalıklarını süsleyen, üçgen, dikdörtgen ve kare panoların yüzeyleri, en dıştan başlayarak sırayla, turuncu, mavi ve siyah konturlarla çerçevelenmiştir. Pano yüzeyleri, sarı zemin üzerine yeşil renklerden oluşan dal ve yapraklar ve bu dallardan doğan kırmızı, pembe renkli gül motifleriyle bezenmiştir. Minber korkuluklarının altında birer sıra halinde uzanan bordürler ikişer adet kartuşla süslenmiştir. Kartuş yüzeyleri yine sarı zemin üzerine işlenmiş, yeşil renkli dal ve yapraklardan doğan, kırmızı renkli tomurcuk ve mavi yapraklı papatyalarla bezelidir. Minber merdivenleri yanlardan maşrabiye tarzında

geometrik süslemelerden oluşan korkuluklarla çevrelenmiştir. Parmaklıkların boş kısımları sekiz kollu yıldız motiflerini vermektedir (Fotoğraf 3.160).

Fotoğraf 3. 159 Müsellim Camisi'nin minber girişi

Fotoğraf 3. 160 Müsellim Camisi'nin minberi

Köşk korkulukları süsleme bakımından minber korkuluklarının devamı niteliğindedir. Köşk altları yatay yönde birer dikdörtgen panodan oluşmaktadır. Pano yüzeyleri, kırmızı renkli

tomurcuk, pembe renkli gül ve mavi renkli papatya motifleriyle süslenmiştir. Panonun etrafı turuncu, mavi ve siyah konturlarla çevrelenmiştir. Köşk cepheleri dört yönden kaş kemerlerle geçilmiştir. Kemer yüzeyleri, sarı zemin üzerine yeşil renkli dal ve yapraklar ile kırmızı ve turuncu renkli gül motiflerinden oluşmuştur. Köşk direklerinin yüzeyi, sarı zemin üzerine mavi renkli papatya, kırmızı renkli gül ve tomurcuk motifleriyle bezelidir. Alt kısmı tahtalarla kaplı piramidal külah, hilal ve yıldız motifli bir âlemle son bulur. Minberde, ajur ve kalemişi teknikleri uygulanmıştır.

Harimin kuzey duvarı boyunca uzanan kadınlar mahfiline kuzeybatı yönden bir merdivenle çıkılır (Fotoğraf 3.161). Mahfili yan duvarlarla birlikte altı ahşap direk taşımaktadır. Direkler birbirlerine kaş kemerlerle bağlanmıştır. Kemerler kare formlu direk başlıklarına oturmaktadır. Mahfil korkulukları dekoratif sütun parçalarıyla hareketli üç sıralı bir düzenleme göstermektedir. Üst ve alt sıralarda bulunan boşluklar sekiz kollu yıldız motiflerini vermektedir. Mahfilin mihrap ekseninde yarım daire planlı bir çıkması bulunur. Mahfil tavanı kuzey-güney doğrultusunda atılan konsollarla desteklenmiştir. Dekoratif olarak süslenen konsol uçlarının aralarında kalan kare boşluklarda kalemişi süslemeler görülmektedir. Süslemeler, sarı zemin üzerine kırmızı ve mavi renkli güller şeklindedir (Fotoğraf 3.162). Konsollarla kemerler arasında kalan iki sıralı bordürden üstte kalanda zikzak motifi uygulanmıştır. Çin bulutu motifini andıran zikzaklar, siyah, turuncu ve kırmızı renklerden oluşmaktadır. Altta kalan bordür ise siyah zemin üzerine beyaz renkli stilize rumilerle süslenmiştir. Bu tarzdaki rumilerin kemerlerin güneye bakan yüzlerinde bir çerçeve oluşturdukları görülür. Benzer çerçeveler kemerlerin kuzey yüzlerinde de vardır. Fakat burada stilize rumilerin yerini “S” kıvrımlı motifler almıştır. Kemerleri birbirine bağlayan direklerin güney yüzeyleri, bir bordür şeklinde siyah zemin üzerine kıvrık dal, yaprak ve rumilerle bezenmiştir. Bu bordürler kemer köşelerini belirginleştirmiştir. Güney yöndeki kemer köşeleri natüralist üslupta, çiğdemler, güller, gonca güller, laleler ve karanfillerden oluşan birer buket kompozisyonu oluşturmuşlardır. Sarı zemin üzerine işlenen çiçeklerin dalları pembe kurdelelerle birbirine bağlanmıştır. Dal ve yapraklar yeşil, çiçekler ise kırmızı, pembe, mavi ve beyaz renklerle boyanmıştır. Kuzey kemerlerin köşeleri birleştirilmiş olup, bu yüzeylerin ortasına birer vazodan çıkan naturalist çiçekler yerleştirilmiştir. Gri renkli vazolar tek ve çift kulplardan oluşmaktadır. Çift kulplu vazoların kaideleri rumi motifleriyle geçilmiştir. Natüralist üsluplu çiçeklerin dal ve yaprakları yeşil renkle bezenmiş, diğer kısımlarda ise gül, karanfil, lale ve papatyalara yer verilmiştir. Bu çiçekler, kırmızı, pembe ve mavi renklerle boyanmıştır. Mahfilde ajur, oyma ve kalemişi teknikleri uygulanmıştır (Fotoğraf 3.163).

Fotoğraf 3. 161 Müsellim Camisi'nin kadınlar mahfilini

Fotoğraf 3. 162 Müsellim Camisi'nin kadınlar mahfilinden detay

Fotoğraf 3. 163 Müsellim Camisi'nin kadınlar mahfilinden detay

Kuzey yönden mihrap ekseninden harime girişi sağlayan ahşap kapı çift kanatlı olarak düzenlenmiştir. Her bir kapı kanadında on iki pano yer almaktadır. Panolar üst ve altlarda kare, ortalarında ise düşey yönde dikdörtgenler şeklindedir. Panolar turuncu ve siyah renkli konturlarla çevrelenmiştir. Kapı binisi, üstten, alttan ve ortadan dekoratif olarak süslenmiştir. Kapı üzerinde bulunan metal halkalara çiçek motifleri işlenmiştir. Kapıda oyma ve kalemişi teknikleri uygulanmıştır (Fotoğraf 3.164).

Fotoğraf 3. 164 Müsellim Camisi'nin harime giriş kapısı, doğu kanat

Harimin bütün cephelerine ikişer adet kaş kemerli pencere yerleştirilmiştir (Fotoğraf 3.165). Bütün pencereler çift kanatlıdır. Ahşap pencerelerin, çerçeveleri, alınlıkları, kanatları ve

kemerleri kalemişi olarak süslenmiştir. Bütün kanatlar üçer panoya bölünmüştür. Siyah ve turuncu renkte konturlarla çevrelenen panolar sade görünümündedir. Pencerelelerin kemer köşeleri, sarı zemin üzerine yeşil dal ve yapraklardan doğan kırmızı ve mavi güllerle bezenmiştir. Pencere alınlıkları, turuncu zemin üzerine yeşil kıvrık dal ve yapraklarla süslenmiştir. Pencere çerçevelerinde ise sarı zemin üzerine güller, gül tomurcukları, laleler ve papatyalar görülür. Güller ve laleler kırmızı, gül tomurcukları ve papatyalar mavi renkle boyanmıştır. Pencere kanatlarında kalemişi tekniği uygulanmıştır (Fotoğraf 3.166).

Fotoğraf 3. 165 Muesellim Camisi'nin pencerelerinden biri

Fotoğraf 3. 166 Müsellim Camisi'nin pencerelerinden detay

3.21. Ömer Paşa (Ketenci) Camisi (Elmalı)

Yapı, Elmalı ilçe merkezinde Hükümet Caddesi üzerinde yer almaktadır. Yapı, hafif meyilli bir arazi üzerinde kurulmuştur. Tek kubbeli bir mekâna sahip olan cami, kare bir plan şeması sergilemektedir. Caminin kuzeydoğu köşesinde duvara bitişik olarak yapılmış Kur'an odası yer almaktadır¹³⁹. Caminin güneydoğu köşesinde, yine duvara bitişik kare bir mekâna sahip türbe mevcuttur. Caminin kuzeybatı köşesinde bulunan tek şerefeli, silindirik gövdeli minare 20 Eylül 1929 yılında yıldırım düşmesi sonucu yıkılmış ve 1969 yılında yeniden yapılmıştır¹⁴⁰ (Fotoğraf 3.167).

¹³⁹ Kılıç, 2015: 71.

¹⁴⁰ Günay, 2008: 49.

Fotoğraf 3. 167 Ömer Paşa (Ketenci) Camisi'nin kuzeybatıdan genel görünüşü

Yapının kuzey giriş kapısı üzerinde sekiz satırlık inşa kitabesi yer almaktadır. Kitabeye göre caminin Ömer Paşa tarafından H.1019/M.1610 tarihinde inşa ettirildiği yazılıdır¹⁴¹. Caminin H.1287/M.1870 yılında onarıldığı fakat onarım kitabesinin günümüze kadar ulaşmadığı belirtilmektedir¹⁴² (Fotoğraf 3.168).

¹⁴¹ Köşklü, 2003: 94; Vakıflar Genel Müdürlüğü, 1972: 616.

¹⁴² Köşklü, 2003: 94; Günay, 2008: 49.

Fotoğraf 3. 168 Ömer Paşa (Ketenci) Camisi'nin inşa kitabesi (Serkan KILIÇ)

Kitabenin okunuşu;

Dîn-i İslâma şeref verdi Ömer Paşa bugün,
 Netekim Faruk-u âzamla ziynet buldu dîn,
 Cân-ü dilden sa'yidüb ol mübarek Cum'aya,
 Yaptı bunda ki ide rahmet Rameten lil-âlemin,
 Arza rûz-i kıyametde umarım kim ola,
 Cürm-i isyân askerinden hıfz için hısn-ı hâsin,
 Şâd olub itmamının târihini dedi gıret,
 Câmi-i bünyad Beytullah-ı hâdi rüknü din.
 Sene 1019.

Günümüz Türkçe'sine Çevirisi;

Ömer Paşa bugün islam dinine şeref verdi.
 Sanki Faruk-ı Azam yani Hz. Ömer ile İslam dini süslendi.
 O mübarek toplanma yerini canu gönülden çalışarak
 Âlemlere rahmet olan Hz. Muhammed ona yardım etmesi için yaptı.
 Umarım yaptığı eser kıyamet gününde
 Suç ve isyan askerlerinden kendisini koruyan sağlam bir kale olsun.
 Şair Yahya sevinerek şöyle tarif düşürdü.
 Dinin esas yol göstericisi ve Beytullah'ın temeli camidir.

Sene H.1019 (M.1610)¹⁴³.

Caminin duvarları kesme taştan inşa edilmiştir. Kuzey cephenin mihrap ekseninden harime girişi sağlayan ahşap kapı çift kanatlıdır. Harim duvarlarında görülen pencere açıklıkları simetrik bir düzen göstermektedir. Duvarların alt seviyelerinde açılan kare formlu pencereler, her cephede dörder adet olacak şekilde düzenlenmiştir. Üst seviyelerde farklı form ve sayıda pencere açıklıkları görülmektedir. Yarım daire planlı mihrap nişi kible duvarına yerleştirilmiştir. Mihrap nişinin doğusunda ahşap bir vaaz kürsüsü, batısında ise mermer bir minber yer almaktadır. Harimi, doğu, batı ve kuzey yönlerden kuşatan fevkani konumdaki kadınlar mahfili “U” şeklinde bir plan şemasına sahiptir. Mahfil tavanı ve korkulukları ahşaptandır (Fotoğraf 3.169).

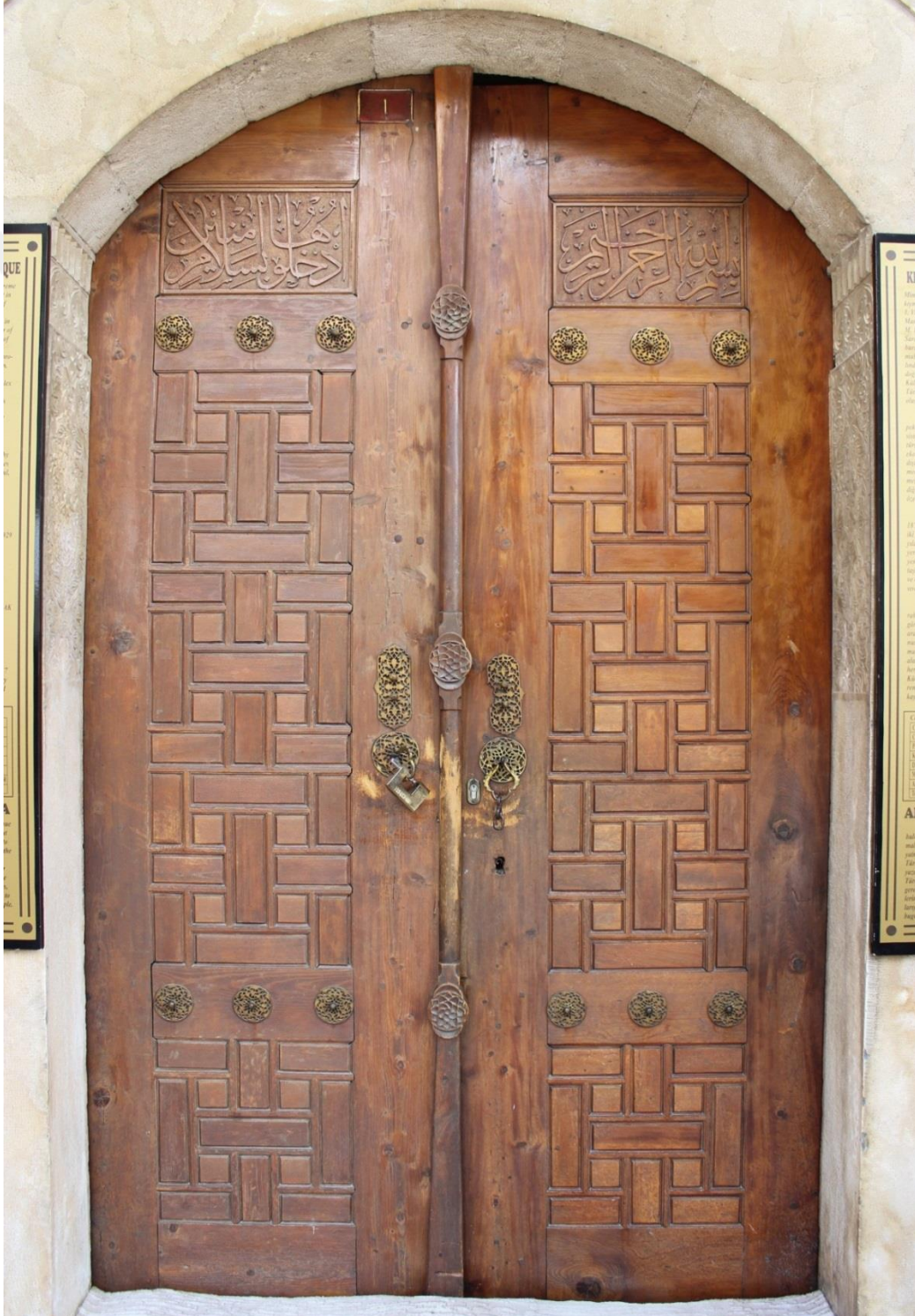

Fotoğraf 3. 169 Ömer Paşa (Ketenci) Camisi'nin harim içi görünümü

Kuzey cephenin ortasından harime girişi sağlayan ahşap kapı çift kanatlıdır (Fotoğraf 3.170). Kapı kanatlarını üçer panoya ayırarak tanımlamak mümkündür. Üstte kalan panolar yatay dikdörtgenlerden oluşmaktadır. Bu panoların iç kısımları Arapça yazılarla doldurulmuştur. Ortada kalan düşey yöndeki dikdörtgen panolar, küçük dikdörtgen ve kare parçaların belirli bir düzende yerleştirilmelerinden doğmuştur. Geometrik bir kompozisyon oluşturan bu parçalar, kare formlu alt panolarda da benzer şekilde tekrarlanmıştır. Kapı binisi üzerine üç adet gülbezek

¹⁴³ Kılıç, 2015: 79.

motifi yerleştirilmiştir (Fotoğraf 3.171). Kanatlar üzerinde yer alan metal halkaların i içe grift rumi motiflerle süslenmiş olmaları dikkat çekicidir. Kapı kanatlarında oyma ve kündekari teknikleri uygulanmıştır.

Fotoğraf 3. 170 Ömer Paşa (Ketenci) Camisi'nin harime giriş kapısı

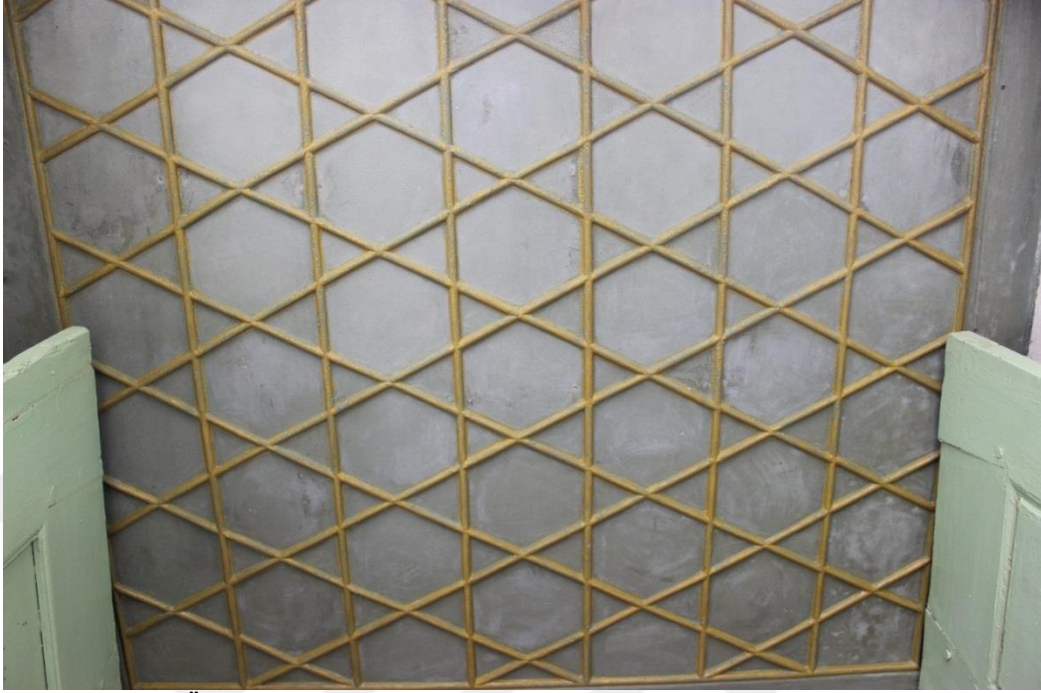
Fotoğraf 3. 171 Ömer Paşa (Ketenci) Camisi'nin harime giriş kapısından detay

Harim duvarlarında alt seviyede bulunan pencere açıklıklarının, ahşap tavan ve pencere kanatlarında süslemeler görülmektedir. Ahşap pencere kanatlarından batı cephedekilerin tamamı, kuzey ve doğu cephedekilerin ise bir kısmı bugün mevcut değildir. Mevcut olan bütün kanatlar üçer pano halinde dikdörtgen ve kare formlardan oluşmaktadır. Üst kısımlar yatay dikdörtgen, orta kısımlar dikey dikdörtgen, alt kısımlar ise kare formdadır. Pencere kapaklarının binileri silmelerle geçilmiştir (Fotoğraf 3.172). Bütün cephelerde yer alan pencere tavanları, kasetleme yönteminden doğan geometrik tarzda kompozisyonlar sergilemektedir. Kuzey ve güney pencere tavanları altı kollu yıldız ve bu yıldız kollarının sınırladığı altıgenlerden oluşmuştur (Fotoğraf 3.173). Doğu ve batı pencere tavanlarında ise kare formlu kasetler içine birbirini takip eden dikdörtgenler yerleştirilmiştir. Dikdörtgenlerin kasetlere yerleştirilme

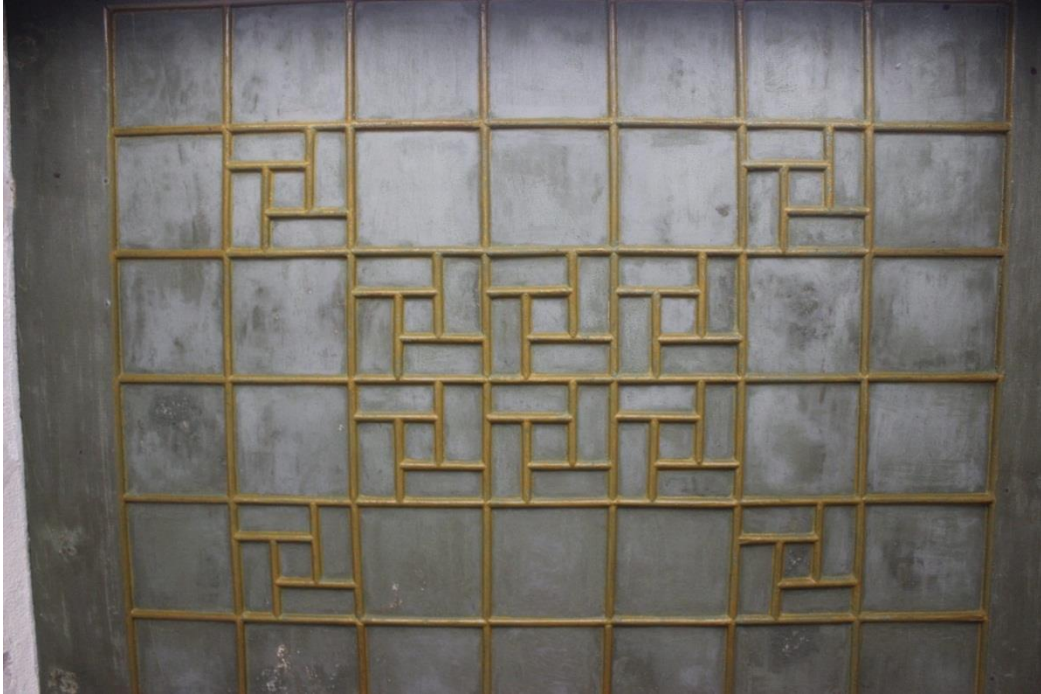
biçimleri farklı tarzda kompozisyonların doğmasına neden olmuştur (Fotoğraf 3.174). Pencere süslemelerinde çakma ve oyma teknikleri uygulanmıştır.

Fotoğraf 3. 172 Ömer Paşa (Ketenci) Camisi'nin pencerelerinden biri

Fotoğraf 3. 173 Ömer Paşa (Ketenci) Camisi'nin pencere tavanlarından detay

Fotoğraf 3. 174 Ömer Paşa (Ketenci) Camisi'nin pencere tavanlarından detay

3.22. Sarıhacılar Köyü Camisi (Akseki)

Yapı, Akseki İlçesi'nin Sarıhacılar Köyü'nde yer almaktadır. Kuzey-güney doğrultuda dikdörtgen bir plan şemasına sahip olan yapının, kuzey tarafına, sonradan yapıldığı anlaşılan küçük bir bölüm eklenmiştir. Cami içten düz ahşap tavanlı, dıştan dört yöne eğimli kiremit kaplı

kırma çatıyla örtülüdür. Yapının kuzeydoğu köşesinde bulunan minare, moloz taş ve tuğla kullanılmak suretiyle tek şerefeli olarak yapılmıştır (Fotoğraf 3.175).

Fotoğraf 3. 175 Sarıhacılar Köyü Camisi'nin güneydoğudan genel görünüşü

Yapı üzerinde herhangi bir inşa kitabesi bulunmamasına karşın, minare üzerinde onarım kitabesi yer almaktadır (Fotoğraf 3.176). Kitabeye göre minareyi yeniden onartan kişi, H. 1325/M. 1907-1908 yıllarında II. Abdülhamid'in musahibi Hatibzade Hacı Mustafa Efendi'nin oğlu Hacı Mustafa Efendi'dir¹⁴⁴. Caminin inşa tarihi kesin olarak bilinmese de, onarım kitabesinde yer alan tarihten daha önce yapılmış olmalıdır¹⁴⁵.

¹⁴⁴ Tay, 2017b: 129.

¹⁴⁵ Lokman Tay, yapının 19. yüzyıla tarihlendirilebileceğini söylemektedir. bk. Tay, 2017b: 130.

Fotoğraf 3. 176 Sarıhaçlar Köyü Camisi'nin minaresi üzerinde bulunan onarım kitabesi

Kitabenin okunuşu;

Halife-i bi-müdani Sultan Abdülhamid Han-ı Sani Efendimiz Hazretlerinin Musahib-i Hazreti Şehriyarileri ve Hatibzade Hacı Mustafa Efendi Mahdumu saadetlü Hacı Mustafa Begefendi Hazretleri tarafından işbu minare-i şerif bin üç yüz yirmi beş sene-i hicriyyesinde Taleben Rızatullahu teala tecciden inşa kılınmıştır. ... (Sene 1325, Kitabe)¹⁴⁶.

Harim kısmını oluşturan ana mekânın duvarları, ahşap ve moloz taşın birlikte kullanıldığı yarı kâgir bir teknikle inşa edilirken, kuzeyde bulunan mekân düğmeli duvar tekniğinde inşa edilmiştir¹⁴⁷. Caminin kuzeybatısında bulunan bölüme giriş, kuzeydoğu yönde açılan bir kapıdan sağlanmıştır. Bu bölümde, güney, doğu ve batı yönlerinde birer pencere açıklığı mevcuttur. Güney yönde bulunan pencere açıklığı aynı zamanda harim kısmına bağlanmaktadır. Asıl mekân olan harime giriş, kuzeydoğu yönde açılan çift kanatlı ahşap kapıdan sağlanmaktadır. Harimin doğu duvarında üç, batı ve güney duvarlarında ikişer olmak üzere, büyük boyutlu toplam yedi adet pencere açıklığı bulunur. Bu pencerelerin üst kısımlarında daha küçük olarak açılmış, doğuda üç, batıda beş, güneyde ise iki adet pencere yer almaktadır. İçten düz olan ahşap tavanın merkezinde bağdadi tekniğinde yapılmış kesik bir kubbeye yer verilmiştir. Kubbeyi ve aynı zamanda duvarlarla birlikte tavanı taşıyan dört adet ahşap direk mevcuttur. Harimin güney

¹⁴⁶ Tay, 2017b: 130.

¹⁴⁷ Tay, 2017b: 129.

duvarında merkezde bulunan mihrap nişi yarım daire planlıdır. Mihrabın batısında bulunan minber ahşaptandır. Kuzeyde ahşaptan kadınlar mahfili, güneydoğu köşede ise duvara bitişik olarak yapılmış yine ahşap bir vaaz kürsüsü yer almaktadır (Fotoğraf 3.177).

Fotoğraf 3. 177 Sarıhacılar Köyü Camisi'nin harim içi görünümü

Harimin güney duvarında merkezde yer alan mihrap, çerçevesi ve tepelik kısımlarıyla güzel bir ahşap işçiliği sergilemektedir (Fotoğraf 3.178). Mihrabın sarı, kırmızı, mavi, turuncu ve yeşil renklerle boyanmış olması dikkat çekicidir. Mihrap çerçevesi ve tepelik kısmında, ajur, oyma ve boyama teknikleri kullanılmıştır.

Mihrap çerçevesini oluşturan bordürlerden dıştan itibaren birinci bordürde, "S" kıvrımlı bir dal ve bu daldan çıkan yaprak ve çiçekler yer almaktadır. İki, dört ve altıncı bordürler süslemesiz olarak silmelerle geçilmiştir. Üçüncü bordürün merkezinde örgü sistemiyle oluşturulmuş geometrik bir süsleme ve yanlarda üst üste yaprakların yer aldığı iki ince şerit dizisi bulunmaktadır. Beşinci bordürde, kıvrık dalların kesiştiği aralıklarda oluşan boşlukların palmet motifleriyle süslediği görülür. Mihrap kemeri palmet motifleriyle hareketlendirilmiş, kemer köşeleri ise birbirine simetrik kıvrık dal ve çiçek motifleriyle düzenlenmiştir (Fotoğraf 3.179). Mihrabın tepelik kısmı üç bölüme ayrılmıştır. Merkezde bulunan kompozisyon örgüsü, uçları yukarıya dönük hilalden çıkan, kıvrık dallar, yapraklar ve çiçekler şeklindedir. Yanlarda yer alan kompozisyonlar ise birbirine simetrik olarak düzenlenmiştir. Buralarda görülen kompozisyon

örgüsü, birbirine simetrik, uçları volütlü “S” motiflerinden çıkan, kıvrık dallar, yapraklar ve çiçekler şeklindedir. Tepelik kısmının etrafını çevreleyen şerit, damla motiflerinden oluşturulmuş ve uçlarda volütler yaparak sonlandırılmıştır. Tepeliğin ortasında yer alan taç kısmı ise karşılıklı “S” motiflerinden çıkan bir palmetle son bulmuştur (Fotoğraf 3.180).

Fotoğraf 3. 178 Sarıhaçlar Köyü Camisi'nin mihrabı

Fotoğraf 3. 179 Sarıhacılar Köyü Camisi'nin mihrabından detay

Fotoğraf 3. 180 Sarıhacılar Köyü Camisi'nin mihrap tepeliği

Mihrabın batısında bulunan minber tamamen ahşaptandır ve bej renkli yağlı bir boyayla boyanmıştır.

Minberin, doğu ve batı aynalık kısımlarında düşey ve yatay olarak yerleştirilmiş dikdörtgen panolar yer almaktadır. Merdiven ve köşk korkuluğu birbirinin devamı niteliğinde "S"

kıvrımlı formda ve kafes tekniğinde süslenmiştir. Köşk kısmı dışa kapalı, dikdörtgen bir görünüm sergilemektedir. Dört yöne eğimli külah, dört cepheli bir kasnağa oturmaktadır. Külah kısmı bir âlemle sonlanmıştır. Minbere giriş kapısının her iki yanında, köşk kısmının da köşelerinde yükselen direkler, dekoratif birer süslemeyle sonlanmıştır (Fotoğraf 3.181).

Fotoğraf 3. 181 Sarıhaçlar Köyü Camisi'nin minberi

Harimin kuzey duvarı boyunca doğu-batı doğrultuda uzanan mahfil, tamamen ahşaptan yapılmıştır (Fotoğraf 3.182). Alt ve üst olmak üzere iki bölüme ayrılmıştır. Alt bölüm ahşap

platform üzerinde zeminden iki basamak kadar yüksek tutulmuştur. Mahfili bir dizi halinde dekoratif amaçlı korkuluklar çevrelemektedir. Alt bölümle üst bölümü birbirinden ayıran kısımda, doğu-batı yönünde uzanan şerit, içleri dairesel olarak boşaltılmış bir süsleme dizisi sergilemektedir. Bu şeridin hemen üzerinde, kazıma tekniği ile oluşturulmuş zikzak motifleri, yine bir şerit teşkil etmektedir.

Üst tarafta yer alan mahfile, kuzeydoğu yönünden bir merdivenle çıkılmaktadır. Mahfilin kible ekseninde harime doğru çıkma yapan yarım daire planlı bir mihrap nişi bulunmaktadır. Mihrap nişinin kemer kısmı balık kılıçığı şeklinde süslenmiş ve ajur tekniği ile yapılmıştır. Mahfil korkuluklarını ayıran direkler üzerine sütun ve sütun başlıkları oyulmuş, birer sütünce görünümü verilmiştir. Mahfil ile harim arasındaki bağlantıyı büyük oranda kapatan kısım, kafes tekniğinde çıtaların birbirlerine çakılmaları suretiyle oluşturulmuştur. Bu kısımda yer alan korkuluklar, mihrap nişinde “S” kıvrımlı, diğer alanlarda ise düz ahşap parçalarla süslenmiştir.

Fotoğraf 3. 182 Sarıhacılar Köyü Camisi'nin kadınlar mahfili

Harimin güneydoğu köşesinde duvara bitişik şekilde yer alan vaaz kürsüsü, kırmızı, mavi, yeşil ve sarı renklerle boyanmış olup tamamen ahşaptan yapılmıştır (Fotoğraf 3.183). Kürsünün en alt kısmında düşey yönde yerleştirilen bir palmet motifi yer alır. Palmetin hemen üstünde üzeri pullarla hareketli bir volüte yer verilmiştir (Fotoğraf 3.184). Vaaz kürsüsü bu volütten itibaren

yukarıya doğru kademeli olarak genişlemektedir. Kürsünün kuzey ve batı yönlerinde ikişer sıra halinde düzenlenmiş korkuluk mevcuttur.

Fotoğraf 3. 183 Sarıhaçlar Köyü Camisi'nin vaaz kürsüsü

Fotoğraf 3. 184 Sarıhaçlar Köyü Camisi'nin vaaz kürsüsünden detay

Yanlarda duvarların, ortada ise dört ahşap direğin taşıdığı düz ahşap tavan, tahtaların döşenmesi suretiyle, harimin üst örtü sistemini oluşturmaktadır. Düz ahşap tavanın merkezinde bağdadi tekniği ile yapılmış kesik bir kubbe yer almaktadır (Fotoğraf 3.185).

Harim ve mahfil kısımlarını örten tahtalar üzerine çakılan çıtaların, kasetleme yöntemiyle süslendiği görülmektedir. Mahfil kısmında uygulanan kasetleme yöntemi, harim kısmındakine oranla iki kat daha büyük yapılmıştır. Dört ahşap direğin ortasına yerleştirilen kesik kubbenin merkezinde, baklava dilimli bezeme ve altı kollu bir yıldız yer alır. Bu yıldızın merkezinden, etrafında yaprakları da bulunan bir nar sarkmaktadır. Narın etrafı örgü motifiyle süslenmiş bir daire oluşturmaktadır. Bu dairenin etrafını çevreleyen bordür bitkisel motiflerle süslenmiştir. Yıldız kolları içinde görülen süslemeler bütün kollarda, birbirine dönük "S" kıvrımları ve palmetler şeklindedir. Yıldız kollarını hareketlendiren dış bordürde ise kıvrık dal ve yapraklar görülmektedir. Altı kollu yıldızı çevreleyen dairesel iki bordürden dıştaki, "C" kıvrımlı motiflerle bezeliyken, içteki bordür birbirine dönük "S" kıvrımları ve aralarına yerleştirilen kurdele motifleriyle bezenmiştir (Fotoğraf 3.186). Kesik kubbenin güney, doğu ve batı yönlerinde bulunan altı kollu yıldız motiflerinin yüzeyleri birbirinden farklı geometrik süslemeler oluşturmaktadır. Güneyde bulunan yıldız kompozisyonunun merkezinde altı kollu yıldız ve etrafında yine altışar koldan oluşan on iki adet yıldız yer almaktadır. Doğuda bulunan yıldız kompozisyonunun merkezinde altı kollu yıldız ve etrafında baklava dilimi, üçgenler, düzgün

olmayan altıgenler yer alır. Batıda bulunan yıldız kompozisyonu ise merkezinde altı kollu yıldız ve etrafında baklava dilimi, üçgenler, düzgün olmayan dörtgenlerle bezenmiştir (Fotoğraf 3.187). Kesik kubbenin etrafında yer alan dört ahşap direğin tavanla buluştuğu noktada, tavana çakılmak suretiyle direklerin etrafını çevreleyen birer adet sekiz kollu yıldız motifi yer almaktadır. Dört ayrı yıldızın bütün kolları, aynı bitkisel yaprak motifleriyle, oyma tekniği kullanılarak bezenmiştir. Yıldızların üzeri, mavi, yeşil, sarı ve turuncu renkli yağlı boya ile boyanmıştır (Fotoğraf 3.188).

Fotoğraf 3. 185 Sarıhacılar Köyü Camisi'nin harim tavanı

Fotoğraf 3. 186 Sarıhacılar Köyü Camisi'nin kesik kubbe göbeği

Fotoğraf 3. 187 Sarıhacılar Köyü Camisi'nin harim tavanından detay

Fotoğraf 3. 188 Sarıhaçlar Köyü Camisi'nin harim tavanından detay

Kuzey cephede harime girişi sağlayan kapı, ahşaptan iki kanatlı olarak yapılmıştır (Fotoğraf 3.189). Kapının alınlık kısmında çıtaların çakılmasıyla oluşturulan zikzak yanlardan yere doğru inmektedir. Çerçeveye yer alan basık kemerin başlangıç noktaları, bitkisel motiflerle bezenmiştir. Kapı kanatlarında görülen dikdörtgen panolar yatay ve düşey olarak belirli bir simetride yerleştirilmiştir. Ortada bulunan panoların kısa kenarları “S” kıvrımlıyken, diğer bütün panolar “C” kıvrımlı bir görünüm sergilemektedir. Her bir panonun köşe noktasında bitkisel bir süsleme yer almaktadır. Kapı bini yüzeyinde birbirine benzeyen üç adet çiçek motifi bulunmaktadır. Kanatların üst kısımlarında, düşey olarak yerleştirilmiş panolardan içte kalanların üzerinde birer metal halka (şakşak) görülmektedir (Fotoğraf 3.190).

Fotoğraf 3. 189 Sarıhaçlar Köyü Camisi'nin harime giriş kapısı

Fotoğraf 3. 190 Sarıhaçlar Köyü Camisi'nin harime giriş kapısından detay

Harimin doğu duvarında üç adet ahşap pencere yer almaktadır. Dikdörtgen formlu pencerelerin her biri çift kanatlı olarak düzenlenmiştir. Bütün pencereler basık kemerli ve düşey yönde dikdörtgen panolardan oluşmaktadır. Güneyde yer alan pencerenin panoları içleri boş kartuşlarla geçilmiştir. Kartuşların köşeleri yaprak motifleriyle süslenmiştir (Fotoğraf 3.191). Buna karşılık diğer iki pencerenin kanatlarında bulunan panolar sade olarak bırakılmıştır. Pencere altlarında bulunan küçük boyutlu korkuluklar birbirleriyle benzer bir görünüm verseler de, güney pencerenin korkuluğu diğerlerinden farklı bir düzen sergilemektedir.

Fotoğraf 3. 191 Sarıhaçlar Köyü Camisi doğu duvarının güney yönünde yer alan pencere

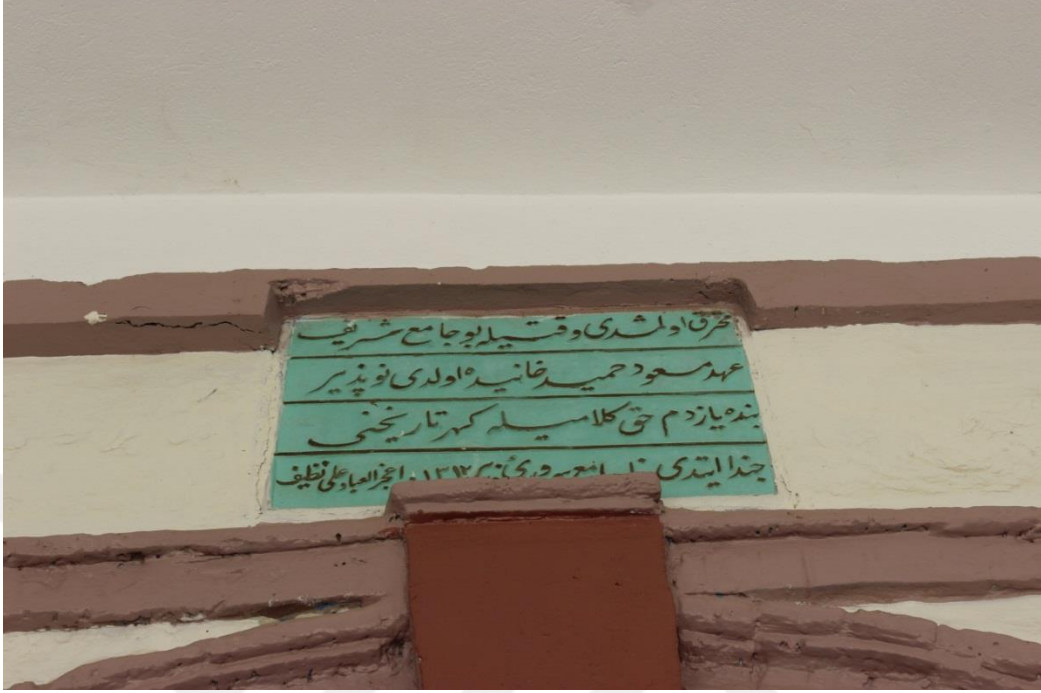
3.23. Sururi Vezir Paşa Camisi (İbradı)

Yapı, İbradı İlçesi'nin Aşağı Mahallesi'nde Millet Caddesi üzerinde yer almaktadır. Düz bir arazi üzerinde kurulu olan cami, kuzey-güney yönünde kareye yakın dikdörtgen bir plan şemasına sahiptir. İçten üç sahına ayrılmış harimin yan sahnaları düz ahşap tavanla, orta sahnin ise büyük oranda bağdadi tekniğinin uygulandığı tavan göbekleri ve dört ahşap sütunun taşıdığı kesik kubbeye düzenlenmiştir. Cami dıştan dört yöne eğimli kiremit kaplı kırma çatıyla örtülüdür. Yapının kuzeydoğu köşesinde kesme taştan yapılmış silindirik gövdeli minare yer almaktadır. Minarenin kare kaidesinin kuzey cephesinde bulunan mermer levhada, Gülten Koçak tarafından 1991 yılında yeniden yaptırıldığı yazmaktadır (Fotoğraf 3.192).

Fotoğraf 3. 192 Sururi Vezir Paşa Camisi'nin kuzeyden genel görünüşü

Harime giriş kapısı üzerinde dört satırlık bir kitabe yer almaktadır. Kitabeye göre caminin Süruri Vezir Paşa tarafından H.1312/M.1894-1895 yıllarında yeniden yaptırıldığı öğrenilmektedir (Fotoğraf 3.193).

Fotoğraf 3. 193 Sururi Vezir Paşa Camisi'nin kitabesi

Kitabenin okunuşu;

Muhterik olmuştu vaktiyle bu cam-i şerif
 Ahd-i Mes'ûd-i Hamid Hânide oldu nevpezir
 Ben de yazdım Hak kelâmıyla güher tarihini
 Cündâ etti bina câmi Sururi Vezir
 A'cezû'l-ıbâd Ali Nazif
 1312

Günümüz Türkçe'sine çevirisi;

Vaktiyle bu cami-i şerif yanmış iken
 Sultan Abdülhamid Han'ın saâdetli asrında yeniden yapıldı.
 Hak kelâmıyla ben de bir cevher tarih yazdım.
 Sururi Vezir Paşa camiye bina etti.
 Kulların en âcizi Ali Nazif.
 H.1312 (M.1894-1895).

Yapının duvarları sıvalı olduğu için inşa malzemesi tespit edilememiştir. Doğu-batı yönünde dikdörtgen plan şemasına sahip olan son cemaat yeri, kuzey cepheden açılan beşik kemerli üç büyük pencereyle vurgulanmıştır. Orta pencerede bulunan kapıdan son cemaat yerine

giriş sağlanmaktadır. Harime giriş ise iki kapıdan sağlanmıştır. Bunlardan biri kuzey cephede mihrap ekseninde, diğeri ise batı cephede kuzeybatı yönünde açılmıştır. Harimin kuzey ve güney duvarlarında ikişer, doğu ve batı duvarlarında dörder adet sivri kemerli pencere açıklığı yer almaktadır. Ayrıca güney, doğu ve batı cephelerin üst kısımlarında birer adet yuvarlak pencere açıklığı mevcuttur. Harimin güney duvarında yarım daire planlı mihrap nişi, onun hemen batısında ahşap bir minber, güneydoğu köşede ise bağıdadi tekniğinde yapılmış vaaz kürsüsü yer alır. Son cemaat yerinin üst katında, orta bölümü üç farklı kemer düzeniyle harime açılan kadınlar mahfili bulunmaktadır (Fotoğraf 3.194).

Fotoğraf 3. 194 Sururi Vezir Paşa Camisi'nin harim içi görünümü

Harimin güney duvarında, mihrabın batısında bulunan minber tamamen ahşaptan yapılmıştır. Günümüzde beyaz renkli yağlı bir boyayla boyalıdır (Fotoğraf 3.195).

Minbere, köşeleri "S" kıvrımlarıyla hareketlendirilmiş yuvarlak kemerli bir kapıdan geçiş sağlanmıştır. Kapının tepelik kısmında yarım dairesel bir levha yer almaktadır. Dairenin dış yüzeyinde bulunan süslemeler, yanlarda küre ortada ise kırık bir hilal şeklindedir.

Minber kanatlarında görülen süslemeler birbiriyle benzerlik göstermektedir. Doğu ve batı kanatlardaki üçgen aynalıkların etrafını çevreleyen bordür, düşey ve yatay olarak yivlenmiş küçük kare parçalardan oluşmaktadır. Bordür içinde kalan yüzeyde ise dikdörtgen ve üçgen

panolar geometrik bir kompozisyon sergilemektedir. Aynalıkların alt kısımlarında ajur tekniğiyle yapılmış, dikdörtgen formlu dörder adet kaş kemerli açıklık bulunmaktadır (Fotoğraf 3.196).

Minber basamaklarını yanlardan çevreleyen korkuluklar, çıtaların birbirine çapraz gelecek şekilde çakılmaları sonucu kafes tekniğinde oluşturulmuştur. Kanatların süpürgelik kısmında bulunan panolar, dikdörtgen formda beşer adet yapılmıştır. Bunlardan, kuzeyden birinci sıra panolar kapalıyken, diğer dörder panoda yuvarlak kemerli açıklıklar sağlanmıştır.

Köşk korkulukları doğu ve batı yönlerde, kafes tekniğinin kullanıldığı “S” kıvrımlarıyla süslüdür. Köşkte bulunan açıklıklar bursa kemerleriyle geçilmiştir. Alt kısmı tahtalarla kapalı sekiz cepheli konik külah, sekizgen bir kasağa oturmaktadır. Külahın ucunda bulunan âlem, ahşap bir küreyle son bulmaktadır. Köşk ve kapı direklerinin uçlarında dekoratif süslemeler görülmektedir. Köşk altında bulunan geçit kısımları her iki yönden bursa kemerli açıklıklara sahiptir.

Fotoğraf 3. 195 Sururi Vezir Paşa Camisi'nin minberi

Fotoğraf 3. 196 Sururi Vezir Paşa Camisi minberinin batı kanadından detay

Harimin kuzeyinde bulunan son cemaat yerinin üst katı mahfil olarak düzenlenmiştir. Mahfilin harime bağlantısı orta kısımda açık, yan kısımlarda kapalı tutulmuştur. Açık kısımda altı ahşap direğin taşıdığı kemer düzeni, yanlarda bursa kemeri, iç kısımlarda yüksek kemer ve ortada yuvarlak kemer şeklindedir. Ahşap korkulukların ortasında bulunan mihrap nişi dışa doğru yarım daire planlı bir çıkma yapmıştır. Çıkmanın alt kısmı bağdadi teknikte olup kadeh formunda bir düzenleme göstermektedir. Mahfil korkulukları “S” kıvrımlı süslemelerle geçilmiştir (Fotoğraf 3.197).

Fotoğraf 3. 197 Sururi Vezir Paşa Camisi'nin kadınlar mahfili

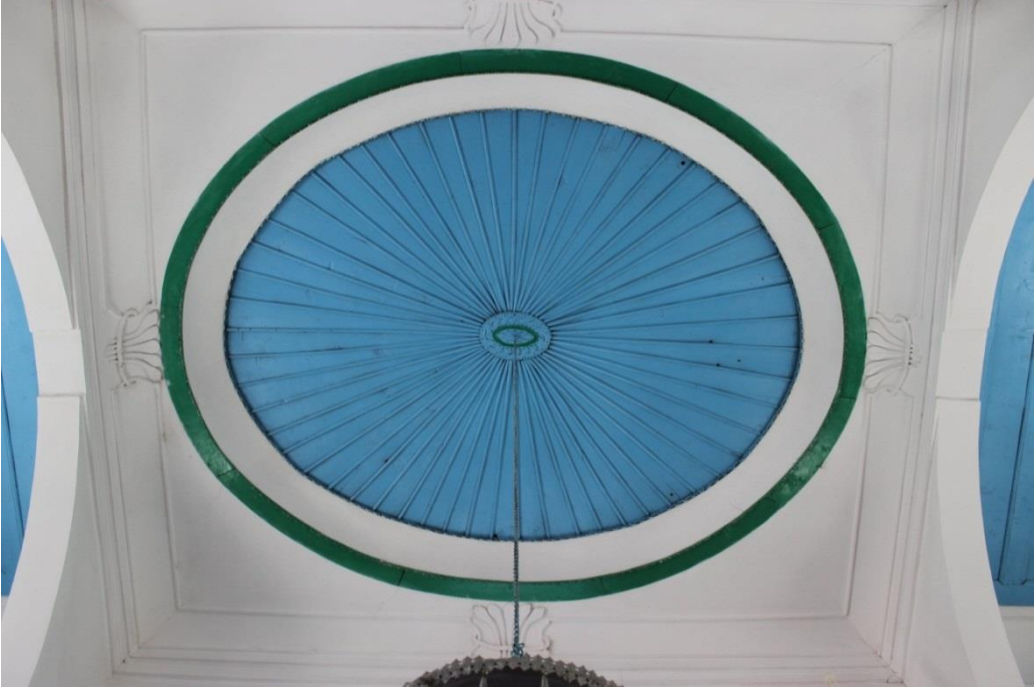
Harim bölümü üç sahına ayrılmıştır. Yan sahınlar düz ahşap döşemelerle örtülüyken, orta sahının ortasında kesik bir kubbe, bu kubbenin kuzey ve güney yönlerinde ise ahşap tavan göbekleri yer almaktadır. Kesik kubbe, araları bursa kemerleriyle bağlanan dört ahşap direk taşınmaktadır (Fotoğraf 3.198).

Mihrap önünde bulunan, elips şeklindeki tavan göbeğinin etrafını, birbirine benzeyen iki ayrı friz dolaşmaktadır. Aralarına sivri dişlerin yerleştirildiği küçük yarım dairelerle süslü friz düzenlemeleri, ajur tekniğiyle yapılmıştır. Dışta kalan frizin etrafını yeşil renkli sade bir bordür dolaşmaktadır. Tavan göbeğinin merkezinde bulunan kompozisyonun etrafından yayılan çıtalar ışınsal bir görünüm sergiler (Fotoğraf 3.199). Bu kompozisyon form bakımından tavan göbeğinin küçük bir kopyası gibidir. Kompozisyon yüzeyi "C" kıvrımlı ve üç dilimli yaprak motifleriyle süslüdür (3.200). Göbeğin iç kısmında yer alan frizden itibaren bütün alanın -belki de gökyüzünü temsilen- mavi renge boyandığı görülür.

Harimin kuzey giriş kapısının önünde bulunan tavan göbeği, ahşap süslemeleri ve kullanılan boyalar bakımından, mihrap önü tavan göbeğinin bir kopyası niteliğindedir. Bu nedenle tekrara düşmemek adına burada anlatılmamıştır.

Fotoğraf 3. 198 Sururi Vezir Paşa Camisi'nin harim tavanı

Fotoğraf 3. 199 Sururi Vezir Paşa Camisi'nin mihrap önü tavan göbeği

Fotoğraf 3. 200 Sururi Vezir Paşa Camisi'nin mihrap önü tavan göbeğinden detay

3.24. Süleymaniye (Alâeddin) Camisi (Alanya)

Yapı, Alanya İlçesi'nin Hisariçi Mahalesi Ehmedek Sokak'ta yer almaktadır. Eğimli bir arazi üzerine kurulan cami, kuzey-güney yönde dikdörtgen bir plan şemasına sahiptir. Minare caminin kuzeybatı köşesinde yükselmektedir. Tuğla örgüyle inşa edilen minarenin gövdesi on iki kenarlı ve tek şerefelidir (Fotoğraf 3.201).

Fotoğraf 3. 201 Süleymaniye (Alâeddin) Camisi'nin kuzeyden genel görünüşü

Caminin muhtelif yerlerinde kitabeler vardır fakat bunlardan hiç biri caminin yapılış tarihi hakkında bilgi vermez. Aynı şekilde caminin banisi hakkında da bir bilgi yoktur. Camide yer alan kitabelerden yalnızca vaaz kürsüsü üzerinde bir tarih ve usta ismine rastlanmaktadır (Fotoğraf 3.202). Bu kitabeye göre vaaz kürsüsü, Babür (?) oğlu Alaaddin Musa tarafından H.955/M.1548 yılında yapılmıştır¹⁴⁸. Kanun-i Sultan Süleyman dönemine tarihlendirilen caminin 1530 ila 1560-66 yılları arasında inşa edilmiş olabileceği ileri sürülmektedir¹⁴⁹.

¹⁴⁸ Boran, 2001: 143.

¹⁴⁹ Konyalı, 2011: 295; Vakıflar Genel Müdürlüğü, 1972: 577; Boran, 2001: 143.

Fotoğraf 3. 202 Süleymaniye (Alâeddin) Camisi'nin vaaz kürsüsü kitabesi

Kitabenin Okunuşu;

Gaferallahü lehü ve li-vâlideyhi bi-târih 'âm hamsetin ve hamsine ve tis'a miye
Enşee hâzâ'l-kürsî (iki kelime) bin Mûsâ (bir kelime)

Günümüz Türkçe'sine çevirisi;

Bu kürsüyü Mûsâ oğlu (iki kelime), -Allah onun ve anne babasının günahlarını bağışlasın-
H.955 (M. 1548) yılında yaptırdı¹⁵⁰.

Caminin duvarları kabayonu taş ve tuğla, kuzey giriş revağı ise yalnızca tuğla kullanılarak inşa edilmiştir. Yapının harim bölümüne kuzey cephenin ortasından açılan çift kanatlı ahşap bir kapıdan giriş sağlanmıştır. Tek kubbeli caminin bütün cephelerinde, alt seviyelerde açılmış ikişer adet dikdörtgen formlu pencere açıklıkları mevcuttur. Güney, doğu ve batı cephelerin üst seviyelerine yine dikdörtgen formlu üçer adet pencere açılmıştır. Güney duvarının ortasında yarım daire planlı mihrap nişi, onun da batısında minber yer almaktadır. Seyyar konumdaki vaaz kürsüsü harimin güneydoğu köşesine yerleştirilmiştir. Harimin kuzeybatısında fevkani konumdaki kadınlar mahfiline doğu yönden bir merdivenle çıkılmaktadır. Aynı zamanda minareden açılan bir kapıyla da mahfile ulaşılmaktadır (Fotoğraf 3.203).

¹⁵⁰ Yardım, 2002: 40.

Fotoğraf 3. 203 Süleymaniye (Alâeddin) Camisi'nin harim içi görünümü

Mihrap nişinin batısında yer alan minberin, aynalık, köşk altı, geçit ve külah kısımlarında alçı, diğer kısımlarında ahşap kullanılmıştır.

Minbere çift kanatlı ahşap bir kapıdan girilmektedir (Fotoğraf 3.204). Her iki kapı kanadında da üçer adet pano bulunmaktadır. Kapı kanatları üzerinde bulunan panolar üst ve altlarda kare, ortada dikdörtgen formlu olup sade bırakılmıştır. Kapının aynalık kısmında, yatay dikdörtgen pano içerisinde, Sülüs yazıyla “La ilâhe illallah nûru arşillah” yazılmıştır¹⁵¹. Yazıyı helezonlar çizen kıvrık dallarla birlikte rumi motifleri süslemektedir. Minberin yarım şemse formlu tepeliği, merkezde iç içe girift kıvrık dallardan etrafa yayılan rumi motiflerle süslüdür (Fotoğraf 3.205)

Merdiven basamakları yanlardan ahşap korkuluklarla çevrilidir. Korkuluklar dikdörtgen formlu düz çıtalardan oluşur. Doğu ve batı yönlerde bulunan köşk korkulukları, farklı şekillerde geometrik olarak süslenmişlerdir. Doğu yöndeki korkuluğun boş kısımları düzgün olmayan yıldız, dörtgen ve altıgenlerden oluşan geçmelerle bezelidir. Batı korkulukta ise sekizgen geçmelerden doğan dört kollu yıldız ve baklava motifleri dikkat çekmektedir (Fotoğraf 3.206). Sekizgen gövdeli piramidal külahın tahtalarla kaplı alt kısmında kalemişi süslemeler görülür. Süslemelerin bulunduğu zemin alanının formuna uygun şekilde iki kare çizgiyle sınırlandırılmıştır. Sarı zemin üzerine kırmızı renkle konturları çizilen altı kollu yıldız ve fyonk motiflerinin içleri

¹⁵¹ Türkçesi: “Lâ ilâhe illallah Allah'ın arşının nûrudur”. bk. Boran, 2001: 144; Yardım, 2002: 138; Kılıç, 2015: 25.

siyaha boyanmıştır. Kalemîşi süslemenin bugün maalesef canlılığını yitirdiği görülür (Fotoğraf 3.207). Minberde, oyma, ajur, kafes ve kalemîşi teknikleri uygulanmıştır.

Fotoğraf 3. 204 Süleymaniye (Alâeddin) Camisi'nin minber girişi

Fotoğraf 3. 205 Süleymaniye (Alâeddin) Camisi'nin minber giriş aynalığı ve tepeliği

Fotoğraf 3. 206 Süleymaniye (Alâeddin) Camisi minberinin batı köşk korkuluğu

Fotoğraf 3. 207 Süleymaniye (Alâeddin) Camisi'nin minber köşkü

Harimin güneydoğu köşesine konulan vaaz kürsüsü tamamen ahşap olup seyyar bir vaziyet teşkil etmektedir (Fotoğraf 3.208). Dikdörtgen planlı kürsüyü, köşelerden yükselen

dikdörtgen formlu dört adet direk taşımaktadır. Kürsünün uzun kenarlarının ortasından birer direk daha yükselmektedir. Altı direkten beşinin uç kısımları stilize palmet motifleriyle süslenmiştir. Kürsünün bugünkü konumuna göre, güneybatı köşedeki direk topuza benzeyen dekoratif bir süslemeyle son bulmuştur. Oturmalık alanına geçişi sağlayan açıklıklar, kuzeydoğu ve güneydoğu yönlerinden bırakılmıştır. Gövde ve yarı kapalı üst kısım, kuzey, güney ve doğu cephelerde dikdörtgen panolardan oluşmuştur. Panolar sade olarak düzenlenmiştir. Batı cephede, diğer cephelerden farklı olarak, iki sıra kitabe metnine ve maşrabiye tekniğinde süslemeye yer verilmiştir (Fotoğraf 3.209). Sülüs yazıyla yazılan kitabe “-Ğafarallahu lehu velivalideyhi bi-târîhi âmin hamse ve hamsîne ve tis’imiye -Bena haze’l-kürsiyye lillahi Alauddin Musa b. Babûr” şeklindedir¹⁵². Vaaz kürsüsünde oyma ve ajur teknikleri uygulanmıştır.

Fotoğraf 3. 208 Süleymaniye (Alâeddin) Camisi'nin vaaz kürsüsü

¹⁵² Türkçesi: “Allah ona ve anne-babasına mağfiret etsin. 995 tarihinde (yapılmıştır). Bu kürsüyü Babûr (?) oğlu Alaaddin Musa Allah için yaptı”. bk. Boran, 2001: 143; Yardım, 2002: 140.

Fotoğraf 3. 209 Süleymaniye (Alâeddin) Camisi'nin vaaz kürsüsünden detay

Caminin kuzey cephesinde mihrap ekseninde açılan kapı çift kanatlı olarak düzenlenmiştir (Fotoğraf 3.210). Birer geometrik kompozisyon oluşturan kapı kanatlarında papatya motifli metal kabarlara yer verilmiştir. Birbiriyle simetri oluşturan kapı kanatlarının üçer panoya ayrıldığı görülür. Kanatların üst ve alt kısımlarındaki panolar kare formudur. Ortada kalanlar düşey yönde birer dikdörtgen oluşturmaktadır. Panolar dikdörtgen ve kare parçalarla geometrik olarak süslenmişlerdir. Her iki kanadın üst panolarında Ma'kîlî yazıyla Fatiha Suresi yazılmıştır¹⁵³ (Fotoğraf 3.211). Kapı kanatlarında taklit künde-kari ve oyma teknikleri uygulanmıştır.

¹⁵³ Boran, 2001: 143; Yardım, 2002: 135; Kılıç, 2015: 22.

Fotoğraf 3. 210 Süleymaniye (Alâeddin) Camisi'nin harim kapısı

Fotoğraf 3. 211 Süleymaniye (Alâeddin) Camisi'nin harim kapısından detay

Harim duvarlarının alt seviyelerinde ikişer adet olarak düzenlenen ahşap pencereler dikdörtgen formlu ve çift kanatlıdır. Çift kanatlı pencerelerin her bir kanadında üçer pano yer almaktadır. Üst ve alt kısımlarda kare olan panolar ortalarda dikdörtgen formludur. Panolar arasında papatya motifli madeni kabarcıklar görülür. Doğu, batı ve kuzey cephelerdeki pencere kanatlarının panoları bugün sade olarak görülmektedir. Ancak bazı panolar üzerinde bu durumun aksini ispatlar nitelikte keskin renk değişimleri mevcuttur. Etrafına nazaran daha açık renkte kalan kısımların fiyonk şekline benzer bir motifle süslenmiş olmaları muhtemeldir. Güney cephede bulunan pencere kanatlarının üst panoları Ma'kîlî yazılarla, orta panoları şemse motifleriyle süslüdür (Fotoğraf 3.212). Kanatların dikdörtgen formlu orta panolarında şemse motiflerine yer verilmiştir (Fotoğraf 3.213). Şemse yüzeyleri bir düzen içinde, kıvrık dal, rumi ve palmet motifleriyle süslüken, uç kısımlarda birer palmetle son bulmuştur. Her iki pencerenin doğu kanatlarında bulunan şemse motiflerinden, maalesef birinin tamamen, diğerinin ise iç kısmının bugün mevcut olmadığı görülür. Geriye kalan diğer iki şemsenin yarıdan fazlası kırılmıştır. Ma'kîlî yazının bulunduğu üst panoların tümünde "Muhammet" ism-i şerîfi dörder kez tekrarlanmıştır¹⁵⁴ (Fotoğraf 3.214). Pencerelerin alt panoları sade olarak bırakılmıştır. Pencere kanatlarında oyma, çakma ve ajur teknikleri uygulanmıştır.

¹⁵⁴ Yardım, 2002: 137.

Fotoğraf 3. 212 Süleymaniye (Alâeddin) Camisi'nin güney duvarında yer alan pencere

Fotoğraf 3. 213 Süleymaniye (Alâeddin) Camisi'nin pencere kanatlarından detay

Fotoğraf 3. 214 Süleymaniye (Alâeddin) Camisi'nin pencere kanatlarından detay

3.25. Süleymaniye Eski Camisi (Akseki)

Yapı, Akseki İlçesi'nin Süleymaniye Köyü'nde yer almaktadır. Eğimli bir arazi üzerine kurulan cami, kuzey-güney doğrultuda dikdörtgen bir plan şemasına sahiptir. Caminin üzeri iki yöne eğimli kiremit kaplı kırma çatıyla örtülüdür. Yapının kuzey duvarına bitişik olarak ortada yükselen minare, moloz taş ve ahşaptan yapılmıştır. Kaidesi moloz taş olan minarenin, silindirik gövdesi ahşap kaplamalı ve tek şerefelidir. Kûlah kısmı metal kaplamalı olup bir âlemle son bulmuştur (Fotoğraf 3.215).

Fotoğraf 3. 215 Süleymaniye Eski Camisi'nin güneybatıdan genel görünüşü

Yapı üzerinde herhangi bir kitabe bulunmamaktadır. Fakat köyün ileri gelen yaşlıları, köyün yerleşilmeye başladığı 18. yüzyıl ortalarında caminin de inşa edilmiş olabileceğini ileri sürmektedirler¹⁵⁵.

Yapının duvarları, ahşap ve moloz taşın birlikte kullanıldığı yarı kâgir bir sistemle inşa edilmiştir. Harime girişi sağlayan kapılar, kuzeydoğu ve kuzeybatı köşelerden açılmıştır. Kuzey duvarı sağır bırakılan caminin, doğu, batı ve güney duvarlarında ikişer adet dikdörtgen formlu pencere bulunurken, güney duvarda ayrıca iki adet kare formlu küçük üst pencere yer almaktadır. Harimi örten çatının iç kısmında tavan döşemesi bulunmamaktadır. Çatının bakkal tavan yöntemiyle yükseltildiği görülmektedir. Mihrap eksenine yerleştirilen iki ahşap direk ile bu direkler üzerinden geçirilerek duvarlara bindirilen ağaç hatıllar kırma çatıyı taşımaktadır. Harimin güney duvarında mihrap nişi ve minber, güneydoğu köşede vaaz kürsüsü, kuzey duvarda ise doğu-batı yönünde uzanmış kadınlar mahfili yer almaktadır (Fotoğraf 3.216).

¹⁵⁵ Yaşlılar bu bilgiyi 5 Nisan 2018 tarihinde büyüklerinden duydukları anlatımlara dayanarak bize aktarmışlardır.

Fotoğraf 3. 216 Süleymaniye Eski Camisi'nin harim içi görünümü

Harimin güney duvarında merkezde yer alan mihrap nişi, etrafına yerleştirilen ahşap çerçeveye vurgulanmıştır (Fotoğraf 3.217) Çerçeveyi üç yönden çevreleyen bordür üzerinde, geometrik ve bitkisel motifler bir dizi teşkil etmektedir. Düzgün olmayan altıgenler, ardından her biri farklı formda işlenmiş çiçek motifleri art arda sıralanmıştır. Mihrabın basık kemeri, aralarında sivri dişlerin yer aldığı, içleri ajur tekniği kullanılarak boşaltılmış yarım dairelerle hareketlendirilmiştir (Fotoğraf 3.218). Mihrap çerçevesi tamamen verniklenmiştir.

Fotoğraf 3. 217 Süleymaniye Eski Camisi'nin mihrabı

Fotoğraf 3. 218 Süleymaniye Eski Camisi'nin mihrabından detay

Mihrabın batısında yer alan minber, tamamen ahşaptan yapılmıştır (Fotoğraf 3.219). Minber kapı açıklığı yuvarlak kemerli bir geçişle sağlanmıştır (Fotoğraf 3.220). Kemer yüzeyi küçük oyuklar açılarak hareketlendirilmiş, kemer köşeleri ise çeyrek bir daire oluşturacak şekilde kazınarak belirtilmiştir. Kapı açıklığının taç kısmında, üzeri yine oyuklar açılarak hareketlendirilmiş içi boş bir yarım daire ve bu dairenin merkezinden sarkan bir palmet yer almaktadır.

Minberin doğu ve batı aynalıklarında, üzeri yivli çıtaların çakılmasıyla oluşturulmuş birbirinden farklı geometrik şekiller bulunmaktadır. Bu şekiller, basit formlu üçgen ve dikdörtgenlerdir. Her iki kanatta da süpürgelik kısımlarını vurgulayan birer adet açıklık, yuvarlak kemerlerle geçilmiştir. Minber basamaklarını çevreleyen korkuluklar, zikzak motifleriyle birer dekorasyon oluşturmuşlardır.

Minber köşkünü, doğu, batı ve kuzey yönlerden çevreleyen kısımlar, enine dikdörtgen ikişer panoya bölünmüş, farklı tarzda geometrik şekillerle süslenmişlerdir. Süslenen kısımlarda görülen “X”, “V” gibi şekiller ajur tekniğinde yapılmıştır. Köşkün üst kısmı dendanlar yapılarak hareketlendirilmiştir. Alt kısmı tahtalarla kapatılmış konik külah, bir âlemle sonlandırılmıştır. Minber kapı ve köşk kısımlarında yer alan direklerin bitiş noktaları dekoratif olarak süslenmiştir. Doğu ve batı yönlerinden boş bırakılan geçit kısımlarında kemer açıklıklarının farklı formlar sergiledikleri görülür.

Fotoğraf 3. 219 Süleymaniye Eski Camisi'nin minberi

Fotoğraf 3. 220 Süleymaniye Eski Camisi'nin minber girişinden detay

Harimin kuzey duvarı boyunca uzanan ahşap kadınlar mahfiline kuzeydoğu yönden bir merdivenle çıkılmaktadır. Mahfilin korkulukları basit bir şekilde yapılmışken, dışa çıkma yapan mihrap nişi korkuluğu zikzaklar oluşturacak şekilde düzenlenmiştir. Çıkma tavanın saçakları uçları yere doğru sivritilen tahtalarla hareketlendirilmiştir (Fotoğraf 3.221).

Fotoğraf 3. 221 Süleymaniye Eski Camisi'nin kadınlar mahfili

Harimin güneydoğu köşesinde yer alan vaaz kürsüsü, duvara bitişik olarak tamamen ahşaptan yapılmıştır. Kürsünün kuzey ve batı korkuluklarında bulunan geometrik süslemelerde kafes tekniği uygulanmıştır. Kuzey korkulukta temren¹⁵⁶ şeklinde süslemeler, batı korkulukta ise birbirine dönük “S” kıvrımlı motifler birer kompozisyon oluşturmaktadır. Korkuluk köşelerinde yer alan direkler dekoratif süslemelerle son bulmuştur (Fotoğraf 3.222).

Fotoğraf 3. 222 Süleymaniye Eski Camisi'nin vaaz kürsüsü

Mihrap ekseninde yer alan iki taşıyıcı direkte kazıma tekniği ile yapılmış geometrik süslemeler bulunmaktadır. Güney yönde bulunan kare formlu ahşap direğin keskin köşeleri belirli aralıklarla pahlanmış ve direğe bir hareketlilik kazandırılmıştır. Her iki direğin yastık kısımlarında, “X” işaretleri şeklinde kazınmış ve küçük dokunuşlarla oyulmuş geometrik süslemeler yer almaktadır (Fotoğraf 3.223). Ayrıca kuzey yöndeki direğin gövdesine düşey yönde yerleştirilen ağacın dekoratif bir görünüm sergilediği görülmektedir.

¹⁵⁶ Temren: Mızrak türünden dürtücü silahların ucuna takılan, metalden yapılmış sivri ve keskin parça. bk. Sözen ve Tanyeli, 2011: 299.

Fotoğraf 3. 223 Süleymaniye Eski Camisi'nin direk yastığı

3.26. Şakirler Camisi (Alanya)

Yapı, Alanya İlçesi'nin Tophane Mahallesi'nde Andızlı Cami Sokak'ta eğimli bir arazi üzerinde yer almaktadır. İçten düz ahşap tavanlı, dıştan dört yöne eğimli kırma çatıyla örtülüdür. Caminin kuzeydoğu köşesinde tek şerefeli yedigen gövdeli ahşap minaresi yükselmektedir (Fotoğraf 3.224).

Fotoğraf 3. 224 Şakirler Camisi'nin kuzeyden genel görünüşü

Caminin kuzey cephesinde harime girişi sağlayan kapı üzerinde onarım kitabesi mevcuttur. Kitabeye göre caminin Esat isimli biri tarafından H.1173/M.1759 tarihinde yenilendiği bildirilmektedir¹⁵⁷ (Fotoğraf 3.225).

¹⁵⁷ Konyalı, 2011: 310.

Fotoğraf 3. 225 Şakirler Camisi'nin onarım kitabesi

Kitabenin okunuşu;¹⁵⁸

Mâşâallâh

..... es'ad'ül-kevâkib

..... ekremü min'es-sevâkib

Hüve 'âbidün ke'n-necmi sâkib

Sene 1173 (M. 1759)¹⁵⁹.

Yapının duvarları ahşap hatıl ve moloz taş kullanılarak inşa edilmiştir. Harim bölümüne kuzey cephenin ortasından açılan yuvarlak kemerli kapıdan giriş sağlanmaktadır. Kuzey ve batı duvarları sağır bırakılan caminin, güney duvarında iki, doğu duvarında ise üç alt üç üst pencere açıklığı bulunmaktadır. Caminin doğusunda bulunan balkona harimin kuzeydoğusundan açılan

¹⁵⁸ Kitabeyi İ. H. Konyalı ve A. Yardım yayınlamıştır. Fakat her ikisi de tam olarak çözememişlerdir. Biz de sadece bu kadarını vermekle yetiniyoruz.

¹⁵⁹ Yardım, 2002: 126.

ahşap kapıdan çıkılmaktadır. Yarım daire planlı mihrap nişi güney duvarın ortasına yerleştirilmiştir. Harimin güneybatı köşesine ahşap bir minber konulmuştur. Caminin dış tarafından, batı cephenin kuzey yönünde açılan bir kapıdan kadınlar mahfiline girilmektedir. Harim tavanı, orta kısımda iki serbest ahşap direk, yanlarda duvarlarla birlikte taşınmaktadır (Fotoğraf 3.226).

Fotoğraf 3. 226 Şakirler Camisi'nin harim içi görünümü

Harimi içten kaplayan düz ahşap tavanın merkezinde kare formlu tavan göbeği yer almaktadır. Tavan göbeğinin merkezine sekiz kollu yıldız motifi yerleştirilmiştir. Yıldız kolları küçük yarım dairelerle hareketlendirilmiştir. Yıldız motifinin etrafını sınırlayan sekizgenin, benzer yarım dairelerle hareketlendirildiği görülür. Tavan göbeğinin yüzeyi çaprazlama yerleştirilen ince çıtalarla vurgulanmıştır (Fotoğraf 3.227). Tavanda çakma ve oyma teknikleri uygulanmıştır.

Fotoğraf 3. 227 Şakirler Camisi'nin harim tavan göbeği

3.27. Şeyh Sinan Camisi (Muratpaşa)

Yapı, Muratpaşa İlçesi'nin Çaybaşı Mahallesi'nde Değirmenönü Caddesi'nde yer almaktadır. Hafif meyilli bir arazi üzerine kurulan cami, kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen bir plan şemasına sahiptir. Cami, içten düz ahşap tavanlı, dıştan dört yöne eğimli kiremit kaplı kırma çatıyla örtülüdür. Caminin güneybatı köşesinde kesme taşla inşa edilmiş, silindirik gövdeli ve tek şerefeli minaresi bulunmaktadır (Fotoğraf 3.228).

Fotoğraf 3. 228 Şeyh Sinan Camisi'nin kuzeybatısından genel görünüş

Cami üzerinde herhangi bir kitabeye rastlanmamıştır. Fakat caminin kuzey yönünde bulunan Şeyh Sinan Türbesi'nin güney duvarına üç farklı kitabe yerleştirilmiştir (Fotoğraf 3.229). Türbe kitabelerinden en erken tarihli H.999/M.1590-1591 yıllarını vermektedir¹⁶⁰ (Fotoğraf 3.230). Daha geç tarihli olan kitabelerden biri 2 Muharrem H.1253/ 8 Nisan M.1837 yılına aittir¹⁶¹ (Fotoğraf 3.231). Diğer geç tarihli kitabenin ise H.1337/M.1918-1919¹⁶² yıllarında yazıldığı görülür (Fotoğraf 3.232). Birinci kitabede ayetten, ikinci kitabede türbenin onarımından, üçüncü kitabede ise Akseki Boğaz Mahallesi'nde hayır sahibi Halil Ağa oğlu Emin Ağa adlı kişiden bahsetmektedir. (Fotoğraf 3.210).

¹⁶⁰ Yılmaz ve Tuzcu, 2010: 222.

¹⁶¹ Yılmaz ve Tuzcu, 2010: 249.

¹⁶² Yılmaz ve Tuzcu, 2010: 261.

Fotoğraf 3. 229 Şeyh Sinan Camisi'nin kuzeyinde bulunan Şeyh Sinan Türbesi kitabeleri

Fotoğraf 3. 230 Şeyh Sinan Türbesi'ne ait H.999 tarihli kitabe

Kitabenin okunuşu;

Kullu nefsin zâ'ikatu'l-mevti summe

İleynâ turce'ûn, rahimehum Allâhu

Li-men nazara ve da'â fi seneti 999

Günümüz Türkçe'sine çevirisi;

Her can ölümü tadacaktır. Sonra

Yine bize döndürüleceksiniz.

Bakanlara ve sahibine dua edenlere Allah rahmet etsin.

H.999 (M.1590-1591) senesinde¹⁶³.

Fotoğraf 3. 231 Şeyh Sinan Türbesi'ne ait H.(1)253 tarihli kitabe

Kitabenin Okunuşu;

Huve'l Bâkî

Merd-î Hâzâ âsârî ihyâ eden Osmân

Nîce vîrânları âbâd eden Osmân Pâşâ

Bünca müddetle bu türbe harâp olmuş iken

Ettî i'mâr ânî hazret-i Osmân Pâşâ

Şeyh Sinân türbesidir eyle ibâdet üzere du'â

Bâ'is-i i'mârına ki'ânın Hâcî Osmân Pâşâ

İki yüz ellî üç içere oldu bünyâd

Bâreke Allâh himmetine hazret-i Osmân Pâşâ

Sene 2 Muharrem 253

Günümüz Türkçe'sine çevirisi;

Kalıcı olan O'dur.

Bu eserleri yeniden canlandıran Osman Paşa.

¹⁶³ Yılmaz ve Tuzcu, 2010: 222.

Nice yıkılmış yerleri imar eden Osman Paşa
 Bunca zamandır bu türbe harap bir haldeyken,
 Onu imar etti Hazret-i Osman Paşa.
 Şeyh Sinan türbesidir, ibadet gibi dua et.
 Onun imarına sebep olan ki O Hacı Osman Paşa
 İki yüz elli üç' de yapıldı.
 Gayretini Allah kutlu kılsın, Hazret-i Osman Paşa
 Sene 2 Muharrem H.(1)253 (8 Nisan M.1837)¹⁶⁴.

Fotoğraf 3. 232 Şeyh Sinan Türbesi'ne ait H.1337 tarihli kitabe

Kitabenin Okunuşu;

Sâhibu'l-hayrât ve'l-hasenât
 Akseki, Boğâz Mahallesiinde Emîn Âğâ
 Zâdelerden Hâil Âğâ mahtumu Emîn Âğâ
 Sene 1337

Günümüz Türkçe'sine çevirisi;

Akseki Boğaz Mahallesi'nde hayır ve iyilikler sahibi
 Emin Ağa-zâdelerden Halil Ağa Oğlu Emin Ağa
 Sene H.1337 (M.1918-1919)¹⁶⁵.

¹⁶⁴ Yılmaz ve Tuzcu, 2010: 248, 249.

¹⁶⁵ Yılmaz ve Tuzcu, 2010: 261, 262.

Caminin duvarları sıvalı ve boyalı olduğu için inşa malzemesi anlaşılamamıştır. Kuzey cephenin ortasında açılan çift kanatlı ahşap bir kapıdan harime giriş sağlanmaktadır. Caminin bütün duvarlarında alt ve üst olmak üzere toplamda 20 adet dikdörtgen formlu pencere açıklığı bulunmaktadır. Pencere açıklıkları kuzey cephede; bir alt üç üst, güney cephede; iki alt dört üst, doğu ve batı cephelerde beş alt beş üst şeklindedir. Güney cephenin ortasında yarım daire planlı mihrap nişi, onun da batısında ahşap minber yer almaktadır. Güneydoğu köşede bulunan vaaz kürsüsü yakın zamanlarda yapılmıştır. Harimi, doğu, batı ve kuzey yönlerden “U” şeklinde ahşap kadınlar mahfili dolaşmaktadır. Caminin dış tarafından, kuzeybatı yönünde açılan bir kapıdan mahfile çıkılmaktadır (Fotoğraf 3.233).

Fotoğraf 3. 233 Şeyh Sinan Camisi'nin harim içi görünümü

Mihrap nişinin batısında bulunan minber tamamen ahşaptan yapılmıştır (Fotoğraf 3.234). Minberin kapı açıklığı yuvarlak kemerli geçişle sağlanmıştır. Yatay yönde yerleştirilen dikdörtgen formlu aynalık sade bırakılmıştır. Kapının üçgen formlu tepelik kısmı dilimli olarak hareketlendirilmiştir. Kapı direklerinin uç kısımları dekoratif olarak süslenmiştir.

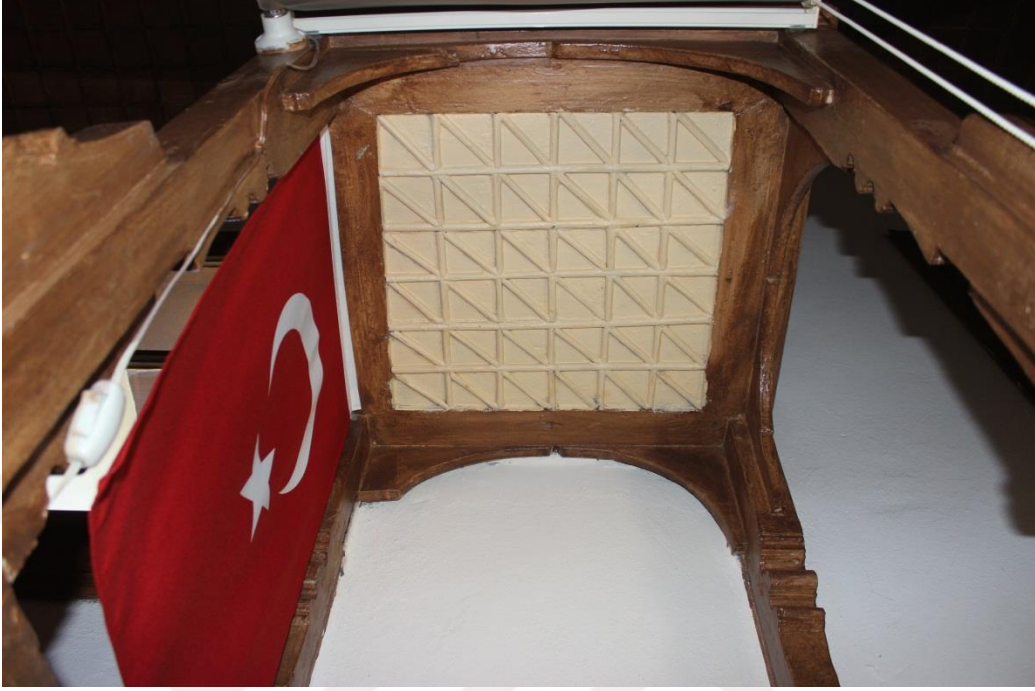
Minberin doğu ve batı aynalıklarında kasetleme yöntemi görülür. Minber basamakları yanlardan dikdörtgen formlu ahşap parçalarla çevrilidir. Minber süpürgelikleri güneyden kuzeye doğru küçülen üçer adet kaş kemerli açıklıkla geçilmiştir.

Doğu ve batı yönlerdeki köşk korkulukları merdiven korkuluklarının devamı niteliğindedir. Köşkün açık bırakılan cephelerine yuvarlak kemerlerle geçiş sağlanmıştır. Alt tarafı kapalı tutulan piramidal gövdeli külâhın âlem kısmı küre motifi ile süslenmiştir. Köşk tavanında kasetleme yöntemi görülür. Kasetler içine çapraz olarak yerleştirilen çıtalar, simetrik bir düzen sergilemektedirler (Fotoğraf 3.235). Minberin geçit kısımları yuvarlak kemerlerle sağlanmıştır.

Fotoğraf 3. 234 Şeyh Sinan Camisi'nin minberi

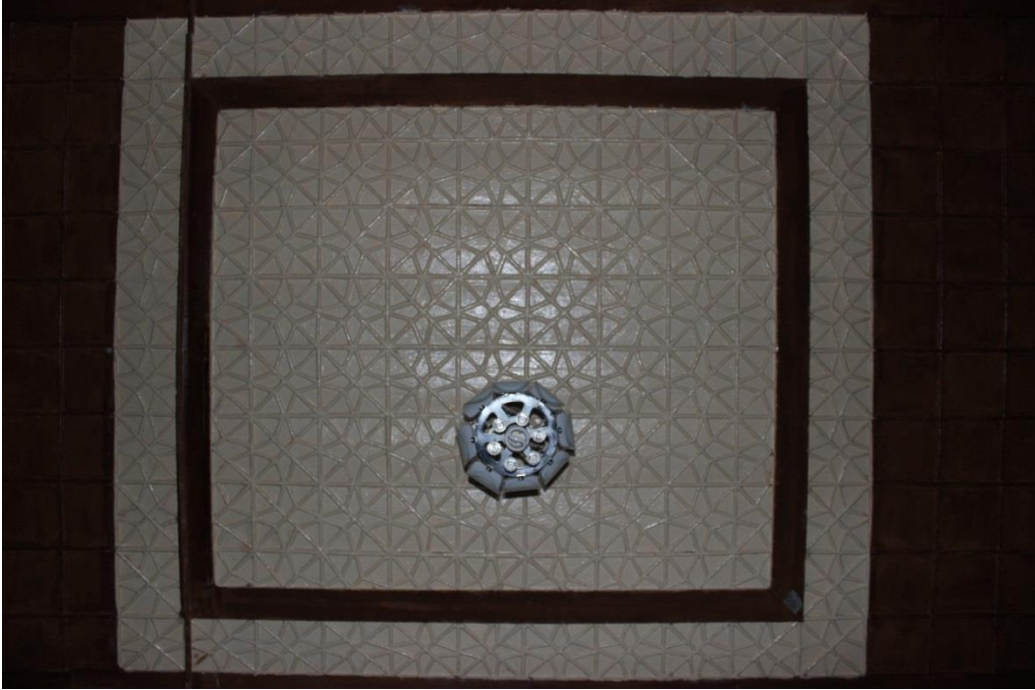

Fotoğraf 3. 235 Şeyh Sinan Camisi minberinin köşk tavanı

Harim bölümünü doğu, batı ve kuzey yönlerden “U” şeklinde dolaşan ahşap kadınlar mahfiline dış taraftan bir merdivenle çıkılmaktadır (Fotoğraf 3.236). Mahfil korkulukları dikdörtgen formlu ahşap parçalarla düzenlenmiştir. Mahfili taşıyan direkler arasına bursa kemerleri yerleştirilmiştir. Kemerlerin başlangıç ve kilit noktaları dekoratif olarak süslenmiştir. Benzer süslemeler mahfilin dışa taşırılmış konsol uçlarında da görülmektedir. Mahfilin çakma tavanında, çıtaların çakılmasıyla elde edilen kasetleme yöntemi uygulanmıştır. Bu uygulamayla elde edilen geometrik tarzdaki kompozisyonlar, kuzey tavanda üç, doğu ve batı tavanlarda ise birer adet olarak düzenlenmiştir. Tavanda bulunan süslemeler beyaz renge boyanmıştır. Kare formundaki kompozisyonlar dört kollu yıldız motifleriyle süslenmiştir. Yıldız motifleri arasında sekizgenler meydana gelmiştir. Ayrıca kompozisyon köşelerinde yine birer adet dört kollu yıldız motifine yer verilmiştir. Kare formundaki kompozisyonlardan biri hariç tutulursa, dördünün dokuz adet kasetin birleşmesi sonucu meydana geldiği görülür. Hariç tutulan kompozisyon, kuzey yöndeki tavanın harime giriş kapısı önünde yer almaktadır. 56 adet kasetin birleşmesiyle oluşan kompozisyon, dıştan tek sıra halinde dört kollu yıldız motifleriyle çevrilidir (Fotoğraf 3.237). Mahfil süslemelerinde çakma tekniği uygulanmıştır.

Fotoğraf 3. 236 Şeyh Sinan Camisi'nin kadınlar mahfili

Fotoğraf 3. 237 Şeyh Sinan Camisi'nin kadınlar mahfilinden detay

Harimin iç kısmını tamamen kaplayan düz ahşap tavanında, mahfil tavanında olduğu gibi kasetleme yöntemi uygulanmıştır (Fotoğraf 3.238). Tavanda geometrik süslemelerin görüldüğü yerler beyaz renk ile boyanmıştır. Kasetleme yöntemini meydana getiren çitalar, kuzey-güney, doğu-batı yönlerinde uzanmaktadır. Tavanda yan mahfil üstlerine denk gelen kare formlu

kompozisyonların, kuzey-güney doğrultusunda birbirlerine simetrik olarak yerleştirildikleri görülür. Yan mahfillerde yer alan kompozisyonlar üçer adet yapılmıştır. Kare kompozisyonların her biri dört kollu yıldız motifleri ve bu yıldız kollarından doğan sekizgenlerle süslenmiştir. Yine her bir kompozisyonun köşe noktalarına birer adet dört kollu yıldız motifi yerleştirilmiştir. Bütün kompozisyonlar dokuzar adet kasetin birleşmesinden oluşmuştur. Tavanın orta kısmında bulunan üç adet kare formlu kompozisyon, kuzey-güney ekseninde yerleştirilmiş ve diğerlerinden daha iri tutulmuştur. Kompozisyonların her biri 64 adet kasetin birleşmesinden meydana gelmiştir. Bütün kompozisyonlar dört kollu yıldız motifleri ve bu yıldız kollarından doğan sekizgenlerle bezenmiştir. Kompozisyonların köşe noktalarına dört kollu yıldız motifleri yapılmıştır (Fotoğraf 3.239). Tavan süslemelerinde çakama tekniği uygulanmıştır.

Fotoğraf 3. 238 Şeyh Sinan Camisi'nin harim tavanı

Fotoğraf 3. 239 Şeyh Sinan Camisi'nin harim tavanından detay

Kuzey cephenin ortasından harime girişi sağlayan ahşap kapı çift kanatlı olarak düzenlenmiştir (Fotoğraf 3.240). Birer geometrik kompozisyon oluşturan kapı kanatlarında metal süslemeler de yer almaktadır. Kapı kanatları birbirleriyle simetri oluşturacak şekilde üçer panoya ayrılmıştır. Pano aralarının ince uzun metallere ayrıldıkları görülür. Geometrik süslemeler yatay ve dikey yönde yerleştirilen dikdörtgen ve kare parçalardan oluşmaktadır. Her iki kanadın alt ve üst panolarında bulunan süslemeler birbirine simetrik şekilde benzerlik göstermektedir. Orta kısım panoları ise diğerlerinden farklı olarak yine birbirine simetrik şekilde benzerlik gösterir. Kompozisyonları oluşturan kare ve dikdörtgen parçaların bazıları maalesef düşmüştür. Her bir parçanın üzeri papatya motifli metallere süslenmiştir (Fotoğraf 3.241). Kanatların orta kısmında birer metal halka (şakşak) bulunur. Kapı kanatlarında taklit künde-kari tekniği uygulanmıştır.

Fotoğraf 3. 240 Şeyh Sinan Camisi'nin harim kapısı

Fotoğraf 3. 241 Şeyh Sinan Camisi'nin harim kapısından detay

3.28. Toklular (Kerken) Camisi (Elmalı)

Yapı, Elmalı ilçe merkezinin Toklular Mahallesi'nde eğimli bir arazi üzerinde yer almaktadır. İki katlı olarak yapılan caminin üst katı ibadet mekânı olarak tasarlanmıştır. Yapı içten düz ahşap tavanlı, dıştan dört yöne eğimli kırma çatıyla örtülüdür. Caminin doğu cephesinin ortasında içe doğru alınan minare, çokgen gövdeli, tek şerefeli olarak ahşaptan yapılmıştır (Fotoğraf 3.242).

Fotoğraf 3. 242 Toklular (Kerken) Camisi'nin doğudan genel görünüşü

Üzerinde herhangi bir kitabe bulunmayan caminin H.1265/M.1849-1850 tarihli arşiv belgesi bulunmaktadır¹⁶⁶. Camiye ait diğer arşiv belgeleri 1853-1854, 1857-1862 tarihlerine aittir¹⁶⁷.

¹⁶⁶ Kılıç, 2018: 413.

¹⁶⁷ Kılıç, 2018: 413.

Yapının duvarları ahşap hatıl ile kerpiç malzemenin bir arada kullanıldığı duvar tekniğiyle inşa edilmiştir. Üst katta yer alan dikdörtgen formlu pencere açıklıkları, güney duvarda dört, doğu duvarda iki adettir. Kuzey ve batı duvarlarda sivil yapıların inşa edilmiş olması bu cepheleri sağır bırakmıştır. Kuzeydoğu cepheden ahşap bir merdivenle çıkılan harim kısmı, kuzey-güney doğrultuda örülen bir duvarla iki bölüme ayrılmıştır. Her iki bölümün güney duvarlarına yarım daire planlı birer adet mihrap nişi yerleştirilmiştir. Caminin minberi ve vaaz kürsüsü yoktur (Fotoğraf 3.243).

Fotoğraf 3. 243 Toklular (Kerken) Camisi'nin harim içi görünümü

Yapının ikinci katında yer alan batı bölümü, düz ahşap tavanlı olarak döşenmiştir. Düz tavanın merkezine iç içe geçirilmiş iki adet yıldız motifi yerleştirilmiştir (Fotoğraf 3.244). Yıldızlar çakma tekniği kullanılarak yapılmıştır.

Fotoğraf 3. 244 Toklular (Kerken) Camisi'nin harim tavanı

3.29. Yeni (Tahta Mescit) Cami (Elmalı)

Yapı, Elmalı ilçe merkezinin Tahtamescit Mahallesi'nde yer almaktadır. 1951 yılında yıktırıldıktan sonra yeniden inşa edilmiştir¹⁶⁸. Bu nedenle özgün halini tamamen yitirmiş olan yapının mimari tanımı yapılmamıştır (Fotoğraf 3.245).

¹⁶⁸ Günay, 2008: 52.

Fotoğraf 3. 245 Yeni (Tahta Mescit) Cami'nin batıdan genel görünüşü

Caminin doğu cephesinde bulunan inşa kitabesi vaaz kürsüsünün hemen üstünde yer almaktadır. Eşrefi mahlaslı bir şairin kaleme aldığı kitabe H.1140/M.1727 tarihlidir¹⁶⁹ (Fotoğraf 3.246).

Fotoğraf 3. 246 Yeni (Tahta Mescit) Cami'nin inşa kitabesi

¹⁶⁹ Günay, 2008: 52.

Yapının iki farklı yerinde görülen ahşap süslemelerin, eski camiden kaldığı söylenmektedir¹⁷⁰. Bu doğrultuda, sadece minberin¹⁷¹ tepelik kısmı ile şadırvanlı bölümün tavanında bulunan ahşap süslemeler tanıtılmıştır.

Harimin kuzey cephesinde, yarım daire planlı mihrap nişinin batısında bulunan minberin, yalnızca tepelik kısmında orijinal ahşap süsleme mevcuttur.

Minberin giriş kapısı üzerinde bulunan tepelik, oyma ve ajur teknikleriyle oluşturulmuştur. Tepeliğin ortasında, altı kollu yıldız içine yerleştirilen “mâşallah” yazısı Arapça harflerle yazılmıştır. Kök kısımları volütler oluşturan kıvrık dal ve yapraklar kompozisyon yüzeyini süslerken, üstte bir çiçek motifi ile yanlarda birer palmet motifi yer almıştır (Fotoğraf 3.247).

Fotoğraf 3. 247 Yeni (Tahta Mescit) Cami'nin minber tepeliği

Yapının kuzeyinde, etrafı duvarlarla kapalı şadırvanlı bölümün ahşap tavan göbeğinde, orijinal bir kompozisyon mevcuttur (Fotoğraf 3.248). Oyma tekniğinde oluşturulan dairesel kompozisyonun yüzeyi, bitkisel süslemelerin görüldüğü dört farklı bordüre ayrılmıştır. Dıştan birinci bordürde, çiçekli ve silmeli halkaların birbirine bağladığı kıvrık dal ve yapraklar hâkimdir. İkinci bordür palmet motifleriyle, üçüncü bordür ise yine çiçekli halkaların bulunduğu kıvrık dal

¹⁷⁰ Günay, 2008: 52.

¹⁷¹ Reha Günay burada bulunan ahşap süslemenin mihrap alınlığında olduğunu söylese de, bugün minber tepeliğinde yer almaktadır. bk. Günay, 2008: 52.

ve yapraklarla süslenmiştir. Dördüncü bordür, merkeze doğru helezonlar çizen yapraklardan oluşmaktadır. Kompozisyonun merkezi dairesel olarak içe kavisli küçük yarım dairelerle hareketlendirilmiştir. Tavan göbeğinde oyma tekniği uygulanmıştır.

Fotoğraf 3. 248 Yeni (Tahta Mescit) Cami'nin şadırvanlı bölümünde bulunan tavan göbeği

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DEĞERLENDİRME

Antalya camilerinde yer alan ahşap süsleme sanatının ilçeler bazında bakıldığı zaman, yer yer birbirinden tamamen farklı kompozisyonlarla ele alındıkları görülür. Kuşkusuz bu farklılıklar, yapıldıkları dönemlerin sanat anlayışını yansıtmalarının yanında, ustaların ahşaba işledikleri süslemelere ne derece estetik değer verdiklerini ve bunu nasıl yansıttıklarını da göstermektedir.

Antalya bölgesinde tespit edilen camilerden herhangi birinde, ahşabın tek başına bir inşa malzemesi olarak kullanıldığına rastlanmamıştır. Camilerin duvarları, kesme ve moloz taş yanında, düğmeli duvar tekniği dediğimiz ahşap hatıl ve moloz taş gibi malzemelerin bir arada kullanıldığı teknikle de inşa edilmiştir. Zaman zaman kerpiç ve tuğla gibi malzemelerin kullanıldığı da görülür.

Ömer Paşa (Ketenci) ve Müsellim camileri kesme taş, Süleymaniye (Alâeddin) Camisi ise almaşık tuğla ve kabayonu taşla inşa edilmiştir. Bu yapıların tek kubbeli merkezi bir plana sahip olmaları ve bunun yanında birer külliye olarak inşa edilmeleri, en azından diğer camilere kıyasla ekonominin daha güçlü olduğunu hissettirmektedir. Kaldı ki bu gücü Ömer Paşa (Ketenci) ve Müsellim camilerinde kullanılan, gerek çiniler, gerekse kalemşi süslemeler destekler niteliktedir. Sonuç olarak bu ekonomik güç, inşa malzemesine, yapı elamanlarına ve süsleme programlarının kalitesine yansımıştır. Ahşap yapı elamanlarının süsleme programlarında da bu kalite rahatlıkla görülebilmektedir. Söz konusu camilerdeki ahşap süslemeleri sadece ekonomik yönden değerlendirmek yeterli değildir. Ahşap ustasının mahareti, camilerin yapıldığı dönemlerdeki sanat anlayışı, gösteriş ve bir ibadet mekânı olarak güzeli yansıtırma gibi faktörleri de göz önünde bulundurmaya doğru olacaktır.

Çoğu düğmeli duvar tekniğinde inşa edilmiş Akseki camileri ile genellikle ahşap hatıl, kerpiç ve moloz taşın kullanıldığı Alanya, Elmalı, Finike, Korkuteli, İbradı ve Manavgat'ın kırsal kesim camilerinde -ahşap süsleme açısından- yöresel bir üsluptan söz etmek mümkündür. Muratpaşa ilçesinde yer alan Demirci Kara Ali Camisi ile Şeyh Sinan Camisi'nin de kendi aralarında üslup benzerliği gösterdiğini söyleyebiliriz. Söz konusu ilçelerde bulunan camilerin ortak özelliği, içten düz ahşap tavanlı dıştan ise kırma çatılı olmalarıdır. Yine bu camilerin iç kısımlarında tavan ve mahfilleri desteklemek için genel olarak ahşap direkler kullanılmıştır. Karabük Köyü Camisi istisnai olarak tek kubbelidir.

Camilerin bulunduğu yörelerin sivil mimari örneklerini çalışmamızın dışında tutmamız mümkün değildir. Öyle ki, sivil mimari örneklerinde görülen ahşap süslemeler aynı şekilde dini mimariye de yansımıştır. Başka bir deyişle, sivil mimaride çalışan ahşap ustası, özgün ya da yerel süsleme anlayışını dini mimaride bir kez daha vurgulamıştır.

4.1. Ahşap Süslemenin Yapıda Görüldüğü Yerler

4.1.1. Mihrap

İncelenen 29 caminin altısında ahşap mihrap kullanılmıştır. Bunlar Akseki ilçesinde yer alan, Sarıhacılar Köyü, Minareli Köyü, Süleymaniye Eski, Değirmenlik Köyü, Hüsamettin Köyü ve Çimi Köyü camileridir. Sarıhacılar, Değirmenlik ve Çimi Köyü camilerinin mihraplarında çerçeve ve tepelik birlikte kullanılmıştır. Minareli Köyü, Süleymaniye Eski ve Hüsamettin Köyü camilerinin mihrapları yalnızca çerçeve olarak düzenlenmiştir. Bütün mihraplar güney duvarın ortasına konumlandırılmışken, sadece Minareli Köyü Camisi'nin mihrabı orta ekseninden hafif doğuya kaydırılmıştır. Sarıhacılar Köyü Camisi'nin mihrabı gerek boyutsal gerekse süsleme programı açısından diğer camilerin mihraplarına nazaran daha başarılı görülmektedir. Ahşap işçiliğinin görüldüğü mihraplar sadece Akseki ilçesinde karşımıza çıkmaktadır. Alanya, İbradı, Manavgat, Muratpaşa, Korkuteli, Elmalı ve Finike ilçelerinde ahşap mihraplı camilere rastlanmamıştır. Yukarıda tespit edilen ahşap mihraplı camiler dışında Belenalan Köyü ile Çimi Köyü camilerinin mihrapları da ahşaptandır. Çerçeve kısımları ahşap olan yuvarlak kemerli mihraplar, herhangi bir süsleme unsuru barındırmadığından kataloğa alınmamıştır.

Sarıhacılar Köyü, Minareli Köyü, Süleymaniye Eski ve Çimi Köyü camilerinin mihrapları yuvarlak kemerlidir. Değirmenlik Köyü mihrabı ise sivri kemerli bir düzen göstermektedir. Hüsamettin Köyü mihrabında kemer kullanılmamıştır. Mihrapların tamamı bitkisel ve geometrik olarak süslenmiştir. Minareli Köyü ve Süleymaniye Eski camilerinin mihrapları diğer camilerin mihraplarına göre daha basit süslemeler ihtiva etmektedir. Sarıhacılar, Değirmenlik ve Hüsamettin Köyü cami mihraplarının çerçeve bordürlerinde görülen çift sıralı sarmal düzenin, söz konusu cami mihraplarında tekrarlandığı görülür. Bunlardan Sarıhacılar Köyü ve Hüsamettin Köyü cami mihraplarının sarmal düzeni bitkisel süslemelerle birlikte bezenmiştir. Bunun dışında ahşap mihrapların süsleme programları farklılıklar göstermektedir. Bu durumda yerel ahşap ustalarının özgün sanat anlayışlarını yansıttıklarını söylemek yanlış olmayacaktır.

Akseki camilerinin mihraplarında kullanılan ahşap çerçevelerin, mihrap nişlerini vurgulamak için yapıldıkları aşikârdır. Mihraplarda ağaç malzemenin tercih edilmesi, kırsal bölge

yapıları olması, maliyetinin düşük olması, yörede bol miktarda ağaç bulunması ve ahşap ustalarının varlığı gibi nedenlere bağlanabilir.

Anadolu’da, bir cami ya da mescit bünyesinde karşılaşılan en eski ahşap mihrap, Ürgüp Damsa Köyü Taşkın Paşa Camisi’ne ait olan mihraptır. 1940 yılında Ankara Etnografya Müzesi’ne taşınan mihrap, XIV. yüzyıl ortalarına tarihlenen bir Karamanlı Dönemi eseridir¹⁷².

Bu değerli eserin dışında, Karadeniz Bölgesi ahşap mihraplı camiler bakımından hatırı sayılır bir yere sahiptir. Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesi’nde yoğun olarak görülen ahşap mihraplar, Akseki mihraplarından yer yer daha kütleli ve daha süslü olarak yapılmışlardır.

Artvin’de Camili (Macahel) Köyü Camisi (1855)¹⁷³, Çavuşlu (Mürgüvet) Köyü Camisi (1861)¹⁷⁴, Düzköy Merkez Camisi (1850)¹⁷⁵, Muratlı (Maradit) Camisi (1845-46)¹⁷⁶, Trabzon’da Uzungöl Beldesi (Filak) Camisi (1813)¹⁷⁷, Çamlıbel Köyü Merkez Camisi (1887-88)¹⁷⁸, Güneykondu Mahallesi Camisi (1819)¹⁷⁹, Dereyurt Köyü Merkez Eski Camisi (1832)¹⁸⁰, Samsun’da Bekdemir Camisi (1877)¹⁸¹ ahşap mihraplı camilere örnek verilebilir.

18. yüzyıl sonları ile 20. yüzyıl başları arasına tarihlenen Akseki camilerinin mihrapları, 19. yüzyıldan örneklerini verilen Karadeniz Bölgesi camilerinin mihraplarıyla farklı üslup özellikleri göstermektedir. Kaldı ki Akseki camilerinin mihrapları kendi arasında dahi bir takım farklı üslupsal özelliklere sahiptir.

4.1.2. Minber

Ahşap minberlerden, Alanya’da üç, Akseki’de yedi, Muratpaşa’da üç, Elmalı’da dört, İbradı, Manavgat, Korkuteli ve Finike’de birer adet tespit edilmiştir.

Süleymaniye (Alâeddin) Camisi, Mahmut Seydi Camisi, Merkez Andızlı Camisi, Sarıhacılar Köyü Camisi, Belenalan Köyü Camisi, Büyükalın Köyü Camisi, Değirmenlik Köyü Camisi, Gümüşyaka Köyü Camisi, Hüsamettin Köyü Camisi, Minareli Köyü Camisi, Süleymaniye Eski Camisi, Sururi Vezir Paşa Camisi, Karabük Köyü Camisi, Müsellim Camisi, Balıbey Camisi, Şeyh Sinan Camisi, Alâeddin Eski Camisi, Bayrallar Köyü Camisi, Küçük (Cami-

¹⁷² Bakırer, 1971: 367-376.

¹⁷³ Taşkan, 2011: 8-109.

¹⁷⁴ Taşkan, 2011: 15-115.

¹⁷⁵ Taşkan, 2011: 21-120.

¹⁷⁶ Taşkan, 2011: 33-133.

¹⁷⁷ Küçük, 2017: 21-184, 185.

¹⁷⁸ Küçük, 2017: 37-204.

¹⁷⁹ Küçük, 2017: 65-247.

¹⁸⁰ Küçük, 2017: 92-278.

¹⁸¹ Uzun, 2016: 45, 46.

i Cedit) Camisi, Yeni (Tahta Mescit) Camisi ve Bağıyaka Camisi'nin minberinde ahşap süsleme görülmektedir.

Ahşap minberler, giriş (söve), gövde ve köşk kısımlarıyla üçer ana bölümden oluşmuşlardır. Söz konusu camilerden, Süleymaniye (Alâeddin) Camisi minberinin külah, geçit ve yan aynalıları alçı ile yeniden yapılmıştır. Kütük (Cami-i Cedit) Camisi minberinin köşk altı, geçit ve yan aynalıları yenilenmiştir. Yeni (Tahta Mescit) Cami minberinin sadece giriş tepeliği orijinaldir. Minberlerin tamamı camilerin güney duvarında mihrap nişinin batısında yer almaktadır. Değirmenlik Köyü, Gümüşyaka Köyü, Kütük (Cami-i Cedit) ve Minareli Köyü camilerinin minberleri güneybatı köşede duvara yaslı, diğer camilerin minberleri ise serbest konumdadır.

Minber girişlerinde, yalnızca Merkez Andızlı ve Süleymaniye (Alâeddin) camilerinde çift kanatlı kapı uygulaması görülmektedir. Her iki caminin kapı kanatları üçer panoya ayrılmıştır. Fakat Süleymaniye (Alâeddin) Camisi'nin panoları sade bırakılmıştır. Merkez Andızlı Camisi'nin panolarında ise geometrik süslemelere yer verilmiştir. Kapı aynalıği bulunan minberler yatay dikdörtgen formda sade olarak geçilmiştir. Bunlardan sadece Süleymaniye (Alâeddin) ve Minareli Köyü camilerinin aynalığında Arap harfleriyle yazılı kitabelere yer verilmiştir. Genel olarak yarım daire ve üçgen formda düzenlenen kapı tepelikleri geometrik ya da bitkisel kompozisyonlarla süslenmiştir. Bayralar Köyü Camisi ile Yeni (Tahta Mescit) Cami'nin bitkisel kompozisyonlu tepeliklerinde, altı kollu yıldız içine Arap harfleriyle “mâşallah” ibaresi yazılmıştır. Benzer kompozisyon örgüsüne sahip olan Bağıyaka Camisi'nin tepeliğinde de “mâşallah” yazılıdır fakat bu yazı yarım daire içinde verilmiştir. Balibey Camisi'nin üçgen formlu tepelik yüzeyi kalemişi tekniğinde kıvrık dal ve rumi motifleriyle bezenmiştir. Minberlerin giriş kemerlerinde genel olarak, kaş, yuvarlak ve dilimli kemer uygulamaları görülür. Giriş kemerlerinin yüzeyi bitkisel kompozisyonlarla süslenmiştir. Sadece Değirmenlik Köyü Camisi'nin kemerinde istiridyeye kabuğu motifine yer verilmiştir.

Minberlerin doğu ve batı yan aynalıklarında görülen süsleme programları 14 minberde birbirine benzer bir düzenleme göstermektedir. Buna karşılık, Merkez Andızlı, Hüsamettin Köyü, Karabük Köyü ve Gümüşyaka Köyü camilerinin doğu aynalıkları süslüyken, batı aynalıkları sade olarak bırakılmıştır. Merkez Andızlı Camisi'nin doğu aynalığının merkezine dairesel bir kompozisyon yerleştirilmiştir. Dairesel kompozisyonun iç ve dış yüzeyleri geometrik motiflerle süslenmiştir. Ayrıca korkuluk boyunca devam eden bordürün yüzeyi, üzüm, üzüm yaprakları ve kıvrık dallardan oluşan bitkisel bir düzenlemeye sahiptir. Hüsamettin Köyü Camisi'nin doğu

aynalığında Merkez Andızlı Camisi'ne benzer formda dairesel bir kompozisyon görülür. Karabük Köyü Camisi'nin doğu aynalığında merkezde üçgen bir pano ve bu panoyu çevreleyen çift sıralı bordür düzenlemesi söz konusudur. Gümüşyaka Köyü Camisi'nin doğu aynalığı yatay dikdörtgen panolara ayrılmış ve her bir pano ajur tekniğinde papatya motifleriyle süslenmiştir. Müsellim Camisi'nin yatay, düşey ve üçgenlerden oluşan aynalıkları bitkisel tarzda kalemişi motiflerle bezenmiştir. Belenalan Köyü Camisi'nin aynalıkları içleri boşaltılmış imame motifleriyle geçilmiştir. Şeyh Sinan Camisi'nin aynalıklarında kasetleme tekniği uygulanmıştır. Bağyaka Camisi'nin aynalıklarında yer alan düşey panolar dekoratif sütunlarla hareketlendirilmiştir. Bayralar Köyü Camisi'nin aynalıklarında yine dekoratif sütunlarla hareketli yatay panolar görülmekle birlikte, gülbezek motiflerle bezeli üçgen panolara da yer verilmiştir. Büyükalan ve Değirmenlik Köyü camilerinin aynalıkları sade olarak bırakılmıştır. Minareli Köyü, Sarıhacılar Köyü, Süleymaniye Eski, Mahmut Seydi, Sururi Vezir Paşa, Alâeddin Eski ve Balibey camilerinin aynalıkları, yatay, düşey ve üçgen panoların oluşturduğu geometrik düzenlemeler göstermektedir. Pano yüzeylerinin sade olarak bırakıldığı görülür.

Minber korkulukları, Müsellim Camisi'nde maşrabiye, Büyükalan Köyü, Değirmenlik Köyü ve Sururi Vezir Paşa camilerinde kafesleme tekniğindedir. Süleymaniye (Alâeddin) ve Şeyh Sinan camilerinde düz ahşap parçalarla geçilmiştir. Sarıhacılar Köyü, Süleymaniye Eski, Mahmut Seydi, Bayralar Köyü, Gümüşyaka Köyü ve Bağyaka camilerinde "S" kıvrımlı süslemelere yer verilmiştir. Belenalan Köyü, Hüsamettin Köyü, Minareli Köyü, Merkez Andızlı, Küçük (Cami-i Cedit), Alâeddin Eski, Karabük Köyü ve Balibey camileri ise küçük sütun parçalarıyla süslenmiştir.

Minber süpürgelikleri, Belenalan Köyü Cami'nde kapalı tutulmuştur. Büyükalan Köyü, Müsellim, Şeyh Sinan camilerinde kaş kemerlidir. Değirmenlik Köyü, Minareli Köyü, Süleymaniye Eski, Bayralar Köyü, Gümüşyaka Köyü, Bağyaka, Sururi Vezir Paşa ve Balibey camilerinde yuvarlak kemerlerle geçiş sağlanmıştır. Alâeddin Eski Cami'nin süpürgelikleri, doğu kanatta kaş ve yuvarlak, batı kanatta ise sadece yuvarlak kemerlerle geçilmiştir. Diğer minberlerin süpürgelik kısımları yoktur.

Minber köşklerinin cepheleri, Minareli Köyü, Sarıhacılar Köyü ve Süleymaniye Eski camilerinde kapalı tutulmuştur. Diğer camilerde bulunan köşklerin tamamı, ya kısmen ya da tamamen dışa açık vaziyettedir. Kısmen dışa açık olan köşkler genellikle dekoratif sütun parçalarıyla geçilmiştir. Şeyh Sinan ve Bayralar Köyü camilerinin köşk tavanlarında, kasetleme tekniğinin yapıldığı görülür. Bayralar Köyü Camisi'nin köşk tavanında kasetlemenin yanı sıra

tavan merkezinden sarkıtılmış bir nar motifine yer verilmiştir. Kütük (Cami-i Cedit) Camisi'nin köşk tavanında merkezden bir küre sarkıtılmıştır. Kürenin etrafından dışa doğru yayılan çıtalar ışınsal bir süsleme oluşturmuştur.

Minber köşklarının üstlerinden yükselen külahlar, piramidal ya da konik bir görünüm sergilemektedirler. Minber külahlarından sadece Alâeddin Eski Cami'nin külahı günümüze ulaşmamıştır. Bazı külahların alt kısımları tahtalarla kapatılmışken bazıları açık bırakılmıştır.

Minber geçit kısımlarından yalnızca Büyükalan Köyü Camisi'nin geçit kısmı kapalıdır. Diğer bütün camilerin geçit kısımları, kaş ya da yuvarlak kemerlerle geçilmektedir.

Bağyaka Camisi'nin minber giriş tepeliği ile Bayralar Köyü ve Yeni (Tahta Mescit) camilerinin giriş tepelikleri benzer kompozisyon örgüsüne sahiptir. Her üç tepelikte de bitkisel kompozisyonlar içinde Arap harfleriyle “mâşallah” yazısı dikkat çekmektedir. Bağyaka ve Bayralar Köyü camilerinin minber ve köşk korkulukları, “S” kıvrımlarından oluşan çift sıralı bir düzenleme göstermektedir. Söz konusu bu iki cami, köşk kemerlerini hareketlendiren “C” kıvrımlı düzenlemeleriyle de birbirine benzemektedir. Antalya dışında, Manisa Hatuniye Camisi'ne (1495)¹⁸² ait minberin yarım daire formlu giriş tepeliğinde benzer “C” kıvrımlı düzenlemeye rastlanmaktadır. Yine bu iki caminin yan aynalıklarında görülen sütun düzenlemeleri, diğer camilerin minberlerinde görülmeyen bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer camilerin yan aynalıklarında görmediğimiz bir başka uygulama ise Merkez Andızlı Camisi'nin doğu aynalığında karşılaşılan yıldız kabarılarıdır. Hüsamettin Köyü Camisi'nin doğu aynalığının merkezinde bir kabara görülür. Fakat burada görülen kabara çark motifi şeklindedir.

Tespit edilen camilerin minber korkulukları genel olarak, sütun, düz ya da “S” kıvrımlı parçalarla geçilmiştir. Değirmenlik Köyü, Büyükalan Köyü ve Sururi Vezir Paşa camilerinde kafes tekniği –çıtaların birbirine çapraz şekilde çakıldığı- görülür. Müsellim Camisi'nin minber korkuluklarında maşrabiye tekniği uygulanmıştır.

Karabük Köyü Camisi'nin minber giriş kapısı ve doğu aynalığında görülen iç içe geçmiş dairesel halkalar, İstanbul Beşiktaş'ta Yahya Efendi Camisi (20. yüzyıl)¹⁸³ minberinin köşk üstünde görülmektedir. Yine Karabük Köyü minberinin âlem kısmı ile Gümüsyaka Köyü

¹⁸² Bayrakal, 2007: 238-247.

¹⁸³ Barışta, 2009: 356.

minberinin giriş tepeliğinde görülen ay-yıldız motifi, Denizli Akköy Belenardıç (Torapan) Köyü Camisi (1884-1885)¹⁸⁴ minberinin giriş tepeliğinde bire bir benzer şekliyle uygulanmıştır.

Değirmenlik Köyü Camisi'nin minber girişi, köşk ve geçit kısımlarında bulunan hareketlendirilmiş yuvarlak kemerler, benzer şekilde Pınarbaşı Mehmet Ali Bey Cami (1889)¹⁸⁵ minberinin doğu geçit kemerinde de görülmektedir.

Merkez Andızlı Camisi'nin minber kapı kanatları üzerinde bulunan geometrik kompozisyonların benzerleri, Gaziantep Karatarla (1775)¹⁸⁶ ve Denizli Balkan Boğaziçi (1774-1876)¹⁸⁷ camilerinin kapı kanatlarında izlenebilmektedir.

Anadolu'da ahşap minberlerin erken tarihli örneklerine, Konya Alâadin (1155-56)¹⁸⁸, Çorum Ulu (1306)¹⁸⁹, Kayseri Ulu (13. yüzyıl başı)¹⁹⁰, Beyşehir Eşrefoğlu (1298-99)¹⁹¹ ve Bursa Ulu (1399)¹⁹² camilerinin minberleri verilebilir.

4.1.3. Mahfil

Tespit edilen 29 camiden 13'ünde ahşap süslemeli mahfile yer verilmiştir. Bunlar, Mahmut Seydi, Sarıhacılar Köyü, Belenalan Köyü, Büyükalan Köyü, Hüsamettin Köyü, Minareli Köyü, Süleymaniye Eski, Sururi Vezir Paşa, Müsellim, Demirci Kara Ali, Şeyh Sinan, Gümüşyaka Köyü ve Bağyaka camileridir.

Camilerde bulunan mahfilerin tamamı kadınlar mahfili olarak düzenlenmiştir. Bağyaka Camisi'nde ayrıca bir de müezzin mahfiline yer verilmiştir.

Belenalan Köyü mahfili yüksek bir platform üzerine konumlandırılmıştır. Sururi Vezir Paşa mahfili ise sadece duvarlarla taşınmaktadır. Diğer bütün mahfillerin taşıyıcı sistemi yan duvarlarla birlikte ahşap direklerdir.

Mahmut Seydi, Demirci Kara Ali ve Şeyh Sinan camilerinin mahfilleri, doğu-batı-kuzey duvarlarında görülen "U" şeklinde bir plan şemasına sahiptir. Sarıhacılar Köyü, Büyükalan Köyü, Hüsamettin Köyü, Minareli Köyü, Süleymaniye Eski, Sururi Vezir Paşa, Müsellim ve Gümüşyaka Köyü camilerinin mahfilleri kuzey duvarı boyunca uzanmaktadır. Belenalan Köyü

¹⁸⁴ Tercanlı, 2015: 350.

¹⁸⁵ Altın, 2011: 225-236.

¹⁸⁶ Barışta, 2009: 462.

¹⁸⁷ Tercanlı, 2015: 332.

¹⁸⁸ Öney, 1992: 138.

¹⁸⁹ Karamağaralı, 1964-1965: 126.

¹⁹⁰ Çayırdağ, 1976: 58.

¹⁹¹ Öney, 1992: 138.

¹⁹² Öney, 1992: 138.

Camisi'nin mahfili harimin kuzeydoğusuna yerleştirilmiştir. Bağyaka Camisi'nin müezzin mahfili harimin kuzeybatı duvarında yer almaktadır.

Mahfillerde, genelde mihrap ekseninde görülen çıkmalar yarım daire ya da dikdörtgen planlıdır. Mahmut Seydi, Sarıhacılar Köyü, Hüsametlin Köyü, Süleymaniye Eski, Sururi Vezir Paşa ve Müsellim camilerinin mahfillerinde yarım daire, Büyükalan Köyü Camisi'nin mahfilinde ise kare planlı çıkma görülür. Diğer camilerin mahfillerinde çıkma yapılmamıştır.

Mahfil ve çıkma korkulukları, Mahmut Seydi ve Sururi Vezir Paşa'da "S" kıvrımlı, Belenalan Köyü, Süleymaniye Eski, Demirci Kara Ali ve Şeyh Sinan camilerinde düz, Sarıhacılar Köyü, Minareli Köyü ve Müsellim camilerinde küçük sütun parçalarıyla geçilmiştir. Sarıhacılar Köyü, Büyükalan Köyü, Hüsametlin Köyü, Bağyaka ve Gümüşyaka Köyü camilerinin mahfillerinde uygulanan kafesleme tekniği, Büyükalan ve Hüsametlin Köyü camilerinin mahfillerini tamamen, diğerlerini ise büyük oranda harime kapatmıştır. Gümüşyaka Köyü mahfilinin batı yöndeki korkuluk kısmında farklı bir uygulama görülmektedir. Bu uygulama, kaş, yuvarlak ve yürek şeklinde kemerlerle geçilen dikdörtgen pano uygulamalarıdır.

Mahmut Seydi, Büyükalan Köyü, Demirci Kara Ali ve Şeyh Sinan camilerinin mahfil tavanlarında kasetleme tekniği uygulanmıştır. Bunlardan Mahmut Seydi, Demirci Kara Ali ve Şeyh Sinan camilerinin tavanlarında geometrik süslemelere yer verilmiştir. Bağyaka Camisi'nin mihrap aksında bulunan tavan göbeğinde bitkisel süslemeler görülmektedir.

Kadınlar mahfilini harim bölümüne ya tamamen ya da kısmen kapalı tutmak için yapılan kafesleme tekniği, beş camide karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan üçü Akseki'de bulunan, Sarıhacılar Köyü, Büyükalan Köyü ve Hüsametlin Köyü, diğer ikisi ise Finike'de Bağyaka ile Elmalı'da Gümüşyaka Köyü camileridir.

Muratpaşa'da bulunan Demirci Kara Ali ile Şeyh Sinan camilerinin mahfilleri gerek tavanlarındaki geometrik süslemeleri gerekse "U" şeklindeki plan şemalarıyla birebir benzerlik göstermektedirler. Plan şeması açısından bu iki mahfile benzeyen bir diğer örnek Alanya Mahmut Seydi Camisi'nin mahfilidir.

İncelenen mahfiller arasında en dikkat çeken Müsellim Camisi'nin mahfilidir. Taşıyıcı direkleri birbirine bağlayan kaş kemerler ile dışa çıkıntı yapmış olan konsol araları, natüralist tarzda çiçek ve çiçek demetleriyle kalemişi tekniğinde süslenmiştir. Diğer mahfillerde kalemişi süsleme görülmemektedir.

Antalya'daki camilerin mahfillerinde, Müsellim Camisi'nin mahfili hariç yoğun bir süsleme programıyla karşılaşılmamıştır. Süslemelerin en çok görüldüğü yerler, korkuluklar, çıkmalar ve tavanlardır.

Mahfillerin, kuzey duvarı boyunca ve "U" plan şemasına uygun örneklerine, Burdur'da Kemer Elmacık Köyü (20. yüzyıl başı)¹⁹³, Çavdır Bayır Köyü Yeni (20. yüzyılın başı)¹⁹⁴, Denizli'de Baklan Boğaziçi (1774-1876)¹⁹⁵, Akköy Belenardıç (Torapan) Köyü (1884-1885)¹⁹⁶, Akköy Yukarı Mahalle (1909)¹⁹⁷ camilerinde rastlanır.

Mahfillerin kafes tekniğiyle harime kısmen kapalı tutulmalarına örnek olarak, Bergama Yeni (1908)¹⁹⁸, Bergama Kulaksız (1911)¹⁹⁹ ve Balıkesir Zağnos Paşa (1908)²⁰⁰ camileri verilebilir.

4.1.4. Vaaz Kürsüsü

Tespit edilen camilerden, Süleymaniye (Alâeddin), Mahmut Seydi, Sarıhacılar Köyü, Büyükalın Köyü, Hüsamettin Köyü, Minareli Köyü, Süleymaniye Eski camilerinde ahşap ya da yarı ahşap vaaz kürsülerine rastlanmıştır. Vaaz kürsülerinin tamamı harimin güneydoğusunda yer almaktadır.

Süleymaniye (Alâeddin) ve Mahmut Seydi camilerinin kürsüleri seyyar konumdadır. Büyükalın Köyü Camisi'nin kürsüsü dört ayak üzerinde yükseltilmiş şekilde harimin güneydoğu köşesinde yer alır. Sarıhacılar Köyü, Hüsamettin Köyü, Minareli Köyü camilerinin kürsüleri güneydoğu köşede yerden yükseltilmiş ve duvardan çıkmış vaziyettedir. Hüsamettin Köyü ve Minareli Köyü Camisi kürsülerinin gövdeleri bağdadi tekniğindedir. Süleymaniye Eski Camisi'nin kürsüsü yine güneydoğu köşede duvardan çıkmıştır, fakat zeminden yükseltilmemiştir.

Seyyar konumdaki Süleymaniye (Alâeddin) kürsüsünün direk uçları palmet motifleriyle sonlandırılmış, ayrıca batı cephenin bir kısmında maşrabiye tekniğine yer verilmiştir. Kürsünün batı cephesinde aynı zamanda iki satırlık kitabesi yer almıştır. Kitabe tarih ve usta ismi vermesi açısından önemlidir. Yine seyyar konumdaki Mahmut Seydi kürsüsünün direk uçları topuz

¹⁹³ Atasoy, 2013: 45-172.

¹⁹⁴ Atasoy, 2013: 14-139.

¹⁹⁵ Tercanlı, 2015: 345.

¹⁹⁶ Tercanlı, 2015: 348.

¹⁹⁷ Tercanlı, 2015: 398.

¹⁹⁸ Barışta, 2009: 554-559.

¹⁹⁹ Barışta, 2009: 554-566.

²⁰⁰ Barışta, 2009: 554-566.

motifleriyle son bulur. Büyükalan Köyü kürsüsünün direk uçları da benzer topuz ve ayrı olarak küre motifleriyle sonlanmıştır. Mahmut Seydi Camisi'nin kürsü cepheleri fiyonk motifleriyle hareketli yatay dikdörtgenlerle geçilmiştir.

Sarihacılar Köyü Camisi'nin kürsüsü ters konumda yerleştirilmiş piramidal bir külâhı andırır. Kürsünün korkulukları küçük sütun parçalarıyla süslenirken, ters yöndeki külâh volüt ve ondan doğan palmet motifiyle bitirilmiştir.

Hüsamettin Köyü, Minareli Köyü ve Süleymaniye Eski camilerinin kürsü korkulukları "S" kıvrımlı düzenlemeler göstermektedir.

Akseki camilerinde bulunan vaaz kürsülerinin, Antalya dışında benzer örneklerine, Burdur'da Çavdır Dengere Eski (17-18. yüzyıl)²⁰¹ ve Çeltikçi Hamidiye (1876-1901)²⁰², İstanbul'da Vanıköy (19. yüzyıl)²⁰³ ve Kaptan Paşa (1900)²⁰⁴, Trabzon'da Serindere (1884)²⁰⁵ camilerinde rastlamak mümkündür.

Alanya'da bulunan Süleymaniye (Alâeddin) ve Mahmut Seydi camilerinin hem form hem de seyyar oluşları bakımından benzer örneklerine ise İstanbul'da Bayezıt (1505-1506)²⁰⁶, Edirnekapı Mihrimah Sultan (1547)²⁰⁷, Yeni Valide (1710)²⁰⁸, Zeyrek Kilise (18. yüzyıl)²⁰⁹, Trabzon'da Güneykondu Mahallesi (1861-1862)²¹⁰ camilerinde rastlanır.

Süleymaniye (Alâeddin) Camisi kürsüsünün batı cephesindeki maşrabiye tekniğiyle, Konya Mevlana Müzesi'nde Mevlana'ya ait sanduka saçaklarında²¹¹ benzer şekilde karşılaşılır.

4.1.5. Tavan

Çalışmamızda yer alan 29 camiden 20'sinde ahşap süslemeli tavan tespit edilmiştir. Bunlar, Belenalan Köyü, Büyükalan Köyü, Çimi Köyü, Hüsamettin Köyü, Minareli Köyü, Sarihacılar Köyü, Mahmut Seydi, Merkez Andızlı, Şakirler, Bayralar Köyü, Eskihisar Köyü, Kadı Mustafa (Halit Hoca Efendi), Kütük (Cami-i Cedit), Toklular (Kerken), Yeni (Tahta Mescit), Bağyaka, Sururi Vezir Paşa, Demirci Süleyman, Demirci Kara Ali ve Şeyh Sinan

²⁰¹ Atasoy, 2013: 24-146.

²⁰² Atasoy, 2013: 29-151.

²⁰³ Barışta, 2009: 230-235.

²⁰⁴ Barışta, 2009: 342-354.

²⁰⁵ Küçük, 2017: 113-306.

²⁰⁶ Barışta, 2009: 99-102.

²⁰⁷ Barışta, 2009: 99-102.

²⁰⁸ Barışta, 2009: 188-201.

²⁰⁹ Barışta, 2009: 188-202.

²¹⁰ Küçük, 2017: 65-244.

²¹¹ Barışta, 2015: 123.

camileridir. Söz konusu camilerin tavanları genellikle ahşap tahtalarla döşenmiş, süsleme ve kompozisyonlar da bu tahta döşemeler üzerine çakma tekniğiyle yapılmıştır.

Hüsametlin Köyü, Sarıhacılar Köyü, Merkez Andızlı, Bayralar Köyü, Kadı Mustafa (Halit Hoca Efendi), Kütük (Cami-i Cedit) ve Bağyaka camilerinin tavanları birer kesik kubbeyle vurgulanmıştır. Tamamı bağdadi tekniğinde yapılan kubbelerden Hüsametlin ve Sarıhacılar köyü camilerinde ahşaba da yer verilmiştir. Bu iki caminin kubbe göbekleri, ahşap malzemeyle bitkisel ve geometrik olarak bezenmiştir. Kesik kubbelerden yalnızca Hüsametlin Köyü Camisi sekizgen bir form sergilemektedir. Diğer kubbeler dairesel formludur.

Büyükalın Köyü, Sarıhacılar Köyü, Mahmut Seydi, Bayralar Köyü, Eskihsar Köyü, Kütük (Cami-i Cedit), Demirci Kara Ali ve Şeyh Sinan camilerinin tavanları kasetleme yöntemiyle süslenmiştir. Bağyaka Camisi'nin tavanında zikzaklardan oluşan bir süsleme yöntemi uygulanmıştır.

Şakirler Camisi'nin altıgen tavan göbeğinin merkezi, sekiz kollu yıldız motifleriyle vurgulanmıştır. Mihrap önü sekizgen tavan göbeğine sahip olan Demirci Süleyman Cami'nin merkezinde ise kademeli olarak daralan sekizgen bir kabara yer almıştır. Çimi Köyü, Hüsametlin Köyü, Bayralar Köyü, Sururi Vezir Paşa ve Demirci Süleyman camilerinin tavan göbeklerinde merkezden dışa doğru yayılan ışımsal süslemelere yer verilmiştir.

Büyükalın Köyü Camisi tavanının etrafı en dıştan bitkisel tarzda kalemişi süslemelerle sınırlandırılmıştır. Caminin kare formlu tavan göbeği yine kalemişi olarak süslenmiştir.

Sarıhacılar Köyü ile Mahmut Seydi camilerinin tavanlarında altı kollu yıldız kompozisyonları görülür. Sarıhacılar Köyü, Belenalan Köyü, Hüsametlin Köyü, Minareli Köyü, Şakirler, Toklular (Kerken), Bağyaka ve Demirci Süleyman camilerinde sekiz kollu yıldız kompozisyonlarına rastlanmaktadır. Eskihsar Köyü tavanında 16 kollu yıldız kompozisyonu dikkat çekicidir.

Sarıhacılar Köyü, Mahmut Seydi, Bayralar Köyü ve Bağyaka camilerinin tavanlarında, sarkıtılmış olarak verilen nar motifleri görülmektedir.

Yeni (Tahta Mescit) Cami'nde bulunan dairesel formlu tavan göbeği, harimin kuzeyinde şadırvanlı bölümün merkezine yerleştirilmiştir. Küçük boyutlu göbek bitkisel motiflerle süslenmiştir. Benzer tarzdaki dairesel ve bitkisel süslemeyi Elmalı'da yer alan Abdullah Ekiz Evi'nde²¹² görmek mümkündür.

²¹² Ceylan, 2007: 183, 184.

Camilerin harim tavanlarında uygulanan kasetleme yöntemiyle sivil mimaride de karşılaşılır. Belenalan Köyü'nde yer alan K.18²¹³, K.27²¹⁴ ve K.36²¹⁵ numaralı evlerde benzer kasetleme yönteminin uygulandığı görülür.

Demirci Süleyman Camisi'nin dikdörtgen formlu tavan göbeğinde bulunan sekiz kollu yıldız motifine, İstanbul'da Makbul İbrahim Paşa (20. yüzyıl)²¹⁶, Burdur'da Çeltikçi Mahmut Çavuş (20. yüzyılın başı)²¹⁷ camilerinin tavan süslemeleri benzer örnektir.

Demirci Süleyman Camisi'nin tavanında bulunan sekiz kollu yıldız motifiyle sivil mimaride de karşılaşılır. Isparta'da yer alan Hilmi Özdağancı²¹⁸ ile Erol Eriş²¹⁹ evleri ve Tahir Paşa Konağı²²⁰ örnek olarak verilebilir.

Araştırmada yer alan içten düz ahşap tavanlı camilerin, kesik kubbeli ve kaset tekniği ile süslemeli örneklerine Antalya dışında da rastlanmaktadır. Burdur'da Gölhisar Hacı Musa (20. yüzyılın başı)²²¹, Karaman Hacı Yusuf (20. Yüzyılın başı)²²², Denizli'de Akköy Yukarı Mahalle (1909)²²³, Giresun'da Bulancak Çarşı (1847)²²⁴ camileri bu tarz süslemelere sahiptir.

4.1.6. Kapı

Tespit edilen 29 camiden 13'ünde geometrik ve bitkisel süslemeli ahşap kanatlı kapılara yer verilmiştir. Bunlar, Merkez Andızlı, Mahmut Seydi, Sarıhacılar Köyü, Belenalan Köyü, Süleymaniye (Alâeddin), Değirmenlik Köyü, Müsellim, Şeyh Sinan, Bağyaka, Bayralar Köyü, Eskihisar Köyü ve Ömer Paşa (Ketenci) camileridir.

Camilerde bulunan kapıların tamamı çift kanatlı olarak düzenlenmiştir. Mahmut Seydi Camisi'nde iki farklı ahşap kapı bulunmaktadır. Bunlardan biri harim bölümüne açılırken, diğeri son cemaat bölümünün batı yönündeki kapalı mekâna açılmaktadır. Süsleme programları Merkez Andızlı Camisi hariç bütün kapılarda kuzey yönde yer almıştır. Merkez Andızlı'da ise süslemeler harim bölümüne bakmaktadır.

²¹³ Karayazı, 2015: 70.

²¹⁴ Karayazı, 2015: 70.

²¹⁵ Karayazı, 2015: 70.

²¹⁶ Barışta, 2009: 342-375.

²¹⁷ Atasoy, 2013: 32-154.

²¹⁸ Demirci, 2010: 502.

²¹⁹ Demirci, 2010: 503.

²²⁰ Demirci, 2010: 503.

²²¹ Atasoy, 2013: 39-161.

²²² Atasoy, 2013: 41-166.

²²³ Tercanlı, 2015: 386.

²²⁴ Narmanlı, 2018: 34-156.

Mahmut Seydi Camisi'nin kapıları ile Sarıhacılar Köyü, Belenalan Köyü, Bağyaka, Bayralar Köyü ve Eskihsar Köyü camilerinin kapıları basık kemerli düzenleme göstermektedir. Diğer camilerin kapılarında kemer düzenlemesine yer verilmemiştir.

Mahmut Seydi Camisi'nde bulunan iki kapıyla birlikte, Belenalan Köyü, Değirmenlik Köyü, Sarıhacılar Köyü, Bayralar Köyü ve Bağyaka camilerinde kapı aynalıkları görülmektedir. Bayralar Köyü, Bağyaka ve Mahmut Seydi kapılarının aynalıklarında bitkisel kompozisyonlar uygulanmıştır. Belenalan Köyü, Değirmenlik Köyü ve Sarıhacılar Köyü kapılarında ise sadeliğe gidilmiştir. Geriye kalan camilerde kapı aynalıkları görülmez.

Süleymaniye (Alâeddin) ve Ömer Paşa (Ketenci) kapı kanatlarının üst panolarında kitabelere yer verilmiştir. Kitabeler söz konusu camilerden ilkinde Ma'kılî, ikincisinde Sülüs yazı ile yazılmıştır. Bu iki caminin kapı boyutları diğer camilerin kapılarına oranla daha büyüktür.

Kapı kanatlarında görülen süslemeler genellikle, kare, yatay ve düşey dikdörtgen parça ya da panolardan meydana gelmiştir. Merkez Andızlı, Süleymaniye (Alâeddin), Ömer Paşa (Ketenci) ve Eskihsar Köyü kapılarının kare ve düşey panoları üst ve altlarda kare, ortalarda düşey dikdörtgenlerden oluşan bir düzenleme sergilemektedir.

Bayralar Köyü ile Bağyaka camilerinin kapıları form ve süsleme bakımından büyük oranda benzerlik göstermektedir. Kapı kanatları kare ve düşey yönde dikdörtgen panolara bölünmüş ve bitkisel tarzda süslenmiştir. Bağyaka kapısının aynalık ve batı kanadında görülen kabalar, Mahmut Seydi Camisi'nin harime açılan kapısının aynalık kısmında da görülür.

Şeyh Sinan Camisi'nin kapı kanatlarında görülen, kare, yatay ve düşey dikdörtgen parça dizilişleri, Ömer Paşa (Ketenci) Camisi'nin kapı kanatlarında benzer şekilde tekrarlanmıştır.

Eskihsar Köyü Camisi kapı kanatlarında kare ve düşey panoların köşe kısımları üç yapraklı motif düzenlemeleriyle geçilmiştir. Bu üç yaprak düzenlemesi, Sarıhacılar Köyü kapı kanatlarının pano köşelerinde aynı şekliyle görülmektedir.

Mahmut Seydi Camisi'nin son cemaat kısmının batı bölümüne açılan kapısında kafes tekniği uygulanmıştır. Yatay dikdörtgenlerden oluşan panolar küçük sütun parçalarıyla hareketlendirilmiştir. Müsellim Camisi'nin kapı kanatları üzerinde yer alan sade panolar kalemişi olarak süslenmiş olsa da maalesef günümüzde bu süslemeler mevcut değildir. Karabük Köyü kapı kanatları panolarında çitaların yan yana çakılmasıyla oluşturulmuş bir düzenlemeye gidilmiştir. Kapının binisi testere dişi motifleriyle tek sıra halinde süslenmiştir.

Mahmut Seydi Camisi'nin harime açılan kapısı ile Sarıhacılar Köyü ve Ömer Paşa (Ketenci) camilerinin kapı binileri çiçek ve gülbezek motifleriyle bezenmiştir.

Süleymaniye (Alâeddin), Ömer Paşa (Ketenci) ve Şeyh Sinan camilerinin kapılarında görülen, kare, yatay ve düşey dikdörtgenlerden gelişen geometrik süsleme örneklerine Antalya dışında çokça rastlanmaktadır. Bunlardan bazılarına, İstanbul'dan Gazi Ahmet Paşa Camisi pencere kanatları (1558)²²⁵, Kara Ahmet Paşa Camisi pencere kanatları (1571-1572)²²⁶, Edirnekapı Mihrimah Sultan Camisi pencere kanatları (1572)²²⁷, Zal Mahmut Paşa Camisi pencere kanatları (1577)²²⁸, Ferhat Paşa Türbesi kapısı (1595)²²⁹, Kösem Sultan Camisi pencere kanatları (1640)²³⁰, Yeni Valide Cami kapı kanatları (1710)²³¹ ve Hamid-i Evvel Camisi kapıları (1778)²³² örnek verilebilir.

Değirmenlik Köyü Camisi'nin kapı kanatları üzerine birer adet servi motifi işlenmiştir. Benzer servi motifleri, Denizli Akköy Yukarı Mahalle Camisi'nin (1909)²³³ kapı kanatlarının alt kısımlarında görülmektedir.

Mahmut Seydi Camisi'nin harime giriş kapısının aynalığı ile Bağyaka Camisi kapısının hem aynalık hem de batı kanadında karşılaşılan etrafı bitkisel süslemelerle bezeli kabaralar, İstanbul Zeyrek Kilise Camisi'nin (18. yüzyıl)²³⁴ vaaz kürsüsünde az farklarla tekrarlanmıştır.

Merkez Andızlı Camisi'nin kapı kanatlarında görülen geometrik süslemelerle birlikte yıldız kabara düzenlemeleri, Denizli Balkan Boğaziçi Camisi (1774-1876)²³⁵ kapı kanatlarında görülür. Yine Antalya Müzesi'nde, 36 Env. No. ile XII. yüzyıl Selçuklu Dönemi'ne tarihlendirilen ahşap bir kapıda, çarkıfelek şeklinde kabarıya rastlanmaktadır²³⁶.

Sarıhacılar Köyü Camisi'nin kapı kanatlarında görülen yatay ve düşey yönlerdeki dikdörtgen pano düzenlemeleri, Nuruosmaniye (1766)²³⁷ ile Laleli (1783)²³⁸ camilerinin yan giriş kapılarında da görülmektedir.

²²⁵ Barışta, 2009: 101.

²²⁶ Necipoğlu, 2017: 511, 512.

²²⁷ Barışta, 2009: 99-105.

²²⁸ Barışta, 2009: 99-101.

²²⁹ Barışta, 2009: 100.

²³⁰ Barışta, 2009: 155-184.

²³¹ Barışta, 2009: 188-192.

²³² Barışta, 2009: 188-217.

²³³ Tercanlı, 2015: 388.

²³⁴ Barışta, 2009: 188-203.

²³⁵ Tercanlı, 2015: 332.

²³⁶ Akçay, 2004: 90, 91, 92.

²³⁷ Barışta, 2009: 188-194.

²³⁸ Barışta, 2009: 188-194.

4.1.7. Pencere

Süleymaniye (Alâeddin), Sarıhacılar Köyü, Müsellim, Eskihisar Köyü ve Ömer Paşa (Ketenci) camilerinin pencere kanatları ile yine Ömer Paşa (Ketenci)'nin pencere tavanlarında süslemelere yer verilmiştir. Tespit edilen pencerelerin tamamı dikdörtgen formludur. Sarıhacılar Köyü Camisi'nin pencereleri basık, Müsellim Camisi'nin pencereleri kaş kemerlidir.

Süleymaniye (Alâeddin) Camisi'nin her bir cephesinde ikişer adet -alt seviye- çift kanatlı pencere uygulaması mevcuttur. Bütün pencere kapakları üçer panoya ayrılmıştır. Üst ve alt panolar kare, orta panolar dikdörtgen formludur. Güney duvarda, mihrap nişinin doğusunda ve batısında bulunan pencere kapaklarının üst panoları Ma'kılî yazıyla, orta panoları şemse motifleriyle bezenmiştir. Panolar arası madeni çiçek motifleriyle ayrılmış, kapak binileri dekoratif olarak süslenmiştir.

Sarıhacılar Köyü Camisi'nin doğu cephesine yerleştirilen üç pencereden üçü de dikdörtgen formlu ve basık kemerlidir. Her bir pencere kapağı düşey dikdörtgenlerden oluşan üçer panoya ayrılmıştır. Pencerelerden, güney yöndekinin pano köşelerinde üç yapraklı bitkisel süslemelere yer verilmiştir. Diğer pencerelerin panoları sade bırakılmıştır. Pencere korkulukları, boş kısımları yıldız motiflerini meydana getiren bir düzenlemeye sahiptir.

Müsellim Camisi'nin dikdörtgen formlu, kaş kemerli, çerçevesiz ve aynalı pencereleri tamamen kalemişi tekniğiyle süslenmiştir. Kapı kanatlarının her biri üçer panoya ayrılmıştır. Pencere çerçevelerinde, kemer yüzeylerinde ve alınlıklarda tamamen bitkisel tarzda süslemelere yer verilmiştir.

Eskihisar Köyü Camisi'nin doğu, batı ve güney cephelerinde bulunan ahşap pencere şebekeleri birbirinden farklı uygulamalar göstermiştir. Alt sıra şebekeler lokmalı parmaklık şeklindedir. Doğu ve batı cephelerin üst sıra pencerelerinde, dışta kafes tekniği uygulanmıştır. İç kısımlarda ise beşer sıra halinde kare şeklinde boşluklar ve boşlukları üstten sınırlayan, ışınal görünümlü, yuvarlak kemerli pencere şebekeleri yer almıştır.

Ömer Paşa (Ketenci) Camisi'nin doğu, batı, kuzey ve güney cephelerinde bir kısmı bugün mevcut olmayan çift kanatlı pencere düzenlemeleri mevcuttur. Sade bırakılan pencere kanatlarının her biri üçer panodan meydana gelmiştir. Bazı pencerelerin kilit kısımlarında, içleri kıvrık dal, rumi ve palmet motifleriyle bezeli metal şemseler dikkat çekicidir. Kasetleme tekniğinin uygulandığı pencere tavanlarında farklı geometrik desenlere yer verilmiştir.

Süleymaniye (Alâeddin), Müsellim ve Ömer Paşa (Ketenci) camileri gibi tek kubbeli olarak inşa edilen yapılarda, pencere formlarının benzerlik gösterdiği fakat süslemelerinin

tamamen farklı olduğu anlaşılmaktadır. Sözü edilen pencereler form bakımından ele alındığında her birinin üzer panoya ayrıldığı görülür. Buna benzer forma sahip pencerelere, Burdur Çavdır Dengere Eski (17-18. yüzyıl)²³⁹ ve İstanbul İskender Paşa (1560)²⁴⁰ camilerinde rastlanmaktadır. Ayrıca, Süleymaniye (Alâeddin) Camisi pencerelerinin üst panolarında görülen Ma'kilî tarzı yazı bezemesini, Antalya dışında, aynı ya da farklı tarzlarda yazılış biçimleriyle yine pencere ve kapı kanatlarının üst panolarında görmek mümkündür. Bu tarz pencere ve kapı kanatlarına, Bayezit Türbesi kapı ve pencere kanatları (1513)²⁴¹, Süleymaniye Camisi pencere kanatları (1549-1556)²⁴², Şehzade Mehmet Türbesi pencere kanatları (1553)²⁴³ ve Yavuz Sultan Selim Türbesi kapı kanatları (1541)²⁴⁴ örnek verilebilir.

Eskihisar Köyü Camisi'nin doğu ve batı yöndeki üst pencerelerinin iç kısımlarında yer alan yuvarlak kemerli pencere şebekeleri, Trabzon Çamburnu Kuşluca Camisi'nin pencere şebekeleriyle büyük oranda benzerlik gösterse de, burada dikdörtgen form tercih edilmiştir.

4.1.8. Direk

İncelenen camilerden yalnızca Süleymaniye Eski Camisi'nin ahşap direk yastığında süslemelere rastlanmıştır. Kazıma tekniğinde yapılan süslemeler "X" şeklinde basit geometrik uygulamalar göstermektedir. Buna benzer süslemeler Denizli Akköy Belenardıç (Torapan) Köyü Camisi'nin (1884-1885)²⁴⁵ ana kirişi üzerinde görülmektedir.

Sivil mimaride de "X" şeklinde süslemelere rastlanmaktadır. Bu süslemelere, Burdur'un Altınyayla (Dirmil) ilçesinde yer alan, 52²⁴⁶ ve 62²⁴⁷ Envanter Numaralı evlerin direk yastıkları örnek verilebilir.

4.2. Malzeme ve Teknik

4.2.1. Kullanılan Ağaçlar

Çalışma dâhilinde tespit edilen camilerin büyük çoğunluğuna Antalya'nın kırsal ve dağlık bölgelerinde rastlanır. Akseki, İbradı, Korkuteli, Elmalı gibi kıyından uzak yerleşime sahip ilçeler, Toros Dağları'nın zengin ormanlık alanlarıyla bir bütünlük içindedirler. Merkez yerleşimleri

²³⁹ Atasoy, 2013: 24-148.

²⁴⁰ Barışta, 2009: 99-115.

²⁴¹ Barışta, 2009: 99-122-135.

²⁴² Barışta, 2009: 99-139.

²⁴³ Barışta, 2009: 99-139.

²⁴⁴ Barışta, 2009: 99- 140.

²⁴⁵ Tercanlı, 2005: 351, 352.

²⁴⁶ Kocaman, 2012: 52.

²⁴⁷ Kocaman, 2012: 152.

sahilde bulunan Alanya, Manavgat ve Finike ilçelerinin ise sınırları iç kesimlere kadar uzanmış ve bu ormanlık alanların bir kısmını içine almıştır.

Bu bağlamda, Toros Dağları'nın içinde barındırdığı Sedir (Katran), Andız, Kızılcım, Ardıç, Ladin, Meşe gibi dayanıklı ağaç türleri, gerek sivil gerekse dini mimaride tercih edilen ağaçlar olmuşlardır. Söz konusu ağaç türlerinin inşa malzemesi olarak kullanılmalarının yanı sıra birer süsleme aracı olarak tercih edildikleri de görülür.

Çalışmada yer alan camilerin, mihrap, minber, mahfil, vaaz kürsüsü, tavan, kapı, pencere ve direklerinde genel olarak bu ağaç türlerinin kullanıldığı düşünülmektedir. Bu düşüncüyü yapmış olduğumuz sözlü mülakatlar destekler niteliktedir.

Akseki Çimi Köyü muhtarının, Çimi Köyü Camisi'nin ahşap malzemeleri hakkında verdiği bilgiye dayanarak; mihrabın Çam, tavanın ise Sedir (Katran) ağacından yapıldığı anlaşılmaktadır²⁴⁸. Demirci Kara Ali Camisi'nin imamı, cami içinde yakın zamanlarda yapılan onarımlarda, marangoz ustalarının kendisine verdiği bilgiyi tarafımıza aktarmıştır. Bu bilgiye göre caminin ahşap malzemelerinde Sedir (Katran) ağacı kullanıldığı öğrenilmektedir²⁴⁹. Aynı imam, tavanda bulunan ahşap kasetlerin düşen kısımlarını Çam ağacı ile yenilediklerinin bilgisini de vermektedir. Demirci Süleyman Camisi'nin etrafında bulunan esnaftan, caminin alt kat tavanında kullanılan ahşap hatıllar ile harim tavanında kullanılan tahta döşemelerin Ardıç ve Andız ağaçlarından yapıldığı öğrenilmektedir²⁵⁰. Bayralar Köyü Camisi'nin emekli imamından alınan bilgilere dayanarak, caminin harim kapısı, minber ve tavanında Andız ağacı kullanılmıştır²⁵¹.

Diğer camilerde kullanılan ahşap malzemelerin türü hakkında bilgi vermek maalesef mümkün değildir. Yukarıda da söylendiği gibi söz konusu ağaç türlerinin, tespiti yapılamayan camilerde genel olarak kullanıldığı düşünülmektedir.

4.2.2. Kullanılan Teknikler

Tespit edilen camilerin ahşap süslemelerinde birbirinden farklı teknikler kullanılmıştır. Bu tekniklerin bazen tek başına bazen de birbirini tamamlar şekilde bir arada kullanıldıkları görülmektedir. Buna göre incelediğimiz camilerin tamamında, kündekari, çakma, oyma, kazıma,

²⁴⁸ Bu bilgi, 9 Kasım 2017'de Akseki ilçesi Çimi Köyü muhtarı Ramazan Önal'dan alınmıştır. (Yaş 74)

²⁴⁹ Bu bilgi, 7 Aralık 2017'de Demirci Kara Ali Camisi'nin imamı Mustafa Çetin'den alınmıştır. (Yaş 53)

²⁵⁰ Bu bilgi, 24 Haziran 2018'de Demirci Süleyman Camisi'nin etrafında bulunan esnaftan alınmıştır.

²⁵¹ Bu bilgi, 12 Mayıs 2018'de Bayralar Köyü muhtarı İsmail Sarı aracılığıyla emekli imam Hamdi Aykut'tan alınmıştır. (Yaş 81)

kafes, ajur ve kalemişi teknikleri tespit edilmiştir. Camilerde en çok, çakma, ajur, oyma, en az ise künde-kari, kafes, kazıma ve kalemişi teknikleri uygulanmıştır.

4.2.2.1. Künde-kari Tekniği

İncelenen 29 camiden altısında taklit künde-kari görülmektedir. Antalya camilerinin ahşap süslemelerinde çok az görülen bu teknik, kullanıldığı alanlarda yalnızca taklit künde-kari olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla hiçbir yapıda gerçek künde-kari tekniğine rastlanmamıştır.

Değirmenlik Köyü, Ömer Paşa (Ketenci), Şeyh Sinan camilerinin kapıları ile Mahmut Seydi Cami'nin harime açılan kapısında taklit künde-kari tekniği uygulanmıştır. Bunun yanında, Merkez Andızlı, Hüsamettin Köyü ve Mahmut Seydi minberlerinin yan aynalıklarında aynı tekniği görmek mümkündür.

4.2.2.2. Çakma Tekniği

Tespit edilen 29 caminin 26'sında çakma tekniği uygulanmıştır. Bu teknik, çalışmamızda yer alan camilerin en çok tavan ve tavan göbeklerinde uygulanmıştır. Çoğunlukla harim ve mahfil tavanlarında görülen, kasetler, ışınsal çizgiler, yıldız motifleri ile kapı ve minber aynalıklarında görülen kare ve dikdörtgen panolar çakma tekniğinde yapılmıştır.

Belenalan Köyü, Büyükalan Köyü, Çimi Köyü, Hüsamettin Köyü, Minareli Köyü, Sarıhacılar Köyü, Mahmut Seydi, Şakirler, Bayralar Köyü, Eski-hisar Köyü, Kadı Mustafa (Halit Hoca Efendi), Kütük (Cami-i Cedit), Toklular (Kerken), Bağyaka, Sururi Vezir Paşa, Demirci Süleyman, Şeyh Sinan ve Demirci Kara Ali camilerinin tavan ve tavan göbeklerinde çakma tekniği görülür.

Bunun dışında, Minareli Köyü, Sarıhacılar Köyü, Süleymaniye Eski, Sururi Vezir Paşa, Karabük Köyü, Alâeddin Eski, Gümüşyaka Köyü, Balibey ve Şeyh Sinan camilerinin minber yan aynalıklarında bu tekniğe yer verilmiştir.

Yine, Belenalan Köyü, Merkez Andızlı, Süleymaniye (Alâeddin), Karabük Köyü ve Müsellim camilerinin kapılarında, Büyükalan Köyü, Mahmut Seydi, Bağyaka, Şeyh Sinan ve Demirci Kara Ali camilerinin kadınlar mahfilinde, Hüsamettin Köyü Camisi'nin mihrabında, Ömer Paşa (Ketenci) Camisi'nin ise pencere tavanlarında çakma tekniği uygulanmıştır.

4.2.2.3. Oyma Tekniği

Tespit edilen camilerde, çakma ve ajur tekniklerinden sonra en çok kullanılan üüncü teknik oyma tekniği olmuştur. Bu teknik toplamda 18 camide uygulanmıştır.

Değirmenlik Köyü, Sarıhacılar Köyü, Merkez Andızlı, Süleymaniye (Alâeddin), Ömer Paşa (Ketenci), Karabük Köyü ve Müsellim camileri ile Mahmut Seydi Camisi'nin kapılarında oyma tekniği görülmektedir. Kapıların pano yüzeyleri, aynalıkları ve binilerinde yoğunlaşan süslemeler genellikle bitkisel karakterlidir.

Değirmenlik Köyü, Hüsamettin Köyü, Minareli Köyü, Mahmut Seydi, Merkez Andızlı, Süleymaniye (Alâeddin), Bayralar Köyü, Kütük (Cami-i Cedit), Bağyaka ve Karabük Köyü camilerinin minberlerinde, bu teknikle elde edilen bitkisel tarzda süslemelere yer verilmiştir. Bunlar içinde, Süleymaniye (Alâeddin) Camisi'nin minber giriş aynalığı ve tepeliği, oyma tekniğinde yapılmış dikkat çekici süslemelere sahiptir.

Çimi Köyü, Hüsamettin Köyü, Sarıhacılar Köyü, Mahmut Seydi, Eskihisar Köyü, Yeni (Tahta Mescit) ve Sururi Vezir Paşa camilerinin tavanlarında, genellikle de tavan göbeği merkezleri ile yıldız kompozisyonlarının iç yüzeylerinde oyma tekniği uygulanmıştır. Oyma tekniği ile elde edilen süslemeler büyük oranda bitkisel görünümlüdür.

Çimi Köyü, Değirmenlik Köyü, Minareli Köyü, Sarıhacılar Köyü ve Süleymaniye Eski camilerinin mihraplarında, oyma tekniğiyle yapılmış süslemeler yer almıştır. Bu süslemeler, Sarıhacılar Köyü mihrabının çerçeve bordürlerinde olduğu gibi genellikle bitkisel tarzdadır.

Belenalan Köyü, Mahmut Seydi, Bağyaka camilerinin mahfillerinde, Sarıhacılar Köyü ile Süleymaniye (Alâeddin) camilerinin pencere ve vaaz kürsülerinde oyma tekniği uygulanmıştır. Süleymaniye (Alâeddin) Camisi'nin güney pencerelerinin üst panoları ile vaaz kürsüsü kitabeleri oyma tekniğinde yapılmış başarılı örnekler olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.2.2.4. Kazıma Tekniği

Bu teknikle yapılan süslemeler, dört farklı caminin dört farklı ahşap unsurunda görülmektedir. Genellikle geometrik karakterli bu süslemeler, aslında basit zikzaklar ve benzeri çizgilerden oluşmuştur.

Balibey Camisi minberinde, giriş sövelerinin kuzey yüzeylerini hareketlendiren üç dilimli çizgiler ile söve uçları kazıma tekniğiyle elde edilmiştir.

Mahmut Seydi Camisi'nin vaaz kürsüsünde, üzerine kitapların konulduğu yarım daire formulu ahşap tahtanın sırt yüzeyi, tek sıra halinde devam eden zikzak motifleriyle süslenmiştir. Basit çizgili zikzak motifinde kazıma tekniği uygulanmıştır.

Bağyaka Camisi'nin, harim, kadınlar mahfili ve giriş revağının tavanlarında kazıma tekniğinin de uygulandığı, sarkıtılmış nar motiflerine yer verilmiştir. Kazımlar narların dilimlenmesinde ve nar kaidelerinin dairesel formlarında görülmektedir.

Süleymaniye Eski Cami'nin harimi, mihrap eksenine yerleştirilen iki direk ile iki sahna ayrılmıştır. Bu direklerden kuzey yöndekinin yastık yüzüne, kazıma tekniğinde işlenmiş "X" şeklinde basit geometrik şekiller uygulanmıştır.

4.2.2.5. Kafes Tekniği

Bu teknikle yapılan süslemelerin, tespit edilen camilerde sınırlı olarak uygulandığı görülür. Kafes tekniği, minber, kadınlar mahfili ve pencere şebekelerinde uygulanmıştır. Toplam sekiz camide kafes tekniği uygulanmıştır.

Büyükalın Köyü ve Sururi Vezir Paşa camilerinin minber korkulukları ile Değirmenlik Köyü Camisi'nin minber ve köşk korkuluklarında kafes tekniğine yer verilmiştir.

Yine Büyükalın Köyü, Hüsamettin Köyü, Sarıhacılar Köyü, Gümüşyaka Köyü ve Bağyaka camilerinin kadınlar mahfilinde kafes tekniği uygulanmıştır. Hüsamettin Köyü Camisi'nin mahfilinde baklava desenli süslemeler oluşturulmuştur.

Eskihisar Köyü Camisi'nin doğu ve batı cephelerinde, üst kısımların dış tarafına yerleştirilen pencere şebekelerinde kafes tekniği uygulanmıştır.

4.2.2.6. Ajur Tekniği

Çalışmada yer alan camilerde, çakma tekniğinden sonra en fazla karşılaşılan teknik ajur tekniği olmuştur. Toplamda 20 camide bu teknik uygulanmıştır. Uygulandığı alanlar minber ve vaaz kürsülerinde yoğunluk göstermektedir.

Belenalan Köyü, Büyükalın Köyü, Değirmenlik Köyü, Hüsamettin Köyü, Minareli Köyü, Sarıhacılar Köyü, Süleymaniye Eski, Mahmut Seydi, Merkez Andızlı, Süleymaniye (Alâeddin), Bayrallar Köyü, Gümüşyaka Köyü, Yeni (Tahta Mescit), Bağyaka, Sururi Vezir Paşa, Alâeddin Eski, Karabük Köyü, Balibey ve Müsellim camilerinin minberlerinde, korkuluklar başta olmak üzere, süpürgelik ve taç kısımlarında ajur tekniğinin uygulandığı görülmektedir. Minber ve köşk korkuluklarında daha çok dekoratif sütun ve "S" kıvrımlı süslemelere yer verilmiştir.

Süpergelikler yuvarlak ve kaş kemerlerden oluşan boşluklarla geçilmiştir. Minber giriş ve köşk tepelikleri genellikle bitkisel kompozisyonlardan oluşmuştur.

Değirmenlik Köyü, Hüsamettin Köyü, Minareli Köyü, Sarıhacılar Köyü, Süleymaniye Eski ve Mahmut Seydi camilerinin vaaz kürsüsü korkuluklarında ajur tekniği uygulanmıştır. Süleymaniye (Alâeddin) Camisi'nin vaaz kürsüsünde maşrabiye tekniği görülmektedir.

Hüsamettin Köyü, Minareli Köyü, Mahmut Seydi ve Müsellim camilerinin kadınlar mahfilinde yer alan korkuluklar ajur tekniğiyle oluşturulmuştur. Hüsamettin Köyü ve Minareli Köyü camilerinin korkulukları küçük sütunlarla geçilmiştir. Mahmut Seydi Camisi'nde "S" kıvrımlı, Müsellim Camisi'nde ise üç sıradan oluşan korkuluk düzenlemesine yer verilmiştir. Gümüşyaka Köyü Camisi'nin mahfil korkuluklarının batı kısmında görülen pano uygulamaları ajur tekniğindedir.

Çimi Köyü, Hüsamettin Köyü ve Sarıhacılar Köyü camilerinde bulunan mihraplardan ilk ikisinin çerçeve, diğerinin ise hem çerçeve hem de tepelik kısmında ajur tekniğinin uygulandığı görülür. Tekniğin uygulandığı alanlar bitkisel kompozisyonlarla sınırlı kalmıştır.

Merkez Andızlı Camisi'nin kesik kubbeli tavan saçakları, ajur tekniğiyle içleri boşaltılmış küçük yarım dairelerle hareketlendirilmiştir.

Mahmut Seydi Camisi'nin son cemaat yerinde, batı yöndeki kapalı mekâna açılan kapı, kanatları üzerinde ajur tekniğinin uygulandığı tek örnektir. Kapı kanatları yatay olarak altışar panoya ayrılmış, geniş olan panolar küçük sütunlarla, dar olanlar ise boş kısımları sekiz kollu yıldız motifini veren düzenlemelerle geçilmiştir.

Eskihisar Köyü Camisi'nin doğu, batı ve güney cephelerdeki alt sıra pencere şebekeleri ile doğu ve batı cephelerdeki üst sıra iç pencere şebekeleri ajur tekniğindedir.

4.2.2.7. Kalemîşi Tekniği

Çalışmada yer alan sadece dört camide ahşap üzerine kalemîşi tekniğine rastlanmaktadır. Bu camiler arasında çarpıcı bir örnek olarak, Müsellim Camisi'nin kalemîşi süslemelerini özel bir yere koymak gerekir.

Müsellim Camisi'nin bütün ahşap elamanları üzerinde, boş yer bırakılmaksızın kalemîşi tekniğinin uygulandığı görülür. Bu elamanlar, minber, mahfil, kapı ve pencerelerdir. Bitkisel tarzdaki gül, goncagül, lale, karanfil, papatya, çiğdem, kıvrık dallar, yapraklar, çiçek demetleri, natüralist çiçekler zengin bir görsellik sunmuşlardır. Zemin ve konturlarda, sarı, turuncu, siyah; motifler üzerinde ise kırmızı, pembe, mavi, yeşil ve beyaz renkler tercih edilmiştir.

Balibey Camisi'nin minbere giriş kemeri ile aynalık yüzeyi kalemişi tekniğinde süslenmiştir. Her iki kısımda da açık mavi zemin üzerine, yüzeyi tamamen dolduran kıvrık dal ve rumi motiflerine yer verilmiştir.

Süleymaniye (Alâeddin) Camisi'nin minber giriş aynalığı ve tepeliği ile köşk tavanında karşılaşılan kalemişi uygulaması maalesef silinmeye yüz tutmuştur. Giriş aynalığının zemininde ara ara seçilebilen kırmızı renk, tepelik kısmında biraz daha belirgin gözükmektedir. Dıştan iki sıra kırmızı renkli çizgiyle çevrelenen köşk tavanında, muhtemelen sarı zemin üzerine kırmızı renkli yıldız ve fiyonk tarzında motifler işlenmiştir. Yıldız ve fiyonkların içleri siyah renktedir.

Büyükalın Köyü Camisi'nin kare formlu tavan göbeği ile harim tavanını en dıştan çevreleyen bordürlerde kalemişi süslemeler görülmektedir. Tavan göbeği ve dış bordürleri bezeyen bitkisel tarzdaki süslemeler, beyaz zemin üzerine kırmızı, sarı ve yeşil renklerle boyanmıştır. Bu süslemeleri, gül, sümbül, karanfil, yaprak ve dallar oluşturmuştur. Ayrıca çin bulutu motifine benzeyen dairesel bir süslemeye daha yer verilmiştir.

4.3. Motif ve Kompozisyon

Çalışmada yer alan camilerin motif ve kompozisyon programları, bitkisel, geometrik, nesnel ve yazı başlıkları adı altında aşağıda tanıtılmıştır. Camilerde bitkisel ve geometrik süslemelerin sıkça kullanıldığı görülmektedir. Buna karşılık nesne ve yazıdan oluşan süslemeler daha az tercih edilmiştir.

4.3.1. Bitkisel

Bitkisel tarzdaki süslemeler, incelenen 29 camiden 20'sinde görülmektedir. Geriye kalan, Şakirler, Kadı Mustafa (Halit Hoca Efendi), Kütük (Cami-i Cedit), Toklular (Kerken), Alâeddin Eski, Demirci Süleyman, Karabük Köyü, Şeyh Sinan ve Demirci Kara Ali camilerinde bitkisel tarzda süslemelere rastlanmamıştır.

Genelde gövdesini sap ve kıvrık dalların oluşturduğu bitkisel kompozisyonlar bazen gerçek bazen de stilize edilmiş şekliyle verilmiştir. Sadece sap ve kıvrık dallardan oluşmayan kompozisyonlar, bünyesinde yaprak ve çiçek motiflerini de barındırmıştır.

Minareli Köyü Camisi'nin minber tepeliğinde stilize edilmiş kıvrık dallar yine stilize edilmiş yaprak motifleriyle bir bütünlük içindedir (Fotoğraf 4.1). Sarıhacılar Köyü Camisi mihrabının kemer köşeleri, dış çerçeve bordürü ve tepelik kısımlarında, yaprak uçları volütlerle bitirilen sap ve kıvrık dallar görülmektedir. Mahmut Seydi Camisi'nin harime giriş kapısının aynalığında, etrafı yapraklarla hareketlendirilmiş kıvrık dallara yer verilmiştir (Fotoğraf 4.2).

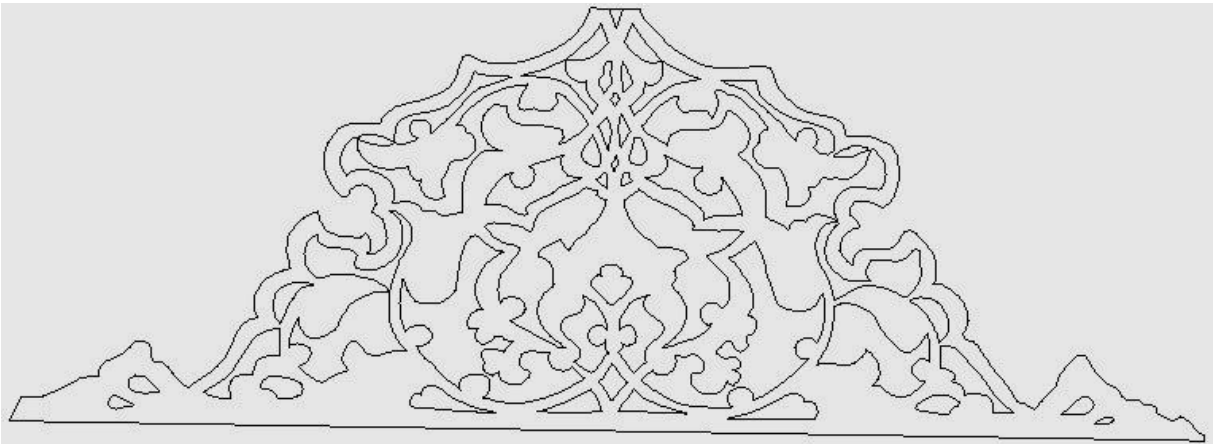
Süleymaniye (Alâeddin) Camisi'nin minber tepeliğini iç içe grift şekilde kıvrık dallar ve yapraklar oluşturmuştur (Fotoğraf 4.3). Merkez Andızlı Camisi'nin minber giriş kemerinde kıvrık dal ve yapraklara rastlanmaktadır (Fotoğraf 4.4). Bayralar Köyü Camisi'nin minber giriş kemeri ve tepeliği ile kuzey cephedeki köşk kemerinde, kıvrık dal ve yapraklar birbirine benzer şekilde yer almıştır (Fotoğraf 4.5). Aynı benzerlik Yeni (Tahta Mescit) Cami'nin minber tepeliği ile şadırvanlı bölümün tavan göbeğinde görülür (Fotoğraf 4.6). Balibey Camisi'nin minber giriş kemeri ve tepelik yüzeyleri rumi motiflerinin de bulunduğu kıvrık dallarla birlikte kalemişi tekniğiyle bezenmiştir (Fotoğraf 4.7). Müsellim Camisi'nin pencere çerçevelerinde kıvrık dal ve yapraklar görülmektedir (Fotoğraf 4.8). Aynı caminin kadınlar mahfili taşıyan kemer yüzeylerinde yine kalemişi tekniğiyle yapılmış sap ve kıvrık dallardan doğan natüralist tarzda çiçek demetlerine yer verilmiştir (Fotoğraf 4.9).

Fotoğraf 4. 1 Minareli Köyü Camisi, minber tepelik

Fotoğraf 4. 2 Mahmut Seydi Camisi, kapı aynalığı

Fotoğraf 4. 3 Süleymaniye (Alâeddin) Camisi, minber tepelik

Fotoğraf 4. 4 Merkez Andızlı Camisi, minber kemer

Fotoğraf 4. 5 Bayralar Köyü Camisi, minber tepelik

Fotoğraf 4. 6 Yeni (Tahta Mescit) Cami, minber tepelik

Fotoğraf 4. 7 Balibey Camisi, minber aynalık

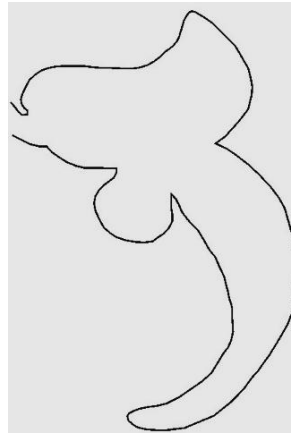

Fotoğraf 4. 8 Müsellim Camisi, pencere aynalık

Fotoğraf 4. 9 Müsellim Camisi, mahfil kemer

İncelen camilerde rumi motifine çok az yer verilmiştir. Sadece üç camide karşılaşılan bu motif kıvrık dallardan çıkmış bir vaziyettedir. Süleymaniye (Alâeddin) Camisi'nin minber giriş aynalıği ve tepeliği ile güney duvara yerleştirilen pencere kapaklarının şemse düzenlemelerinde rumi motifleri görülmektedir (Çizim 4.1). Balibey Camisi'nin minber giriş kemeri ve tepelik yüzeyleri kıvrık dallardan çıkan rumilerle bezelidir (Fotoğraf 4.10). Son olarak Müsellim Camisi'nin kadınlar mahfilini taşıyan direklerin güney yüzeylerine yerleştirilen bordür içlerinde kıvrık dallardan çıkan rumi motifleri görülür (Fotoğraf 4.11).

Çizim 4. 1 Süleymaniye (Alâeddin) Camisi, minber aynalık

Fotoğraf 4. 10 Balibey Camisi, minber aynalık

Fotoğraf 4. 11 Müsellim Camisi, mahfil bordür

Tespit edilen camilerin ahşap süslemelerinde yer alan palmet motifleri her ne kadar aynı formu verseler de yanlara doğru yayılan yaprak düzenlemeleri bazen birden fazla olmuştur. Sarıhacılar Köyü Camisi'nin mihrap kemeri palmet motifleriyle hareketlendirilmiştir. Mihrap çerçevesinin iç bordüründe çift sıralı sarmal içlerine yine palmet motifleri yerleştirilmiştir (Fotoğraf 4.12). Aynı caminin vaaz kürsüsünün en alt kısmı palmet motifiyle sonlandırılmıştır. Değirmenlik Köyü Camisi'nin minber giriş, köşk ve geçit kemerleri ile yine minber giriş tepeliği ve söve uçlarında palmet motifleri yer almıştır (Fotoğraf 4.13). Süleymaniye (Alâeddin) Camisi'nin minber giriş tepeliğinde ve güney duvarın pencere kanatlarında yer verilen şemselerde palmet motifleri görülmektedir (Fotoğraf 4.14). Vaaz kürsüsünü taşıyan direklerin uç kısımları palmet motifleriyle bitirilmiştir (Fotoğraf 4.15). Bayralar Köyü, Bağyaka ve Yeni (Tahta Mescit) camilerinin minber tepeliklerini yanlardan sınırlayan palmetler, birbirleriyle benzer görünüm sergilemektedirler (Fotoğraf 4.16, 4.17, 4.18). Merkez Andızlı Camisi'nin minber giriş kemeri palmet motifleriyle hareketlendirilmiştir. Aynı minberin korkuluk boyunca uzanan aynalık bordürü kartuşlarla bezelidir. Kartuşların uç kısımları ise birer palmetle son bulmuştur. Belenalan Köyü ve Mahmut Seydi camilerinin minber giriş tepeliklerinde palmet motifleri görülür (Fotoğraf 4.19, 4.20).

Fotoğraf 4. 12 Sarıhacılar Köyü Camisi, mihrab bordür

Fotoğraf 4. 13 Değirmenlik Köyü Camisi, minber söveleri

Fotoğraf 4. 14 Sülymaniye (Alâeddin) Camisi, pencere panoları

Fotoğraf 4. 15 Sülymaniye (Alâeddin) Camisi, vaaz kürsüsü direkleri

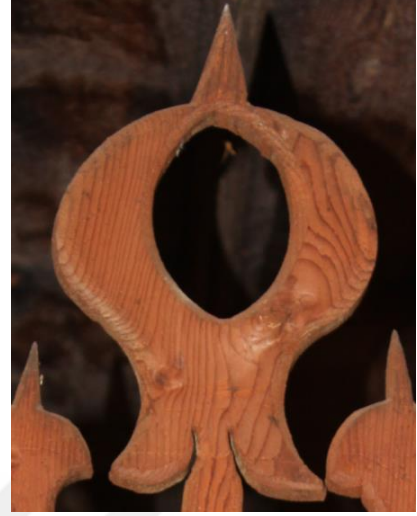
Fotoğraf 4. 16 Bayralar Köyü Camisi, minber tepelik

Fotoğraf 4. 17 Bağyaka Camisi, minber tepelik

Fotoğraf 4. 18 Yeni (Tahta Mescit) Cami, minber tepelik

Fotoğraf 4. 19 Belenalan Köyü Camisi, minber tepelik

Fotoğraf 4. 20 Mahmut Seydi Camisi, minber tepelik

Rumi motifinde olduğu gibi sınırlı sayıda camide tespit edilen üç dilimli yaprak motifiyle yalnızca Sarıhacılar Köyü, Bağyaka, Bayralar Köyü, Eskihisar Köyü ve Mahmut Seydi camilerinde karşılaşılmaktadır. Sarıhacılar Köyü, Bağyaka, Bayralar Köyü ve Eskihisar Köyü camilerinin harime giriş kapılarında yer alan panolardan bazılarının köşe kısımlarına üç dilimli yaprak motifi işlenmiştir (Fotoğraf 4.21, 4.22, 4.23). Yine Mahmut Seydi Camisi'nin harime giriş kapısının aynalık kısmında benzer şekilde üç dilimli yaprak motifine yer verildiği görülmektedir.

Fotoğraf 4. 21 Sarıhacılar Köyü Camisi, kapı panoları

Fotoğraf 4. 22 Bağyaka Camisi, kapı panoları

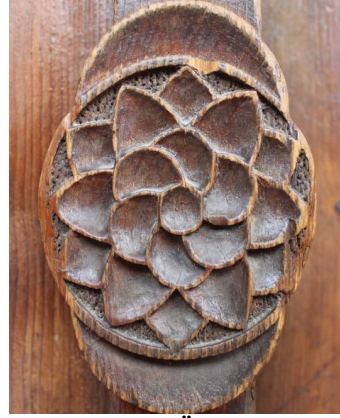

Fotoğraf 4. 23 Eskihisar Köyü Camisi, kapı panoları

Gülbezek motifleri hem formları hem de iç düzenlemeleri bakımından farklılıklar göstermektedir. Mahmut Seydi Camisi'nin kadınlar mahfilinde, Ömer Paşa (Ketenci) Camisi'nin ise kapı binisinde daire formlu verilen gülbezeker (Fotoğraf 4.24, 4.25), Bayralar Köyü Camisi'nin minberinde üçgen formludur (Fotoğraf, 4.26). Bayralar Köyü ve Bağyaka camilerinin harime giriş kapılarının panolarında kare formlu gülbezek motiflerinin yer aldığı görülür (Fotoğraf 4.27, 4.28).

Fotoğraf 4. 24 Mahmut Seydi Camisi, mahfil

Fotoğraf 4. 25 Ömer Paşa (Ketenci) Camisi, kapı binisi

Fotoğraf 4. 26 Bayralar Köyü Camisi, minber panoları

Fotoğraf 4. 27 Bayralar Köyü Camisi, kapı panoları

Fotoğraf 4. 28 Bağyaka Camisi, kapı panoları

Tespit edilen camilerde sarkıtılmış olarak verilen nar motiflerine genellikle harim ve mahfil tavanlarında rastlanılır. Bunun dışında Bayralar Köyü Camisi'nin minber köşk tavanından sarkıtılan nar motifi istisnai olarak görülür (Fotoğraf 4.29). Bayralar Köyü, Sarıhacılar Köyü ve Mahmut Seydi camilerinin harim tavanlarında (Fotoğraf 4.30, 4.31, 4.32), Bağyaka Camisi'nin

ise kadınlar mahfili ile harime giriş revağının tavanında nar motiflerine yer verilmiştir (Fotoğraf 4.33).

Fotoğraf 4. 29 Bayralar Köyü Camisi, minber köşkü

Fotoğraf 4. 30 Bayralar Köyü Camisi, harim tavanı

Fotoğraf 4. 31 Mahmut Seydi Camisi, harim tavanı

Fotoğraf 4. 32 Mahmut Seydi Camisi, harim tavanı

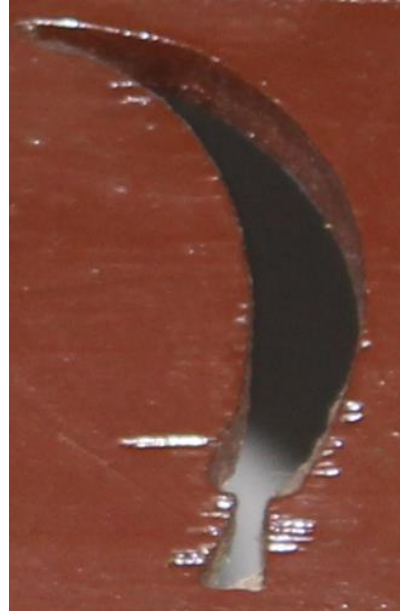

Fotoğraf 4. 33 Bağyaka Camisi, mahfil tavanı

Servi ağacı motifi yalnızca iki camide görülmektedir. Bunlardan ilki Değirmenlik Köyü Camisi'nin harime girişi sağlayan kapı kanatlarının üst panolarında yer alır (Fotoğraf 4.34). Diğeri ise Mahmut Seydi Camisi'nin minber giriş tepeliğinde birbirine dönük şekilde verilmiştir (Fotoğraf 4.35).

Fotoğraf 4. 34 Değirmenlik Köyü Camisi, kapı panoları

Fotoğraf 4. 35 Mahmut Seydi Camisi, minber tepelik

Gül, lale, papatya, sümbül, çiğdem ve karanfil gibi çiçek motifleri daha çok Müsellim ile Büyükalan Köyü camilerinin kalemişi süslemelerinde görülmektedir. Büyükalan Köyü Camisi'nin tavan süslemelerinde, Müsellim Camisi'nin ise minber, pencere ve kadınlar mahfilinde çiçek motifleriyle karşılaşılmaktadır (Fotoğraf 4.36, 4.37, 4.38, Çizim 4.2).

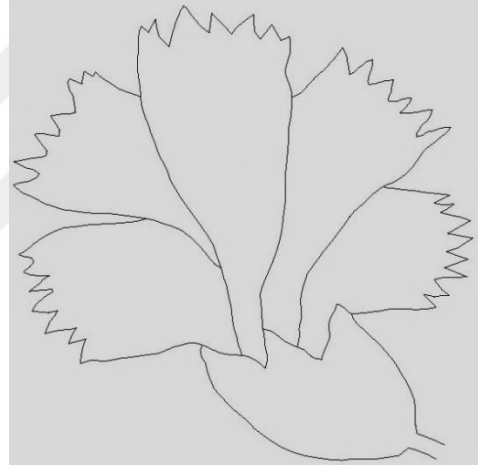
Fotoğraf 4. 36 Büyükalan Köyü Camisi, harim tavanı

Fotoğraf 4. 37 Büyükalan Köyü Camisi, harim tavanı

Fotoğraf 4. 38 Müsellim Camisi, mahfil tavanı

Çizim 4. 2 Müsellim Camisi, mahfil kemer

4.3.2. Geometrik

Geometrik süslemeler, Kadı Mustafa (Halit Hoca Efendi), Kütük (Cami-i Cedit) ve Alâeddin Eski camileri hariç diğer 26 camide görülmektedir. Tespit edilen camilerde en çok yıldız motiflerine yer verilmiştir. Bu yıldızlar genel olarak, dört, beş, altı, sekiz, on, on altı ve yirmi kolludur.

Dört kollu yıldız motifi, Şeyh Sinan, Demirci Kara Ali ve Büyükalan Köyü camilerinin harim ve mahfil tavanlarında kasetler içinde yer almaktadır (Fotoğraf 4.39). Mahmut Seydi Camisi'nin harime giriş kapısının panolarında yine dört kollu yıldız motifi görülmektedir (Fotoğraf 4.40). Beş kollu yıldız motifi, Balibey Camisi'nin minber tepeliğinde ajur tekniğinde işlenmiştir (Fotoğraf 4.41). Karabük Köyü Camisi'nin minber köşk saçaklarında yine ajur tekniğinde işlenmiş beş kollu yıldız motiflerine yer verilmiştir (Fotoğraf 4.42). Çimi Köyü Camisi'nin mihrap tepeliğini yanlardan sınırlayan çıkıntı yüzeylerine birer adet beş kollu yıldız

motifi yapılmıştır (Fotoğraf 4.43). Sarıhacılar Köyü ve Mahmut Seydi camilerinin tavanlarında altı kollu yıldız kompozisyonları görülür (Fotoğraf 4.44, 4.45). Gümüşyaka Köyü Camisi'nin minber giriş tepeliğinde uygulanan altı kollu yıldız motifi diğerlerinden farklı bir form sergilemektedir. Belenalan Köyü, Hüsamettin Köyü, Minareli Köyü, Sarıhacılar Köyü, Şakirler, Toklular (Kerken) ve Demirci Süleyman camilerinin tavanlarında sekiz kollu yıldız motifleriyle karşılaşılacaktır (Fotoğraf 4.46, 4.47, 4.48). Merkez Andızlı Camisi'nin doğu minber aynalığında bulunan dairesel formun içi on kollu yıldız motifiyle geçilmiştir (Çizim 4.3). Hüsamettin Köyü Camisi'nin doğu minber aynalığında yirmi kollu yıldız motifi görülmektedir (Çizim 4.4). On altı kollu yıldız motifi yalnızca Eskihisar Köyü Camisi'nin harim tavanında yapılmıştır (Fotoğraf 4.49)

Fotoğraf 4. 39 Demirci Kara Ali Camisi, mahfil tavan

Fotoğraf 4. 40 Mahmut Seydi Camisi, kapı panoları

Fotoğraf 4. 41 Balibey Camisi, minber tepelik

Fotoğraf 4. 42 Karabük Camisi, minber köşk

Fotoğraf 4. 43 Çimi Köyü Camisi, mihrap tepelik

Fotoğraf 4. 44 Sarıhaçlar Köyü Camisi, harim tavan

Fotoğraf 4. 45 Mahmut Seydi Camisi, harim tavan

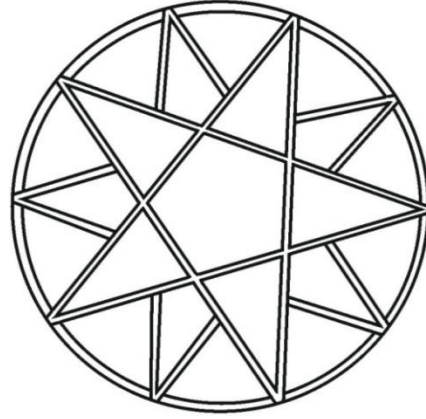
Fotoğraf 4. 46 Sarıhaçlar Köyü Camisi, harim tavan

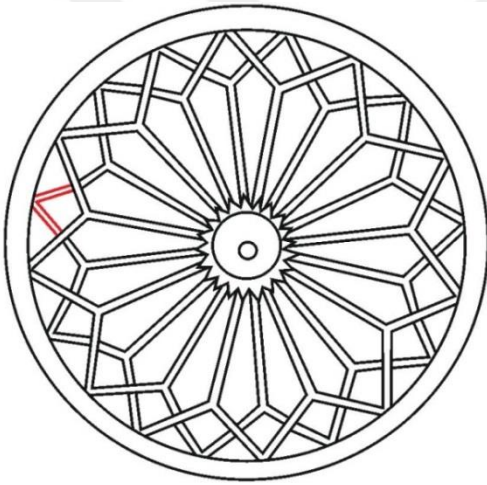
Fotoğraf 4. 47 Şakirler Camisi, harim tavan

Fotoğraf 4. 48 Demirci Süleyman Camisi, harim tavan

Çizim 4. 3 Merkez Andızlı Camisi, minber aynalık

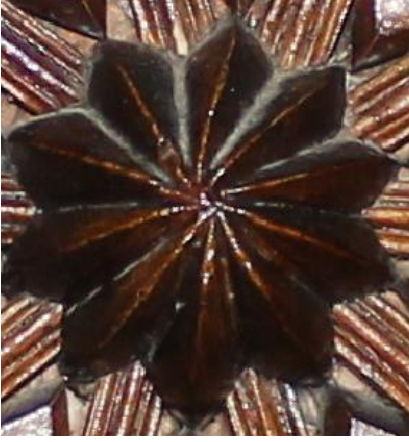

Çizim 4. 4 Hüsamettin Köyü Camisi, minber aynalık

Fotoğraf 4. 49 Eskihisar Köyü Camisi, harim tavan

Çalışmada yer alan camilerin ahşap süslemelerinde yıldız ve çarkıfelek şeklinde kabara motiflerine yer verildiği görülür. Yüzeyi yaprak motifleriyle çarkıfelek şeklinde hareketlendirilmiş kabara ise dikkat çekicidir. Bunun yanında, etrafı bitkisel süslemelerle bezeli kabara motifleri de görülmektedir. Merkez Andızlı Camisi'nin harime giriş ve minber kapısı ile minberin doğu aynalığında görülen yıldız kabara yalnızca bu yapıda uygulanmıştır (Fotoğraf 4.50). Çarkıfelek motifi, yine sadece Hüsamettin Köyü Camisi'nin doğu minber aynalığının merkezinde görülür (Fotoğraf 4.51). Mahmut Seydi Camisi'nin kadınlar mahfilinin çıkma tavanında görülen kabaranın yüzeyi yaprak motifleriyle çarkıfelek şeklinde hareketlendirilmiştir (Fotoğraf 4.52). Mahmut Seydi Camisi'nin harime giriş kapısının aynalığı ile Bağyaka Camisi'nin harim kapı kanatlarında bitkisel motiflerle çevrelenmiş kabara yer verilmiştir (Fotoğraf 4.53, 4.54).

Fotoğraf 4. 50 Merkez Andızlı Camisi, minber aynalık

Fotoğraf 4. 51 Merkez Andızlı Camisi, minber aynalık

Fotoğraf 4. 52 Hüsamettin Köyü Camisi, minber aynalık

Fotoğraf 4. 53 Mahmut Seydi Camisi, mahfil tavan

Fotoğraf 4. 54 Mahmut Seydi Camisi, kapı aynalık

Fotoğraf 4. 55 Bağyaka Camisi, kapı panoları

“C” kıvrımlarından oluşan süslemeler Bayralar Köyü ile Bağyaka camilerinin harime giriş kapıları ve minberlerinde uygulama alanı bulmuştur (Fotoğraf 4.56, 4.57).

Fotoğraf 4. 56 Bayralar Köyü Camisi, kapı bordür

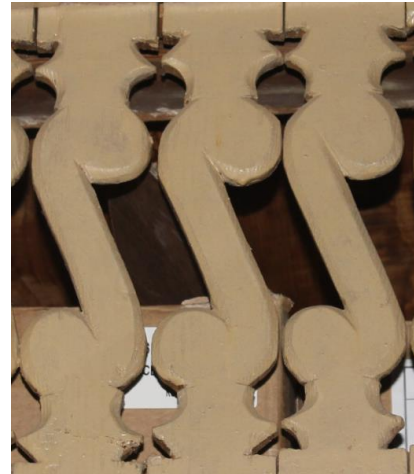

Fotoğraf 4. 57 Bağyaka Camisi, kapı bordür

“S” kıvrımlı süslemelerle genel olarak minber, mahfil ve vaaz kürsülerinin korkuluklarında karşılaşılır. Form olarak birbirinden farklı düzenlemeler gösteren bu tarz süslemeler, Minareli Köyü, Sarıhacılar Köyü, Süleymaniye Eski, Bayralar Köyü, Bağyaka ve Sururi Vezir Paşa camilerinde görülmektedir (Fotoğraf 4.58, 4.59, 4.60, 4.61). Ayrıca Sarıhacılar Köyü Camisi'nin mihrap tepeliği ile kesik kubbe göbeğinde ve Bayralar Köyü Camisi'nin minber köşk kemerinde, bitkisel kompozisyonlar içerisinde kullanım alanı bulmuştur.

Fotoğraf 4. 58 Minareli Köyü Camisi, vaaz kürsüsü korkuluk

Fotoğraf 4. 59 Sarıhacılar Köyü Camisi, minber köşk korkuluk

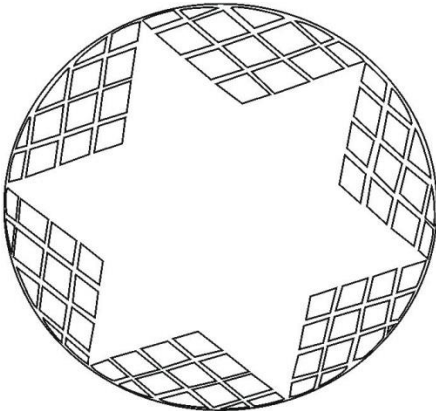

Fotoğraf 4. 60 Süleymaniye Eski Cami, vaaz kürsüsü korkuluk

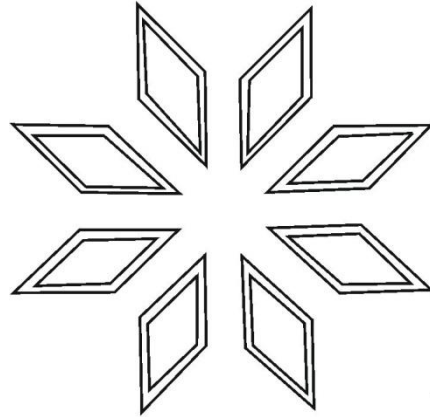

Fotoğraf 4. 61 Bayralar Köyü Camisi, minber köşk korkuluk

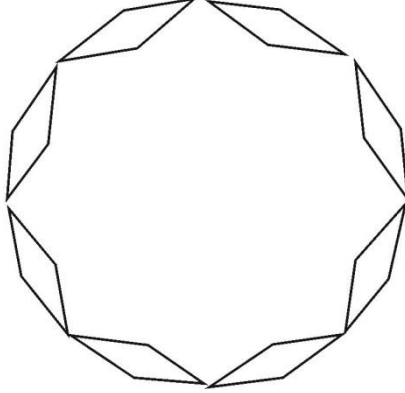
Baklava motifi, Hüsamettin Köyü Camisi'nin mahfil korkuluklarında, Sarıhacılar Köyü Camisi'nin kesik kubbe göbeğinde, Demirci Süleyman ile Bayralar Köyü camilerinin tavanında yer alan yıldız kolları arasında görülmektedir (Çizim 4.5, 4.6, 4.7). Yine Merkez Andızlı Camisi'nin doğu minber aynalığında baklava motifi görülür (Fotoğraf 4.62). Baklava motifinin uygulama alanları ve yapılaş biçimleri farklılıklar göstermektedir.

Çizim 4. 5 Sarıhacılar Köyü Camisi, kesik kubbe göbeği

Çizim 4. 6 Demirci Süleyman Camisi, harim tavan

Çizim 4. 7 Bayrallar Köyü Camisi, harim tavan

Fotoğraf 4. 62 Merkez Andızlı Camisi, minber aynalık

Yalnızca Akseki’de bulunan bazı camilerin mihrap çerçevelerinde, çift sıralı sarmal motifinin uygulandığı görülmektedir. Hüsamettin Köyü Camisi’nin mihrap çerçevesindeki sarmallar bitkisel kompozisyonun saplarını oluşturmaktadır (Fotoğraf 4.63). Sarıhacılar Köyü Camisi’nin mihrap çerçevesinde sarmallar arasına palmet motifleri yerleştirilmiştir (Fotoğraf 4.64). Değirmellik Köyü Camisi’nin mihrap çerçevesinde sade görünümlü sarmal motiflerine yer verilmiştir (Fotoğraf 4.65).

Fotoğraf 4. 63 Hüsamettin Köyü Camisi, mihrap bordür

Fotoğraf 4. 64 Sarıhaçlar Köyü Camisi, mihrap bordür

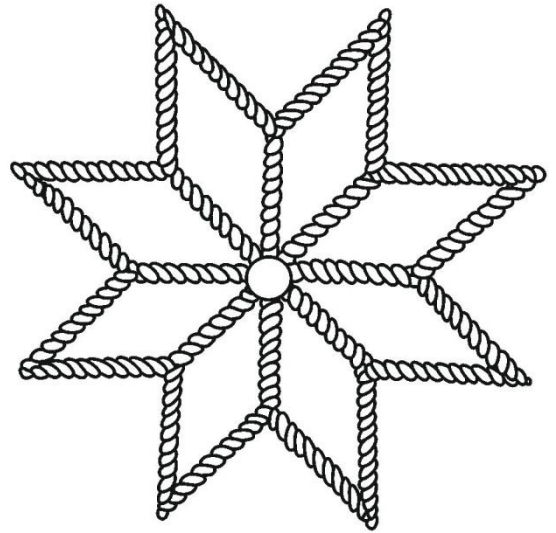

Fotoğraf 4. 65 Değirmenlik Köyü Camisi, mihrap bordür

Burma motifi, Mekez Andızlı Camisi'nin minber giriş sövesinde ve Demirci Süleyman Camisi'nin tavanında bulunan yıldız kollarında uygulanmıştır (Fotoğraf 4.66, Çizim 4.8).

Fotoğraf 4. 66 Merkez Andızlı Camisi, minber söve

Çizim 4. 8 Demirci Süleyman Camisi, harim tavan

Zikzak motifi, incelenen camilerde genellikle ahşap yüzeyi basit çiziklerle süslemektedir. Bağyaka ve Bayralar Köyü camilerinin tavanlarından sarkan nar motifi kaidelerinde, Sarıhacılar Köyü Camisi'nin mahfil altı şeridinde ve Mahmut Seydi Camisi'nin vaaz kürsüsünde basit şekillerde uygulanmıştır (Fotoğraf 4.67). Merkez Andızlı Camisi'nin minber giriş sövesi ile aynalık bördürlerinde uygulandığı alana hareketlilik kazandırmıştır (Fotoğraf 4.68).

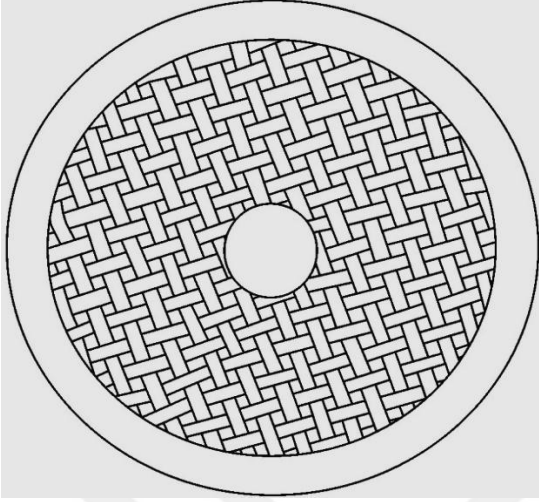

Fotoğraf 4. 67 Sarıhacılar Köyü Camisi, mahfil şerit

Fotoğraf 4. 68 Merkez Andızlı Camisi, minber bordür

Sepet örgü şeklindeki süslemeler sadece Sarıhacılar Köyü Camisi'nin kesik kubbe göbeğinde ve mihrap çerçevesinin bordüründe görülmektedir (Çizim 4.9, Fotoğraf 4.69).

Çizim 4. 9 Sarıhacılar Köyü Camisi, kesik kubbe

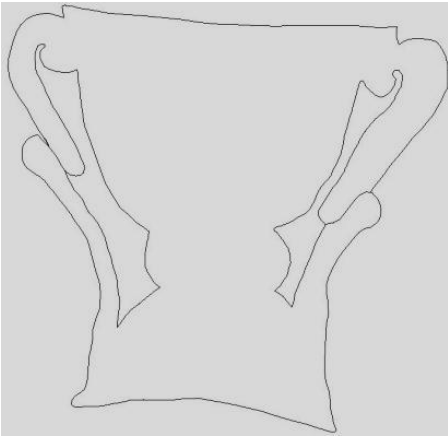

Fotoğraf 4. 69 Sarıhacılar Köyü Camisi, mihrap bordür

4.3.3. Nesneli

İncelenen camilerin ahşap süslemelerinde nesneli motiflere çok az yer verildiği görülmektedir. Oyma ve kalemişi tekniğinde yapılan nesnelerin tamamı vazolardan oluşmaktadır. Vazoların her birinden bitkisel kompozisyonlar çıkmaktadır.

Müsellim Camisi'nin kadınlar mahfilini taşıyan kemerlerin kuzey yüzeylerinde kalemişi tekniğinde yapılmış tek ve çift kulplu vazolara yer verilmiştir (Çizim 4.10). Merkez Andızlı Camisi'nin minber giriş kemerinin her iki yanında, kaideleri volütlerle hareketlendirilen oyma tekniğinde vazolar görülür (Fotoğraf 4.70). Bağyaka Camisi'nin harime girişi sağlayan kapı kanatlarında yine oyma tekniğiyle yapılmış vazolar yer almaktadır (Fotoğraf 4.71).

Çizim 4. 10 Müsellim Camisi, mahfil kemer

Fotoğraf 4. 70 Merkez Andızlı Camisi, minber kemer

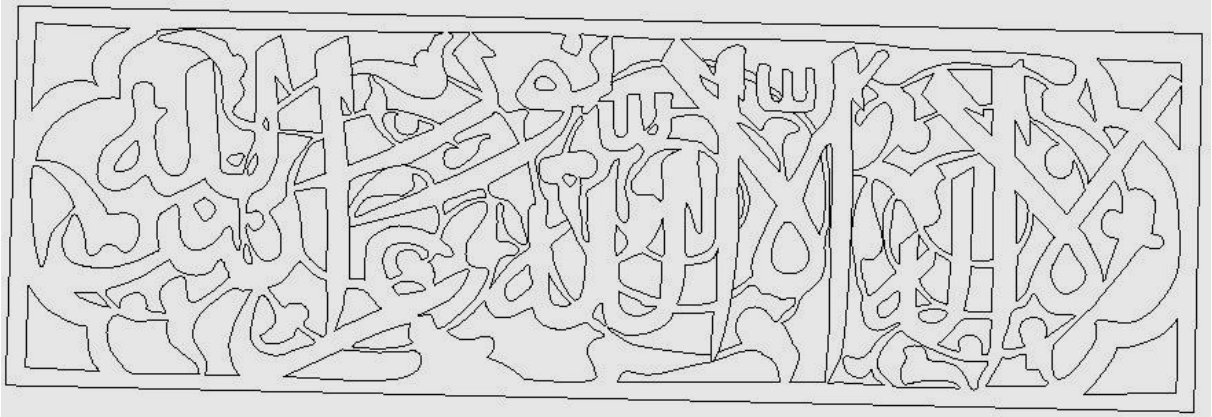

Fotoğraf 4. 71 Bağıyaka Camisi, kapı panoları

4.3.4. Yazı

Tespit edilen camilerin minber, vaaz kürsüsü, kapı ve pencerelerinde yazı kullanımına yer verildiği görülmektedir.

Süleymaniye (Alâeddin) Camisi'nin minberinde, vaaz kürsüsünde, kapı ve pencere kanatlarında yazı kullanılmıştır (Çizim 4.11, Fotoğraf 4.72, 4.73, 4.74). Bayralar Köyü, Bağıyaka ve Yeni (Tahta Mescit) camilerinin minber giriş tepeliklerinde yine Minareli Köyü Camisi'nin minber giriş aynalığında yazıya yer verilmiştir (Fotoğraf 4.75, 4.76). Ömer Paşa (Ketenci) Camisi'nin harime giriş kapısının üst panoları ve Bayralar Köyü Camisi'nin harime giriş kapısının aynalık merkezi yazıyla süslenmiştir (Fotoğraf 4.77).

Çizim 4. 11 Süleymaniye (Alâeddin) Camisi, minber aynalık

Fotoğraf 4. 72 Süleymaniye (Alâeddin) Camisi, vaaz kürsüsü

Fotoğraf 4. 73 Süleymaniye (Alâeddin) Camisi, kapı panoları

Fotoğraf 4. 74 Süleymaniye (Alâeddin) Camisi, pencere panoları

Fotoğraf 4. 75 Yeni (Tahta Mescit) Cami, minber tepelik

Fotoğraf 4. 76 Bayralar Köyü Camisi, kapı aynalık

Fotoğraf 4. 77 Ömer Paşa (Ketenci) Camisi, kapı panoları

SONUÇ

Bu çalışmada Antalya ilçe ve bu ilçelere bağlı köylerde bulunan, içinde ahşap süsleme barındıran toplam 29 adet cami incelenmiştir. İncelenen camiler Alanya, Akseki, İbradı, Manavgat, Muratpaşa, Korkuteli, Elmalı ve Finike ilçelerinde dağılım göstermektedir. Camiler, Akseki ve Elmalı'da sekizer, Alanya ve Muratpaşa'da dörder, Korkuteli'nde iki, İbradı, Manavgat ve Finike'de birer adet bulunmaktadır.

Çalışmada tespit edilen ahşap süslemeye sahip en erken tarihli cami Balibey Camisi (XV. yüzyıl sonu), en geç tarihli ise Demirci Süleyman Camisi'dir (1931).

İlçe merkezlerinde yer alan tek kubbeli camiler ile daha kırsalda kurulmuş olan kırma çatılı camiler, hem ahşap işçiliği hem süsleme programları açısından birbirinden ayrılmaktadır. Kırsalda bulunan camilerin ahşap süslemeleri, sivil mimarlık örneklerinde görülen ahşap süslemelerle birebir benzerlik göstermektedir. Buna bağlı olarak ahşap işçiliğinde de aynı benzerlikler söz konusudur. Kırsalda bulunan camilere nazaran daha erken tarihli olan tek kubbeli camiler daha kaliteli ahşap işçiliğine sahiptir. Tek kubbeli camilerin ahşap süslemelerinde görülen rumi motifi, kırsal bölge camilerinde görülmez.

Balibey, Müsellim, Süleymaniye (Alâeddin) camilerinin ahşap süslemelerinde görülen rumi motifleri, Anadolu'da Selçuklularla başlayan bir süsleme geleneğinin devamı niteliğindedir. XVIII. yüzyıl sonuna tarihlenen Müsellim Camisi'nin kalemişi süslemeleri yine bu yüzyılda karşılaşılan vazodan çıkan bahar çiçekleri, natürmortlar, kıvrılan yapraklar... vb. süslemeleri yansıtmıştır.

Genellikle düğmeli duvar tekniğinde inşa edilen Akseki camilerinde, diğer ilçe camilerinde karşılaşılmayan ahşap mihrap düzenlemesi söz konusudur. Bu düzenleme, mihrap nişini daha belirgin hale getirmek ve vurgulamak için, mihrap nişinin ahşapla kaplanması şeklindedir. Anadolu'da ahşap mihraba sahip ilk örnekle Ürgüp Damsa Köyü Taşkın Paşa Camisi'nde karşılaşılr. Yine Karadeniz Bölgesi, ahşap mihraplı camiler açısından yoğunluk göstermektedir.

İncelenen camilerin minberleri küçük ve orta boyutlu olarak harimle orantılı bir düzenlemeye sahiptir. Minber yan aynalıları genellikle kare, üçgen, yatay ve dikey dikdörtgenlerle geçilmiştir. Minber süslemelerinde, Bağyaka ve Bayralar Köyü camilerinin minberlerinde olduğu gibi "S" ve "C" kıvrımları ve gülbezek motiflerine de yer verilmiştir. Merkez Andızlı Camisi'nin minberi, geometrik ve bitkisel kompozisyonlarıyla diğer camilerin

minberlerinden farklı bir düzenlemeye sahiptir. Kitabesinden 18. yüzyılın ilk yarısında yeniden yaptırıldığı anlaşılan caminin, minberi de bu yıllarda yapılmış olmalıdır. 18 yüzyılda görmeye başladığımız üzüm sarmaşıkları, vazodan çıkan kıvrık dal ve yapraklar, minber giriş kemerinde ve doğu aynalığında görülmektedir. Bunun yanında, doğu aynalığını kaplayan daire formunun merkezinde ve formun dışında, yine minber kapı kanatlarında yıldız ve yıldız kabarıklarıyla karşılaşmaktadır. Anadolu'da Selçuklu minberlerinde de görülen yıldız kabarıkları bu süsleme geleneğinin Merkez Andızlı Camisi'nde devam ettiğini göstermektedir. Merkez Andızlı Camisi'nin minberinde yer alan zikzak motifi yine Selçuklu süsleme geleneğini sürdürmüştür.

Genellikle kırsal bölgelerde bulunan camilerin tavan süslemelerinde görülen yıldızlar, narlar, kasetleme sistemleri, ışınsal düzenlemeler, bitkisel ve geometrik kompozisyonlarla sivil mimari örneklerinde de karşılaşılır. Aynı şekilde camilerin harime giriş kapılarında görülen süslemeleri yine sivil mimari örneklerin oda kapılarında, dolap ve pencere kapaklarında görmek mümkündür.

Çakma tekniğinin neredeyse bütün camilerde kullanılmış olması, teknik olarak yapılışının kolaylığından kaynaklanmıştır. Bundan ötürüdür ki, ne merkez ne de kırsal bölgelerdeki camilerde gerçek künde-kari ile yapılmış ahşap bir süslemeye rastlanmamıştır. Fakat taklit künde-kari örnekleri mevcuttur. İncelenen camilerde, çakma tekniğinin en çok tavan ve kapı süslemelerinde tercih edildiği görülmektedir. Ajur tekniği ise minber korkuluklarında ve tepeliklerinde, mahfil ve vaaz kürsüsü korkuluklarında kullanım alanı bulmuştur. Kalem-işi tekniğiyle sadece dört camide karşılaşılır. Bu camilerden yalnızca Büyükalan Camisi kırsal bölgede yer almaktadır. Merkezde bulunan camilerden Müsellim Camisi hariç Balibey ve Süleymaniye (Alâeddin) camilerinde yoğun bir kalem-işi süslemesine rastlanmaz. Ahşap üzerine kalem-işi tekniğinin az sayıda camide uygulanmış olması, maliyeti, kök boyasını elde etmenin zorluğu, bu tekniği bilen ustanın sınırlı olması gibi nedenlerden kaynaklandığı ön görülebilir.

Kırsal bölgede yer alan camilerin ahşap unsurlarında her hangi bir tarih ya da usta imzasıyla karşılaşılmamıştır. Buna karşılık yalnızca Süleymaniye (Alâeddin) Camisi'nin vaaz kürsüsünde Babür (?) oğlu Alâeddin Musa ismine ve H.955/M.1548 tarihine ratlanmıştır. Kırsal kesimde yapılan camilerin çoğunun banisi hakkında bir bilgi yoktur. Bu camilerin imece usulü yapılarak inşa edildiği düşünülmektedir.

İncelen camilerin ahşap unsurlarında karşılaşılan olumsuzluklar bu eserlerin ömürlerini kısaltmaktadır. Süleymaniye (Alâeddin) ve Müsellim camilerinin pencere kanatlarında görülen tahta kurtlarına karşı acilen önlemler alınmalıdır. Bayralar Köyü Camisi'nin ahşap tavanı

neredeysse çökmek üzeridir. Bununla ilgili restorasyon çalışmaları acilen yapılmalıdır. Kırsal kesimlerde ibadete açık olmayan ve bu nedenle bakımsız kalan camilerin en azından Değirmenlik Köyü Camisi'nde olduğu gibi Kültür Merkezi olarak kullanılmaları teşvik edilmelidir. Aksi takdirde Antalya'nın içinde barındırdığı bu kültür varlıkları gelecek nesillere ulaşmayacaktır.

Sonuç olarak Antalya camilerinin ahşap süslemelerinde bölgesel ve dönemsel farklılıklar olduğu anlaşılmıştır. Kırsal bölgeler arası farklılığın daha az olduğu ama merkez camileriyle karşılaştırıldığında üslup açısından farklılıklar olduğu görülmüştür. Çoğunluğu XIX. yüzyılda kırsal bölgelerde yöresel üsluplarla yapılmış olan ahşap süslemelerin, az da olsa erken tarihlerde yapılmış başarılı örnekleri görülmektedir. Antalya camilerinde bulunan ahşap süsleme sanatı XV. yüzyılın sonlarından XX. yüzyılın ilk yarısına kadar uzunca bir dönem uygulanmıştır. Bu sebepten ötürü Türk ahşap süsleme geleneği içinde önemli bir yere sahiptir.

KAYNAKÇA

- Acun, H. ve İnci, U. (2016). “Ankara Ahi Şerafeddin Zaviyesi”. *Vakıflar Dergisi*, 45(6): 29-57.
- Ahmetbeyoğlu, A. (2014). *Attila'nın Sarayı'nda Bir Romalı Grek Seyyahı Priskos'a Göre Avrupa Hunları*. Yeditepe Yayınları, İstanbul.
- Aka, İ. (2017). *Timur ve Devleti*. Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Akçay, E. T. (2004). *Antalya Müzesi Etnografya Bölümü'nde Bulunan Ahşap Eserlerin Süsleme Özellikleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Isparta.
- Altın, A. (2011). *Kayseri Minberleri (Cumhuriyet Dönemine Kadar)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Arık, R. (1973). *Batılılaşma Dönemi Türk Mimari Örneklerinden Anadolu'da Üç Ahşap Cami*. A.Ü. DTCF Yayınları, Ankara.
- Armağan, A. (2004). “XVI. Yüzyılda Antalya'da Dini-Sosyal Yapılar ve Şehrin Demografik Durumu Üzerine Bir Araştırma”. *Tarih Araştırma Dergisi*, Ankara, 23 (36): 7-34.
- Aslanapa, O. (1977). *Yüzyıllar Boyunca Türk Sanatı (14. Yüzyıl)*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Atasoy, S. (2013). *Burdur'un İlçelerindeki Türk Dönemi Eserleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Bakırer, Ö. (1971). “Ürgüp'ün Damsa Köyü'ndeki Taşkın Paşa Cami'nin Ahşap Mihrabı”. *Belleten*, XXXV (139): 367-378.
- Bakırer, Ö. (2000). *Onüç ve Ondördüncü Yüzyıllarda Anadolu Mihrabları*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Barışta, H. Ö. (2009). *Osmanlı İmparatorluğu Dönemi İstanbul Cami ve Türbelerinden Ağaç İşleri*. Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.
- Barışta, H. Ö. (2015). *Türk El Sanatları I*. Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.
- Baykara, T. (2010). “Türkiye Selçukluları Devrinde Antalya”. *Düünden Bugüne Antalya*, T.C. Antalya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Antalya.
- Bayrakal, S. (2007). *Erken Osmanlı Dönemi Minberleri (1300-1500)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Boran, A. (2001). *Anadolu'daki İç Kale Cami ve Mescitleri*. TTK Basımevi, Ankara.

- Bozer, R. (1989). "Sinan Eserlerinde Ahşap İşçiliği". *Türk Vakıf Medeniyeti Çerçevesinde "Mimar Sinan ve Dönemi Sempozyumu"*, VI. Vakıf Haftası, 5-8 Aralık 1988, İstanbul, 327-346.
- Bozer, R. (1998). "Edirne Selimiye Camii'nin Ahşap Kapı ve Pencere Kanatları". *Vakıf ve Kültür Dergisi*, 1 (3): 31-33.
- Bozer, R. (1999). "Amasya ve Çevresinde Erken Osmanlı Dönemine Ait Üç Kapı". G. Eren (ed.), *Osmanlı Kültür ve Sanat Ansiklopedisi*. Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, XI, 285-293.
- Bozer, R. (2015). *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Devri Uygarlığı 2*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Ca'ferî b. Muhammed El-Hüseyînî. (2011). *Târîh-i Kebîr (Tevârîh-i Enbiyâ ve Mülûk)*. (Çev. İ. Aka), Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Ceylan, E. (2007) *Antalya'nın Akseki ve Elmalı İlçelerindeki Türk Dönemi Sivil Mimarlık Örneklerindeki Süsleme Özellikleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Çaycı, A. (2005). "Alanya Mahmud Seydi Külliyesi". *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (19): 73-92.
- Çaycı, A. (2004). "Korkuteli (İstanoz) Tarihi ve Alaaddin Camii Üzerine Bir Araştırma". *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (16): 107-128.
- Çayırdag, M. (1976). "Kayseri Ulu Cami Ahşap Minberi". *Türk Etnografya Dergisi*, 15: 55-64.
- Çevik, N. (2015). *Lykia Kitabı*. Suna ve İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, Antalya.
- Çobanoğlu, A. V. (2003). "Laleli Külliyesi". *TDV İslam Ansiklopedisi*. Ankara, XXVII, 86-89.
- Çoruhlu, Y. (2007). *Erken Devir Türk Sanatı*. Kabalıcı Yayınları, İstanbul.
- Çoruhlu, Y. (2013). *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*. Kabalıcı Yayınları, İstanbul.
- Demir, M. (2017). *13. Yüzyıl Doğu Akdenizi'nin (Antalya-Alanya-Misis-Tarsus-Anazarba-Lazkiye-Süveydiye) Siyasi, Sosyal ve Ekonomik Tarihi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü, Antalya.
- Demirci, D. (2010). *Isparta Evleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Isparta.
- Diyarbakırlı, N. (1993). "İslamiyet'ten Önce Türk Sanatı". *Başlangıcından Bugüne Türk Sanatı*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.

- Ebu Abdullah Muhammed İbn Battuta. (2016). *İbn Battuta Seyahatname*. (Çev: A. S. Aykut), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Emecen, F. (1991). "Antalya". *TDV İslam Ansiklopedisi*. İstanbul, III, 232-236.
- Ersoy, A. (1993). *XV. Yüzyıl Osmanlı Ağaç İşçiliği*. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi, İstanbul.
- Evliya Çelebi. (2011). *Seyahatname (Kütahya, Manisa, İzmir, Antalya, Karaman, Adana, Halep, Şam, Kudüs, Mekke, Medine)*. Y.K.Y., İstanbul, I, Kitap: 9.
- Eyice, S. (2002). "Kılıç Ali Paşa Külliyesi". *TDV İslam Ansiklopedisi*. Ankara, XXV, 412-414.
- Günay, R. (2008). *"Elmalı ve Yöresel Mimarlığı"*. Ege Yayınları, İstanbul.
- İbn Bibi. (2014). *El-Evâmir'ül-Alâ'iyye Fi'l-Umûri'l-Alâ'iyye (Selçukname II)*. (Çev. M. Öztürk), TTK Yayınları, Ankara.
- Karaçağ, A. (2010). "Ayaş (Ankara) Ulu Cami". *Akdeniz Sanat Dergisi*, 3 (5): 95-115.
- Karamağaralı, H. (1964-1965). "Çorum Ulu Camiindeki Minber". *Sanat Tarihi Yıllığı Dergisi*, 1: 120-142.
- Karayazı, S.S. (2015). *Akseki İlçesi, Belenalan Köyü Kırsal Mimari Doku Özelliklerinin Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kerametli, C. (1961). "Osmanlı Devri Ağaç İşleri, Tahta Oyma, Sedef, Bağa ve Fildişi Kakmalar". *Türk Etnografya Dergisi*, IV: 5-13.
- Kılıç, S. (2015). *Antalya'da Yer Alan Tek Kubbeli Cami ve Mescitler (Osmanlı Dönemi)*. Antalya Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Antalya.
- Kılıç, S. (2018). "Elmalı'daki Ahşap Tavanlı Cami ve Mescitler (Osmanlı Dönemi)". *Mediterranean Journal of Humanities (Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi)*, VIII (2): 407-425.
- Kocaman, N. (2012). *Burdur Altınyayla (Dirmil) Kırsal Dokusunu Koruma Önerisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Konyalı, İ. H. (2011). *Alanya Tarihi-Turistik Kılavuzu*. Alanya Ticaret ve Sanayi Odası, Konya.
- Kökten, İ. K. (1959). "Tarsus-Antalya Arası Sahil Şeriti Üzerinde ve Antalya Bölgesinde Yapılan Tarihöncesi Araştırmaları". *Türk Arkeoloji Dergisi*, 8 (2): 10-16.
- Köşklü, Z. (2003). "Antalya/Elmalı Ömer Paşa Külliyesi". *Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (2): 92-123.

- Küçük, O. (2017). *Trabzon'un Çaykara, Dernekpazarı, Hayrat ve Of İlçelerindeki Osmanlı Dönemine Ait Bazı Ahşap Camiler (18-19. YY.)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Moğol, H. (2010). "Beylikler Dönemi Antalya Tekeoğulları Beyliği". *Dünden Bugüne Antalya*, T.C. Antalya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Antalya.
- Mülayim, S. (1982). *Anadolu Türk Mimarisinde Geometrik Süslemeler*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Mülayim, S. (1992). "Beylerbeyi Cami Ve Külliyesi". *TDV İslam Ansiklopedisi*. Ankara, VI, 75-77.
- Narmanlı, F. (2018). *Giresun Camilerinde Tezyinat*. Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Necipoglu, G. (2017). *Sinan Çağı*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Oral, M. Z. (1962). "Anadolu'da San'at Değeri Olan Ahşap Minberler, Kitabeleri ve Tarihçeleri". *Vakıflar Dergisi*, (V): 23-78.
- Ostrogorsky, G. (2017). *Bizans Devleti Tarihi*. (Çev. F. Işıltan), Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Öney, G. (1992). *Anadolu Selçuklu Mimari Süslemesi ve El Sanatları*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.
- Özbek, Y. (2002). "Ortaçağ Anadolu Türk Mimarisinde Süsleme". *Türkler*, 7: 1328-1350.
- Özdemir, R. (1992). "Osmanlı Döneminde Antalya'nın Fiziki ve Demografik Yapısı (1800-1867)". *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 7 (1): 133-166.
- Özkurt, K. (2005). *İsfahan'da Büyük Selçuklu ve İlhanlı Dönemi Mimari Eserleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. T.C. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Sarı, C. (2010). "Antalya'nın Genel Coğrafya Özellikleri". *Dünden Bugüne Antalya*, T.C. Antalya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Antalya.
- Sarı, C. (2010). "Antalya'nın Coğrafi Durumu". *Dünden Bugüne Antalya*, T.C. Antalya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Antalya.
- Sönmez, Z. (1995). *Başlangıcından 16. Yüzyıla Kadar Anadolu Türk-İslam Mimarisinde Sanatçılar*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Sözen, M. ve Tanyeli, U. (2011). *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*. Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Strabon. (2009). *Antik Anadolu Coğrafyası (Geographika, Kitap: XII-XIII-XIV)*. (Çev. A. Pekman), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

- Şeşen, R. (2013). *İbn Fadlan Seyahatnamesi*. Yeditepe Yayınevi, İstanbul.
- Taşkan, D. (2011). *Artvin İli Borçka ve Hopa İlçeleri Camilerinde Ahşap Süsleme*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tay, L. (2017a). “Akseki’nin Düğmeli Camileri”. *Mediterranean Journal of Humanities (Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi)*, VII (1): 309-323.
- Tay, L. (2017b). “Akseki-Sarıhacılar Köyü Camii”. *Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (1): 127-145.
- Tekoğlu, R. (2010). “Bölgenin Prehistoryası ve Tarihi Dönemleri”. *Diünden Bugüne Antalya*, T.C. Antalya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Antalya.
- Tercanlı, A. (2015). *Denizli Camilerindeki Mimari Betimlemeler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Tokay, Z. H. (2008). “Rüstem Paşa Külliyesi”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. Ankara, XXXV, 291-292.
- Turan, O. (2004). *Selçuklular Zamanında Türkiye*. Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Uzun, Z. (2016). *Samsun Kavak’taki Ahşap Camilerin Mimari Özellikleri Ve Koruma Sorunları - Dere Camisi Restorasyon Projesi Önerisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Vakıflar Genel Müdürlüğü. (1972). *Türkiyede Vakıf Abideler ve Eski Eserler I*. Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
- Yardım, A. (2002). *Alanya Kitabeleri (Tespit, Tescil, Tasnif ve Değerlendirme)*. İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul.
- Yavaş, A. (2015). *Anadolu Selçuklu Veziri Sahip Ata Fahreddin Ali’nin Mimari Eserleri*. Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Yılmaz, L. (2002). *Antalya: Bir Ortaçağ Türk Şehrinin Mimarlık Mirası ve Şehir Dokusunun Gelişimi (16. Yüzyılın Sonuna Kadar)*. Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Yılmaz, L. ve Tuzcu, K. (2010). *Antalya’da Türk Dönemi Kitabeleri*. Sato Yayınları, Haarlem.
- Yücel, E. (1989). “Ahşap”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. Ankara, II, 181-183.

Ö Z G E Ç M İ Ş

Adı ve SOYADI	Yücel BATUR
Doğum Yeri - Tarihi	Çarşamba-Samsun, 12.05.1988
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Pansiyonlu Yeşilirmak Lisesi Çarşamba
Lisans Diploması	Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Sivas, 2014.
Yüksek Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Antalya, 2019.
Tez Konusu	Antalya İli Camilerinde Ahşap Süsleme
Yabancı Dil	İngilizce
BİLİMSEL FAALİYETLER	
Alanya Kale Kazısı (2017-2018), Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü.	
Burslar	
Suna ve İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Merkezi (AKMED) bursu, 2017.	
E-Posta	yucelbatur5558@gmail.com